

Hannu Heikkilä

”HÄNEN AMMATILOIL EI JUURI HELPOL PIÄ ELÄ”

Evakkouden, siirtokarjalaisuuden ja asutustilallisuuden määrittämä Mureen sisarusperheen elämäntapa Lapinlahden Alapitkällä 1944 - 1974

Suomen historian pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Hannu Heikkilä	
Työn nimi – Title ”Hänen ammattiloil ei juuri helpol piä elä” – Evakkouden, siirtokarjalaisuuden ja asutustilallisuuden määrittämä Mureen sisarusperheen elämäntapa Lapinlahden Alapitkällä 1944 - 1974	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 126
Tiivistelmä – Abstract Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan, miten evakkous, siirtokarjalaisuus ja asutustilallisuus vaikuttivat Laatokan Karjalasta Pohjois-Savoon evakuoitujen Mureen perheen elämäntapaan. Kesällä 1944 Mureen perhe, johon kuuluivat leskiäiti ja viisi aikuista lasta, joutui evakkoon Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkälle. Kesällä 1947 Yrjö Mure kirjoitti hallintasopimuksen asuntoviljelystilasta Lapinlahden Alapitkältä, ja seuraavana vuonna tilalle valmistui väliaikainen asunto. Sitä ennen Mureet olivat asuneet kolmessa eri vuokra-asunnossa, ja evakkovuosien voi luonnehtia muodostaneen konfliktien kierteen. Tutkimuksen lähteenä oleva Mureen sisarusten kirjeenvaihto avaa yksilötason näkökulman arkiseen rauhaan palaamiseen, siirtoväen ja kantaväestön välisiin suhteisiin, siirtokarjalaisuuteen ja asutustilallisuuteen. Sotienjälkeistä aikaa on alettu nähdä monista eri näkökulmista, ja tämä tutkielma kurkistaa siirtoväen hyvän sopeutumisen tulkinnan ja jälleenrakennuskauden tulevaisuudenuskon sekä positiivisuuden taakse. Tutkielmassa käsitellään arjen historiaa, ja kirjeaineiston avulla kierretään sodan kokeneen sukupolven muisteluaineiston jälkiviisuus ja unohtaminen. Tutkielman keskeinen käsite on elämäntapa. Sen avulla tutkitaan kokonaisvaltaisesti Mureen perhettä evakuoimisesta 1970-luvun maaseudun rakennemuutokseen saakka. Keskiössä ovat Alapitkän asutustila ja sen pientalonpoikainen elämänmuoto. Koska Mureen sisarukset olivat naimattomia ja lapsettomia ja koska he kävivät säännöllistä kirjeenvaihtoa, joka on pääosin säilynyt, on tässä tutkimuksessa mahdollista tutkia heidän sukupolvensa elämäntapaan pitkällä aikavälillä. Tänä päivänä Mureen asutustila toimii siirtoväen ja rintamamiesten muistoa vaalivana Suomen Asutusmuseona, jonka arkistossa kirjeenvaihtoa säilytetään.	
Asiasanat – Keywords Siirtoväki, asutustilat, pienviljelijät, rauhaan palaaminen, akkulturaatio, sopeutuminen, rakennemuutos, elämäntapa, 1900-luku, kirjeenvaihto, Lapinlahti	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusperinne	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja keskeiset käsitteet	6
1.3 Tutkimusaineisto	9
1.4 Tutkimusmenetelmät	12
1.5 Tutkimuksen rakenne	17
2 Evakkona Alapitkällä	19
2.1 Mureen perhe evakkotiellä	19
2.2 Kotina vuokrahuone	26
2.3 Käsitys meistä ja heistä	35
3 Evakosta asutustilalliseksi	43
3.1 Asutustilojen muodostaminen	43
3.2 Uusi koti	50
3.3 Kirjeiden merkitys elämäntavan muutoksissa	55
4 Pientalonpoika vasten tahtoaan	62
4.1 Asuntoviljelystila maamiehen toimeentulona	62
4.2 Siirtokarjalaisen asutustilallisen fyysinen elinpiiri	71
4.3 Siirtokarjalaisen asutustilallisen sosiaalis-kulttuurinen elinpiiri	78
4.4 Yhteisten asioiden hoitaminen	85
5 Pientilat elinkelvottomiksi	92
5.1 Uudistukset ja perinteistä kiinni pitäminen	92
5.2 Luopuminen karjasta ja maanviljelystä	97
5.3 Asutustilan muuttuva merkitys	103
6 Siirtokarjalaisen asutustilallisen elämäntapa	107
Lähteet	113

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUSPERINNE

"Meidän elämä koitetaan saada mahdollisimman vaikeaksi, jotta emmekö lopulta kyllästyisi ja lähtisi koko Alapitkältä."¹ Näin kirjoitti salmilainen evakko² Yrjö Mure veljelleen Johanneselle marraskuussa 1946 kuvaten myös sisarensa Annin sekä äitinsä Tatjanan tuntemuksia. He olivat evakkoina Pohjois-Savossa Lapinlahden Alapitkällä ja joutuneet kiistaan asuin- oikeudestaan. Se ratkesi Mureitten eduksi, mutta pian oli aloitettava asutustilan rakentaminen, joka kesti useita vuosia. Pientilastaan huolimatta Mureet olivat kuin vieraana omalla maallaan: he olivat karjalaisina Pohjois-Savossa olosuhteiden pakosta.³

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten evakkous, siirtokarjalaisuus ja asutustilallisuus vaikuttivat Mureen sisarusten elämäntapaan.⁴ Vaikeiden evakkovuosien jälkeen asutustilasta tuli perheen kotipaikka. Maata viljeltiin vuoteen 1973 saakka, ja seuraavana vuonna tila jäi kesäasunnoksi. Mureen asutustila oli tyypillinen pientila,⁵ ja Mureet kuuluivat alueelle evakuoituun ja asutettuun rajakarjalaiseen ortodoksiväestöön.⁶ Mureen perhe muodostui sotien jälkeen leskiäidistä ja tämän viidestä aikuisesta lapsesta. Äidin kuoltua lapset muodostivat sisarusperheen, koska he olivat naimattomia. Alapitkän asutustila oli perheen keskuspaikkana 1940-luvun lopusta lähtien, ja sisarusten kuoltua 1980-luvulla asutustila päättyi valtiolle. Vuodesta 2000 lähtien tila on ollut avoimena yleisölle Suomen Asutusmuseona.⁷

Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa oli noin 400 000 karjalaista evakkoa, joista yli

---

¹ SAA KK Yrjö Johanneselle 8.11.1946.

² Evakko-nimitys viittaa henkilöön, joka on evakuoitu, toisin sanoen siirretty pois sotatoimialueelta tai sen uhanalaisista osista muualle Suomeen. Nimitys otettiin Suomessa käyttöön syksyllä 1939. (Raninen-Siiskonen 1999, 24.) Pakolaisuudesta yleensä 1900-luvulla ks. esim. Kushner & Knox 2001.

³ Partanen 1999. Vrt. Raninen-Siiskonen 1999.

⁴ Nimitys siirtokarjalainen viittaa luovutetusta Karjalasta muualle Suomeen siirtyneeseen henkilöön. Siirtokarjalaisista, luovutetun Kuusamon, Sallan ja Petsamon sekä Hangon vuokra-alueen väestöstä käytetään yleisnimitystä siirtoväki. (Raninen-Siiskonen 1999, 23 - 25.)

⁵ Aiemman tutkimuksen mukaan (ks. esim. Waris et al. 1952) maatalviljelevän siirtoväen sopeutumista edisti oman elinkeinon jatkaminen uusilla asutustiloilla, vaikka asutustiloihin liittyi ongelmiaakin. Tämän tutkielman nimeksi on valittu Anni Mureen lausahdus veljensä Yrjö Mureen ammatista: ”hänen ammattiloil ei juuri helpo-
piä elä.” (SAA KK Anni Nastille 12.10.1952.) Se kuvaa osuvasti asutustilallisuuden määrittämää elämäntapaa.

⁶ Raja-Karjala oli alue Laatokan Karjalassa Laatokan pohjoispuolella. Siellä olivat mm. Salmin ja Suistamon kunnat. Alueella puhuttiin karjalan kieltä ja suurin osa väestöstä oli ortodokseja.

⁷ Partanen 1999; Kuikka 2009c, 219 - 222; <http://www.lapinlahti.fi/Asutusmuseo/Asutusmuseo> (2.10.2015). Olen työskennellyt Suomen Asutusmuseon museonhoitajan kesät 2012 - 2014.

50 000 oli ortodokseja. Siirtokarjalaisista noin puolet oli maanviljelijöitä, jotka jatkoivat elinkeinoaan uusilla asutustiloilla. Siirtokarjalaisten, rintamamiesten ja muiden maansaajien asutustilat perustettiin maanhankintalain (1945) nojalla, ja yhteensä noita tiloja muodostettiin yli 100 000. Siirtokarjalaiset asutettiin Oulu–Kajaani-linjan eteläpuolelle suomenkielisille alueille. Tavoitteena oli, että uusi asuinsija vastaisi aiempia ympäristöllisiä, taloudellisia, yhteisöllisiä ja uskonnollisia olosuhteita.⁸ Yleiskuvan asutustoiminnasta ja maanhankintalaista antaa Erkki Laitisen toimittama kokoomateos *Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta* (1995).⁹ Keijo K. Kulha on puolestaan käsitellyt siirtokarjalaisista ja asutustoiminnasta käytyä keskustelua väitöskirjassaan *Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944 - 1948* (1969).¹⁰

Asutustoimintaa ja siirtoväen sopeutumista on tutkittu 1940-luvun lopusta lähtien. Heikki Waris ja hänen tutkimusryhmänsä aloittivat siirtokarjalaisten sopeutumistutkimuksen perinteen. Teos *Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta* (1952) on saavuttanut klassikkotutkimuksen aseman.¹¹ Heikki Wariksen viitoittamalla tiellä jatkoi Faina Jyrkilä muun muassa tutkimuksillaan *Siirtoväen sopeutuminen kylmillä tiloilla I - II* (1975 - 1976). Kylmiä tiloja¹² koskeva aineisto on kerätty 1970-luvun alussa Lapinlahdelta, joka oli jo Wariksen tutkimuksen keskeinen tutkimusalue.¹³ Tutkimuksia on leimannut niin sanottu hyvän sopeutumisen tulkinta. Esimerkiksi Wariksen mukaan ”Raja-Karjalan ortodoksinen väestö monissa kohdin on mukautunut paremmin uusiin oloihinsa kuin muut siirtokarjalaiset.”¹⁴

Wariksen ja hänen seuraajiensa näkökulman on kyseenalaistanut Heli Kananen, joka on tutkinut väitöskirjassaan *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946 - 1959)* (2010) siirtokarjalaisten sopeutumista monipuolisella lähdeaineis-

---

⁸ Waris et al. 1952; Kulha 1969; Laitinen 1995, 86, 136; Raninen-Siiskonen 1999, 15 - 17; Kananen 2010, 13.

⁹ Teos on vuonna 1979 alkaneen Sodanjälkeinen asutustoiminta Suomessa -nimisen tutkimushankkeen lopputulos. Ks. myös Väisänen 1984, 55 - 68.

¹⁰ Vrt. Byström 2006, joka on tutkinut käsityksiä ulkomaalaisista, pakolaisista ja pakolaispolitiikasta ruotsalaisessa julkisessa keskustelussa 1942 - 1947.

¹¹ Waris et. al. 1952. Tutkimusta varten tehtiin kenttätöitä vuosina 1949 - 1951, ja Lapinlahti oli Perttelin kunnan ohella tärkein tutkimusalue.

¹² Kylmällä asutustilalla ei ollut rakennuksia, ja tilan tulevasta maatalousmaasta oli raivattu korkeintaan 10 prosenttia.

¹³ Jyrkilä 1975, 7 - 9. Ks. myös Jyrkilä 1977 ja Jyrkilä 1979. Tutkimuksissa Heikkinen 1989 ja Kietäväinen 2009 sivutaan myös Lapinlahden siirtokarjalaisia, koska molempien haastatteluja on tehty Lapinlahdella.

¹⁴ Waris et al. 1952, 304.

tolla. Kananen tuo selvemmin esiin siirtokarjalaisten kokeman kielteisen vastaanoton ja ongelmat. Hän osoittaa, että aiemman tutkimuksen luoma kuva on jäänyt yksipuoleiseksi. Ylipäänsä uudemmassa tutkimuksessa sotienjälkeinen aika on alettu nähdä moninaisempana kuin yhteisenä jälleenrakennuksen kautena. Siihen sisältyivät rintamamiesten ja heidän perheidensä sopeutumisoongelmat, evakoiden vihamielinen ja katkera vastaanotto sekä poliittinen epävarmuus.¹⁵

Lapinlahden kunnassa siirtokarjalaisille muodostettiin yhteensä noin 200 erikokoista asutus-tilaa. Asutetut olivat pääosin kotoisin Salmista ja Suistamosta.¹⁶ Heidän evakuoimistaan, asuttamistaan ja sopeutumistaan on esitelty haastattelujen avulla Niilo Kuikka teoksessaan *Evakkojen elämää* (1999). Siinä on haastateltu sekä siirtokarjalaisia että savolaisia.¹⁷ Yhtä Lapinlahdelle evakuoitua ja asutettua salmilaisperhettä on tutkinut Olli Rojo pro gradu -tutkielmassaan *Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkän kylään. Yhteisöllisen elämän muutoksen tarkastelu yhden perheen (Rojon) näkökulmasta* (2011). Rojo on lähestynyt aihetta mikrohistoriallisesti ja kohdentanut tutkimusalueen Juurikan koulupiiriin. Hän on rajannut käsittelyn päättymään 1970-luvun alkuun, koska aika on nähty käännekohtana, jolloin yleiskulttuuri saavutti maaseutukylätkin.¹⁸ Alapitkän kylän historiaa kuvataan puolestaan kyläkirjassa *Alapitkä – Seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja* (2009). Alueen siirtokarjalaiset olivat pääosin salmilaisia, joten heidän kotikuntansa asioita selvitetään esimerkiksi Jukka Kokkosen toimittamassa historiateoksessa *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617 - 1948* (2015).¹⁹

Siirtokarjalaisten sopeutumistutkimus on yhteydessä muihin sopeutumistutkimuksiin²⁰. Esimerkiksi Vilho A. Koiranen tutki väitöskirjassaan *Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa* (1966) Heikki Wariksen tapaan sopeutumista, mutta tutkimuskohteena olivat suomalaissiirtolaiset Ruotsissa. Uudempaa Ruotsin suomalaissiirtolaisten tutkimusta edustaa Jouni Korkiasaaren ja Kari Tarkiaisen tutkimus *Suomalaiset Ruotsissa* (2000). Heli Kananen

---

¹⁵ Kananen 2010, 14, 67; Holmila & Mikkonen 2015, 237 - 243. Ks. myös Kananen 2002; Remes-Ylönen 2008; Juutinen 2008.

¹⁶ Kuikka 1999, 198 - 199; Remes-Ylönen 2008, 2 - 27. Suistamolaisten evakkovuosista ks. Laitala 2006.

¹⁷ Ks. myös Kuikka 2004 ja Kuikka 2009b. Lapinlahden kunnasta ks. esim. Puurunen 1994 ja Kettunen 2003.

¹⁸ Rojo 2011, 8. Vrt. Juutinen 2008, 5, jonka mukaan 1960- ja 1970-luvulle mennessä siirtolaisuus tai savolaisuus eivät olleet enää ensisijaisia sosiaalista kanssakäymistä määrittäviä tekijöitä. Myös sukupolvi vaihtui.

¹⁹ Ks. myös Viljanto 1952; Pölönen 1995.

²⁰ Sopeutuminen on kehitysprosessi, jossa yksilöt ja ryhmät pyrkivät tietoisesti tasoittamaan tapojen ja käsitys-

on pro gradu -tutkielmassaan suhteuttanut sitä hyväksyntää, jota Kiuruveden ortodoksisiiro- väki sai osakseen, muihin Venäjän läntisiin naapurikansoihin. Vastaavia ryhmiä erottavia jaotteluita, kuten Kanasen tutkimuksessa ortodoksisuus, löytyy Suomesta, kun suomalaisuutta rakennettiin, ja Länsi- ja Keski-Euroopasta. Ylipäänsä sopeutumiseen tai sopeutumatto- muuteen liittyy erottelua, syrjintää, ristiriitoja ja integraatiopyrkimyksiä. Nämä ilmiöt eivät ole kadonneet minnekään, vaan niitä esiintyy esimerkiksi maahanmuuton yhteydessä.²¹

Siirtokarjalaisuuden ilmenemiseen kansatieteellisesti on paneutunut Pirkko Sallinen-Gimpl, joka tarkastelee karjalaisuutta teoksissaan *Elävä karjalaisuus* (1987) ja *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen* (1994). Siirtokarjalaisten muistelukerrontaa on tutki- nut Tarja Raninen-Siiskonen tutkimuksessaan *Vieraana omalla maalla* (1999).²² Sen sijaan Outi Fingerroos on tarkastellut Karjalaa ja karjalaisuutta muistamisen näkökulmasta, ja lop- putuloksena ovat muun muassa teokset *Karjala utopiana* (2010) ja yhdessä Jaana Loipposen kanssa toimitettu *Nykytulkintojen Karjala* (2007).

Oman tutkielmani kannalta läheisin on Päivi Partasen tutkimus Mureen perheestä ja asutus- toiminnasta: *"Jokohan ensi kesäksi pääsemme kotiloih, vai viegö viskattannah etehpäi?" – Pientalonpoika Yrjö Mure ja asutustoiminta sodanjälkeisessä Suomessa. Tutkimus elämästä asutustilalla* (1999). Mureen perheenjäsenten ja heidän asutustilansa vaiheita onkin selvitelty melko tarkasti, koska heidän asutustilansa toimii nykyisin siirtokarjalaisuutta ja asutustoi- mintaa esittelevänä Suomen Asutumuseona.²³ Partanen on tutkinut Mureita haastattelujen ja perheen arkistoaineiston avulla. Tutkielma on laadittu museon perustietolähteeksi: Siinä ker- rotaan, mitä Mureen sisarusten elämässä tapahtui, ja miten naapurit ovat tulkinneet tapahtu- mia tai kokeneet Mureen sisarukset ihmisinä.²⁴

Keskeinen yhteys siirtoväkiteemalla on sotienjälkeisen ajan (post war) tutkimukseen. Lähtö- kohtana on se, että rauhanaika toi mukanaan uudet ongelmat. Petri Karonen kirjoittaa yhdes- sä Kerttu Tarjamon toimittamansa teoksen *Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia*

---

ten eroavaisuuksia alkaen sietää toisia eli vastaryhmän jäseniä. (Paukkunen 1997, 14.)

²¹ Markkola 1996, 7 - 19; Haimila 1996, 79 - 103; Puuronen 2001, 33 - 39. Kananen 2001, 21 - 22. Vähemmistöistä ks. myös Svensson 1993. Svensson on tutkinut Ruotsin tataareja.

²² Teokset 1940 - 1960-lukujen arjen historiasta ovat luonteeltaan populaareja. Ks. esim. Kallioniemi 2009; Kallioniemi 2011; Linnilä 1992; Linnilä 2003.

²³ Asutumuseosta: <http://www.lapinlahti.fi/Asutumuseo/Asutumuseo> (2.10.2015).

²⁴ Partanen teki vuonna 1999 kuusi nauhoitettua haastattelua. Ne löytyvät Suomen Asutumuseon arkistosta.

ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla (2006) johdannossa, että rauhaan palaamista eli rauhankriisiä voi tutkia makro- ja mikrotasoilta, ja että lopulta kyse on sopeutumisesta. Kun tutkimuskohteena on sotienjälkeinen sopeutuminen, voi tutkimuksen aikaväli olla pitkä, minkä ansiosta saadaan selville sodan ja rauhankriisin pitkäkestoisia vaikutuksia.²⁵ Esimerkkinä lyhemmän aikavälin tutkimuksesta on Antti Malisen väitöskirja *Perheet ahtaalla. Asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944 - 1948* (2014). Siinä käsitellään sotienjälkeisen asuntopulan välitöntä kokemusta.

Kun jälleenrakennuskaudelta siirrytään 1960- ja 1970-lukujen taitteeseen, ollaan tekemisissä rakennemuutoksen kanssa. Esimerkkinä uudemmasta tutkimuksesta, jossa käsitellään kokonaisvaltaisesti maatalouden muutoksia sotienjälkeisessä Suomessa, on Pirjo Markkolan toimittama *Suomen maatalouden historia 3* (2004). Maaseutu muuttui tultaessa 1970-luvulle, ja osalla asutustiloista lopetettiin maanviljely.²⁶ Tuota maaseudun murrosta lähestyvät muun muassa Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä tutkimuksessaan *Maatilalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos* (1983). Muuttuvaa maaseutua on tarkastellut pitkällä aikavälillä Heikki Kupiainen väitöskirjassaan *Savotta-Suomen synty, kukoistus ja hajoaminen. Talonpoikaisen maanomistuksen muutos ja elinkeinot Savossa ja Pohjois-Karjalassa 1850 - 2000* (2007). Rakennemuutoksen teemaa sivutaan tämän tutkielman loppupuolella, ja esimerkkeinä aiemmasta tutkimuksesta mainittakoon Seppo Honkasen tutkimus *Viljelijäväestö hyvinvointivaltiota rakentamassa* (1996) ja Päivi Uljaan väitöskirja *Hyvinvointivaltion läpimurto. Pienviljelyhegemonian rapautumisen, kansalaisliikehdinnän ja poliittisen murroksen keskinäiset suhteet suomalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvun loppuvuosina* (2012).

---

²⁵ Karonen 2006, 9 - 22; Haikari 2006, 266 - 309; Tarjamo & Karonen 2006, 377 - 398. Ks. myös Holmila & Mikkonen 2015, 11 - 25, 237 - 243.

²⁶ Ks. myös Kaarlenkaski 2012; Kovanen 2012.

1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET KÄSITTEET

Aiemmat siirtokarjalaistutkimukset perustuvat tyypillisesti haastatteluille. Tällä tavoin ei kuitenkaan tavoiteta niitä evakkovuosien piirteitä, jotka on haluttu unohtaa tai joita ei ole pidetty sopivana mainita. Esimerkiksi siirtokarjalaisten vastaanoton kuvaukset ovat vaihdelleet eri vuosikymmenien haastatteluissa ja kyselyissä. Samalla tavoin siirtokarjalaisten hyvää sopeutumista on alettu tarkastella kriittisesti, minkä vuoksi on syytä paneutua yksityisiin aikalaislähteisiin, joista tulee ilmi sekä karjalaisten että vastaanottajien välittömät kokemukset. Sillä tavoin päästään yleisesti jaetun hyvän sopeutumisen tulkinnan taakse.²⁷

Tätä taustaa vasten hedelmällisenä näyttäytyy mikrohistorian näkökulma, joka perustuu kirjeenvaihdolle. Kirjeenvaihdon avulla ylitetään muistelun vaikenemisen, unohtamisen ja jälkiviisauden rajoitteet. Tutkimusasetelman ansiosta tarkastelu kohdistuu yhteen perheeseen, heidän evakkovuosiinsa ja asutustilansa elinkaaren tilan perustamisesta sen autoitumiseen. Siten tutkimusajankohta rajautuu kesän 1944 evakuoinnista 1970-luvulle saakka. Pidempi aikaväli mahdollistaa siirtokarjalaisten sopeutumiskysymyksen käsittelemisen osana sotien jälkeistä jälleenrakennuskautta (arkinen rauhaan palaaminen ja post war) ja 1960-luvun maatalouden murrosta. Tutkimusalueena Lapinlahti on aiemman tutkimuksen perusteella kiinnostava, koska Lapinlahdella siirtoväki kohtasi erään väittämän mukaan enemmän ongelmia muun muassa asunto-olojen suhteen kuin alueen muissa kunnissa.²⁸

Tutkimuksen *pääkysymyksenä* on se, miten evakkous, asutustilallisuus ja siirtokarjalaisuus vaikuttivat tutkimuskohteena olevan Mureen sisarusperheen elämäntapaan. Pääkysymystä täydentävät seuraavat *osakysymykset*:

- Millaista oli evakon arki?
- Miten asutustilallisuuteen suhtauduttiin, millaisen toimeentulon asutustila tarjosi ja millaista maanviljelystä ja karjanhoidosta luopuminen oli?
- Millainen oli siirtokarjalaisen asutustilallisen fyysinen ja sosiaalinen elinpiiri?

---

²⁷ Raninen-Siiskonen 1999, 153 - 158; Kananen 2010. Vrt. Kuikka 1999. Siinä haastateltavat kertovat, että vastaanotto on vaihdellut suuresti taloittain. Myös eri-ikäiset ovat kokeneet vastaanoton eri tavoin. Niin ikään sota-ajan epäily ja uupumus on unohdettu myöhemmissä tulkinnoissa, vaikka ne ovat olleet omana aikaan tavallisia tuntemuksia (Yli-Luukko 2015, 8). Ks. myös Kaarninen 2015, 199; Holmila & Mikkonen 2015, 104.

²⁸ Häggman 1994, 29 - 30; Karonen 2006, 9 - 22; Haikari 2006, 266 - 309; Tarjamo & Karonen 2006, 393; Hämynen 2008, 39 - 41; Remes-Ylönen 2008, 3 - 4; Enlund 2014, 2 - 7; Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9; Holmila & Mikkonen 2015, 11 - 25.

Selittävinä tekijöinä tarkastellaan Mureen perheen vaiheita, paikallishistoriaa ja aiempien tutkimuksien tuloksia. Päättely etenee yksityisestä yleiseen abduktion periaatteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimus ei sinänsä testaa valmiin teorian toimivuutta, vaan sisältö rakentuu aineistolähtöisesti.²⁹

Siirtokarjalaisten sopeutumiskysymyksen lähtökohtana on Heli Kanasen tutkimustulos: kyseessä on monisyisempi ilmiö, kuin aiempi tutkimus on esittänyt. Sopeutumista käsitteellistetään *akkulturaation mallin* mukaan. Mallissa sopeutuminen on jaettu kolmeen vaiheeseen: kontakti, konflikti ja adaptaatio. Kontaktivaiheessa kaksi erilaista ryhmää, kuten savolaiset ja karjalaiset, joutuvat keskinäiseen jatkuvaan vuorovaikutukseen, mistä voi seurata konflikteja jonkinlaisen vastustuksen esiinnyttyä. Konflikteja pyritään vähentämään adaptaation keinoin, mikä merkitsee toisen tai molempien ryhmien alkuperäisten kulttuuripiirteiden muuttamista. Käytännössä adaptaatio voi toteutua assimilaationa eli sulautumisena toiseen ryhmään, integroitumisena moniarvoiseen yhteisöön, rejektiona eli luopumisena tai erotteluna, tai dekkulturaationa eli marginaaliryhmien muodostumisena. Akkulturaatiota tapahtuu sekä ryhmän että yksilön tasolla. Esimerkiksi Kirsi Kohvakka (1989) on tutkinut akkulturaation näkökulmasta Pihlputaan Muurasjärven kylää ja maanhankintalain mukaisen asutustoiminnan vaikutusta siihen.³⁰

Vaikka tutkimuskohteena ovat Mureen sisarukset, koskee tutkimusasetelma laajemminkin sodat ja pula-ajan kokenutta *sukupolvea*. Mureen sisarukset olivat syntyneet vuosien 1900 - 1912 välisenä aikana, joten heidän sukupolvensa määrittyy sodan avainkokemuksesta käsin. Sukupolvella tarkoitetaan kuvitteellista kollektiivista yhteisöä, jota yhdistävät tietyt kokemukset ja muistot eli keskeiset avainkokemukset. Näillä elämäntapahtumilla on myös psykologisia vaikutuksia yksilöihin ja kollektiivisiin ryhmiin. Olennaista kokemusten syntymisen kannalta on se, missä elämänvaiheessa tapahtuma koetaan. Siten ympäristötekijät, kuten lama, sota tai evakkous, vaikuttavat eri tavoin eri-ikäisiin ihmisiin.³¹

---

²⁹ Heikkinen 1993, 27; Ollila 1995 11.

³⁰ Kohvakka 1989, 6 - 11; Kananen 2010. Vrt. Koironen 1966, 3 - 41. Koironen on tutkinut suomalaissiirtolaisten sulautumista Ruotsissa.

³¹ Baltes & Reese 1987, 113 - 165; Roos 1987, 51 - 59; Burke 2005, 170 - 171; Häkkinen 2013, 21 - 55.

Tutkimuksen keskeisin analyttinen käsite on *elämäntapa*, jonka avulla tutkimuskohde jäsentyy. Elämäntavan käsitettä on käyttänyt Kai Häggman teoksessaan *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa* (1994). Häggman määrittelee elämäntavan koostuvan ihmisten tavasta ajatella, tuntea ja toimia sekä toiminnan objektiivisista edellytyksistä. Hänen mukaansa käsite monipuolisuudessaan toimii, kun tarkastellaan pientä ja rajattua yhteisöä kuten perhettä. Myös Pertti Haapalan metodioppaassa *Sosiaalishistoria* (1989) todetaan, että elämäntavan käsitteellä yhdistetään aineellinen ja aineeton ympäristö.³²

Tässä työssä lähestyn elämäntavan käsitettä J. P. Roosin elämäntavan ulottuvuuksien avulla:

1. Elämänvaiheet: Mureen sisarusten henkilöhistoriat ja perhesuhteet
2. Elinolosuhteet: Salmista evakoksi ja siirtokarjalaisena asutustilalla
3. Elämäntoiminta: työ, harrastukset ja luottamustoimet
4. Interaktio: perhe-, ystävyys- ja muut ihmissuhteet
5. Arkielämä: päivärhythmi ja rutiinit
6. Subjektiviteetti: elämäkokemukset, merkitykset ja arvot.

J. P. Roosin määritelmä elämäntavasta perustuu laajaan elämäkerta-aineistoon³³ ja siitä tehtyyn tyypittelyyn 1900-luvun suomalaisen elämän pysyvistä piirteistä. Roosin jäsentely auttaa hahmottamaan sen, miten kokonaisvaltaisesti ihmisten elämää on lähestyttävä. Sen vuoksi tämä tutkielmakin on jäsennetty elämäntavan ulottuvuuksien avulla niin, että eri puolet tulevat käsitellyiksi.³⁴

Elämäntavan ulottuvuudet ohjaavat etsimään lähteistä olennaisia asioita. Jorma Kalelan teoksessaan *Historiantutkimus ja historia* (2000) esittämän ajatuksen mukaan menneisyyttä on jäsennettävä tehden menneisyyden ihmisille oikeutta. Koen, että elämäntavan määritelmä on riittävän väljä, joten se ei pakota menneisyyttä nykyisyyden muottiin. Toisaalta tämä mahdollistaa näkökulman tarkentamisen tutkimusaineiston ehdoilla. Elämäntavan käsitteessä toimijana olevaan aktiiviseen ihmiseen yhdistyvät aineellinen ja aineeton sekä kokemukset

---

³² Haapala 1989, 86 - 87; Häggman 1994, 33. Ks. myös Sappinen 2000, 24 - 29.

³³ Roosin käyttämä elämäkerta-aineisto on peräisin Elämäntavan muutoksen tutkimusprojektin ja Yleisradion Vantaa-projektin (1978 - 1979) elämäkertakilpailusta (130 omaelämäkertaa), Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan omaelämäkertakilpailusta (1980) (39 omaelämäkertaa) ja Heikki Wariksen amerikansuomalaisten siirtolaisten omaelämäkertoista (1934 - 1935). (Roos 1987, 35 - 38.)

³⁴ Roos 1987, 45 - 46.

ja rakenteet. Lopputuloksena on hahmotelma elämänkokonaisuudesta.³⁵

1.3 TUTKIMUSAINEISTO

Mureen perheen kirjekokoelma muodostaa tämän tutkimuksen lähteen. Kokoelma koostuu Tatjana Mureen (1876 - 1947) ja hänen viiden lapsensa kirjeistä vuosilta 1939 - 1986. Yrjö (1912 - 1982) ja Anni (1902 - 1982) Mure asuivat heinäkuusta 1944 alkaen Alapitkällä. Heidän sisarensa Klaudia (1900 - 1947) ja Nasti (Asta Anastasia) (1904 - 1981) toimivat sotien jälkeen kättilöinä Liperissä ja Urjalassa ja veli Johannes (1907 - 1987) ortodoksikantorina Lahdessa. Mureen sisarukset olivat naimattomia, joten he muodostivat sisarusperheen. Perheen keskuspaikkana oli evakkoaikana Nastin koti Urjalassa ja 1940-luvun lopusta lähtien Alapitkän asutustila. Sisarukset kävivät vilkasta kirjeenvaihtoa, mikä on pääosin säilynyt: kirjeitä on Suomen Asutumuseon arkistossa noin 1 500 kappaletta.³⁶

Kirjeet toimivat ennen muuta tiedonvälityksen ja sisarussuhteiden ylläpitämisen välineinä, kun Mureen perheenjäsenet asuivat eri puolilla Suomea. Kirjeitse välitettiin kuulumisia, kyseltiin neuvoa ja pyydettiin lähettämään esimerkiksi evakovuosina kaupungista ostettuja tavaroita Alapitkälle.³⁷ Kirjeiden arkisten merkityksien rinnalla niillä on ollut Mureen sisaruksille syvempääkin merkitystä, sillä kirjeitä on säilytetty ja niitä on järjestetty. Kirjeiden ja muun asiakirja-aineiston järjestelyä on ainakin tehty silloin, kun Nasti Mure muutti Urjalasta Lahteen ja toisen kerran kun Yrjö Mure muutti pois Alapitkältä.³⁸ Molemmilla kerroilla Nasti järjesteli ja niputti kirjeitä ja asiakirjoja. Joihinkin kirje- tai asiakirjanappuihin on myös

---

³⁵ Heikkinen 1993, 41; Kalela 2000; Tuohela 2008, 32 - 40; Kiiskinen 2010, 80 - 97; Ollila 2010, 63 - 79; Vilkkuna 2010, 10 - 13; Uljas 2012, 33. Heikkinen esittää, että mikrohistoriassa voidaan hyödyntää sosiologian elämäntavan käsitettä ja perinnetieteen kansankulttuurin käsitettä, mutta mikrohistorian oma käsite voisi olla elämänkokonaisuus. Siitä käsin on tavoitteena ymmärtää ihmistä, mikä huomio myös hänen lähtökohtansa ja elämänehtonsa (Heikkinen 1993, 41 - 42).

³⁶ Partanen 1999. Kirjekokoelmaan viitataan lyhenteellä SAA KK. Kirjeiden kokonaismäärä on arvio, joka ei sisällä postikortteja.

³⁷ Kirjeiden merkityksistä ks. Barton & Hall 2000, 1 - 14; Tuohela 2008, 38 - 40; Pehkonen 2013, 53 - 75; Kivimäki 2006, 69 - 86; Hagelstam 2011, 299 - 328; Keravuori 2011, 163 - 191; Taskinen 2012, 8 - 23; Metsberg 2012, 5 - 12; Yli-Luukko 2015, 4 - 38; Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9.

³⁸ SAA AMA Maatila 2 kirjekuoret "Meijerin lähettämät kunniakirjat" ja "Jotakin papereita - Metsä". Nasti asui Urjalassa vuosina 1941 - 1964. Kun hän suunnitteli muuttoa Urjalasta Lahteen, hän kirjoitti: "On sitä pakkaamista ja polttamista" (SAA KK Nasti Johannekselle 20.8.1964). Kirjeiden merkityksistä ks. Helsti, 2006, 112 - 113; Yli-Luukko 2015, 19 - 21; Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9.

merkitty lisätietoja sisällöstä.³⁹

Johannes Mure eli sisaruksista pisimpään. Johanneksen kuoltua hänen oma ja aiemmin kuolleiden sisarustensa omaisuus jaettiin kahtia: esimerkiksi Alapitkän asutustilan metsäpalsta ja irtaimisto menivät ortodoksiselle kirkollishallitukselle ja asutustilan pelto ja pihapiiri rakennuksineen Suomen valtiolle valtioneuvoston päätöksellä. Niinpä osa arkistoaineistosta ja esineistä joutui kirkollishallitukselle ja ortodoksiselle kirkkomuseolle, jonka kokoelmaan kuuluu edelleen Johanneksen työhön liittyvää valokuva-aineistoa, ikoneja ja ristejä. Asutusmuseota perustettaessa Mureen perheen arkistoaineistoa oli Alapitkällä ja kirkollishallituksessa Kuopiossa. Sen jälkeen aineisto on siirretty Asutusmuseon arkistoon. Viimeisimmät Mureen sisarusten asiakirjoista siirrettiin kirkollishallituksesta Asutusmuseon arkistoon elokuussa 2014.⁴⁰

Kirjekokoelma koostuu Mureen sisarusten vastaanottamista kirjeistä. Kirjeenvaihto sisältää sisarustenvälisen kirjeiden lisäksi perheen ulkopuolisten lähettämiä kirjeitä, jotka on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Rajauksella on kaksi perustetta. Ensinnäkin perheenjäsenten toisille lähettämät kirjeet muodostavat vastavuoroisen kirjeenvaihtosuhteen, jonka eri osapuolten lähettämiä ja vastaanottamia kirjeitä on säilynyt. Tämä ei päde muihin kirjeisiin, joista on tallella vain vastaanotetut. Toiseksi muut Mureen sisaruksille lähetetyt kirjeet ovat peräisin heidän ystäviltään, sukulaisiltaan ja työtovereiltaan, ja niiden merkitys on omana aikanaan ollut toisenlainen kuin sisaruskirjeiden. Sisarusten kirjeet olivat tarkoitettuja yhteisiksi, eikä niihin kirjoitettu salaisimpia asioita. Toisin oli muiden kirjeiden, joiden yksityisyyttä Mureen sisarukset varjelivat itsekin tarkemmin. Esimerkiksi Tatjana-mamma oli avannut Urjalaan menneet Johanneksen virkakirjeet, mistä Johannes oli pahoillaan. Näin ollen tutkimusetiikan kannalta tutkimusaineistoksi on valittu juuri sisarusten keskinäinen kirjeenvaihto, joka on olennainen myös Suomen Asutusmuseon toiminnan näkökulmasta.⁴¹

Kirjeiden lisäksi kokoelmaan kuuluu postikortteja, joista käyttökelpoisia tutkimustehtävän

---

³⁹ Ks. esim. SAA KK Klaudia mammalle 28.1.1947. Kirje on laitettu vuoden 1951 kuoreen, johon on kirjoitettu "Klaudian lähettämä kirje mammalle 28.1.1947."

⁴⁰ Partanen 1999; vierailut ortodoksisessa kirkkomuseossa 7.11.2013 ja kirkollishallituksessa 21.8.2014; Paavo Kokotin tiedonanto 19.8.2014. Kirjekokoelmien muodostumisesta ks. Lahtinen et al. 2011, 9 - 25.

⁴¹ SAA KK Johannes Nastille ja mammalle 12.4.1945; SAA KK Klaudia Johannekselle Alapitkälle 29.5.1945 (postileima); kirjeenvaihtosuhteista ks. Helsti 2006, 112 - 113; Leskelä-Kärki 2006, 66; tutkijan etiikasta ks. Hinkkanen 1995, 191 - 192; Yli-Luukko 2015, 24 - 38; Pehkonen 2015, 60 - 73. Ks. lisää Mureen kirjeistä luku

kannalta ovat niin sanotut kirjepostikortit. Ne ovat kuin lyhyitä kirjeitä, jotka on kirjoitettu molemmin puolin tyhjää postikorttia. Kirjepostikortit on lähetetty ilman kirjekuorta, mikä erottaa ne varsinaisista kirjeistä. Sen sijaan muut postikortit, kuten joulu ja pääsiäiskortit, ovat sisällöltään niukkoja. Ne ovat lähinnä onnittelu- ja tervehdyskortteja. Korttien luonteen vuoksi ne on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Kun huomioidaan Mureen perheenjäsenten toisilleen lähettämät kirjeet ja kirjepostikortit heinäkuusta 1944 vuoteen 1982, on kirjeiden kokonaismäärä 832 kappaletta (katso taulukot 1 - 3). Kirjeiden yhteenlaskettu lukumäärä sisältää tällä hetkellä tiedossa olevat Mureen sisarusten toisilleen lähettämät kirjeet, jotka ovat Suomen Asutusmuseon arkistossa Lapinlahden Alapitkällä. Kokonaismäärään sisältyy myös neljä kirjettä, joita ei voi ajoittaa tarkasti. Muut kirjeet on pystytty ajoittamaan kuukauden tarkkuudella. Kirjeen on tulkittu koostuvan kaikista niistä paperiarkeista, jotka ovat olleet samassa kirjekuoressa. Niinpä Yrjön ja Annin Nas-tille tai Johannekselle lähettämät omat kirjearkkinsa, jotka ovat samassa kuoressa muodosta-vat kirjeen. Kirjekokoelma sisältää puutteita, ja joistakin kirjeistä on säilynyt vain osia. Näis-sä tapauksessa yksittäinen kirjearkki on vajavaisuudestaan huolimatta laskettu omaksi kir-jeekseen, koska se on kuitenkin osa lähetettyä ja vastaanotettua kirjettä.

Kirjekokoelman ohella Suomen Asutusmuseon arkistossa säilytetään muutakin Mureen per-heen asiakirjajäämistöä. Tämän tutkimuksen kannalta käyttökelpoisinta lähdeaineistoa ovat henkilökohtaiset muistiinpanot ja asutustilan asiakirjat. Yrjö Mure piti tarkkaa kirjaa toimis-taan, mutta osa aineistosta on kadonnut. Jäljellä oleva aineisto on luetteloitu, ja se pitää sisäl-lään noin kolmekymmentä kalenteria ja vihkoa 1940-luvulta 1980-luvun alkuun.⁴² Myös muiden sisarusten kalentereita ja vihkoja on säilynyt, ja niitä on hyödynnetty mahdollisuuk-sien mukaan. Aineiston käyttöä rajoittaa kuitenkin sen järjestelemättömyys, joten aineistosta ei ole kokonaiskuvaa. Olennaista on havaita, että pääosa tutkimuksen lähdeaineistoista on Mureen sisarusten tuottamaa, mutta tämä aineisto ei ole yksistään riittävä vastaamaan tutki-muskysymyksiin.

Mureen perhearkiston tietoja täydennetään muiden arkistojen dokumenteilla. Lapinlahden kunnanarkistossa säilytetään siirtoväenhuollon arkistoa, jonka avulla rakennetaan kokonais-

---

3.3 Kirjeiden merkitys elämäntavan muutoksissa.

⁴² SAA YMVK 5:1 - 5:27.

kuvaa kunnan siirtoväen asemasta evakkovuosina. Arkistosta löytyy myös Mureen perheen tietoja, joita Asutumuseon arkistosta ei tule esille. Joensuun maakunta-arkistossa sijaitsevat puolestaan Iisalmen tuomiokunnan ja Itä-Suomen hovioikeuden arkistot, jotka sisältävät Mureen perheeseen liittyvää aineistoa. Ne välittävät tietoa evakkovuosien asunto-ongelmista ja riidoista, joita ratkottiin oikeusteitse. Keskeisen lisän nämä aineistot tarjoavat kuitenkin antamalla äänen siirtoväen vastaanottaneille ja siirtoväen huollosta vastanneille henkilöille. Siten lähdeaineisto tarjoaa moniäänisen lähtökohdan tutkimukselle.⁴³

1.4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä tutkimuksessa menneisyyden arkea lähestytään mikrohistorian näkökulmasta. Kirjeet ja muut egodokumentit, eli asiakirjat, joissa ihminen kuvaa omaa elämäänsä, johdattavat tarkastelemaan arjen historiaa. Tutkimuskohteena ovat Mureen perhe ja heidän elämäntapansa osana pienyhteisössään. Yhteisö määrittäyty elinpiirinä, jossa Mureen sisarukset elivät fyysisesti ja sosiaalis-kulttuurisesti. Tutkielman loppupuolella tarkastellaan sitä, miten toisen maailmansodan jälkeinen sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen muutos heijastui pienyhteisöön ja toisaalta sitä, miten pienyhteisö ilmentää makrotason ilmiöitä.⁴⁴

Mikrohistoriassa on tavallista pureutua menneisyyteen poikkeuksellisten henkilöiden, tapahtumien tai ajanjaksojen kautta. Tämä asetelma pätee myös tässä tutkimuksessa. Sotienjälkeinen evakko-aika oli vielä sotaa seurannutta poikkeustilaa. Vaikka aseet vaikenivat rintamalla, ei sodasta rauhaa hypäty hetkessä. Evakuoiminen Karjalasta Pohjois-Savoon merkitsi elämäntavan muutosta ja kriisiä. Evakkouden ohella toinenkin elämäntavan poikkeuksellinen tilanne, maanviljelystä luopuminen, paljastaa mikrohistorian näkökulmasta pitkän keston rakenteiden ja lyhytaikaisten tapahtumien konflikteja. Konfliktit tekevät näkyviksi sosiaalisia jännitteitä, jotka ovat muutoin näkymättömissä.⁴⁵

---

⁴³ Lapinlahden kunnan arkisto (LKA) siirtoväenhuollon arkisto (SH); Joensuun maakunta-arkisto (JoMA) Iisalmen tuomiokunnan arkisto (IT) ja Itä-Suomen hovioikeuden arkisto (ISH).

⁴⁴ Heikkinen 1993, 21; Häggman 1994; Lüdtke 1995, 3 - 40; Liljewall 1995; Ginzburg 1996; Vilkuna 1996; Peltonen 1999, 13; Leskelä-Kärki 2006; Elomaa 2006, 62 - 69; Tuohela 2008, 32 - 33 ja 37 - 42; Vilkuna 2010, 11 - 13; Keravuori 2012, 5 - 41; Talve 2012; Uljas 2012, 32 - 33; Malinen 2014; Yli-Luukko 2015, 11; Pehkonen 2015, 60 - 73.

⁴⁵ Heikkinen 1993, 40; Markkola 1996, 13 - 16; Ginzburg 1996; Peltonen 1999, 52 - 63; Elomaa 2006, 65 - 66; Karonen 2006, 9 - 22; Kivimäki 2006, 69 - 86. Vrt. Hagelstam 2011, 299 - 328; Taskinen 2012, 8 - 23;

Oman tutkimustehtäväni ja alkuperäislähteideni kannalta läheisiä, joskin 1800-luvulle ja 1900-luvun alkuun sijoittuvia, ovat Hanna Elomaan ja Kai Häggmanin tutkimukset. Hanna Elomaa on väitöskirjassaan (2006) käyttänyt suomenruotsalaisen Hultmanien perhearkistoa 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, ja sen avulla hän on tutkinut kielikysymystä, yhteiskunnan muutosta ja suomenruotsalaisten identifioitumista. Elomaan tapaan Kai Häggman (1994) on tutkinut 1800-luvun Suomen perheihannetta osana sosiaali- ja aatehistorian analyysia Wase-nius-suvun perhearkiston avulla. Säätyläisperheeltä on säästynyt vuosilta 1825 - 1905 noin 3 000 kirjettä, joihin tapaustutkimus perustuu.⁴⁶

Kirjoittamisen ja kirjeenvaihdon merkityksiä poikkeusolosuhteissa tarkastellaan Marko Ti-kan, Ilari Taskisen ja Seija-Leena Nevala-Nurmen toimittamassa artikkelikokoelmassa *Kir-jeitä sodasta* (2015). Sota-ajan kirjeenvaihtoon suhteutetaan tässä tutkimuksessa varsinkin evakkovuosien kirjeitä, koska osa kirjeiden merkityksistä säilyi samana. Kuitenkaan aiem-missa tutkimuksissa ei ole kiinnitetty huomiota sodanjälkeisiin kirjeisiin arkisen rauhaan palaamisen näkökulmasta, vaikka uudemmassa tutkimuksessa on alettu korostaa yksilöllisiä ja kollektiivisiä kokemuksia. Sen vuoksi tämän tutkimuksen lähtökohdat nojaavat viimeai-kaisiin tutkimuksiin, mutta tutkimusasetelma on tuore.⁴⁷

Aiempien tutkimuksien tapaan tämänkin tutkimuksen tutkimuskohteena ovat perhe ja kotita-lous, joita tutkitaan kokonaisvaltaisesti. Tavoitteena on hahmottaa Mureen sisarusten it-seymmärrystä sekä tapahtumien ja tulkintojen fyysisiä puitteita osana paikallista ja valta-kunnallista historiaa. Metodologis-teoreettisena lähtökohtana on oletus siitä, että ihminen on kokeva ja käsitteellistävä toimija. Hän hahmottaa maailmaa kielellisesti käsitteellistäen, ja käsitteellistäminen ilmenee tilannetulkintoina. Tilannetulkinnat ovat sidoksissa käsitteellis-tämishetken olosuhteisiin, yhteisön normeihin, henkilön elämäkokemuksiin sekä kollektii-visiin mentaliteetteihin. Vastaavasti tilannetulkintojen käsitteellistäminen on riippuvainen myös vastaanottajasta, jolle käsitteellistetty kuvaus, kuten kirjoitettu kirje, on osoitettu.⁴⁸

Metsberg 2012, 5 - 12; Pehkonen 2013, 11 - 27; Yli-Luukko 2015, 4 - 38.

⁴⁶ Elomaa 2006; Häggman 1994, 27 - 31. Ks. myös Liljewall 1995 ja Keravuori 2012. Liljewall on tutkinut päiväkirjojen avulla talonpoikien arkielämää ja yhteiskunnan muutosta 1800-luvun Länsi-Ruotsissa. Keravuori on puolestaan tutkinut itseopiineen kustavilaisen laivuriperheen kirjeenvaihtoa 1860- ja 1870-luvulta.

⁴⁷ Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9; Holmila & Mikkonen 2015, 11 - 25.

⁴⁸ Peltonen 1992, 15; Häggman 1994, 29 - 30; Barton & Hall 2000, 1 - 14; Vehkalahti 2003, 18 - 21; Leskelä-Kärki 2006; Elomaa 2006; Tuohela 2008, 32 - 40; Kiiskinen 2010, 80 - 97; Ollila 2010, 63 - 79; Keravuori

Käsitteellistettyjä tilannetulkintoja tutkitaan analyttisen sosiaalisen kategorian käsitteen kautta. Kun ihminen hahmottaa ympäristöään jakamalla asioita tuttuun ja outoon, meihin ja heihin, syntyy sosiaalisia kategorioita: ihmiset nähdään luokkina, hyvinä ja pahoina, ideaaleina ja stereotyyppoina.⁴⁹ Sosiaaliset kategoriat kertovat kirjoitushetken käsitteellistämisestä, joka on syntynyt valikoinnin ja tulkinnan tuloksena. Sen vuoksi kirjoitetut kokemukset eivät ole täysin yhteneväisiä koettujen kokemusten kanssa, joten kirjeiden ei voi tulkita kertovan suoraan sitä, miten asiat ovat todella tapahtuneet. Sen sijaan kirjoitetut kokemukset välittävät tietoa toimijan itseymmärryksestä, eli hänen tavastaan jäsentää ja ymmärtää maailmaa. Käsitteellistäminen on tapahtunut tiettyssä historiallisessa tilanteessa tiettyjen ehtojen mukaisesti sosiaalis-kulttuurisesti. Jäsentäminen ja maailman ymmärrettäväksi tekeminen ovat sidoksissa paitsi henkilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin myös yhteisiin kulttuurisiin merkitys-järjestelmiin.⁵⁰

Vaikka mikrohistoriassa tutkimuskohteena on yksi perhe tai kotitalous, tutkimus ei jää yhden perheen tasolle. Perheen sitovat osaksi yleisempää historiaa juuri merkitys-järjestelmät, ja niiden kautta tapahtunut käsitteellistäminen. Käsitteellistämistä voidaan selittää mentaliteettien ja sukupolven näkökulmasta. Mentaliteettihistoriassa merkityksenantoperiaatteita selitetään kollektiivisilla mentaliteeteilla, jotka vaikuttavat tapaan tulkita ja toimia.⁵¹ Esimerkkinä kollektiivisesta lähestymistavasta toimii myös sukupolven käsite. Sukupolvella tarkoitetaan kuvitteellista kollektiivista yhteisöä, jota yhdistävät tietyt kokemukset ja muistot – keskeiset avainkokemukset – kuten sota. Kollektiivisten tekijöiden ohella aktiivinen toimija on yhteisön sääntöjen ja kontrollin vaikutuspiirissä, minkä vuoksi ihmisen toiminta ja puhumisen tapa määräytyvät kulttuurisesti. Sen lisäksi käsitteellistämällä ja kirjoittamalla ympäristöstään ihminen myös muokkaa sosiaalista todellisuutta.⁵² Käsitteellistämisen ja merkityksenantojen tutkimusmenetelmää nimitetään tiheäksi kirjaamiseksi. Sen mukaan sosiaalinen vuoro-

---

2012, 5 - 41; Pehkonen 2013, 65; Malinen 2014, 54 - 56; Yli-Luukko 2015, 10 - 13; Pehkonen 2015, 61 - 64.

⁴⁹ Liljewall 1995, 24 - 25; Pöysä 1997, 22 - 30; Eilola 2003, 121 - 122. Vrt. Raninen-Siiskonen 1999, 41. Raninen-Siiskosen lähtökohtana on kollektiivinen identiteetti. Siinäkin olennaista on meihin ja muihin jaottelu.

⁵⁰ Liljewall 1995, 24 - 25; Vehkalahti 2003, 18 - 21; Leskelä-Kärki & Hapuli 2010, 277 - 280; Ollila 2010, 63 - 79; Malinen 2014, 54 - 56; Pehkonen 2015, 60 - 73.

⁵¹ Manninen 1989, 65 - 72; Peltonen 1992, 15 - 40, 55 - 62; Heikkinen 1993, 11 - 14; Schöttler 1995, 74 - 81; Davis 1996, 14; Peltonen 1999, 54 - 55; Eilola 2003, 123; Valtonen 2004, 16.

⁵² Peltonen 1992, 27 - 28. Burke 2005, 170 - 171; Kiiskinen 2010, 80 - 97; Laitinen 2010, 98 - 117; Häkkinen 2013, 21 - 55.

vaikutus on juuri toimijoiden erilaisia merkityksenantoja.⁵³

Koska tutkimuskohteena on ajatteleva ja toimiva ihminen, on luontevaa lähestyä aikaa tapahtuman käsitteen kautta. Tapahtuman käsite pitää sisällään prosesseja ja ajanjaksoja, joille yksityinen kokija on antanut kulttuurisia merkityksiä.⁵⁴ Siten tutkimuskohde jäsentyy ajallisesti tapahtuman käsitteen kautta, kuten aikalaiset ovat ajankulua hahmottaneet. Esimerkiksi evakkous on tapahtuma, joka on seurausta sodasta. Evakkouden kesto on osin riippuvainen subjektiivisesta kokemuksesta, mikä on pääteltävä lähteistä.

Tutkimuskirjallisuuden ja mikrohistorian metodien avulla Mureen perheen elämäntapa kontekstoidaan aikaansa ja ympäristöönsä. Kontekstit, joihin Mureen perheen vaiheita suhteutetaan, löytyvät paikallistasolta Lapinlahdelta ja Pohjois-Savosta sekä laajemmin Suomen historiasta. Olennaista on kohdistaa suurennuslasi Mureen perheen ja heitä ympäröivän pienyhteisön ylle, ja suhteuttaa aiempien tutkimusten tulokset tähän pienyhteisöön. Samaan aikaan on tutkittava yhteisön jäsenten itseymmärrystä eli heidän merkityksenantojaan (history from below). Pienyhteisö määrittyy sosiaalisten suhteiden verkostona. Se on elinpiiri, jossa Mureen sisarukset elivät fyysisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Elämäntavan ulottuvuuksilla ilmaistuna tässä pienyhteisössä toteutettiin erityisesti elämäntoimintoja, eli työtä ja vapaa-aikaa, interaktiota eli ihmissuhteita, ja arkielämää. Pienyhteisö toimi myös arkielämän elinolosuhteena, jossa elämänvaiheet toteutuivat, ja jossa toteutettiin subjektiviteettia, eli annettiin asioille kulttuurisia merkityksiä ja arvoja sekä koettiin erilaisia asioita.⁵⁵

Pienyhteisö on kontekstin lähtökohta. Pienyhteisö on jatkuvassa vuorovaikutuksessa sen ulkopuolisiin tapahtumiin ja ilmiöihin. Sen vuoksi elämäntavan tutkimuksessa ei voida jättää huomiotta yleistä sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista muutosta. Laajempi konteksti rakentuu sen perusteella, mitä keskeisiä teemoja ja tapahtumia pienyhteisössä on kulloinkin ollut. Myös alkuperäislähteistön luonteesta johtuen kontekstien avulla selitetään, mistä suomalaisen yhteiskunnan ilmiöistä paikallistason tapahtumat kertovat. Näin ollen mikro- ja makrotason ilmiöt kulkevat rinnatusten, ja niiden välillä käydään jatkuvaa vuoropuhelua.⁵⁶

---

⁵³ Peltonen 1992, 27 - 28.

⁵⁴ Davis 1996, 9 - 11; Kalela 2000; Tuohela 2008, 32.

⁵⁵ Roos 1987, 45 - 46; Heikkinen 1993, 40 - 41; Peltonen 1999.

⁵⁶ Roos 1987, 45 - 46; Heikkinen 1993, 40 - 41; Peltonen 1999; Talve 2012; Pehkonen 2015, 60 - 73.

Kirjeiden käyttämiseen tutkimuksen päälähteenä on useampia tapoja. Tässä tutkimuksessa luontevinta on hyödyntää hermeneuttista lukutapaa, jota ovat käyttäneet muun muassa Maarit Leskelä-Kärki (2006) ja Erkki Pehkonen (2013). Lukutapa perustuu Hans-Georg Gadamerin hermeneuttiseen käsitykseen tulkinnasta ja ymmärryksestä. Käytännössä tämä tarkoittaa kirjeiden lukemista useampaan kertaan ja huomion kiinnittämistä kokonaisuuksiin ja yksittäistapauksiin. Sisällön analyysi etenee johtolankametodin tavoin, joten yksityiskohdat toimivat paljastavina vihjeinä kirjeen kirjoittajasta ja tämän ajattelutavasta. Kirjeet on luettava jatkumona, koska yksittäisellä kirjeellä on niin sanottu avoin loppu. Tämä tarkoittaa sitä, että kirjoittaja on kirjoittanut silloisessa nykyhetkessä, eikä hän ole nähnyt tulevaisuuteen. Niinpä kirjeet on luettava osana vastavuoroista kirjeenvaihtoa, eikä niitä pidä tulkita lopputuloksesta menneeseen katsoen.⁵⁷

Tässä tutkielmassa kirjeenvaihdon merkitys rinnastuu sota-ajan kirjeenvaihtoon. Asetelma on siinä mielessä kiinnostava, että sotienjälkeistä jälleenrakennuskauden kirjeenvaihtoa ei ole aiemmin juurikaan tutkittu varsinkaan pitkällä aikavälillä.⁵⁸ Metodologiasta mainittakoon vielä, että tähän tutkimukseen rajatut kirjeet on digikuvattu Suomen Asutusmuseon arkistossa, ja kirjeet on taulukoitu lähettämisaikankohdan ja vastaanottajan mukaan (katso taulukot 1 - 3). Näin hahmottuu, milloin kirjeitä on kirjoitettu enemmän ja milloin vähemmän. Vaikka kaikki kirjeet eivät olekaan säilyneet, antavat säilyneet kirjeet viitteitä siitä, paljonko kirjeitä on kirjoitettu ja ennen kaikkea milloin ja mitkä kirjeet on säästetty. Taulukoinnin lisäksi lukemisen ohessa on tehty muistiinpanoja, jotka ovat auttaneet kokonaisuuksien ja yksityiskohtien hahmottamisessa.

---

⁵⁷ Peltonen 1992, 29 - 46; Ollila 1995, 10; Ginzburg 1996, 37 - 76; Elomaa 2001, 59 - 74; Gadamer 2005; Leskelä-Kärki 2006, 78 - 85; Tuohela 2008, 38 - 39; Pöysä 2010, 331 - 360; Lahtinen et al. 2011, 19 - 20; Kera-
vuori 2012, 5 - 41; Pehkonen 2013, 38 - 51; Yli-Luukko 2015, 4 - 38; Pehkonen 2015, 60 - 73. Ks. myös Hytönen 2014, 70 - 73. Hytönen nimittää samansuuntaista analyysimenetelmää tulkitseväksi lukemiseksi.

⁵⁸ Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9; Taskinen 2015, 12 - 29; Pehkonen 2015; 60 - 73; Kaarninen 2015, 180 - 199.

1.5 TUTKIMUKSEN RAKENNE

Tutkimus jäsentyy elämäntavan käsitteen avulla. Elämäntapa on metodologis-teoreettinen väline, joka rajaa ja jäsentää sekä tutkimuskohteen että tämän tutkimusraportin rakenteen. Tutkielma alkaa evakkovaiheesta, jota kesti vuodesta 1944 vuoteen 1948. Luvussa 2 Evakkona Alapitkällä käsitellään ensin Mureen perheen vaiheita sekä talvi ja jatkosodan evakko-
taipaleet, jotka ovat osa elämäntavan elämänvaiheiden ulottuvuutta. Pääosassa ovat kuitenkin Mureen perheen evakkovuodet Lapinlahden Alapitkällä. Niitä luonnehtivat asuminen vuokrahuoneissa ja konfliktien kierre. Evakkovuodet olivat epävarmaa aikaa, johon sisältyi monenlaisia kiistoja. Niiden vuoksi savolaisten ja karjalaisten välit olivat kireät. Tilanne kertoo myös alueen muiden siirtokarjalaisten ongelmista sekä yleisistä valtakunnallisista sotienjälkeisistä ongelmista, joihin Mureen perheen konflikteja suhteutetaan. Elämäntavan kannalta keskeistä on fyysisen ympäristön eli elinolosuhteiden muutos ja siitä aiheutunut ajattelun, arvojen ja normien (subjektiviteetti ja arkielämä) erilaisuus suhteessa savolaisiin, mikä aiheutti konflikteja. Kirjeissä tämä näkyy jaotteluna meihin ja heihin. Asetelmaa voi käsitteellistää myös akkulturaation näkökulmasta. Silloin evakkovuosiin sijoittuvat kontaktin ja konfliktin vaiheet. Yleisemmin kyse on sotienjälkeisestä asuntopulasta ja rauhaan paluun kriisistä.⁵⁹

Vuosien 1947 - 1948 aikana tapahtui eräänlainen käänne. Silloin Yrjö ja Anni Mure saivat käyttöönsä asuntoviljelystilan, jonne valmistui sauna ja navettarakennus. Vaikka omaan asuntoon muutettiin, eivät ongelmat vielä olleet ohi, vaan ne muuttivat muotoaan. Tämä pätee myös akkulturaatioprosessiin, kun uusien konfliktien vähentämiseksi alettiin etsiä ratkaisuja. Samalla luvussa 3 Evakosta asutustilalliseksi luodaan katsaus, mikä on asutustila yleensä ja erityisesti Lapinlahden kontekstissa. Luvun loppuksi tarkastellaan kirjeiden roolia elämäntavan muutoksissa, koska kirjeiden kirjoittaminen oli keskeinen keino käsitellä muuttuvia olosuhteita ja ylläpitää sisarusuhteita. Kirjeenvaihdon vilkkaus on myös osoitus sota-
toimien jälkeen jatkuneista poikkeusoloista. Elämäntavan ulottuvuuksilla kuvattuna kyseessä on ennen kaikkea arkielämän, elinolosuhteiden ja subjektiviteetin tarkastelu.⁶⁰

---

⁵⁹ Waris et al. 1952; Roos 1987, 45 - 46; Kohvakka 1989, 6 - 11; Kananen 2010; Malinen 2014.

⁶⁰ Partanen 1999, 44; Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 6 - 9; Pehkonen 2015, 60 - 73.

Neljännän luvun otsikko on Pientalonpoika vasten tahtoaan, mikä kertoo Yrjö Mureen haluttomuudesta pienviljelijäksi. Yrjöstä tuli ikään kuin olosuhteiden pakosta pientalonpoika niin ammattinsa kuin poliittisen katsomuksensa suhteen. Luvun aluksi käsitellään asuntoviljelystilaa maamiehen toimeentulon kannalta. Sana maamies on poimittu Yrjön kirjeistä Johanneselle. Seuraavaksi tarkastellaan Yrjö ja Anni Mureen fyysistä ja sosiaalis-kulttuurista elinpiiriä 1950-luvulta 1970-luvun alkuun. Lopuksi keskitytään Yrjön toimiin politiikassa ja luottamustehtävissä. Näin hahmottuu siirtokarjalaisen pienviljelijän asema paikallisyhteisönsään, ja Mureen sisarukset suhteutetaan yleisempään siirtoväen tilanteeseen. Elämäntavan käsitettä lähestytään tässä luvussa monelta suunnalta. Arkielämä, elämäntoiminta ja elinolosuhteet saavat rinnalleen interaktion, elämänvaiheet ja subjektiviteetin. Akkulturaatiotapah-tuman käsitteillä jäsennettynä kyseessä on adaptaation vaihe, jonka vaihtoehtoina ovat sovit-telu, vastareaktio ja luopuminen.

Viidennen luvun – Pientilat elinkelvottomiksi – aiheena on pientilojen merkitysten muuttu-minen 1960- ja 1970-luvulla. Tilat kävivät kannattamattomiksi, ja arkielämä alkoi moderni-soitua. Uudistuksiin suhtauduttiin eri tavoin: esimerkiksi sähköllä toimivat lämpöpatterit olivat Yrjön mielestä hyödyllisiä, mutta lypsykone turha. Ylipäänsä maanviljelystä ja leh-mistä luopuminen oli suuri arjen ja elämäntoimintojen muutos. Se näyttäytyikin kirjeiden määrässä tarkasteltuna lähes evakkovuosiin verrannollisena poikkeuksena. Silloin sekä kir-joitettiin paljon että kirjeet myös säilytettiin. Vuoden 1974 loppupuolella asutustila jäi kesä-asunnoksi. Asutustilan merkitys muuttui, ja elämäntapa, joka oli muodostunut pientilalle, lakkasi olemasta. Elinolosuhteet ja elämäntoiminnot muuttuivat olosuhteiden pakosta, kun asutustila ei tarjonnut toimeentuloa, maata ei viljelty eikä karjaa kasvatettu. Luottamustoi-mista oli niin ikään luovuttava ja muutettava pois Alapitkältä, jonne palattiin enää kesäisin.

Päätännössä luonnostellaan, millainen oli siirtokarjalaisen asutustilallisen elämäntapa. Tut-kimuskohteena oleva Mureen sisarusten elämäntapa kertoo myös muiden sodan, evakkouden ja jälleenrakennuksen kokeneiden ihmisten historiasta pitkällä aikavälillä 1940-luvulta 1970-luvulle. Elämäntapa kontekstoituu osaksi sotienjälkeistä rauhaan palaamista ja pientalonpoi-kaista elämäntapaa, hyvinvointivaltion rakentamista ja 1960-luvun rakennemuutosta, joten tässä yhteydessä mikrotason ilmiötä käsitteellistetään osaksi makrotasoa.

2 EVAKKONA ALAPITKÄLLÄ

2.1 MUREEN PERHE EVAKKOTIELLÄ

Juhannuksen edellä 1944 salmilainen Yrjö Mure ajoi hevosellaan perheensä tavaroita rautatien varteen kuten moni muukin kuntalainen. 19.6.1944 heitä oli kehotettu valmistautumaan evakuointiin, ja evakuointimääräys annettiin 21.6. Karjalaiset olivat lähdössä kotiseudultaan jo toistamiseen. Kaikkiaan sodan jaloista lähti 400 000 karjalaista, joista noin puolet kuului maatalousväestöön. Karjalaiset evakuoitiin suunnitelmien mukaan eri puolille Suomea – salmilaiset Pohjois-Savoon.⁶¹

Yrjö Mure (1912 - 1982) oli aloittanut maanviljelyn Andrei-isänsä (1874 - 1938) kuoltua vuonna 1938. Yrjön apuna maatilaa hoitivat hänen äitinsä Tatjana (1876 - 1947) ja sisarensa Anni (1902 - 1982). Yrjön sisaret Klaudia (1900 - 1947) ja Nasti (1904 - 1981) toimivat kätilöinä Salmassa. Nastin kastenimi oli Anastasia, mutta perheenpiirissä ja Salmassa häntä kutsuttiin Nastiksi. Yrjön veli Johannes (1907 - 1987) asui Viipurissa, jossa hän oli ollut vuodesta 1935 lähtien kreikkalaiskatolisen seurakunnan kanttori sekä kansakoulujen uskonnonopettaja. Johannes oli käynyt Sortavalan kreikkalaiskatolisen pappisseminaarin vuosina 1927 - 1933 ja opiskellut Viipurin musiikkiopistossa vuosina 1935 - 1938. Yrjö oli käynyt Salmin keskikoulun ja Anni-sisko Salmin kiertävän kotitalouskoulun. Mureen sisarukset olivat lähtökohtaisesti maanviljelijöitä, mutta he olivat opiskelleet ja siten kohottaneet asemaansa yhteisössään. Esimerkiksi Klaudia toimi kätilöntyön ohella Marttaliiton palkattuna kotitalousneuvojana ja vaikutti kunnallisissa luottamustehtävissä. Andrei-isä oli perustamassa Salmin Keskuksen Osuuskassaa 1922, ja hänet valittiin varapuheenjohtajaksi.⁶² Mure-sukunimi oli otettu käyttöön 1920-luvulla, jolloin se oli korvannut Karpoff / Karpov-nimen.⁶³

Mureiden tila sijaitsi Kirkkojoen kylässä. Sen koko oli noin 33 hehtaaria, josta peltoa oli 7,5 ja metsää 24 hehtaaria. Tila oli keskivertoa suurempi verrattuna alueen muihin maatiloihin,

⁶¹ SAA KK Johannes Nastille 5.7.1944; Pölonen 1995, 107; Partanen 1999, 32; Rojo 2011, 27 - 33.

⁶² Suhola 1948, 40; Henkilötietoja rehtoreista, opettajista, oppilaista ja henkilökunnasta 1948, 160; Viljanto 1952, 129 - 132 ja 340 - 342; Siirtokarjalaisten tie 3 1970, 778; Siirtokarjalaisten tie 4 1971, 697; Partanen 1999, 20 - 25, 58 - 69; Partanen 2015, 354. Johanneksen kirjeissä arvona on pappiskokelas.

⁶³ SAA HA Klaudia Mure Kätilökirja 20.12.1923; SAA HA Klaudia Mure Lastenhoitokurssi-todistus 2.1.1926. Ensimmäisessä Klaudian sukunimi on Karpov ja jälkimmäisessä Mure. Ks. myös Partanen 2015, 354.

koska yli puolella maatiloista oli peltoa alle viisi hehtaaria. Alueen maatilat olivat jakautuneet pienemmiksi suurperheiden hajottua omiin kotitalouksiinsa ja väestönkasvun myötä. Kirkkojoki oli vahvaa maatalousaluetta, ja ammatissa toimivista noin 90 prosenttia sai toimeentulonsa maataloudesta. Asutus oli nauhamaisesti Kirkkojoen molemmin puolin ja Salmista Sortavalaaan menevän tien varsilla. Tilat koostuivat kotipalstoista sekä lisä- ja salopaloista, jotka olivat kauempana kylästä. Salmin kunta sijaitsi Laatokan Karjalassa Laatokan rannalla. Se oli vanha rajapitäjä, jossa asui 1930-luvun lopussa noin 13 000 ihmistä.⁶⁴

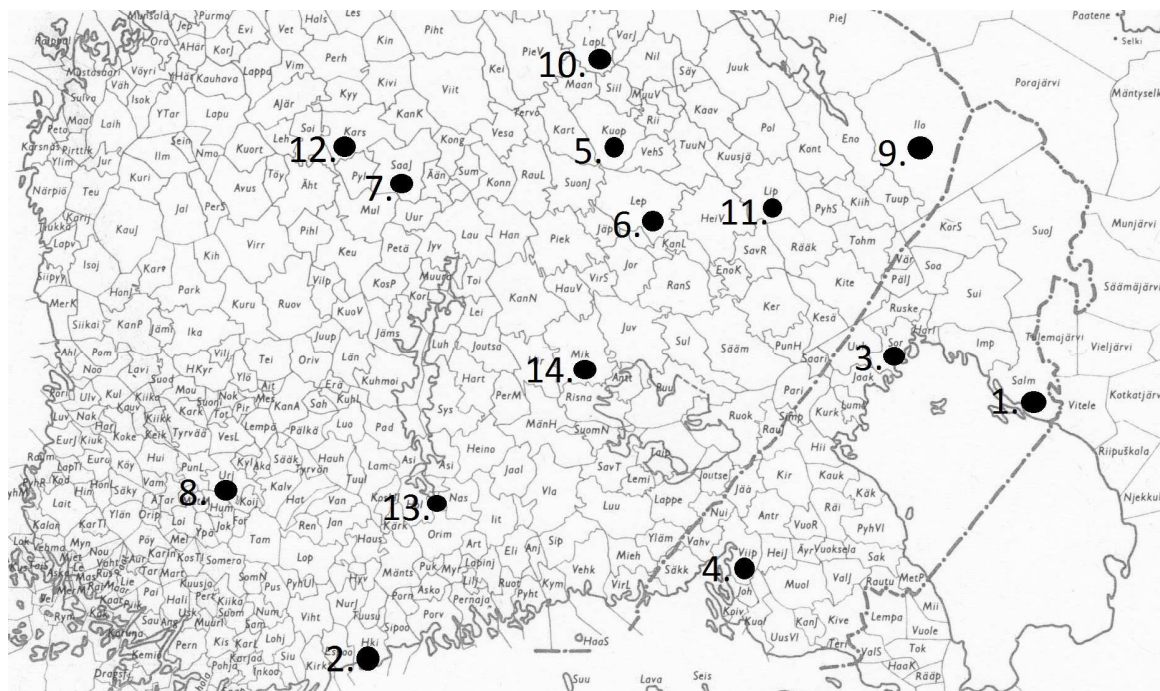
Talvisodan syttyessä Salmin kunta evakuoitiin välittömästi. Johannes ja Yrjö oli määrätty palvelukseen: Johannes oli kirjuri ja kenttäpostinhoitajana ja Yrjö konekivääriampujana. Tatjana ja Anni menivät Kuopioon, koska Anni sairasti epilepsiaa ja oli hoidettavana Vaajasalon naistensairaalan kaatumatautiosastolla. Klaudia oli sotilaskotityössä Sortavalassa ja Suomen Huollon kättilönä Kuopiossa ja Leppävirralla. Salmilaisia evakuoitiin sodan aikana Leppävirran ohella Saarijärvelle, jossa kättilönä toimi Nasti. Hän muutti vuonna 1941 Urjalaan, josta sai kättilön viran. Siellä hän alkoi käyttää nimeä Asta, minkä tarkoituksena lienee ollut karjalaistaustan häivyttäminen. Muut salmilaisien evakkopaikkakunnat olivat Jalasjärvi, Jurva, Kannonkoski, Kivijärvi ja Pylkönmäki. Vuoden 1940 pika-asutuslain mukaan heidän tulevat sijoituskuntansa olisivat olleet Oulun ympäristökunnissa. Lain mukaisia tiloja ehdittiin muodostaa vain noin 130 suunnitellusta 1 500 tilasta, kun toimeenpano keskeytettiin jatkosodan vuoksi.⁶⁵ (Katso kartta 1. Mureen sisarusten asuin-, opiskelu- ja evakkopaikkakunnat vuosina 1920 - 1974, sivu 21.)

---

⁶⁴ Pölönen 1995, 2 ja 7 - 9; Niemelä et al. 2011/1990, 64. Hämynen 2015, 176 - 229. Asukasluku vuoden 1939 henkikirjojen mukaan 12 658 asukasta. Vuoden 1938 väestölaskennassa väkiluku 14 225 henkilöä. Salmin asukasmäärä laski selvästi 1930-luvun lopussa teollisuuden taannuttua. (Pölönen 1995, 7 ja 85.)

⁶⁵ Pölönen 1995, 24 - 25 ja 45 - 53; Partanen 1999, 25 - 29; Rojo 2011, 19 - 22. Vaajasalon parantolasta ks. Kemiläinen 1951.

Kartta 1. Mureen sisarusten asuin-, opiskelu- ja evakkopaikkakunnat vuosina 1920 - 1974.

Lähde: Suomen Asutusmuseon arkisto.

1. Salmi: Mureen sisarusten lapsuudenkoti.
2. Helsinki: Klaudia ja Nasti (Asta Anastasia) Mure opiskelivat kätilöiksi 1920-luvulla.
3. Sortavala: Johannes Mure kävi kreikkalaiskatolisen pappisseminaarin 1927 - 1933.
4. Viipuri: Johannes Mureen työpaikka ennen talvisotaa.
5. Kuopio: Anni Mureen evakkopaikka talvisodan aikana.
6. Leppävirta: Klaudia ja Yrjö Mureen evakkopaikka talvisodan aikana.
7. Saarijärvi: Nasti Mureen evakkopaikka talvisodan aikana.
8. Urjala: Nasti Mureen kotipaikka vuosina 1941 - 1964, Yrjö Mureen toinen evakkopaikka.
9. Ilo: Johannes Mureen työpaikka talvisodan jälkeen.
10. Lapinlahti: Mureen sisarusten keskuspaikka vuodesta 1944 lähtien.
11. Liperi: Klaudia Mureen kotipaikka jatkosodan jälkeen.
12. Karstula: Johannes Mureen työpaikka jatkosodan jälkeen.
13. Lahti: Johannes Mureen kotipaikka vuodesta 1945 lähtien.
14. Mikkeli: Yrjö Mureen asuinpaikka vuodesta 1974 lähtien.

Jatkosodan alkuvaiheessa Karjala vallattiin takaisin, joten paluumuutto alkoi. Klaudia palasi Kirkkojoelle syksyllä 1941 ja jatkoi työtään Salmin kätilönä. Väliaikainen asunto rakennettiin vuonna 1938 valmistuneeseen navettaan, joka oli perheen rakennuksista ainoana säilynyt. Pian Tatjana-mammakin palasi kotiin. Salmilaisten vilkkain paluu-aika oli kevästä alkuun kesään 1942. Anni pääsi Vaajasalosta kesällä 1942, ja Nasti vietti vapaa-aikansa Kirkkojoella. Johannes toimi talousaliupseerina ja Itä-Karjalan Sotilashallinto-esikunnan papin apu-

laisena Aunuksessa. Yrjö oli rintamalla Aunuksessa ja Syvärillä, mutta loppusyksystä 1943 hän haavoittui päähän. Siitä seurasi vasemman korvan vahingoittuminen ja vasemman kasvohermon halvaantuminen. Työkyvyttömyysasteeksi määriteltiin 35 prosenttia.⁶⁶

Kesään 1944 mennessä Salmissa oli päästy uuden elämän alkuun. Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi Kannaksella 9.6., mikä tuntui Kirkkojoellakin: "Olen vähän kuin ripulilla[,] niin kovasti tuntuu tuo ryssän rynnistys", kirjoitti Klaudia Nastille.⁶⁷ Klaudia ja Yrjö aloittivat tavaroiden lähettämisen Nastin luo Urjalaan, joka toimi evakuoinnin aikana perheen ja heidän sukulaistensa keskuspaikkana. Tästä oli se etu, että tavaroilla oli selvä määränpää ja vastaanottaja. Varsinaisesti kirkkojokelaiset lähettivät tavaransa Pohjois-Savoon Lapinlahdelle, jonne heidät oli määrä evakuoida. Suurin osa tavaroista ja ihmisistä kuljetettiin rautateitse pääosin 23.6. - 1.7. välisenä aikana. Salmin evakuointia helpotti vuonna 1942 valmistunut rautatie Uuksusta Aunukseen.⁶⁸

Jatkosodan aikana Salmiin oli palannut 13 000 kuntalaisesta noin 10 000. Heistä noin 8 000 kulki virallista evakuointireittiä, ja loput olivat poistuneet omaehtoisesti. Salmin evakuoimissuunnitelman mukaan väliaikainen sijoituspaikka oli järjestetty noin 9 500 kuntalaiselle Pohjois-Savoon ja sen ympäristöön. Määränpääkuntina olivat Kangaslampi, Heinävesi, Pielavesi, Tuusniemi, Tervo, Maaninka, Lapinlahti, Nilsiä, Juankoski, Kaavi ja Säyneinen.⁶⁹

Kun irtaimisto oli pakattu, oli kotiseutu jätettävä: Tatjana meni Nastin luo Urjalaan, jonne perheen kanat oli lähetetty. Klaudian oli määrä jatkaa työtään Salmin kättilönä sijoituspaikkakunnalla Nilsiässä, joten hänen omaisuutensa osoitettiin Siilinjärven asemalle. Anni lähti kohti Alapitkää kävellen kolmen lehmän ja hiehon kanssa, ja Yrjö jätti Salmin viimeisenä lähtien matkaan 30.6. hevosella. Johannes oli ollut apuna pakkaamassa, ja hän nousi junaan määränpäänsä Joensuu, josta matka jatkui Sortavalaan ja Puhokselle ja sieltä edelleen laivalla kohti Alapitkää. Johannes oli mukana laivalla kuljettamassa itäkarjalaisia Alapitkän väestönsiirtoleirille. Alapitkällä toimi yksi sisäasiainministeriön siirtoväenasiain osaston

---

⁶⁶ Pölönen 1995, 82 - 85; Partanen 1999, 29 - 32. Invaliditeetti oli 35 prosenttia ainakin vuodesta 1945 lähtien 1960- ja 1970-lukujen vaihteeseen saakka. (SAA HA Yrjö Mure, Valtion tapaturmatoimiston päätös 12.10.1945; Siirtokarjalaisten tie 4, 697).

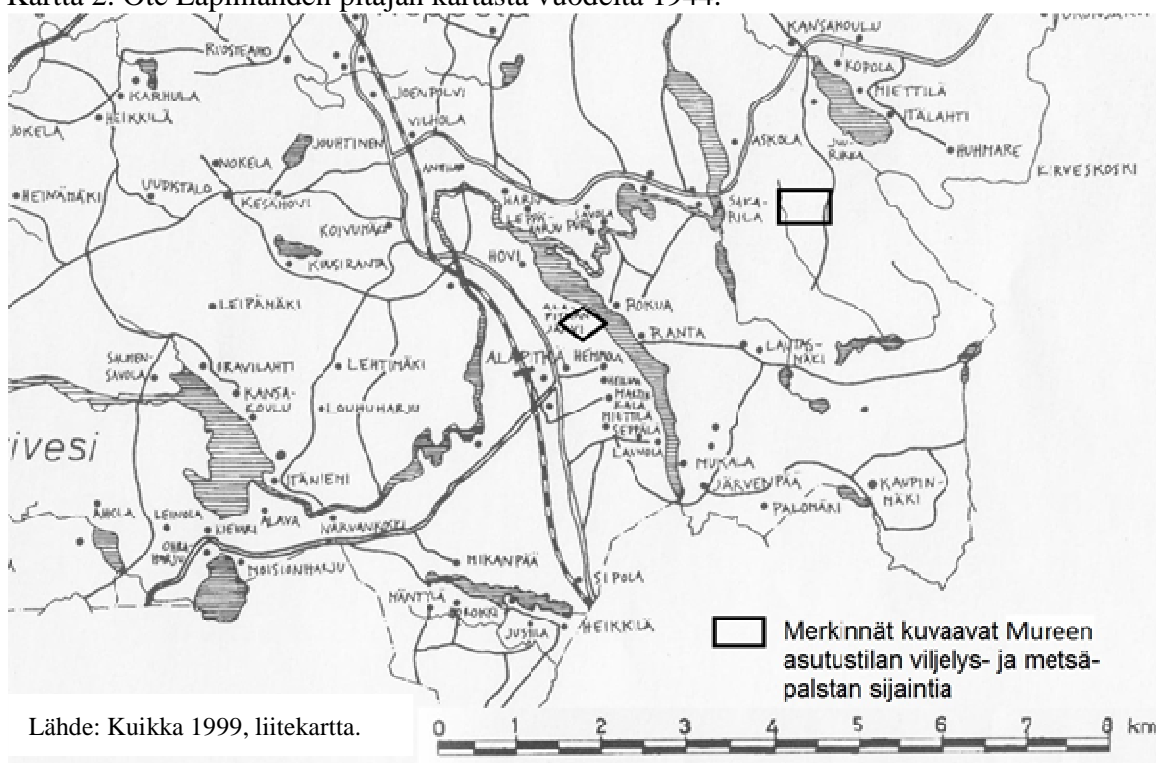
⁶⁷ SAA KK Klaudia Nastille 13.6.1944; Pölönen 1995, 107; Rojo 2011, 27 - 29. Klaudia viittaa ryssä-sanalla Neuvostoliiton sotilaisiin.

⁶⁸ SAA KK Klaudia mammalle 8.8.1944; Pölönen 1995, 108; Kuikka 1999; Partanen 1999, 32 - 34; Rojo 2011 29 - 30.

perustamista neljästä itäkarjalaisten kokoamiskeskuksista eli väestöleireistä, jonka henkilökunta oli Itä-Karjalan Sotilasesikunnasta. Kokonaisuutena tarkastellen Salmin evakuoiminen onnistui hyvin, koska kuntalaiset saivat mukaansa lähes kaiken irtaimistonsa.⁷⁰

Kirkkojokelaisten evakkojunat saapuivat juhannuksen edellä sekä kesä-heinäkuun vaihteessa Alapitkän asemalle. Ensin tulivat ihmiset ja paria viikkoa myöhemmin heidän tavaransa. Tulijat ohjattiin kansakoululle, josta evakot muuttivat sijoitustaloihinsa. Alapitkällä oli rautatieaseman ja kansakoulun ohella työväen- ja nuorisoseurantalo sekä useita kauppoja. Kylän maatilat olivat peltojen keskellä Alapitkänjärven ympärillä. Alapitkän kylään, mukaan lukien pienet naapurikylät, Juurikka, Naarvanlahti, Mikkajärvi ja Joenpolvi, majoitettiin yli 300 salmilaista.⁷¹ (Katso kartta 2.)

Kartta 2. Ote Lapinlahden pitäjän kartasta vuodelta 1944.

⁶⁹ Pölonen 1995, 85 - 86 ja 108 - 109.

⁷⁰ SAA KK Johannes Nastille 5.7.1944; SAA KK Johannes ja Yrjö Nastille 7.7.1944; SAA KK Maria M. Nastille 14.7.1944; SAA KK Johannes Nastille 4.11.1944; SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944; SAA KK Anni mammalle 16.1.1945; SAA HA Johannes Mure "Päiväkirja 1.7.1944"; Kuikka 1999; Partanen 1999, 34; Hyytiä 2008, 316; Kuikka 2009a, 200; Pölonen 1995, 109. Evakointilautakunnan mukaan Salmista saatiin evakuoitua 98 prosenttia irtaimesta omaisuudesta.

⁷¹ Kuikka 1999, 191; Kuikka 2009b, 208 - 209; Heikkilä 2009, 67 - 69; Rojo 2011, 27 - 33.

Mureen perheestä ensimmäisenä Alapitkälle saapui Johannes, joka kirjoitti kirjeessään Urjalaan kuulumisistaan ja evakuoinnin sujumisesta. Ensitunnelmat olivat positiiviset, koska tavarat olivat saapuneet ja junassa lähetetty vasikka oli hyvissä voimissa. Vasikalle löytyi myös hoitaja ja hyvä navetta aseman läheisyydestä:

Rakas kotiväki!

Alapitkä 5.7.1944

Olen Alapitkässä ollut eilisestä aamusta alkaen. Asun Alapitkän hovissa vinttikamariissa. Eilen oli hyvä sattuma kun tulin aamulla tänne Alapitkään niin asemalle oli juuri tullut eläinvaunu. Menin katsomaan ja löysinkin vasikan samassa laatikossa ja samassa vaunussa, johon Salmissa paninkin. [- -] Tanja lupasi pitää hyvää huolta vasikasta ja hyvältä vaikuttivat talonväkikin[.] [- -] Sitten muutkin tavarat ovat jo saapuneet. Tänä aamuna saapuivat: hellauuni, kangaspuut ja puuastiat. [- -] [L]isäksi suuri laatikko, yhteensä siis 11 kollia. Sitten oli Alapitkä asemalla hankimo [= hankmo-äes], aura ja jelegän korubu [= työkärryn kori].⁷²

Kahta päivää myöhemmin Yrjö saapui Alapitkälle, ja tästä muutamien päivien kuluttua Annikin oli Alapitkällä mutta ilman lehmä. Hän joutui jättämään lehmät Kuopion seudulla toisten hoiviin, koska häneen oli iskenyt voimakas vatsatauti. Myös Klaudia oli saapunut Alapitkälle. Hän jatkoi elokuun alussa työtään kättilönä Salmin siirtoväen keskuudessa Alapitkällä sekä toimi sen rinnalla Lapinlahden kunnan kättilönä. Johannes oli edelleen Alapitkällä armeijan palveluksessa. Hän toimi Sortavalan suojeluskuntapiirin esikunnan alaisuudessa ja työskenteli papin apulaisena.⁷³ Johannes ylläpiti edelleen läheisiä suhteita itäkarjalaisperheisiin, jotka oli evakuoitu Alapitkälle. Tästä osoituksena on se, että Johannes järjesti väärennetyn sotilaspassin heimopataljoona 3:ssa⁷⁴ taistelleelle aunukselaiselle, jonka perhe oli tullut Alapitkälle. Näin aunukselainen vältti kiinnioton ja aloitti elämän Suomessa uuden henkilöllisyyden turvin.⁷⁵

Mureen sisarusten tilanne oli sikäli hyvä, että he saivat vuokrattua vapaaehtoista tietä asunnon, lehmälaitumen ja navetan. Jos tiloja ja laitumia ei löytynyt vapaaehtoisesti, siirtoväen-

---

⁷² SAA KK Johannes Nastille 5.7.1944. Lainauksien hakasulkeissa olevat suomennokset on tehty Karjalan kielen sanakirjan avulla: <http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/karjala.cgi> (2.10.2015).

⁷³ SAA KK Johannes ja Yrjö Nastille 7.7.1944; SAA KK M. M. Nastille 14.7.1944.; SAA KK Klaudia mammalle 8.8.1944; SAA KK Johannes Nastille 4.11.1944; SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944; SAA HA Klaudia Mure Lääkintöhallituksen kirje 24.7.1944 N:o 12852; SAA HA Johannes Mure sotilaspassi; SAA HA Johannes Mure "Päiväkirja 1.7.1944". Evakkomatkoista ks. myös Kuikka 1999 ja Rojo 2011, 31.

⁷⁴ Heimopataljoona 3:ssa taisteli vuosina 1942 - 1944 suomensukuaisia neuvostokansalaisia, jotka olivat jääneet suomalaisten sotavangeiksi. Pataljoonassa oli enimmillään yli 1 100 miestä. (Soikkeli 2008, 222 - 230.)

⁷⁵ Soikkeli 2008, 220 - 221.

huolto majoitti ja otti laidunmaita pakkomääräyksiin poliisin avustuksella. Syyskuussa Lapinlahdella oli siirtoväen huollonjohtajan mukaan 14 siirtolaisperheen karja vailla laidunta ja navettaa. Tämä tarkoitti noin 35 eläintä, mikä oli kuitenkin melko vähän, koska yksistään siirtoväen nautakarjaa oli noin 650 eläintä.⁷⁶

Siitä huolimatta majoitusongelma vaikutti negatiivisesti siirtoväen asenteisiin, koska "se painaa alas jo muuten kovasti murtuneen siirtoväen mielialan."⁷⁷ Alakuloa lisäsi vielä Johanneksen mukaan se, että siirtolaisten majoittuminen savolaistaloihin oli epätasaisesti jakautunut: pieniin taloihin ja mökkeihin oli majoittunut useampia perheitä, kun suurissa vauriissa taloissa oli runsaammin tilaa ja tyhjiä huoneita. Vastaavanlainen asetelma näyttää aiemman tutkimuksen perusteella päteneen muuallakin Pohjois-Savossa, sillä esimerkiksi Nilsiässä luterilaisen pappilan päärakennuksessa ei ollut keväällä 1945 yhtään siirtoväkiperhettä, mikä toimi esimerkkinä myös muille alueen suuremmille taloille. Ylipäänsä on todettu, että asuntokysymys vaikutti olennaisesti siirtoväen suhteeseen ympäristöönsä ja yhteiskuntaan.⁷⁸

Mureen perheestä Alapitkälle jäivät Anni ja Yrjö karjoineen. Tosin syksyllä hevonen ja hieho oli teurastettava. Klaudia ja Johannes muuttivat pois Alapitkältä kevättalvella 1945. Klaudia sai kättilön viran Liperin Leppälahdesta, ja Johannes muutti ensin Karstulaan ja sieltä pian Lahteen. Lahdessa Johannes jatkoi työtään kanttorina ja uskonnonopettajana perustetussa Lahden ortodoksisessa seurakunnassa. Sen sijaan Tatjana-mamma muutti Urjalasta Alapitkälle kesällä 1945, ja Nasti lähetti perheen kanat Alapitkälle joulukuussa 1946.⁷⁹

---

⁷⁶ LKA SKHL Ba:3 Luetteloita siirtolaisista ja heille annetusta avustuksesta 1944, luettelot ja tiedustelukäyväkkeet 4.7.1944, 9.10.1944, 20.10.1944.

⁷⁷ SAA HA Johannes Mureen laatima luonnos "Selostus toiminnasta ajalla 7.8. - 7.9.1944" Sortavalan suojeluskuntapiirin esikunnalle.

⁷⁸ SAA HA Johannes Mureen laatima luonnos Sortavalan suojeluskuntapiirin esikunnalle toiminnastaan elosyyskuussa 1944 Salmin kreikkalaiskatolisen siirtoväen keskuudessa; SAA KK Johannes Nastille 12.7.1944; Waris et al. 1952, 151; Raninen-Siiskonen 1999, 153; Lassi 2005, 324; Juutinen 2008, 26; Kananen 2010, 47; Malinen 2014, 163.

⁷⁹ SAA KK Yrjö ja Anni Nastille 6.11.1944; SAA KK Johannes Nastille 5.1.1945; SAA KK Johannes Nastille 12.4.1945; SAA KK Johannes mammalle 9.5.1945; SAA KK Klaudia Johannekselle 28.5.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 25.7.1945; SAA KK Johannes Nastille 27.11.1945; SAA KPK Yrjö Nastille 7.12.1946; Lipitsäin 2001, 13 - 32.

2.2 KOTINA VUOKRAHUONE

Evakuoimisen myötä karjalaisten fyysinen asuinympäristö oli muuttunut sekä perheet ja suvut olivat hajautuneet eri paikkakunnille, millä oli vaikutusta karjalaisten suhtautumisessa paikkakuntalaisiin. Vastaavasti paikkakuntalaisten koteihin tuli uusia asukkaita, heille oli annettava huoneet, karjasuojat ja elintarvikkeita. Molempien oli mukautettava elämäntapaan, joten ristiriitoja ja konflikteja syntyi. Osaltaan tämä liittyy yhteiskunnan rauhaan palaamisen kriisiin, mikä tarkoittaa sitä, että sotatoimien päättyminen syksyllä 1944 merkitsi uudenlaisia ongelmia niin yksilö- kuin valtiotasollakin. Traumaattisista sotakokemuksista oli kulunut vasta vähän aikaa, mikä ilmeni henkisinä sopeutumisvaikeuksina. Materiaalisen jälleenrakennuksen ohella oli aloitettava henkinen jälleenrakennus. Akkulturaation näkökulmasta kyseessä oli kontaktin vaihe, jossa kaksi kulttuurisesti erilaista ryhmää kohtasivat.⁸⁰

Uudessa tilanteessa karjalaiset ja savolaiset näkivät toisensa stereotyyppisesti. Negatiivisten kokemusten myötä toiset näyttäytyivät ensisijaisesti kielteisessä valossa. Kielteiset kokemukset liittyivät ainakin Mureen perheen evakkovuosina arkielämään, kuten asumiseen vuokrahuoneissa, karjanhoitoon ja ihmissuhteisiin savolaisten kanssa. Mureen sisarusten kokemukset ovat osaltaan yhteneväisiä muidenkin Alapitkän seudulle evakuoitujen salmilaisien kanssa, mihin viittaa heidän pitämänsä neuvottelutilaisuus vaikeiden olosuhteiden korjaamiseksi. Kokous pidettiin Alapitkällä joulukuussa 1944, ja Yrjö Mure toimi tilaisuuden sihteerinä. Tilaisuudessa käytiin läpi muun muassa siirtolaisten asunto-, polttopuu-, elintarvike- ja vaatetusongelmia sekä esitettiin oman poliisin saamista. Akkulturaation käsittein ilmaistuna kyseessä on konfliktin vaihe. Konflikteja alkoi syntyä sen jälkeen, kun salmilaisien ja lapinlahtelaisten erilaiset kulttuuriset käyttäytymismuodot ja -säännöt olivat joutuneet ristiriitaan.⁸¹

Mureen sisarukset olivat evakkovuosina Alapitkällä siirtoväen keskuudessa arvostettuja henkilöitä. Tarkastelemalla lähemmin heidän vastoinkäymisiään ja riitoja muodostuu kuva

---

⁸⁰ Koiranen 1966, 29; Kohvakka 1989, 6 - 12; Kuikka 1999; Lassi 2005, 324; Karonen 2006; Haikari 2006, 266 - 269; Kananen 2010, 44 - 48; Kivimäki 2013, 80 - 85; Malinen 2014, 22 - 32, 139 - 141, 206.

⁸¹ SAA LT pöytäkirjat 17.12.1944; SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944; Koiranen 1966, 29; Kohvakka 1989, 6 - 12; Partanen 1999, 37. Vrt. Liukko-Sipi 1999, 25 - 26, jonka mukaan Tyrnävällä siirtokarjalaisilla ei ollut työttömyysongelmaa, mutta heikko vaatetus- ja jalkinutilanne esti työssäkäyntiä.

tyypillisistä ja poikkeuksellisista evakkovuosien ongelmakohdista. Klaudia toimi kättilönä ja piti äitiysneuvolaa sekä karjalais- että savolaisäideille. Johannes työskenteli papin apulaisena salmilaisen siirtoväen parissa. Hänen työhönsä kuului kotikäyntejä sekä jumalanpalvelusten pidoissa avustamista. Yrjö oli luottomies, kun salmilaisten piti laatia anomuksia, valituksia tai muita asiakirjoja. Sisarusten asema ikään kuin velvoitti toimimaan karjalaisten hyväksi, mikä johti riitoihin savolaisten kanssa.⁸²

Johannes kirjoitti toiminnastaan, että "[m]onta kertaa olen joutunut rakentamaan rauhaa siirtoväen ja isäntäväen välillä."⁸³ Tehtävä osoittautui syksyn 1944 kuluessa vaikeaksi, koska omat riidat vuokra-asunnossa latistivat mielialaa:

On täällä elämistä. Muita pitäisi käydä lohduttamassa vaikka itse olemme kuin tulesa ja kärsimyksistä kylläisiä. Oi milloin nämä kärsimykset loppunevatkaan vai pitänee nääntyä näiden ahdistusten alle!⁸⁴

Mureiden evakkovuosien riitojen voi luonnehtia muodostavan konfliktien kierteen. Riidanaiheet olivat varsin tyypillisiä, sillä ne liittyivät asumiseen vuokrahuoneissa ja maanviljelyyn vuokrapelloilla. Mureet asuivat kolmessa eri vuokra-asunnossa kesän 1944 evakuoinnista siihen saakka, kunnes muuttivat omaan väliaikaiseen asuntoonsa marraskuussa 1948.⁸⁵

Johannes onnistui vuokraamaan Alapitkälle tultuaan asunnon myllyn omistajan ja myllärin talosta, jonne Klaudia, Anni ja Yrjökin muuttivat. Myllyn omistaja oli yksin asuva mies, mutta myllärillä oli vaimo ja tytär. Johannes sai luvan asumiseen siksi aikaa, kun myllyn omistaja oli rintamalla. Jo ennen myllyn omistajan kotiutumista Mureen ja myllyn väen välille alkoi syntyä riitaa, mutta tilanne kärjistyi omistajan palattua marraskuussa 1944.⁸⁶ Syynä oli se, että Johanneksen vuokraamassa huoneessa asui neljä Mureen sisarusta, eivätkä he voineet muuttaa omistajan kehotuksesta muualle. Tämä sai omistajan menettämään malttinsa

---

⁸² SAA HA Klaudia Mure Lääkintähallituksen kirje 24.7.1944; SAA HA Klaudia Mure luonnokset vastineeksi Lapinlahden kunnankirjurille ja lääninhallitukselle toukokuu 1946; SAA HA Johannes Mure "Päiväkirja 1.7.1944"; SAA HA Johannes Mure luonnokset "Selostus toiminnasta ajalla 7.8. - 7.9.1944" Sortavalan suojeluskuntapiirin esikunnalle; SAA HA Yrjö Mure "Veikkaus vihko"; SAA KK Yrjö Johannekselle 3.10.1945.

⁸³ SAA HA Johannes Mureen laatima luonnos Sortavalan suojeluskuntapiirin esikunnalle toiminnastaan elosyyskuussa 1944 Salmin kreikkalaiskatolisen siirtoväen keskuudessa.

⁸⁴ SAA KK Johannes Nastille 17.10.1944.

⁸⁵ Waris et al. 1952, 203. Vrt. Lassi 2005, 298 ja Rojo 2011, 27 - 33. Lassin mukaan Kangasalla siirtolaisten vastaanotto vaihteli huomattavasti, mutta usein vastaanotto oli ystävällinen. Myös Rojon mukaan Rojon perheen vastaanotto Alapitkällä oli hyvä.

⁸⁶ JoMA IT LK 1945 CIII a:90 54; SAA KK Klaudia Nastille 15.8.1944; SAA KK Klaudia Nastille 25.8.1944; SAA KKK Klaudian luonnos Aunelle 31.12.1944. Vrt. Rojo 2011, 32 - 33.

niin, että hän syyllistyi lievään pahoinpitelyyn. Tapausta käsiteltiin käräjillä. Myllyn omistaja ja tämän kotiväki olivat paikkakuntalaisten näkökulmasta arvossapidettyä, mutta siirtolaisten mielestä he olivat ilkeydestään kuuluisia. Käsitely pohjautuu ainakin osaltaan väkival-lankäytöstä langetettuun sakkotuomioon.⁸⁷

Riitojen vuoksi Mureet eivät voineet jäädä myllyn omistajan taloon. He muuttivat poliisin turvaamana pakkomääräyksellä Alapitkän kansakoululle joulukuussa 1944. Asunto löytyi kansakoulun johtajaopettajan huoneistosta, josta oli vapautunut huone, kun itäkarjalaisten kokoamiskeskus (väestösiirtoleiri) lopetti toimintansa joulukuussa 1944. Sen vuoksi yksin asuvalla miesopettajalla oli käytössään asuntonsa kaikki kolme huonetta ja keittiö, minkä lisäksi koulun navetta oli tyhjillään. Muutto merkitsi Mureille asumisolosuhteiden paranemista, kun lehmät saatiin samaan pihapiiriin, eikä Annin tarvinnut enää kävellä aamuin illoin kahta kilometriä kuten aiemmin.⁸⁸

Savolaistaustainen opettaja oli valittu työhönsä vuonna 1943, mutta hän oli vuonna 1944 armeijan palveluksessa opettajana Itä-Karjalassa. Opettaja vastusti Mureen sisarusten majoittamista asuntoonsa, ja Alapitkän koululta lähetettiin tammikuun loppupuolella kirje, jossa tiedusteltiin koulutarkastajalta siirtolaisten asumisoikeutta koululla.⁸⁹ Kuitenkin siirtolaisten majoittaminen perustui valtioneuvoston päätökseen. Tämä merkitsi sitä, että siirtoväen oli saatava tarvittavat tilat vaikka vastoin huoneiston omistajan tahtoa.⁹⁰

Alapitkän kansakoululla oli johtajaopettajan asunnon lisäksi toisen yläkansakoulunopettajan asunto, jossa oli kaksi huonetta ja keittiö. Ennen evakkojen tuloa koululla oli työskennellyt yksi alakansakoulun- ja kaksi yläkansakoulunopettajaa. Koululle majoittui Mureen sisarusten ohella Salmista tullut yksin asuva alakansakoulun naisopettaja, joka asui toisessa huo-

---

⁸⁷ JoMA IT LK 1945 CIII a:90 54; SAA HA Klaudian luonnos vastineesta Lapinlahden kunnankirjurille toukokuu 1946; Kuikka 2004, 430. Vrt. Malinen 2014, 225. Malisen mukaan Helsingissä pakkoalivuokralaisen ja asunnonhaltijan välinen väkivalta saattoi pahimmillaan olla tavaroiden ja likavesien heittäilyä, tönimistä ja lyömistä. Ks. myös Taskinen 2015, 24 - 25, 35 - 42, 44 - 45, 87 - 88, joka osittaa, että siirtoväki oli selvästi yliedustettuna väkivaltarikoksissa Jyväskylässä vuonna 1945.

⁸⁸ SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944; SAA KK Yrjö Johannekselle 12.3.1945 [kirjoitettu kaksi viikkoa pääsiäisen jälkeen, 12.4.1945]; SAA KK Anni mammalle 16.1.1945; LKA AK II CA:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947. Vuokra-asunnoista ks. Malinen 2014, 87 ja 139 - 141.

⁸⁹ LKA AK II CA:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947; LKA AK II Aa, Ab:1 Saapuneiden ja lähetettyjen kirjeiden diaarit 1943 - 1974; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, johtajaopettajan kirje maaherralle 22.7.1945. Suomalaisopettajista miehitetyssä Itä-Karjalassa ks. Nevalainen 2006, 261.

⁹⁰ Liukko-Sipi 1999, 30 - 35; Meinander 2009, 347; Malinen 2014, 143 - 146.

neistossa. Koululla asui myös osan Mureitten evakkoajasta johtajaopettajan taloudenhoitaja sekä salmilaisopettajan asunnossa ainakin yksi karjalaisnainen.⁹¹

Tätä taustaa vasten selittyvät johtajaopettajan ja Mureen perheen välille syntyneet riidat. Pakkomuutto kylvi konfliktien siemenet, joiden versomista edistivät molemminpuoliset negatiiviset käsitykset, yhteisen keittiön jakaminen sekä opettajan ja Mureitten luonteenlaadut. Sotienjälkeisen ajan säännöstely ja niukkuus ongelmiseen olivat myös yleisemmin syyllisinä häiriökäyttäytymiseen ja konflikteihin niin siirtoväen kuin ahtaiden kaupunkiasuntojen vuokralaisten osalta. Opettaja yritti päästä Mureista eroon, joten hän teki useita valituksia vuosien 1945 - 1946 aikana perheen muuttamiseksi muualle. Opettaja ja Yrjö riitaantuivat huoneenvuokrasta, jota käsiteltiin huoneenvuokralautakunnassa.⁹² Vuokrariidan aikana opettaja ei ollut lainkaan tekemisissä Mureen sisarusten kanssa, vaan käytti eri sisäänkäyntiä. Koululla pidettiin ortodoksisia jumalanpalveluksia, ja opettaja oli osoittanut mieltään rovas-tillekin: hän lukitsi tämän matkalaukun asuntoonsa ja pyöräili naapurikyliin.⁹³

Kun vuokrariita kääntyi Yrjön eduksi, opettaja teki yhteisen keittiön käyttökelpottomaksi. Hän vei hellan osat ja paistopellit koulun eteiseen, joten Mureitten oli asennettava oma hella. Myös muut siirtolaiset asensivat omia hellojaan, ja ainakin osassa tapauksista siirtoväenhuolto kustansi hellojen ostamisen ja savupiippujen korjaamisen. Siten siirtoväki sai itselleen oman keittomahdollisuuden, joka oli riippumaton vuokraisännästä, ja saattoi jatkaa elämäänsä entisessä vuokrahuoneessaan. Siirtolaiset korjasivat muullakin tavoin huoneitaan, mitä siirtoväenhuolto tuki.⁹⁴ Aiemmassa tutkimuksessa on osoitettu, että juuri keittiö toimi konfliktien näyttämönä. Keittiö oli yhteinen tila, jossa osapuolet joutuivat luopumaan omista oikeuksistaan ja mukautumaan toisen sääntöihin ja kohteluun. Riitoja syntyi, kun rikottiin normeja, rooleja ja odotusarvoista käyttäytymistä. Tämä ei koskenut vain siirtoväkeä, vaan samoista ongelmista kärsittiin kaupungeissakin, joissa siirtoväen ohella nuoret perheet jou-

---

⁹¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.6.1945; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, siirtoväenasian tarkastajan kertomus 29.8.1945.

⁹² SAA KK Yrjö Johannekselle 22.5.1945; SAA KK Klaudia Johannekselle 12.7.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.7.1945; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1945, siirtoväenasian tarkastajan kertomus 29.8.1945. Ks. myös Lassi 2005, 324; Juutinen 2008, 29; Malinen 2014, 171 - 175.

⁹³ SAA KK Yrjö Johannekselle 20.6.1945; Malinen 2014, 254 - 255. Opettajien, pappien ym. ylempään tulo- luokkaan kuuluneiden kielteisistä käsityksestä siirtokarjalaisia ortodokseja kohtaan ks. Kananen 2010, 66.

⁹⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.6.1945; SAA KK Klaudia Nastille 18.10.1945; Ks. esim. LKA SH Da:1 Kirjeiden toisteet 1946, luettelo korjausavustuksista helmikuu 1946. Avun saajia oli seitsemän, joista kolme käytti avustuksen hellan ostamiseen.

tuivat asumaan ahtaissa vuokra-asunnoissa.⁹⁵

Opettajan – vuokraisännän – harjoittama kiusanteko ei rajoittunut vain keittiöön. Koululla oli sähköt, mutta opettaja irrotti Mureen huoneeseen menneen sähköjohdon. Ilmeisenä tavoitteena oli se, että Mureet muuttaisivat pois, mutta Yrjö toimi toisin. Sähköjohdon kytkeminen oli tehtävä poliisin turvaamana, koska opettaja oli lukinnut itsensä sisälle kouluun, eikä suostunut avaamaan ovea edes poliisin kehotuksesta. Tämän vuoksi ovet oli murrettava. Yrjö kirjoitti tapauksesta Johannekselle ja kertoi, että opettajan arviointikyky oli pettänyt: poliisin vastustamisen vuoksi opettaja menetti Lapinlahden koululautakunnan puheenjohtajan tuen.⁹⁶ Tämä tapaus paljastaa sen, että paikkakuntalaiset suvaitsivat tiettyyn rajaan saakka siirtoväen syrjimistä. Hyväksytyin ja kielletyn rajana näyttää toimineen virkavallan vastustaminen, mitä ilmentää se, että opettajan vuokrariita, keittiön tyhjentäminen ja muut mielenosoitukset eivät olleet paikallisista vielä kohtuutonta käytöstä.

Edellä luonnosteltua johtopäätöstä tukee se, että Yrjön kanne opettajan jatkuvasta ilkityöstä ei täyttänyt rikoksen tunnusmerkkejä. Kihlakunnanoikeuden päätöksestä Yrjö valitti heti hovioikeuteen, koska epäili jutun olleen savolaisten keskenään sopima. Hänestä tilanne näytti siltä, kuin opettajaa olisi suojeltu ja tämän ylilyönti haluttiin sivuuttaa mahdollisimman huomaamattomasti – tapaus haluttiin katsoa läpi sormien, koska opettajan asema Alapitkän kansakoululla ja arvostettuna toimijana kyläyhteisössä oli uhattuna. Kaikeksi harmiksi Lapinlahden koululautakunta – jonka puheenjohtajana oleva alapitkäläinen isäntä vaikutti kärkeäkin – oli tehnyt valituksen Mureitten saamiseksi pois koululta.⁹⁷ Yrjön ja opettajan keskinäinen kiista oli täten saanut laajemmat suhteet ja tullut entistä enemmän paikallisyhteisön ongelmaksi. Yrjö valmistautuikin riidan lopulliseen ratkaisemiseen hovioikeudessa keräämällä todistuksia ja palkkaamalla uuden asianajajan.⁹⁸

Hovioikeuden päätös oli Yrjön kannalta myönteinen, joten suuttuneena opettaja jätti Alapit-

---

⁹⁵ Malinen 2014, 156 - 157.

⁹⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 21.9.1945; Malinen 2014, 175. Vrt. Pirhonen 2010, 304. Pirhonen kertoo, että Urjalassa erään eläkkeellä olevan opettajan huvilaan oli pakkomajoitettu siirtoväkeä, mutta tähän tyytymätön opettaja oli katkaissut sähkön ja poistattanut sähkölamput siirtolaisen huoneesta.

⁹⁷ JoMA IT LK 1945 CIII a:91 154; SAA KK Yrjö Johannekselle 27.9.1945; SAA KK Yrjö Nastille 29.10.1945.

⁹⁸ SAA KK Anni mamman sanelusta Nastille 29.10.1945; SAA KK Yrjö Nastille 29.10.1945. Lausuntojen lisäksi olivat laskut uunin teosta ja todistus korvausanomusten täyttämisen keskeyttämisestä kolmeksi päiväksi unitarpeiden hankkimisen vuoksi. (SAA KK Yrjö Klaudialle 5.11.1945.)

kän, sillä hän oli saanut paikan Piippolan seudulta. Opettaja oli Annin mukaan ilmoittanut, että joutui jättämään koulun siirtolaisten vuoksi.⁹⁹ Anni ei kuitenkaan mainitse kirjeissään, että opettajan kausi päättyi, eikä tämä hakenut enää jatkoa työsuhteeseensa. Niinpä opettajan lähtö ei ollut poikkeava koulun johtokunnan pöytäkirjojen perusteella. Opettajan toimintaa sen sijaan määritellään arvosanoin kiitettävä ja hyvä. Esimerkiksi opettajan käytös koulussa ja koulun ulkopuolella todetaan olleen hyvä. Opettajaa kiitetään erityisesti koulun kasvitarhan ja ympäristön kunnostamisesta sekä urheilukentän ja juoksuratojen järjestämisestä.¹⁰⁰

Vaikka Mureitten kiusaaja, kuten he asian kokivat, muutti muualle, tuli koululle uusi johtajaopettaja, jonka käyttöön koulun asunto olisi kokonaisuudessaan vapautettava.¹⁰¹ Syyskuussa 1946 Yrjö kuvasi tilannetta sanoin "jokasyksyinen asuntokriisi", mistä hän kertoo Klaudivalle: "[n]yt [koulun] johtokunta vaatii meidän asuntoa kouluhuoneeksi, ovat valittaneet läänin".¹⁰² Yrjön tunnelmat olivat apeat, koska jälleen näytti siltä, että he joutuisivat muuttamaan. Tällä kertaa vastapuolena ei ollut enää yksittäinen rasistinen opettaja, vaan Alapitkän koulun kahdeksanjäseninen johtokunta, joka koostui johtajaopettajasta ja siirtolaisopettajasta, paikallisista isännistä ja emännistä sekä yhdestä siirtokarjalaisesta.¹⁰³

Mureen perheen asunto-ongelma tuli osaksi Lapinlahden kunnan laajempaa siirtoväenkysymystä, kun sitä sivuttiin Lapinlahden kunnanvaltuuston kokouksessa.¹⁰⁴ Mureitten uhattu asumisoikeus ilmentää osaltaan muidenkin Lapinlahden kansakoulujen ongelmia, kun koulut olivat ääriään myöten täynnä oppilaita, eikä ylimääräisille opettajille tai väliaikaisille luokkatiloille ollut sijaa. Alapitkän koulun tapaista tilahtausta on ollut ainakin Juurikan, Karvasalmen ja Kivistön kansakouluilla. Esimerkiksi Alapitkän kansakoulun ylimääräinen opettaja asui Iisalmissa, josta kävi päivittäin Alapitkällä opettamassa. Kunnasta otettiin yhteyttä sisäasianministeriöön, jotta siirtoväen tasoitussiirtojen avulla saataisiin väljennystä kouluille.¹⁰⁵ Nämä seikat vaikuttivat siihen, että syksyllä 1946 Mureille osoitettiin kaksi eri vuokra-asuntoa. Kumpaankaan muuttaminen ei onnistunut, koska toiseen taloon ei mahtunut enem-

---

⁹⁹ JoMA ISH 1946 Db:3 145; SAA KK Anni Johannekselle 16.5.1946; SAA KK Anni Nastille 19.5.1946.

¹⁰⁰ LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947, pöytäkirjat 8.1.1946 ja 29.7.1946.

¹⁰¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1946.

¹⁰² SAA KK Yrjö Klaudivalle 15.9.1946.

¹⁰³ LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947.

¹⁰⁴ SAA KK Yrjö Klaudivalle 23.10.1946; LKA KH II CA7:1 Kunnanvaltuuston pöytäkirjat 1946 - 1947, pöytäkirja 24.10.1946.

¹⁰⁵ LKA KL I Ca6:12 Valtuuston pöytäkirjat 1941 - 1945, pöytäkirja 11.9.1945; LKA SH Ea:2 Saapuneet kir-

pää siirtoväkeä ja toisen omistaja riitautti muuttomääräyksen.¹⁰⁶

Loppusyksystä 1946 Yrjölle alkoi valjeta, ettei heitä voitu häätää koululta ilman painavia perusteita. Esimerkiksi koulun johtokunnan valitus oli aiheeton, koska johtokunnalla ei ollut määräysvaltaa opettajan yksityisasuntoon.¹⁰⁷ Yrjö oli myös saanut kopiot kaikista lääninhallituksen asiakirjoista, ja niistä selvisi, ettei heidän asuntonsa pakkomääräystä ollutkaan peruutettu. Huollonjohtajaa oli vain kehotettu varaamaan heille uusi asunto. Perusteet heidän saamiseksi pois koululta olivat Yrjön mukaan ristiriitaiset: koulun johtokunta oli vaatinut heidän huonettaan luokkatilaksi mutta Lapinlahden koululautakunta lisäopettajan asunnoksi. Yrjö näki tilanteen ajojahtina: "Vika on vaan siinä, että on suuri kateus, että asumme koululla."¹⁰⁸ Mureen perheen asumisolosuhteet olivatkin hyvät, minkä lisäksi viljelys- ja laidunmaat olivat lähettyvillä. Monissa muissa paikoissa tilanne saattoi olla heikompi, eikä Yrjö ollut valmis tinkimään omista eduistaan.

Toisaalta siirtoväen asema oli sikäli vakaa, että pakkomuuttoihin piti olla selvät perusteet. Vaikka yksittäiset henkilöt syrjivät siirtoväkeä, näyttää siirtoväenhuolto toimineen lakien mukaan: esimerkiksi Mureita ei voitu häätää vain Alapitkän kansakoulun johtokunnan ja Lapinlahden koululautakunnan tyytymättömyyden vuoksi. Siitä huolimatta kansakoulun johtokunnan ohella Yrjökin oli toisinaan tyytymätön siirtoväenhuollon toimintaan, kun se ei puuttunut riittävän painokkaasti Alapitkän kansakoulun tapahtumiin. Kuitenkin kokonaisuuden kannalta on huomioitava, että siirtoväenhuolto ja muut viranomaiset olivat varsin kuormitettuja, sillä ongelmia oli muillakin kuin Yrjöllä ja Alapitkän siirtoväellä.¹⁰⁹

Selvyyttä asuntokysymykseen Yrjö haki Pieksämäeltä siirtoväen neuvottelutilaisuudesta.

---

jeet ja päätökset 1945 - 1946, anomus kunnanvaltuustolta sisäasianministeriölle 5.9.1945; Kuikka 1999, 196.

¹⁰⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 29.10.1946; SAA KK Johannes Klaudialle 1.11.1946; SAA KK Yrjö Johannekselle 8.11.1946; Jäljennös lääninhallituksen päätöksestä 23.10.1946 N:o 5954 SH: LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1947 - 1953, päätös etukannen välissä; SAA KK Yrjö Johannekselle 12.12.1946; LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, kirje siirtoväen huollonjohtajalta Alapitkän kansakoulun johtokunnalle 11.12.1946; LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, ote Alapitkän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjasta 9.12.1946 sekä johtajaopettajan saatekirje 10.12.1946, molempien DN 306. LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947, pöytäkirja 9.12.1946.

¹⁰⁷ LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, jäljennös siirtoväenhuollon varajäsenen lausunnosta siirtoväen huollonjohtajalle 25.9.1946.

¹⁰⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 8.11.1946.

¹⁰⁹ LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.7.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 25.7.1945; SAA KK Johannes Nastille 31.7.1945; Juutinen 2008, 25; Malinen 2014, 224 - 225.

Siellä hänelle selvisi, ettei heitä voinut häätää kuluvan talven aikana:

Nämä opettajat ovat siinä toivossa, että meistä pääsevät ensi lukukaudella, mutta taitavat haksahda. Koko paikkakunnan väki on kuohuksissa, kun meitä eivät saa pois koululta. [- -] Vieläkö tämä tällainen kiusaaminen loppunoh. Vai eihäi sitä yksistähän tässä ole, gu kuuntelit, nii joka paikas on omat vastukset.¹¹⁰

Yrjö sai Pieksämäellä laajemman käsityksen siirtolaisten tilanteesta, joten omat vaikeudet saattoi suhteuttaa muidenkin kuin Alapitkälle evakuoitujen kokemuksiin. Yrjön tulkinta siitä, että koko paikkakunnan väki oli osallisena heidän saamiseensa pois koululta, on siinä mielessä realistinen, että alapitkäläiset isännät vaikuttivat useissa kunnallisissa tehtävissä.

Tähän joukkoon lukeutuvat muun muassa isännät ja emännät Alapitkän kansakoulun johtokunnasta sekä koululautakunnassa ja käräjillä vaikuttanut isäntä, joka toimi myös Lapinlahden kunnanvaltuuston puheenjohtajana. Hankalimmassa tilanteessa isännistä näyttää olleen koulun johtokuntalainen, jonka luokse Mureet osoitettiin pakkomääräyksellä marraskuussa 1946. Isäntä riitautti pakkomääräyksen, joten Mureet eivät voineet muuttaa. Sen vuoksi isäntä ei Yrjön mukaan osallistunut joulukuun johtokunnan kokoukseen – olihan isäntä ollut jo yli vuoden häätämässä Mureita koululta ja nyt ikään kuin petti johtokunnan. Tosin asetelma ei liene ollut niin yksinkertainen, koska isännän allekirjoitus löytyy kokouksen pöytäkirjasta.¹¹¹

Syyskuussa 1947 Mureitten ja opettajien asuntokiista roihahti jälleen ilmi liekkeihin.¹¹² Opettajat olivat päivän ajan lakossa, minkä tarkoituksena oli saada Yrjön ja Annin asuinhuone luokkatilaksi. Lakko toimi painostuskeinona ja välineenä pitkittyneen tilanteen ratkaisemiseksi. Yrjö oli edelleen varovaisen toiveikas, että saisi vieläkin jäädä koululle. Näin kävisi, jos yksi opettajista lähtisi oppilasmäärän laskettua pois koululta, niin "[-] sitten taas asuntopulma selviää." Kuitenkin hän jatkaa: "Vaikka en minä välitä, jos muutto tulisikin[.] [E]ihän viitsi näiden kanssa aina kinata, nyt ei ole annettu saunaakaan puoleen kuukauteen."¹¹³ Alapitkän kansakoulun opettajat ja johtokuntalaiset katsoivat Yrjön ja Annin olevan

¹¹⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 20.12.1946.

¹¹¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 12.12.1946; LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, kirje siirtoväen huollonjohtajalta Alapitkän kansakoulun johtokunnalle 11.12.1946; LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, ote Alapitkän kansakoulun johtokunnan pöytäkirjasta 9.12.1946 sekä johtajaopettajan saatekirje 10.12.1946, molempien DN 306. LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1929 - 1947, pöytäkirja 9.12.1946.

¹¹² SAA KK Yrjö Johannekselle 22.9.1947 [Kirje kirjoitettu 22.8.1947].

¹¹³ SAA KK Yrjö Johannekselle 3.9.1947.

"jokapäiväsenä haittana koulun toiminnalle".¹¹⁴ Pitkittyneestä ja kärjistyneestä tilanteesta oli uutinen *Savo*-sanomalehdessäkin, ja jutussa "Kouluselkkaus Alapitkällä" viitataan koulun ahtauteen ja lääninhallituksen muuttopäätökseen, jota viranomaiset eivät olleet toteuttaneet. Tämän vuoksi Mureitten edelleen jatkunut sijoittaminen kouluhuoneistoon herätti paikkakunnalla ihmetystä.¹¹⁵

Tällä kertaa painostus oli niin kova, että Yrjö antoi periksi – heidän oli muutettava, vaikka lain puolesta he olisivat saaneet edelleen asua koululla. Jos Yrjö koki, että syksyllä 1946 häntä vastassa oli koko Lapinlahti, nyt vastustajien joukko oli kasvanut *Savo*-lehden piireillä. Myös koulun johtajaopettaja oli saanut johtokunnan valtuutuksen Yrjön ja Annin häätämiseksi, ja muuttoa edeltävänä päivänä tämä oli uhannut Annille tappavansa Mureen "perkeleet". Tapauksen kuultuaan Yrjö kertoo olleensa niin suutuksissa, että olisi ollut valmiina kaksintaisteluun. Yrjö jatkaa edelleen ja kirjoittaa, että opettaja karttoi häntä sinä päivänä, eikä tämä tullut illaksi kotiin. Seuraavana päivänä Yrjö ja Anni muuttivat Jalkasen taloon, josta oli vapautunut huone.¹¹⁶

Asumiskiistan loppuratkaisu ilmentää sitä, että asumisoikeus koululla oli niin turvattu, että opettajien ja johtokunnan oli siirryttävä omavaltaisesti muihin keinoihin kuin lakiin vetoamiseen. Saunan käytön kieltäminen, sanomalehtikirjoitus, lakko ja uhkailu tekivät asumisen koululla paitsi hankalaksi myös tapauksen yleisesti tunnetuksi. Tunnettavuuden lisäämiseksi opettajat hakivat laajempaa huomiota ja tukijoita omalle puolelleen. Vastaavasti Mureita pidettiin syyllisinä, ja heidän olemisensa osana paikallisyhteisöä yritettiin tehdä hankalaksi. Toisin sanoen heidän haluttiin toimivan savolaisten tahdon mukaan, mitä Yrjö oli uhmannut jo vuodesta 1944. Yleisemmin syksyn 1947 asumiskiista kuvaa sitä, että vuosia kestänyt yhteisasuminen oli lopulta käynyt vaikeaksi. Asuminen oli vaatinut sopeutumista ja kompromisseja, mutta jossakin vaiheessa mitta tuli täyteen. Tämä ilmiö ei liity yksinomaan siirtoväen evakkoasumiseen, vaan esimerkiksi kaupungeissa oli asuntopulasta aiheutuvia vastaa-

---

¹¹⁴ LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1947 - 1953, pöytäkirja 25.8.1947. Vrt. Malinen 2014, 168. Malinen kertoo, että Helsingissä oli samaan aikaan taloyhtiöitä, joissa oli vuosia rakennettu yhteishenkeä ja mainetta. Niissä pakkoalivuokralaiset koettiin uhkana, sopimattomina ja rauhaa uhkaavina.

¹¹⁵ *Savo* 27.8.1947, 3, Kouluselkkaus Alapitkällä.

¹¹⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.9.1947; LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1947 - 1953, pöytäkirja 25.8.1947; myös SAA KK Yrjö Nastille ja Johannekselle 28.9.1947.

vanlaisia ongelmia ja riitatapauksia, kuten aiemmassa tutkimuksessa on osoitettu.¹¹⁷

Yrjön mielestä uusi vuokrahuoneisto ei ollut "kovin häävi".¹¹⁸ Kaikki heidän tavaransa eivät mahtuneet sisälle, joten niitä oli vietävä naapuritaloon ja latoon. Asuntoa piti sisustaa, ja Johannes lähetti Yrjölle tapetit, jotta molemmat vuokrahuoneet saatiin vuoratuksi. Navetta vuokrattiin vastapäisestä naapuritalosta, mutta siinä oli tilat vain kahdelle lehmälle, ja sitäkin oli remontoitava.¹¹⁹ Hieho ja jäljellä olevat viisi kanaa sijoitettiin viereisen naapurimökin navettaan. Kokonaisuutena Yrjö piti eläinten tiloja hyvinä.¹²⁰ Tuossa vaiheessa maanviljely näyttääkin olleen tärkeässä roolissa Yrjön ja Annin arkielämässä. Olivathan he saaneet oman pellon ja metsäpalstan käyttöönsä keväällä 1947, joten huomio kiinnitettiin omaan elinkeinoon. Myös koulukiistat olivat ohi, joten ne eivät kuluttaneet enää aikaa tai voimia.

2.3 KÄSITYS MEISTÄ JA HEISTÄ

Vuosien 1944 - 1945 aikana Mureen perheenjäsenten muodostaman stereotyyppisen käsityksen mukaan savolainen oli seuraavanlainen: hän on kiero, ahne ja väkivaltainen.¹²¹ Savolaiset sen sijaan näkivät karjalaiset Mureen sisarusten mielestä laiskoina, varkaina ja räyhääjinä.¹²² Stereotyyppien syntymiseen vaikuttivat asuminen toisten nurkissa sekä maanviljely toisten pelloilla. Nämä olivat myös Heikki Wariksen tutkimuksen mukaan yleisimmät riidanaiheet savolaisten ja karjalaisten välillä, joten Mureen tapaus on sikäli tyypillinen.¹²³ Yleisemmin arkisen rauhaan palaamisen näkökulmasta puutteelliset asunto-olot ja erityisesti yhteistilat olivat toisaalta syynä sille, että sotainvalidit, erityisesti aivoinvalidit, ja psyykkisesti sairastuneet oireilivat ja käyttäytyivät arvaamattomasti, mikä vaikeutti arkielämää. Näin ollen puutteellisista asunto-oloista eivät johtuneet vain siirtoväen ongelmat, vaan kyse oli laajemmasta ilmiöstä.¹²⁴

---

¹¹⁷ Malinen 2014, 158 - 159. Salmilaisten ongelmista Nilsiässä ks. Juutinen 2008, 25 - 30.

¹¹⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.9.1947.

¹¹⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.9.1947; SAA KK Yrjö Nastille ja Johannekselle 28.9.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.10.1947. Vrt. Malinen 2014, 105 - 112. Malisen mukaan sotienjälkeisen asuntopulan aikaan oli tavallista, että perheiden kaikki tavarat eivät sopineet asuntoon, vaan niitä oli sijoitettava muualle.

¹²⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 2.10.1947.

¹²¹ SAA KK Yrjö Klaudialle 5.11.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 6.11.1945.

¹²² SAA KK Yrjö Klaudialle 15.9.1946; SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946; vrt. Waris et al. 1952, 212.

¹²³ Waris et al. 1952, 203; Malinen 2014, 22.

¹²⁴ Malinen 2014, 223.

Johannes Mure suhtautui alusta lähtien Alapitkän kansakoulun johtajaopettajaan stereotyyppisen negatiivisesti. Johannes sai opettajasta ensitapaamisella käsityksen, että "opettaja on erikoisen hyvillä savo[la]isen viekkauslahjoilla varustettu vinttiö."¹²⁵ Opettaja ei olisi halunnut luovuttaa huonettaan, joten hän osoitti mieltään siirtoväen huollonjohtajalle lopettamalla puhelinkeskustelun kesken vetoamalla yhteyden katkeamiseen, mikä oli Johanneksen mielestä merkki sopimattomasta käytöksestä ja savolaisesta kieroudesta. Vastaavaan karjalainen ei olisi pystynyt.¹²⁶

Opettajan ja Mureitten, kuten muidenkin riitatapausten, syynä saattoi olla uskontojen erilaisuus. Yleisesti ottaen uskontojen välillä oli ollut uskonnonopetusta koskeva ristiriita Itä-Karjalassa, jossa opettaja ja Johannes olivat olleet sota-aikana, kun luterilaiset opettajat eivät olisi sallineet itäkarjalaislapsille ortodoksista opetusta. Sen sijaan nuoret ortodoksiset sotilashallinnon toimihenkilöt pitivät Itä-Karjalaa ortodoksisen kirkon toimialueena.¹²⁷ Alapitkän kansakoulun johtajaopettajan tapauksessa ortodoksisuuden vastaisuuteen viittaavat ortodoksirovastin matkalaukun lukitseminen kouluun ja Yrjön saama tieto siitä, että opettaja oli panetellut ja solvannut lääninhallituksessa erityisesti Johannesta.¹²⁸

Ortodoksisuus samaistettiin venäläisyyteen, mikä johti siirtoväen epäilevään kohteluun. Ortodoksisiirtoväen äidinkielenä oli karjalan kieli, joten heidän nimensä erosivat luterilaisen savolaisväestön nimistä. Mureen perheen kohdalla nimien suomalaistaminen näkyy niin, että Nasti, jonka kastenimi oli Anastasia, käytti Urjalassa nimeä Asta, ja Tatjana-mammalle Urjalaan osoitetut kirjeet on kirjoitettu nimellä Tanja Mure. Perheenpiirissä Nastista käytettiin toisinaan nimeä Asta, mutta Tatjana-mammaa ei puhutella kirjeissä Tanjaksi. Sen sijaan käyttämällä suomalaistettuja nimiä Asta ja Tanja pyrittiin häivyttämään karjalaistaustaa ja yhteyttä venäläisyyteen. Jo aiemmin tämä oli ilmennyt siten, että sukunimiä suomalaistettiin Salmissa 1920- ja 1930-luvun vaihteessa runsaasti. Siirtokarjalaisten yhteyttä venäläisyyteen vahvisti osaltaan sekin, että kesän 1944 evakointivaiheessa sisä-Suomeen tuli myös neuvostokansalaisia. Esimerkiksi Alapitkällä oli itäkarjalaisten väestöleiri, jonka venäläisiin paikkakuntalaiset suhtautuivat aiemman tutkimuksen mukaan vieroksuvasti. Sen lisäksi Lapin-

---

¹²⁵ SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944.

¹²⁶ LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, johtajaopettajan kirje maaherralle 22.7.1945; SAA KK Johannes Nastille 17.12.1944.

¹²⁷ Setälä 1970, 129 - 132; Nevalainen 2006, 267.

lahdella oli karjalaisten romanien leiri, joten alueelle tuli monenlaista väestöä, ja ennakkoluulot ovat vaikuttaneet yhteiselo. ¹²⁹

Toisaalta siirtoväen huollonjohtaja toteaa lausunnossaan johtajaopettajasta, ettei tämä voi sietää siirtolaisia. Opettajan asenne kävi ilmi tämän maaherralle osoittamasta kirjeestä, jossa hän kirjoitti Mureen sisarusten tulosta koululle: "Jospa olisi tullut oikeat ihmiset? Mutta he eivät vastaa ihmisyuden mittaa, joita voisi koululle majoittaa." Opettaja jatkaa ja kertoo, että Mureet olivat riitaisia ja haukkuivat ja rähjäisivät hänelle. Opettaja katsoi Yrjön ja Annin olevan "koululle sopimaton perhe." ¹³⁰ Yrjö ja Mureilla vierailut karjalainen siirtoväen tarkastaja pitivät opettajan maaherralle lähettämää valitusta ala-arvoisena, koska opettajan "[-] pitäisi tietää ja ymmärtää maamme ja Karjalan kohtalo." ¹³¹ Opettajan kirje paljastaa toisaalta sen yleisemmän seikan, että majoittajat korostivat tai liioittelivat omaa elämisensä kurjuutta välttyäkseen siirtoväen majoittamiselta, mutta johtajaopettaja paljastaa selvästi negatiivisen asenteensa Mureen perhettä kohtaan. Kyseinen asenne ei kohdistu niinkään siirtoväkeen yleisenä ryhmänä vaan erityisesti Mureen perheeseen. Toisaalta huollonjohtaja ja siirtoväen tarkastaja yleistävät asetelman koskemaan koko siirtoväkeä. Yrjön mukaan tarkastaja oli pitänyt heidän tapausta törkeimpänä, mitä siirtoväkeen oli kohdistunut. ¹³²

Ennen Mureita tarkastaja oli käynyt mylläriin luona sekä toisessa talossa, jossa siirtolaisilla oli ollut ongelmia isäntäväen kanssa. Molemmissa tilanne oli ollut kireä, jopa väkivaltaan uhkaava, ainakin Yrjö kertoo niin. Hän olikin hyvillään, kun tarkastaja näki, millaisia ihmisiä Alapitkällä oli. ¹³³ Yrjö piti stereotyyppisesti siirtokarjalaisia rasistisesti syrjineitä savolaisisäntiä pahoina ja leimasi heidät väkivaltaisiksi.

Opettajan ja alapitkäläisten isäntien käytös ilmentää osaltaan yleisempää savolaisten negatiivista käsitystä siirtoväestä ja ortodokseista, mikä kävi ilmi haastatteluista, jotka tehtiin 1940-

---

¹²⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 12.8.1945.

¹²⁹ SAA KK Anni Tatjana-mammalle 22.4.1945; Partanen 1999, 64; Liukko-Sipi 1999, 51 - 54; Remes-Ylönen 2008, 20 - 21; Juutinen 2008, 73 - 80; Kuikka 2009a, 200 - 202; Kananen 2010, 21, 47, 64, 78, 84 - 96; Pulma 2011, 172. Vrt. Kaarninen 2015, 180 - 199, jonka mukaan evakkotyttö häivytti aluksi karjalaisen tautansa, kun hän oli kirjeenvaihdossa turkulaisen tytön kanssa. Evakkotausta aiheutti varautuneisuutta ja epäluuloja.

¹³⁰ LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, siirtoväen huollonjohtajan lausunto N:o 834, 4.8.1945; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, johtajaopettajan kirje maaherralle 22.7.1945.

¹³¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 6.11.1945.

¹³² SAA KK Yrjö Klaudialle 5.11.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 6.11.1945; Juutinen 2008, 28.

¹³³ SAA KK Yrjö Klaudialle 5.11.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 6.11.1945. Tässä viitattuun toiseen taloon Mureet saivat muuttomääräyksen syksyllä 1946, mutta isäntä riitautti päätöksen.

luvun lopussa. Tuolloin Heikki Wariksen tutkimusryhmä aloitti tutkimuksensa siirtoväen sopeutumisesta. Heli Kananen on tutkinut Wariksen julkaisemattomia aineistoja ja esittänyt seuraavat tulokset: Haastatelluista 134 lapinlahtelaisesta hieman yli 60 prosenttia ilmoitti saaneensa kielteisen käsityksen siirtoväestä, kun positiivisen käsityksen oli saanut 17 prosenttia. Kannastaan epävarmoja oli noin 20 prosenttia, joten kielteinen käsitys oli vallitseva. Suurin osa kielteisistä käsityksistä kohdistui siirtoväen uskontoon, ja 130 haastatellusta lähes 70 prosenttia ilmoitti negatiivisen käsityksen syyksi kirkolliset toimitukset, uskonnolliset tavat tai uskonnollisuuden pintapuolisuuden. Samalla tavoin siirtoväen enemmistö 102 haastatellusta piti paikallisten suhtautumista heihin negatiivisena, ja näitä vastauksia oli noin 60 prosenttia. Paikallisten suhtautumisen positiivisena oli kokenut 5 prosenttia, ja kantaansa ilmaisemattomia oli 33 prosenttia vastanneista. Paikallisten kielteinen asenne ilmeni useimmiten siirtoväen tapojen ja uskonnon ivana ja pilkkana. Epäilyä ja negatiivista asennetta ilmeni molemmin puolin.¹³⁴

Jos savolaiset nimittelivät karjalaisia, tapahtui tätä myös toisin päin. Tämä ilmenee sanoista, joilla Mureet nimittävät opettajaa. Nimittely ja lisänimet ovat toimineet ikään kuin välineenä käsitellä vaikeita asioita tai henkilöitä, joten ne kertovat henkilöiden tai ryhmien suhtautumisesta toisiinsa. Anni kirjoittaa satasarvisesta, sarvipäästä ja heidän kiusaajastaan, ja Yrjö kuvaa opettajaa asuntokiistan vaiheista riippuen sanoin ”murjottajaukko”, ”herra”, ”isäntä” ja ”luiru” sekä neutraalimmin opettaja tai tämän sukunimellä.¹³⁵ Johannes piti Alapitkää heidän helvettinään ja käärmeiden pesänä, josta meikäläisten eli karjalaisten pitäisi lähteä.¹³⁶ Oikeudenkäynnin jatkuessa Klaudia tulkitsi opettajan hölmöläiseksi, mutta käräjöinti alkoi kaduttaa:¹³⁷ ”[o]lemme kohta kuuluisat käräjien käyjät ja entä ilo vihollisillamme.”¹³⁸ Klaudia alkoi sääliittää jo opettajankin puolesta ja ehkäpä hän oli huolissaan heidän maineestaan. Tähän saakka Mureet tulkitsivat olevansa oikealla puolella, ja käsitys oli idealisoitu eli vastakkainen stereotypialle. Klaudia alkoi epäillä heidän paremmuuttaan suhteessa savolaisiin.

---

¹³⁴ Kananen 2010, 68 - 84. Waris jätti julkaisematta ortodoksiväestön vastaanoton erityispiirteet (Kananen 2010, 66 - 67).

¹³⁵ SAA KK Anni Mammalle 22.4.1945; SAA KK Anni Nastille 9.11.1945; SAA KK Yrjö Mammalle 14.3.1945; SAA KK Yrjö Klaudialle 5.11.1945; SAA KK Yrjö Johanneselle 12.3.[4.]1945; Häkkinen 2008, 174 - 178. Opettajan nimittämistä herraksi vrt. Viikuna 2010, 128.

¹³⁶ SAA KK Johannes Klaudialle 6.11.1945.

¹³⁷ SAA KK Klaudia Johanneselle 12.7.1945; SAA KK Klaudia Nastille 18.10.1945.

¹³⁸ SAA KK Klaudia Johanneselle 3.11.1945.

Samoihin aikoihin epäilyjensä kanssa Klaudia kävi omaa sotaansa Lapinlahden kunnankirjuria vastaan. Syynä oli se, että Lapinlahden kunta ei maksanut korvausta polttopuista ja Klaudian oman polkupyörän käytöstä kättilön työmatkoihin siltä ajalta, kun hän toimi kunnan kättilönä loppukesällä 1944. Klaudian tapaus mukaan luettuna sisarusten käräjöinti oli poikkeuksellisen laajaa, mikä lienee pantu merkille savolaisten keskuudessa.¹³⁹ Tähän viittaa se, että emäntä, jonka taloon Mureet määrättiin muuttamaan syksyllä 1946, oli ollut Yrjön kuuleman mukaan erityisen tyytyväinen, kun he eivät voineet muuttaa hänen luokseen.¹⁴⁰ Emännän tyytyväisyyttä selittänee juuri Mureista syntynyt kuva riitaisina,¹⁴¹ mutta toisaalta siirtoväen huollonjohtaja katsoi Tatjanan, Yrjön ja Annin olevan "siisti 3-henkinen perhe".¹⁴²

Heränneistä epäilyksistä huolimatta Yrjö oli tietoisesti valinnut oikeudenkäyntien tien, joka oli kuljettava loppuun saakka. Hän uskoi voittansa asumisoikeuskiistat, mutta samalla ennakoி opettajan reaktiota:

Nyt jos tämän asuntojutun voitan, niin sitten sitä vasta piruttaa, toki uruakse [=hulluksi] tulee. Vai onhai vielä Niuvanniemel [=mielisairaala] paikkaa.¹⁴³

Positiivisesta kilpailuasetelmasta huolimatta jatkuva riita ja pelko asumisoikeuden menettämisestä koululla väsyttivät Mureen sisaruksia. Epävarmuuden keskellä Yrjö luotti lakiin: "[j]os tälle [opettajan] ryökäleelle eivät löydä lakia niin johan nyt on kumma."¹⁴⁴ Yrjö osasi laskelmoida, mikä kannattaa:

Ajattelet, että kyllä oletto eläjät, aina vain käräjiä käynte, mutta hyvähän on käyda toisten kustannuksella, koska kerran haluavat.¹⁴⁵

Myös opettaja vetosi Yrjön tavoin lakiin, mutta hänen näkökulmansa oli koulutyön esteetön sujuminen ja opettajan työhön kiinteästi kuuluvat luontaisedut. Etuuksilla hän tarkoitti ennen kaikkea tilavaa asuntoa koululla ja käyttöoikeutta koulun navettaan.¹⁴⁶ Molemmat riidan

¹³⁹ SAA HA Klaudia Mureen luonnokset vastineeksi Lapinlahden kunnankirjurille ja lääninhallitukselle toukokuu 1946. Vrt. Taskinen 2015, 24 - 25, 35 - 42, 44 - 45, 87 - 88, joka osittaa, että siirtoväki oli selvästi yliedustettu väkivaltarikoksissa Jyväskylässä vuonna 1945.

¹⁴⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 29.10.1946; SAA KK Johannes Klaudialle 1.11.1946; SAA KK Yrjö Johannekselle 8.11.1946; Jäljennös lääninhallituksen päätöksestä 23.10.1946 N:o 5954 SH: LKA AK II Ca:2 Johtokunnan kokousten pöytäkirjat 1947 - 1953, päätös etukannen välissä.

¹⁴¹ LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1945, johtajaopettajan kirje maaherralle 22.7.1945.

¹⁴² LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1946 - 1947, siirtoväen huollonjohtajan lausunto Kuopion lääninhallitukselle 29.11.1946, N:o 731.

¹⁴³ SAA KK Yrjö Johannekselle 12.8.1945.

¹⁴⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 24.7.1945.

¹⁴⁵ SAA KK Yrjö Nastille 2.8.1945.

¹⁴⁶ LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, johtajaopettajan kirje maaherralle 22.7.1945.

osapuolet kokivat olevansa omassa asiassaan periksi antamattoman oikeassa.

Evakkovuosien alituinen epävarmuus hidasti karjalaisten fyysistä ja sosiaalista sopeutumista, eli identifioitumista savolaiseen luonnonympäristöön ja integroitumista sosiaaliseen ja kulttuuriseen ympäristöön.¹⁴⁷ Me ja he -jaottelua pidettiin yllä tietoisesti, ja savolaiset ja karjalaiset olivat erilliset kategoriat. Jaottelun ylläpitäjänä toinen merkittävä tekijä vuokra-asumisen rinnalla oli maanviljely, joka onnistui vuokramaalla. Koska Yrjö suhtautui lähtökohtaisen negatiivisesti savolaisiin, aiheutti kesän 1945 heinänteko yllätyksen: hän sai ilman vastarintaa heinäalan ja lainaksi isännän hevosen sekä niitto- ja haravakoneen¹⁴⁸. Toisin oli seuraavana kesänä, jolloin heinäala määrättiin toisen isännän pellolle. Seipäillä olleet heinät arvioitiin lunastamista varten, mutta Yrjö ei suostunut allekirjoittamaan arviota. Hän vaati toista mittausta, koska arvion oli tehnyt viljelypäällikkönä toiminut maanomistajan appi.¹⁴⁹

Yrjön kieltäytymisen vuoksi isäntä ei antanut lupaa laiduntaa lehmiä niitetyllä pellolla. Isäntä oli myös haukkunut Yrjön "varkaaksi ja rosvoksi" ja sanonut, että Salmassa he eivät olleet "muuta tehneekään kuin varastaneet ja rosvonneet."¹⁵⁰ Toisen arvion mukaan heinä määrää pieneni olennaisesti, ja määrä pieneni edelleen muutamalla kilolla lopullisessa arviossa.¹⁵¹ Lopullisen mittauksen jälkeen Yrjö kirjoitti Johannekselle hieman ivallisesti: "näki kerran että kumpi se on oikein roisto."¹⁵² Roistoina Yrjö piti maanomistajaa ja tämän appea, jotka Yrjön mielestä yrittivät huijata häntä. Ylisuuren arvion mukaan Yrjön olisi pitänyt maksaa olemattomista heinistä.

Mureiden kirjeistä välittyy kuva, että savolaiset olivat karjalaisten yhteinen vihollinen. Esimerkiksi Anni kirjoittaa, "milloin me karjalaiset pääsemme takäläisistä rauhaan."¹⁵³ Yrjökin kirjoittaa, että Savossa harmaantuu ja vanhenee olemassaolon taistelussa.¹⁵⁴ Myös karjalaisten karjanrehujen riittävyys oli kantaväestöä heikompi, mistä Yrjö kirjoittaa, että sen seurauksena "loppu tuli ainakin karjalaisten osalle."¹⁵⁵ Toisaalta vastakkainasettelusta seurasi

---

¹⁴⁷ Kulha 1969, 257 - 259; Jyrkilä 1976, 2 - 3 ja 133 - 143; Kohvakka 1989, 72 - 87.

¹⁴⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 24.7.1945.

¹⁴⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1946; SAA KK Yrjö Nastille 19.8.1946.

¹⁵⁰ SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946. Ks. myös SAA KK Yrjö Klaudialle 15.9.1946.

¹⁵¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 12.12.1946.

¹⁵² SAA KK Yrjö Johannekselle 12.12.1946.

¹⁵³ SAA KK Anni mammalla päiväämätön [huhti-toukokuu 1945].

¹⁵⁴ SAA KK Yrjö Nastille 24.4.1945.

¹⁵⁵ SAA KK Yrjö Nastille 31.3.1946.

karjalaisten näytönhalu. Esimerkiksi karjalaistalojen ensimmäisissä tupaantuliaisissa savolaiset olivat ihmetelleet, miten herkulliset ruuat karjalaisilla oli tarjota. Yrjö mainitsee kirjeissään kaksi tapausta, joissa sai savolaiset ihmettelemään saavutustaan: hän sai erityisen suuren perunasadon syksyllä 1946, ja hänen lehmänsä lypsivät poikkeuksellisen hyvin joulukuussa 1947.¹⁵⁶

Evakuoiminen ja evakkoasuminen aiheuttivat muutoksia myös karjalaisten keskinäisiin suhteisiin: jotkut salmilaiset näyttäytyivät uudessa valossa. Anni ja Yrjö olivat pettyneitä salmilaiseen naisopettajaan, joka oli myös evakkona Alapitkän koululla. Annin mielestä hän oli liian hyvissä väleissä johtajaopettajan – heidän kiusaajansa – kanssa. Kun naapurikylällä pidettiin hautajaiset, lähtivät opettajat sinne parina. Mureet oli Annin mukaan unohdettu kutsua. Samaan lauseeseen hän toteaa, että kutsuttiinhan heidät sentään perunanostotalkoisiin. Tällä Anni viittaa siihen, että työvoima kelpasi, mutta pitopöytään heitä ei haluttu.¹⁵⁷ Toisaalta Yrjö kertoo toisessa kirjeessään, että johtajaopettaja ei antanut salmilaisopettajan käyttöön koulun kellaria, vaan tämän oli rakennutettava oma kellari yhdessä toisen siirtolaisen kanssa.¹⁵⁸ Uusi ympäristö vaikutti siten vanhoihinkin ihmissuhteisiin.

Mureen tapauksen ilmentämää me ja he -jaottelua voi käsitteellistää analyttisellä akkulturaatiomallilla. Kirsi Kohvakka on hahmottanut samalla tavalla maanhankintalain kulttuuri-vaikutuksia kylätasolla Pihtiputaan Muurasjärvellä. Akkulturaatio on kolmivaiheinen, sillä siihen kuuluvat kontakti, konflikti ja adaptaatio. Kun Mureen sisarusten toimintaa jäsentää akkulturaatiomallilla, sijoittuvat me ja he -jaottelut konfliktivaiheeseen. Kontaktin, joka tarkoittaa tässä yhteydessä evakuoimista ja majoittumista, jälkeen savolaiset ja karjalaiset tutustuivat siinä määrin, että heidän erilaiset piirteensä tulivat esiin. Näitä erottavia tekijöitä olivat muun muassa puhe, tavat ja uskonto. Aiemman tutkimuksen perusteella on todettu, että ryhmien väliset konfliktit sijoittuvat kontaktin alkuvaiheeseen, mutta alkavat vasta sitten, kun ryhmät ovat tutustuneet toistensa käyttäytymismuotoihin ja -sääntöihin.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946; SAA KK Yrjö Klaudialle 23.10.1946; SAA KK Yrjö Johannekselle 18.12.1947. Vrt. Kohvakka 1989, 81 - 82. Kohvakka kertoo, että karjalaisten maanviljely ja hyvät sadot herättivät kummastusta paikkakuntalaisissa Pihtiputaan Muurasjärven kylässä.

¹⁵⁷ SAA KK Anni Nastille 5.11.1945; SAA KK Anni mammalle 22.4.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 3.10.1945.

¹⁵⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 3.10.1945.

¹⁵⁹ Koironen 1966, 29; Kohvakka 1989, 6 - 12; Raninen-Siiskonen 1999, 153 - 156.

Alapitkän siirtokarjalaisten tapauksessa konfliktit näyttävät alkaneen melko pian evakuoinnin jälkeen syksyn 1944 kuluessa, kuten edellä on osoitettu. Joulukuuhun mennessä ongelmat olivat kasvaneet niin paljon, että Salmin siirtoväki piti neuvottelutilaisuuden. Konfliktit jatkuivat evakkovuosina, ja äärimmillään nämä johtivat oikeudenkäynteihin. Konflikteja pyrittiin välttämään viimeistään siitä lähtien, kun olot alkoivat vakiintua ja tulevaisuus selvitä. Mureen tapauksessa muutos tapahtui syksyllä 1947, jolloin Yrjö ja Anni muuttivat, tosin kovan painostuksen jälkeen, pois kouluta. Hieman aiemmin – keväällä 1947 – Mureet olivat saaneet käyttöönsä asutustilan, mikä tarkoitti sitä, että he jäisivät pysyvästi Alapitkälle asumaan. Ehkäpä sen vuoksi käsitykset savolaisista alkoivat muuttua. Toinen muutos oli myös karjalaisten tarve keskittyä omaan selviytymiseensä uusilla asutustiloillaan¹⁶⁰. Tuota fyysistä ja sosiaalista sopeutumista tarkastellaan seuraavassa luvussa.

---

¹⁶⁰ Raninen-Siiskonen 1999, 153 - 156; Haikari 2006, 268 - 269.

3 EVAKOSTA ASUTUSTILALLISEKSI

3.1 ASUTUSTILOJEN MUODOSTAMINEN

Vieraassa ympäristössä siirtoväellä oli akkulturaation mallin mukaan kolme vaihtoehtoista selviytymisstrategiaa: joko he antoivat periksi (sovittelu), muuttivat pois (luopuminen) tai pitivät tiukasti kiinni oikeuksistaan (vastareaktio).¹⁶¹ Yrjö valitsi jälkimmäisen, koska hän oli haluton muuttamaan. Klaudia tiivisti sen, miten raskailta muutot tuntuivat: "[m]utta se koko elämisen muutto taas, niin se on hirveä."¹⁶² Alapitkän seutu myös miellytti Yrjöä, ja keväällä 1945 eläteltiin toiveita Karjalaan pääsystä: Yrjö oli käynyt Helsingissä, jossa oli kuullut huhun, että pian päästäisiin takaisin kotiin.¹⁶³ Tuolloin uskottiin, että paluu voisi tapahtua kesän aikana.¹⁶⁴ Toisaalta muuttohaluja hillitsivät käytännön rajoitteet, joita olivat koulun läheisyydessä olleet vuokratut viljelys- ja laidunmaat sekä kesällä kootut tulevan talven heinät ja polttopuut.¹⁶⁵

Kaikin puolin epävarmassa tilanteessa muuttaminen oli edelleen yksi vaihtoehto. Ylipäänsä sotienjälkeisinä evakkovuosina vaihdettiin asuinpaikkoja, ja esimerkiksi Helsinkiin muutti paljon siirtoväkeä syksystä 1944 vuoden 1946 loppuun saakka.¹⁶⁶ Kun Klaudia sai kättilönpaikan Liperistä, näyttäytyi se mahdollisena asuinpaikkana. Yrjö ja Johannes kävivät tutustumassa seutuun, mutta tilat olivat liian kalliita ja maa kivistä.¹⁶⁷ Vastaavasti Yrjö pyysi Karstulaan muuttanutta Johannesta pitämään silmänsä auki sopivan asunnon suhteen.¹⁶⁸ Kun Johannes muutti Karstulasta Lahteen, piti Johannes Lahden seutua sopivana asuinpaikka. Hän näki tilanteen niin, että olisi sama asua missä tahansa, jos ei pääse Karjalaan.¹⁶⁹ Mureen sisarukset olivatkin tottuneet asumaan eri puolilla Suomea. Opiskelujen, evakkovuosien ja

---

¹⁶¹ Kohvakka 1989, 7.

¹⁶² SAA KK Klaudia Nastille 4.5.1945.

¹⁶³ SAA KK Yrjö mammalle 9.5.1945; SAA KK Klaudia Nastille 28.5.1945; SAA KK Yrjö Johanneselle 20.6.1945. Huhut olivat myös Karjalan Liiton tiedossa, ks. Sipponen 2010, 126 - 127.

¹⁶⁴ Kulha 1969, 257 - 259; Jyrkilä 1976, 2 - 3 ja 133 - 143.

¹⁶⁵ SAA KK Yrjö Johanneselle 24.7.1945; SAA KK Yrjö Johanneselle 25.7.1945.

¹⁶⁶ Malinen 2014, 153 - 154.

¹⁶⁷ SAA KK Johannes Nastille 5.1.1945; SAA KK Yrjö Nastille 24.4.1945; SAA KK Yrjö mammalle 9.5.1945; SAA KK Johannes Nastille 8.6.1945.

¹⁶⁸ SAA KK Yrjö Johanneselle 29.3.1945; SAA KK Yrjö Johanneselle 12.3.[4.]1945; SAA KK Yrjö Johanneselle 21.3.[4.]1945.

¹⁶⁹ SAA KK Johannes Klaudialle 6.11.1945. Vrt. Malinen 2014, 152. Malisen mukaan kaupunkisiirtoväelle oli tavallista, että perheet asuivat sotien jälkeen hajallaan eri paikkakunnilla ennen kuin saivat yhteisen asunnon.

töiden mukaan oli totuttu liikkumaan. (Katso kartta 1. Mureen sisarusten asuin-, opiskelu- ja evakkopaikkakunnat vuosina 1920 - 1974, sivu 21.)

Keväällä 1945 oli selvitettävä evakkomatalla sattuneet irtaimiston katoamistapaukset ja syksyllä tehtävä korvausanomukset menetetyistä omaisuudesta sekä maansaantihakemukset.¹⁷⁰ Yrjö täytti muidenkin korvausanomuksia ja valitteli, kun kaikki jättivät ne viime tippaan.¹⁷¹ Yrjö haki korvausta Salmin maatilastaan ja Salmiin jääneistä muutamista maatalouskoneista, kuolleista kahdesta kanasta, lopetetusta hevosesta, korjaamatta jääneestä sadosta sekä sateen vaurioittamista tai muuten rikkoontuneista huonekaluista. Vastaavasti kaksi paria suksia ja sauvoja sekä Klaudian uusi polkupyörä katosivat evakkomatalla Salmista Urjalaan, ja Klaudian kangaspuut menivät salmilaisen naapurin evakkokuormassa Alapitkän kautta Pohjois-Pohjanmaalle, jossa saksalaiset olivat polttaneet ne.¹⁷²

Siirtoväen menettämän omaisuuden korvaaminen perustui korvauslakeihin, ja korvauksista vastasi valtiokonttori. Korvaukset annettiin rahana ja indeksiin sidottuina valtion obligaatioina, mutta maansaantiin oikeutetuilta pidätettiin 80 prosenttia maanhankintaa ja tilan kunnostamista varten. Maansaantiin oikeutettuja olivat maanhankintalain (1945) mukaisesti siirtoväestä maanviljelijät ja asuntotontin omistajat ja muita oikeutettuja sotainvalidit, sotaorvot, sotelesket ja heidän perheensä sekä perheelliset rintamasotilaat, vuokramiehet ja tiloiltaan pois joutuneet työmiehet.¹⁷³

Siirtoväen asuinalueet määriteltiin maanhankintalaissa ja vahvistettiin maatalousministeriön asutusasiainosaston (ASO) sijoitusosaston lopullisessa kunta- ja kyläkohtaisessa sijoitussuunnitelmassa. Salmilaisten lisäksi Lapinlahden kunnan pohjoisosiin asutettiin suistamolaisia. He olivat evakuoituina Lapualla, josta joutuivat muuttamaan Lapinlahdelle. Kaikkiaan vuoden 1945 lopussa Lapinlahden kunnassa oli noin 2 000 siirtolaista, ja lapinlahtelaisia oli vajaat 10 000.¹⁷⁴

---

¹⁷⁰ Laitinen 1995, 108; Partanen 1999, 9, 34.

¹⁷¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 3.10.1945.

¹⁷² SAA AMA lomake A maatalousomaisuuden ilmoittamista varten, luonnostelma heinäkuu 1945; SAA KK Klaudia Nastille 14.5.1945; SAA KK Yrjö Mammalle 22.5.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 22.5.1945; SAA KK K. H. Klaudialle 16.4.1945; SAA KK Johannes ja Yrjö Nastille 7.7.1944.

¹⁷³ Waris et al. 1952, 115; Laitinen 1995, 106 - 108; Kuikka 1999, 194 - 195; Palomäki 2011, 256 - 260.

¹⁷⁴ Pölönen 1995, 110; Kuikka 1999, 196; Kettunen 2003, 114; Laitala 2006, 112. Lapuan siirtoväestä ks. lisää Lehtinen 1984, 727 - 732.

Kun salmilaisten lopullinen sijoituspaikkakunta ja -kylä selvisivät, Yrjö luopui muuttosuunnitelmista. Sen ohella tieto esti Mureen perheen muuton Lapinlahden kirkonkylän pohjoispuolelle, jonne siirtoväen huollonjohtaja oli varannut heille asunnon. Yrjö ja siirtoväenasiain tarkastaja jarruttivat muuttoa, koska kirkkojokelaisten sijoitusalue olisi täsmälleen sama kylä, jonne heidät oli evakuoitu. Kirkkojokelaiset olivat siinä onnellisessa asemassa, että heidän ei tarvinnut enää muuttaa vuoden 1946 aikana kuten karjalaisten enemmistön.¹⁷⁵

Muuttosuunnitelmista luopuminen päätti eräällä tavalla evakkovaiheen. Syksyllä 1946 Yrjö oli vielä turhautunut Alapitkän olosuhteisiin¹⁷⁶, mutta koulun asunto-ongelman väliaikainen ratkeaminen helpotti tilannetta. Eräänlaisena vedenjakajan toimivat myös kuolemantapaukset, joita olivat Tatjana-mamman menehtyminen syöpään helmikuussa ja Klaudian tapaturmainen kuolema moottoripyöräonnettomuudessa toukokuussa 1947. Heidät haudattiin Kuopion hautausmaahan, missä Yrjö, Anni sekä Johannes kävivät usein.¹⁷⁷ Ehkä tätä kautta Savoön yhdistetyt negatiiviset mielikuvat alkoivat lientyä. Olennaista oli se, että Savoön liitettiin alueelle sitovia merkityksiä. Samaan suuntaan vaikutti myös vireillä ollut asutustilan hakuprosessi, joka satoi Mureet Alapitkän turpeeseen.

Maanhankintalain mukaisten asutustilojen muodostamisesta vastasivat kunnalliset maanlustuslautakunnat. Tiloja muodostettiin erilaisia: viljelytiloja (maatalousmaata 6 - 15 ha ja tukkimetsä), asuntoviljelytiloja (maatalousmaata 2 - 6 ha ja kotitarvemetsä), kalastustiloja, asuntotiloja (alle 2 ha), asuntotontteja (0,2 ha), yhteismetsiä, laidunalueita ja lisämaita. Tilojen asukkaidenotosta vastasi asukkaanottolautakunta, joka määrittä maansaajan tilatyypin menetetyt tilan tai tontin perusteella, mutta maansaajan toivomukset huomioitiin mahdollisuuksien mukaan.¹⁷⁸

Maata otettiin asutustoimintaan Lapinlahden kunnassa noin 10 500 hehtaaria. Siitä noin 60 prosenttia oli yhtiöiden maata, kun vastaavasti koko Suomessa asutustoimintaan käytetystä maasta noin 15 prosenttia oli peräisin yhtiöiltä, säätiöiltä ja muilta yhteisöiltä. Lapinlahdella

---

¹⁷⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 12.8.1945; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, siirtoväen huollonjohtajan lausunto N:o 834, 4.8.1945; LKA SH Ea:1 Saapuneet kirjeet ja päätökset, siirtoväenasiain tarkastajan kertomus 29.8.1945; Kuikka 1999, 196; Laitala 2006.

¹⁷⁶ SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946.

¹⁷⁷ Ks. esim. SAA KK Yrjö Johannekselle 31.12.1947.

¹⁷⁸ Waris et al. 1952, 114; Laitinen 1995, 113 - 124; Kuikka 1999, 195 ja 198 - 199.

vain hieman yli 10 prosenttia maasta oli peräisin yksityisiltä maanviljelijöiltä, ja loput maasta otettiin kunnalta, seurakunnalta, harrasteviljelijöiltä, rappiotoilta ja muilta maanomistajilta. Asutustiloja ja asutontotteja muodostettiin yli 200 kunnan siirtoväen tarpeisiin, ja lähes puolet 160 viljelys- tai asuntoviljelystilasta oli niin sanottuja kylmiä tiloja. Kylmällä tilalla asukas joutui raivaamaan viljelysmaata, sillä tilalla olleen valmiin viljelysmaan tuoton osuus vastasi korkeintaan 10 prosenttia täyteen tuotantokuntoon raivatusta maatalousmaan tuotosta. Kylmät tilat ja metsäyhtiöiden maiden käyttäminen asutustarkoitukseen ovat tyypillisiä piirteitä sisäsuomalaisille kunnille, mitä havainnollistaa seuraava esimerkki: Lapinlahden 151 siirtoväen tilasta 72 oli kylmiä, kun Perttelissä 68 tilasta vain kolme oli kylmiä tiloja.¹⁷⁹

Tatjana ja Yrjö Mureen maansaantihakemus käsiteltiin Lapinlahden kunnan asukkaanoittolautakunnassa syksyllä 1946. Päätöksen mukaan he olivat oikeutettuja yhteiseen viljelystilaan, koska Salmassa heillä oli yhteinen tila.¹⁸⁰ Huhtikuussa 1947 asutustilojen muodostaminen oli jo käynnissä. Yrjö esitti asukkaanoittolautakunnalle toiveen, jotta saisi asuntoviljelys-tilan Alapitkän hovin maasta. Vastineeksi hän luopui oikeudestaan viljelystilaan. Hovin maalle muodostettava asuntoviljelystila oli Yrjön mielestä hyvällä paikalla. Yrjö piti myös metsää erityisen hyvänä, joten kokonaisuutena tila olisi Lapinlahden parhaita muodostettuja asutustiloja. Ainoana ongelmana hän piti laidunmaan puuttumista, koska metsäpalsta oli kuuden kilometrin päässä viljelysmaasta. (Katso kartta 2. Ote Lapinlahden pitäjän kartasta vuodelta 1944, sivu 23.) Alapitkän hovin maalle muodostettava tila olikin poikkeuksellinen verrattuna Lapinlahden muihin viljelys- tai asuntoviljelystiloihin, joista monet perustettiin alaviin metsiin ja laajoille suoalueille. Myös Yrjön maininta metsän hyvästä laadusta on paljastava. Salmilaiset olivat nimittäin tottuneet kotiseudullaan hyviin metsiin, minkä vuoksi Lapinlahden metsät näyttivät huonoilta ja loppuun kulutetuilta.¹⁸¹

Yrjö suhtautui evakkoajan konfliktien seurauksena maanhankintalakiin negatiivisesti. Kaiken lisäksi Alapitkän hovin isäntä oli valittanut peltojen luovuttamisesta, ja Yrjö pelkäsi pa-

---

¹⁷⁹ Waris et al. 1952, 185 - 189; Kuikka 1999, 195 ja 198 - 199; Roiko-Jokela 2004, 50 - 51; Kietäväinen 2009, 139 - 147. Vertailun vuoksi Kangasalla Hämeessä, joka oli noin 7 000 asukkaan kunta 1940-luvulla, käytettiin asuttamiseen noin 2 600 hehtaaria maata. Siitä lähes puolet oli yksityishenkilöiltä pakkolunastettua maata ja kolmannes valtion maata. Maansaajia oli 483, joista siirtokarjalaisia oli 181. Siirtolaisten tilojen keskikoko oli noin 14 ha. (Lassi 2005, 297 - 300.) Toinen esimerkki on Pihtiputaan kunnasta, jonne perustettiin lähes 400 uutta tilaa, joista 90 prosenttia oli kylmiä (Kohvakka 1989, 26.)

¹⁸⁰ SAA AMA Asutustila, asukkaanoittolautakunnan päätös 30.9.1946; Partanen 1999, 40.

¹⁸¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 10.3.[4.]1947; Waris et al. 1952, 185 - 190. Vrt. Rojo 2011, 34 - 40. Rojon

hintaa. Hän oli kuullut, että toinen alapitkäläinen isäntä oli saanut valituksellaan pienennettyä luovutettavaa peltoalaansa ja pidettyä luovutettavaksi määrätyn mökin itsellään. Yrjö näki asioiden menevän savolaisten parhaaksi:

Sen sijaan siirtokarjalaisille on tehty kaikenlaiset pykälät ja ehdot, ennenkuin ensinnäkin saat maata ja sitten mitä ja miten on tehtävä maat, ettei valtio vain tappiolla joutuisi. Koko maanhankintalaki on yhtä humpuukkaa.¹⁸²

Yrjön negatiivisen asenteen taustalla oli myös tapauksia, jotka liittyivät asunto-ongelmien ohella maanviljelyyn ja karjanhoitoon. Vuokrapeltojen ja -laitumien kanssa oli ongelmia, eivätkä elintarvikkeiden tai karjanrehujenkaan pakkolunastukset sujuneet vaivatta. Yrjö kertoo eräässä kirjeessään, että ennalta määrättyjen perunoiden luovutusta edelsi tunteja kestänyt neuvottelu. Karjalaiset kokivat olevansa toisen luokan kansalaisia.¹⁸³

Tätä taustaa vasten selittyvät kovat odotukset oman viljelysmaan saamisesta. Yrjö ei ollut odotustensa kanssa yksin, vaan Lapinlahdella olleen siirtoväen yleisen asenteen todettiin olleen maansaannin viivästymisen ja muiden vaikeuksien vuoksi jo alkuvuodesta 1945 "hyvinkin vaihteleva".¹⁸⁴ Toukokuussa 1947 Yrjö sai tiedon, että hänelle on myönnetty asuntoviljelystilaa Alapitkän hovista, mikä nosti mielialaa:

Sitten iloinen uutinen, minulle on nimetty hovin maista, se minkä halusin. Kävin eilen katsomassa mitä siellä on. Yhdeksän sarkaa on heinäillä ja loppu on kesantoa, joten kyntämistä on. [- -] Iso lato jäi kan[s]sa minulle. Osa kesannosta on pantava laituriksi. Nämä savolaiset hot [= vaikka] koittavat kuinka järjestää pirullisesti asioita, niin eivät kuitenkaan onnistu. Jumal järjestää toisin.¹⁸⁵

Yrjölle myönnetyn asuntoviljelystilaa koko oli hieman alle 22 hehtaaria, josta peltoa oli vajaa neljä ja metsää 18 hehtaaria.¹⁸⁶ Yrjön iloista huolimatta Klaudia suhtautui edelleen varauksellisesti Alapitkän maanviljelyyn mahdollisuuksiin: "miten alkaa onnistua, kun ovat sellaiset hyeenat ympärillä."¹⁸⁷ Tällä kertaa Klaudia ei yleistä haittatekijöiksi savolaisia, vaan

---

perhe solmi hallintasopimuksen kylmään viljelystilaan Alapitkän Juurikalle.

¹⁸² SAA KK Yrjö Johannekselle 18.3.1947 [kirje kirjoitettu 18.4.1947].

¹⁸³ SAA KK Yrjö Johannekselle 29.3.1945; Yrjö Nastille 31.3.1946; SAA KK Yrjö Klaudialle 15.9.1946; SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946; Raninen-Siiskonen 1999, 163; Kananen 2010, 47, 78; Pulma 2011, 177.

¹⁸⁴ LKA SH Ea:2 Saapuneet kirjeet ja päätökset 1945 - 1946, Tarkastuskertomus Lapinlahden siirtoväenhuollon toiminnasta, tarkastus suoritettu 20.2.1945.

¹⁸⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 7.5.1947. Ks. myös SAA KK Yrjö Klaudialle 5.5.1947.

¹⁸⁶ Partanen 1999, 42; Kuikka 2009a, 202.

¹⁸⁷ SAA KK Klaudia Yrjölle 7.5.1947.

hyeenolla hän tarkoittaa heille myönnetyn tilan tiettyjä naapureita, jotka olivat olleet heitä vastassa asuntokiistassa ja heinäriidassa.

Kun asukkaanoittolautakunta oli nimennyt tilalle asukkaan, teki tämä kuukauden kuluessa hallintasopimuksen. Sen jälkeen asukas sai tilan sopimuksen nojalla käyttöönsä viideksi vuodeksi. Sopimusta saattoi jatkaa, tai tilasta voitiin tehdä kauppa valtion kanssa. Tilan maksumat toimivat siirtoväen osalta korvauksista pidätetty 80 prosentin osuus, obligaatiot ja jäljelle jäävän osan vuotuismaksut. Kauppahinnan lähtökohtana toimi maanlunastuslautakunnan arvio, ja laina-aika oli jopa yli 30 vuotta.¹⁸⁸

Vaikka Yrjö oli erityisen mieltynyt tilan metsään, ei hän saanut käyttöönsä kaikkia palstan puita. Sieltä leimattiin Yrjön kertoman mukaan 150 runkoa, jotka oli tarkoitettu toiselle asutustilalliselle. Ylipäänsä Lapinlahdelle asutetut karjalaiset olivat tyytymättömiä metsäpals-toihinsa, jotka olivat luovuttavien isäntien hakkaamia tai eri palstana kilometrien päässä ta-louskeskuksesta. Esimerkiksi Alapitkän Juurikan ja Luhin asutusalueilla, jonne perustettiin noin 40 uutta tilaa, metsät omistanut Kymi-yhtiö hakkasi tukkipuuta ennen asutustilojen muodostamista.¹⁸⁹

Kevät ja kesä 1947 kuuluivat oman tilan töissä. Yrjö ja Anni kunnostivat peltoa, ja Yrjö teki heinäseipäitä sekä uusi ladon olkikaton. Maataloustöitä tehtiin yhdessä karjalaisten kanssa, mutta perunannoston hoiti paikallinen pientilallinen hevosella ja nostokoneella. Silloinkin talkoissa oli Yrjön kertoman mukaan kymmenkunta talkoolaista. Ylipäänsä työnteko ja fyy-sinen jälleenrakentaminen olivat keskeisiä tekijöitä henkisen sopeutumisen kannalta: työtä tekemällä käsiteltiin sotatraumoja, koti-ikävä ja muita menetyksiä.¹⁹⁰

Rakennustyöt omalla tilalla alkoivat syksyllä 1947, jolloin Yrjö rakensi kellarin Alapitkän-järven rantapenkereeseen. Samoihin aikoihin Yrjö sai rakennus- ja ostoluvat, ja rakennus-mestari oli käynyt paaluttamassa rakennusten paikat. Saunan paikka tuli rantapenkereelle, talo siitä noin 40 metrin päähän pellolle ja navetta niiden sivustalle.¹⁹¹ Seuraavana kesänä oli

---

¹⁸⁸ Waris et al. 1952, 115; Väisänen 1984, 67; Kuikka 1999, 198 - 199; Roiko-Jokela 2004, 64 - 66.

¹⁸⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 2.11.1947; Waris et al. 1952, 185 - 190; Rojo 2011, 38. Asutustilallisten suhteesta metsään ks. Kietäväinen 2009.

¹⁹⁰ SAA KK Yrjö Nastille 17.6.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 30.6.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 8.7.1947; SAA KK Yrjö Nastille ja Johannekselle 28.9.1947; Haikari 2006, 268 - 269; Rojo 2011, 44 - 45.

¹⁹¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.9.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.10.1947; LKA AL II Bc:2 Tilakor-

suunnitelmissa rakentaa navetta ja sauna, mutta talon rakentaminen saisi jäädä myöhempään aikaan: ”Ensi vuonna kun saisimme navetan ja saunan rakennetuksi, niin hyvä olisi. Eihän tätä tiedä aikaakaan, mihin se kallistuu.”¹⁹²

Kevättalvella 1948 Yrjö kaadatti navetan ja saunan rakennuspuut ja ajoi ne metsästä rakennuspaikalle ostamallaan hevosella. Hevonen oli ensimmäinen oma sitten syksyllä 1944 lopetetun.¹⁹³ Koska taloa ei rakennettaisi vielä tässä vaiheessa, asuttaisiin navettarakennuksessa:

Navetan yhteyteen teen väliaikaisesti asuinhuoneet, nimittäin aitasta keittiön ja hal-
kovajasta kammarin. Nämä kaksi huonetta riittääkin meille. Näin on monet muutkin
tehneet ja niin teemme mekin[.] Onhan sitten aikaa odottaa ja katsoa tätä maailman
meininkiä.¹⁹⁴

Yrjö selvästi epäröi talon rakentamista, ja rakennuspäätöksen pitkittämiseksi asuttaisiin väliaikaisesti navetan yhteydessä. Tämä väliaikaisratkaisu oli tyyppillinen, mutta aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että siirtokarjalaisilla oli kova kiire muuttaa omalle tilalleen niin pian kuin mahdollista. Myös asunto pyrittiin rakentamaan mahdollisimman pian saunan ja navetan jälkeen. Sen vuoksi Yrjön epäröinti näyttää erikoiselta. Laajemmin tarkasteltuna sotien jälkeistä rakentamisen aikaa kutsutaan jälleenrakennuskaudeksi, ja käsite on saanut positiivisen, jopa myyttisen, sävyn. Mureen tapaus tuokin käsitykseen toisenlaista näkökulmaa, kun aikaa leimaa epävarmuus. Yhtenä syynä tähän lienee se, että tutkimuksen lähteenä käytetään sisarustenvälistä kirjeenvaihtoa, jossa saattoi kirjoittaa sellaistaikin, mitä ei tuotu ilmi julkisesti tai mitä ei enää muisteltu myöhemmin.¹⁹⁵

Huhtikuun 1948 lopussa Yrjö kävi Kuopiossa vaihtamassa navetan ja saunan rakennuspiirustukset mieleisempiin ja jättämässä rakennuslaina-anomuksen. Rakennuspiirustukset hyväksyttiin toukokuun lopussa Kuopion Maanviljelysseuran asutustoimikunnassa.¹⁹⁶ Asutustoi-

---

tut 1947 - 1948, Kenttäkortti Mure, Yrjö; Kuikka 1999, 195 - 196 ja 199 - 200.

¹⁹² SAA KK Yrjö Johannekselle 18.12.1947.

¹⁹³ SAA KK Yrjö Johannekselle 3.1.1948; SAA KK Yrjö Nastille 21.3.1948.

¹⁹⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 3.1.1948. Vrt. Lassi 2005, 308, 315. Lassin mukaan siirtokarjalaisilla oli kova kiire muuttaa omalle tilalle. Tämä ei varsinaisesti päde Mureen tapauksessa, koska Yrjö sai tilan käyttöönsä jo keväällä 1947, ja väliaikainen asunto valmistui syksyllä 1948. Lassi on myös sitä mieltä, että usko Karjalaan paluusta ei olisi hillinnyt siirtokarjalaisten toimintaintoa, kun asutustiloja perustettiin, raivattiin ja rakennettiin. Mureen tapaus näyttää tähän verrattuna toisenlaiselta, sillä Yrjö epäröi rakentamisen aloittamista.

¹⁹⁵ Roiko-Jokela 2004, 67; Lassi 2005, 308 ja 315; Palomäki 2011, 11 - 12; Kaarninen 2015, 199.

¹⁹⁶ SAA KK Yrjö Nastille 28.4.1948; SAA AMA Asutustila, rakennuspiirustus 28.5.1948 ja asemapiirros 13.5.1949. Yrjö muutti talon rakennuspiirustusta huhtikuun lopussa 1949, mihin asemapiirros liittyy.

mikunta oli elin, joka vastasi asutustilojen kuntoonpanosta läänitasolla ja valvoi hallintasuopimusten aikaista asutustilojen metsänmyyntiä sekä metsävarojen käyttöä. Kunnallisella tasolla tilojen rakentamista ohjasivat asutustoimistojen rakennusmestarit. Heiltä sai myös rakennustarvikkeiden ostolupia, mutta ne eivät taanneet tarvikkeiden saamista. Rakennuslainojen myöntämisen ja rakennustarpeiden säästämisen vuoksi asutustilojen rakennukset tehtiin tyyppiipiirustusten mukaisesti. Piirustukset olivat ilmaisia työselityksineen ja kustannusarvioineen. Niiden tarkoituksena oli yhtenäistää rakentaminen, jotta työ olisi tehokasta ja edullista. Tämä tapahtui karjalaisen rakennusperinteen ja yksilöllisyyden kustannuksella.¹⁹⁷

3.2 UUSI KOTI

Uusi koti merkitsi pysyvyyttä ja toivoa vaikeiden vuosien jälkeen. Epävarmuus leimasi sotienjälkeistä evakkoaikaa, jota Yrjö vertasi mustalaisalämään: "[v]ieläkö tämä meidän mustalaisten elos loppunoh."¹⁹⁸ Sen vuoksi omaan kotiin kaivattiin: "viegö kodih piästännöh, niin osaamme antaa arvoa mitä on koti."¹⁹⁹ Yleisesti ottaen siirtoväen nimittely, mihin Yrjö kodinkaipuudessaan viittaa, oli luonteeltaan vähättelevää ja alentavaa. Yleisimmät nimittelysanat olivat evakko, ryssä ja mustalainen. Evakkoelämän myötä evakko-sana sai kielteisen merkityksen, ja toisen luokan kansalaisuudesta kertoo itsensä tunteminen mustalaisen asemassa olevaksi. Tähän liittyy olennaisesti itsensä tunteminen kodittomaksi. Toisaalta savolaiset ovat saattaneet puhua siirtokarjalaisista alentavasti evakkoina, mustalaisina tai ryssinä, vaikka viimeksi mainitusta ei ole viitteitä Mureen sisarusten kirjeissä. Mureen sisaruksille ryssä-sana tarkoitti neuvostoliittolaisia, kun paikkakuntalaiset samaistivat jossakin määrin siirtokarjalaisia venäläisiin, ryssiin.²⁰⁰

Kesän 1948 aikana rakennustyöt etenivät Mureen tilalla. Johannes oli käynyt Alapitkällä heinätoisissa, ja hän kirjoitti Nastille rakennustöiden kulusta seuraavasti:

Saunan seinät ovat jo puolitiessä korkeutta ja tekijä on oikein hyvä. Navetan kivijalan perusta on jo kohta valmis. Päreet eilen toi viimeiset kuormat, on aikapaljon niitäkin.

---

¹⁹⁷ Saarikangas 1993, 256 - 323; Kuikka 1999, 195 - 196 ja 199 - 200; Roiko-Jokela 2004, 67 - 68.

¹⁹⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 24.7.1945. Vrt. Pulma 2011. Panu Pulman mukaan siirtokarjalaiset, erityisesti ortodoksikarjalaiset evakot, vertautuivat evakkoapaikkakunnilla romaniväestöön. Vastaanottoa leimasivat epäluulo ja rasismi.

¹⁹⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 16.8.1945.

²⁰⁰ SAA KK Klaudia Nastille 13.6.1944; Raninen-Siiskonen 1999, 162 - 163; Häkkinen 2008, 174 - 204; Kananen 2010, 47; Pulma 2011, 165 - 177.

Kyllä Yrjöllä on työtä ja huolta.²⁰¹

Lokakuun lopussa navettarakennus odotti kattamista. Vaikka navetassa ei ollut vielä kattoakaan, siellä oli jo yksi vastapoikinut lehmä.²⁰² Omaan navettaan ja asuntoon haluttiin sittenkin heti, kun se vain oli mahdollista.

Rakentamisaikaan siirtokarjalaiset ja savolaiset työskentelivät samoilla rakennustyömailla. Aiemmissä tutkimuksissa onkin todettu, että arkinen yhteistyö edisti sopeutumista ja vähensi ennakkoluuloja. Karjalaiset pääsivät samalla näyttämään, mihin pystyisivät. Myös Mureen rakennustyömaalla työskenteli karjalaisia ja savolaisia. Savolaisiin lukeutui muun muassa Johanneksen hyväksi kehumia kirvesmies. Asutustilojen rakennustyöt alkoivat ensin siirtokarjalaisten osalta, ja pääosa rakentamisesta oli ohi jo 1950-luvulle tultaessa. Tuolloin sotienjälkeinen rakennustarvikepula alkoi hellittää, ja muut maansaajat, kuten rintamamiehet, olivat vasta rakennustöidensä alkuvaiheessa.²⁰³

Ensimmäinen Yrjön ja Annin oma asunto Alapitkällä valmistui aittaan, joka oli navettarakennuksen päädyssä. Yleisesti siirtokarjalaiset rakensivat ensin väliaikaisen asunnon, minkä ansiosta talon rakentamisella ei ollut niin kiirettä.²⁰⁴ Yrjö ja Anni muuttivat asuinhuoneeseensa marraskuun loppupuolella, mitä Yrjö kuvaa seuraavasti:

Vihdoin viimeinkin tuli se päiväne, ettei tarvitse olla kenenkään vastuksena. [- -]
Väliaikaiseksi asunnoksi tuli tästä aitasta oikein siisti ja hyvä asunto. Suuruutta on 5,15 x 3,5 metriä, joten tämä vastaa Jalkasen molemmat huoneet yhteensä. Kylyne [= saunarakennus] kanssa on valmis, viime suovattan [= lauantaina] uuvistimme [= käytimme ensimmäistä kertaa] saunankin. Kattilan kun saisimme, niin saunasta tulee loisto kylyne. Oman kodisenko vielä suammo, niin sitähän jo eliägi voipi. No se ehkä ensi syksynä jo kekottaa tämän järvyön rannal.²⁰⁵

Koska rakennustarpeista oli puutetta, eivät Yrjö ja Anni saaneet saunaan pataa, eli kattilaa, kuten Yrjö sitä nimittää. Tarvikkeita ostettiin ostolupien mukaan sieltä mistä niitä sattui kulloinkin saamaan. Esimerkiksi Johannes lähetti Yrjölle nauvoja Lahdesta. Toisaalta Yrjö osti

---

²⁰¹ SAA KK Johannes Nastille 25.7.1948. Huom. kyseessä on kirjepostikortti.

²⁰² SAA KPK Johannes Nastille 25.7.1948; SAA KK Anni Nastille 25.10.1948.

²⁰³ SAA YMVK 5:16, Maatalouskalenteri 1949; Laitinen 1995, 131; Roiko-Jokela 2004, 62 - 64; Lassi 2005, 310 - 311; Rojo 2011, 44 - 45.

²⁰⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.9.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 22.9.[8.]1947; Sallinen-Gimpl 1995, 275.

²⁰⁵ SAA KK Yrjö Nastille 29.11.1948.

nauloja ja tiilejä ostolupienkin ohi mustasta pörssistä.²⁰⁶

Vaikka oma asunto valmistui, eivät vaikeudet päättyneet ennako-oletuksista huolimatta. Yrjö katui asutustilalliseksi ryhtymistä, koska asuntoviljelystila osoittautui hankalan kokeiseksi: se oli liian pieni maatalouden kehittämiseen ja toisaalta liian suuri sivutoimiseen maanviljelyyn.²⁰⁷ Yrjön näkemys toimeentulonsa epävarmuudesta kuvaa sitä, miten alle viiden peltohehtaarin saaneiden mieltä vaivasi turvattomuus ja toimeentulemattomuuden tunne selvästi yleisemmin kuin suuremman peltopinta-alan viljelijöitä. Jälkimmäisistä puolet oli varmoja toimeentulostaan, kun pientilallisista runsas kolmannes.²⁰⁸

Pientilat, kuten asuntoviljelystilat, olivatkin tarkoitettu sellaiseksi, että isännällä olisi jokin lisäansio. Tilan luonne paljastui Yrjölle liian myöhään, sillä hän ei osannut ottaa huomioon asuntoviljelystilan tarkoitusta luopuessaan oikeudestaan viljelystilaan.²⁰⁹ Yrjön mahdollisuudet lisäansioihin tilan ulkopuolella olivat siitakin syystä niukat, että hän oli sotainvalidi. Toisaalta tilan omistusoikeus oli joutunut Tatjana-mamman kuoltua Yrjön ja sisarusten, Annin, Nastin ja Johanneksen, omistukseen, joten omistajia oli neljä. Yrjö kirjoitti luonnostelman Valtion tapaturmatoimistolle vaikeuksistaan:

[V]ammani takia en pystynyt raskaaseen työhön ja taas sellaista työtä ei ollut, johon invaliditeetin / vammani laadun huomioonottaen olisin pystynyt. Eläessäni yhteistaloutta pientilalla, [- -] niin ei tällä tilalla pysty sellaisi[a] ansiotuloja hankkimaan millä eläisi vaan joutuu väkisinkin veljien ja sisarien elätettäväksi.²¹⁰

Lisäksi Mureitten tilan hinta arvioitiin Yrjön kertoman mukaan Lapinlahden asuntoviljelystiloihin kalleimmaksi. Yrjö sai valituksellaan sekä teetättämällään metsäarviolla tilan hinnan laskemaan.²¹¹ Tämä huomioitiin *Laatokka*-sanomalehdessäkin: Kun toimittaja oli juttua tehdessään tuonut ilmi, "että tämä reipas isäntä on saanut edes osittain oikeutta, sanoo tämä että 'Jos ei silmiään pidä auki, saa tyhjästäkin maksaa'."²¹²

---

²⁰⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 2.10.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.11.1947; Yrjö Johannekselle 13.11.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 18.12.1947; Laitinen 1995, 130 - 131.

²⁰⁷ SAA KK Yrjö Nastille 24.4.1949.

²⁰⁸ Waris et al. 1952, 175. Ks. myös Kuikka 1999.

²⁰⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 2.11.1947.

²¹⁰ SAA HA Yrjö Mure, päiväämätön [1950?] luonnos "Valtion tapaturmatoimistolle!". Ks. myös SAA HA Yrjö Mure, "Veikkaus vihko".

²¹¹ SAA KK Yrjö Nastille 20.5.1950.

²¹² Laatokka 1.3.1951, "Jos ei silmiään pidä auki saa tyhjästäkin maksaa". Vrt. Rojo 2011, 47. Myös Rojon perheen kohdalla oli ongelmia korvausten ja tilan hinnan kanssa, mutta konflikteista haluttiin vaieta oman so-

Yrjön lausahdus kuvaa hyvin heidän evakkovuosiaan, joita värjivät oikeudenkäynnit ja valitukset. Samaan tapaan Yrjö kirjoitti Johannekselle täytettyään 40 vuotta, että hänen elämänsä on ollut "kovin vaihtelevaista", mistä hän jatkaa: "[s]itä on oppinut tai ainakin opetettu tuntemaan mitä on elämän ja olemassa olon taistelu."²¹³ Taistelulla Yrjö viitanee sota- ja evakkovuosiin sekä vaikeisiin asutustilallisen alkuvuosiin. Vaikka sota rintamalla loppui Yrjön osalta jo vuonna 1943, eivät vaikeudet siihen päättyneet.²¹⁴ Arkisen rauhaan palaamisen näkökulmasta Yrjön vaikeudet ja taistelut näyttävät kiinnostavilta. Yleisesti sotienjälkeisiä jälleenrakennuksen vuosia on luonnehdittu toiveikkaaksi ja terapeuttisiksi, kun työhön sai purkaa menetykset ja pettymykset. Ehkä sen vuoksi ongelmat on haluttu unohtaa, eikä niitä tuoda ilmi muistelukerronnassa. Ylipäänsä valittaminen ei ollut julkista, vaan se jäi kodin ja omien yhteisöjen piiriin. Valittaminen olisi tulkittu heikkoudeksi, minkä vuoksi yksityiset aikalaislähteet avaavat toisenlaisen näkökulman arkiseen rauhaan palaamiseen.²¹⁵

Evakuoimisen myötä alkoi konfliktien kierre, jota Yrjö piti yllä tietoisilla valinnoillaan. Hän valitsi käräjöinnin tien, koska osasi laskea mikä kulloisessakin tilanteessa oli mahdollista. Samalla tavalla Yrjö valitti heinämittauksesta ja asuntoviljelystilansa hinnasta. Toisten silmissä tämä saattoi näyttää uhkapeliltä, kuten *Laatokka*-sanomalehden toimittaja kirjoitti. Yrjön taisteluissa oli kyse myös olemassaolosta sikäli, että hänen elinkeinonsa oli uhattuna. Esimerkiksi kouluasumiskiistan vastakkainasettelun Yrjö tiivistä sanoin: "[t]oisten mukavuudet ovat enemmän kuin toisten koko elämä",²¹⁶ sillä vastakkain olivat opettajan oikeus kolmeen huoneeseen ja Yrjön ja Annin mahdollisuus saada katto päänsä päälle ja harjoittaa ammattiaan. Toisaalta Yrjö näyttää olleen luonteeltaan periksi antamaton, joten hän kulki valitsemaansa tietä eikä halunnut taipua savolaisten edessä.

Näistä syistä evakkoaikana integroituminen savolaiseen sosiaalis-kulttuuriseen ympäristöön oli vähäistä. Yrjö toimi karjalaisena, joka oli olosuhteiden pakosta Savossa. Tähän vaikutti savolaisten kokeminen ja kuvaaminen stereotyyppisen negatiivisina, mikä ilmenee edellä esitellysti muun muassa sanavalintoina. Yrjö piti yllä kirjeissään negatiivista kuvaa, joka

---

peutumisen edistämiseksi.

²¹³ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.4.1952.

²¹⁴ Vrt. Karonen 2006, 9 - 22 ja Malinen 2014, 37 - 39.

²¹⁵ Sallinen-Gimpl 1995, 277; Palomäki 2011, 11 - 12; Kaarinen 2015, 199.

²¹⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 21.3.1945 [21.4.1945]. Ks. myös SAA KK Anni mammalle 22.4.1945.

alkoi lientyä, kun oman tilan viljelyn saattoi aloittaa ja muuttaa omaan asuntoon. Uusi koti merkitsi käännekohtaa savolaisiin muodostuneessa suhteessa. Esimerkiksi mielenkiintoinen yksityiskohta on se, miten Lapinlahden koululautakunnan puheenjohtajasta, joka oli Yrjön mielestä "yksi perkele"²¹⁷ käräjien aikaan syksyllä 1945, tuli "höyli mies"²¹⁸ joulukuussa 1948. Asennemuutoksen taustalla oli se, että Yrjö sai kuivauttaa viljansa tämän viljan-kuivaamossa ilman vastarintaa. Tämä oli ikään kuin konkreettinen osoitus siitä, että savolaisisäntä oli valmis yhteistyöhön karjalaisisännän kanssa. Toisaalta kulttuurista syrjintää kokeneen siirtokarjalaisen ei kannattanut eristäytyä taloudellisessa mielessä, vaan tehdä yhteistyötä sen kanssa, jolla oli tarvittavat koneet ja tuotantorakennukset. Kuitenkin Yrjö mainitsee yllätyksenä isännän höyliyden, joka ei sopinut negatiiviseen stereotypiaan.

Syynä savolaisisännän höyliyteen lienee ollut myös Yrjön aseman muuttuminen evakosta maanviljelijäksi. Oman asutustilan myötä hänestä oli tullut ikään kuin tasaveroisempi savolaisisännän kanssa. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että raivaaminen ja rakentaminen liittivät siirtolaiset ja rintamamiehet osaksi paikallisyhteisöönsä, kun evakuoimisia seuranneet muutot olivat vihdoin ohi: nyt siirtoväellä oli uusi kotipaikka, johon juurtua. Osaltaan tämä kertoo myös pieniyhteisön suhteiden muuttumisesta sen jälkeen, kun pahimmat asunto-ongelmat oli ohitettu. Taloudelliset seikat alkoivat vaikuttaa entistä enemmän, kun oma tila oli saatava tuottamaan, ja naapuri saattoi tarvita uuden naapurinsa apua. Sen vuoksi naapuruksilla tuli olla jonkinlaiset keskinäiset suhteet riippumatta siitä, olivatko he savolaisia tai karjalaisia. Aiemmassa tutkimuksessa on nimitetty ylipäänsä vaihtoon ja vastavuoroisuuteen perustuvaa kanssakäymistä keskinäisten riippuvuuksien ja piilotettujen konfliktien elämäntavaksi. Konfliktien välttämiseksi vaihdon hintaa ei arvosteltu julkisesti. Tämän muuttuneen asetelman aiheuttaman hämmästyksen Yrjö on kirjoittanut kirjeeseensä, ja siten välittänyt sen sisarustensa tietoon. Kirjeet olivatkin keino jäsentää omaa suhdetta ympäristöönsä. Kirjoittamalla fyysistä ja sosiaalis-kulttuurista ympäristöä tehtiin ymmärrettäväksi ja välitettiin tunteita sisaruksille. Näitä kirjeiden merkityksiä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.²¹⁹

---

²¹⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 27.9.1945.

²¹⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 14.12.1948.

²¹⁹ Kananen 2010, 211, 268 - 270; Rojo 2011, 52; Uljas 2012, 88; Holmila & Mikkonen 2015, 106.

3.3 KIRJEIDEN MERKITYS ELÄMÄNTAVAN MUUTOKSISSA

Kirjeet ovat olleet Mureen perheessä tärkeässä roolissa. Kun Mureen perhe oli evakuoimisen myötä hajaantunut, välittivät kirjeet tietoa Alapitkän, Urjalan, Liperin ja Karstulan tai Lahden välillä (katso taulukko 1). Perheenjäseneltä toiselle lähetetyt kirjeet sisältävät kuvauksia arjen tapahtumista. Kirje on useimmiten kirjoitettu kirjepaperin molemmin puolin, mutta toisinaan kirjeen pituus on neljä sivua tai enemmänkin. Kirjeillä on ollut myös muita merkityksiä. Ne on säilytetty eräänlaisina muistoesineinä, ja niitä on järjestelty. Varsinkin evakkovuosien kirjeitä on säilynyt säännöllisesti, mikä kertoo vilkkaammasta kirjeenvaihdosta ja kirjeiden arvosta Mureen sisaruksille. Tämän tutkimuksen kannalta säilynyt kirjeenvaihtokokoelma on monipuolinen lähdeaineisto. Kirjeiden kokonaismäärän (832 kappaletta) huomioiden saavuttaa tutkimusaineisto saturaatiopisteen, joten lisäämällä tutkimusaineistoon muita Mureen sisarusten aineistoja ei saavutettaisi enää juurikaan uutta tietoa.²²⁰

Evakkovuosien kirjeenvaihto on jatkumoa sota-ajan kirjeenvaihdolle. Myös aiheet ovat samankaltaisia. Kirjeenvaihtosuhteen jatkuminen evakkovuosien jälkeen kertoo siitä, että kirjeet koettiin merkityksellisiksi. Sodan poikkeusoloissa kirjeenvaihto oli vilkasta rintaman ja kodin välillä, minkä aiempi tutkimus on osoittanut.²²¹ Mureen sisaruksilla kirjeenvaihdon merkitys säilyi evakkovuosina ja asutustilan rakentamisen aikana samana kuin sota-aikana: se oli väline ylläpitää sisarussuhteita, jotta yhteinen kokemuspiiri säilyi välimatkoista huolimatta. Kirjeet ikään kuin korvasivat normaalioloissa kasvotusten käytävät keskustelut, minkä vuoksi kirjeitä voisi luonnehtia jokapäiväiseksi kommunikaatioksi. Yhtenäisyyden ja läheisyyden tunnetta vahvistettiin myös kertaamalla perheen historiaa, mikä ilmenee kirjeissä esimerkiksi Johanneksen kirjoituksina yhteisistä jouluisista, kun Tatjana-mamma vielä eli, ja syntymäpäivätarinoina sekä kaikkien sisarusten mainintoina Salmin aikaisten ystävien kuumisista. Siten kirjeet olivat myös tärkeä tiedonvälityksen kanava.²²²

---

²²⁰ Valtonen 2004, 29; Helsti 2006, 112 - 113; Leskelä-Kärki 2006, 66; Lahtinen et al. 2011, 9 - 25; Hytönen 2014, 69 - 70; Tikka, Taskinen & Nevala-Nurmi 2015, 7.

²²¹ Ks. esim. Pehkonen 2013, 11.

²²² Ks. esim. SAA KK Johannes Nastille 22.12.1950; SAA KK Johannes Yrjölle 16.4.1952; SAA KK Yrjö Johannekselle 17.11.1952; SAA KK Yrjö Johannekselle 16.2.1954; SAA KK Anni Johannekselle 25.2.1954; Taskinen 2015, 12 - 29. Vrt. Sallinen 2004, 94 - 102, jossa käsitellään suomalaissiirtolaisten kirjeitä.

Taulukko 1. Mureen perheenjäsenten toisilleen lähettämät säilyneet kirjeet vastaanottajan mukaan heinäkuusta 1944 vuoden 1953 loppuun.

Vuosi	Tatjana	Klaudia	Anni	Nasti	Johannes	Yrjö	Yhteensä
1944	1	-	-	13	-	-	14
1945	8	14	-	34	32	1	89
1946	1	11	-	20	32	2	66
1947	3	7	-	14	22	1	47
1948	-	-	-	17	3	-	20
1949	-	-	-	14	5	-	19
1950	-	-	-	7	1	-	8
1951	-	-	-	11	11	3	25
1952	-	-	2	6	13	6	27
1953	-	-	-	10	5	-	15
Yhteensä	13	32	2	146	124	13	330

Lähde: Suomen Asutusmuseon arkisto Mureen sisarusten kirjekokoelma ja kirjepostikortit.

Ensimmäisenä evakkovuonna 1944 Mureen perhe oli Tatjana-mammaa ja Nastia lukuun ottamatta Alapitkällä, joten Alapitkältä heille Urjalaan lähetettyjä kirjeitä kesäkuun evakuoinnin jälkeiseltä ajalta on säilynyt 14 kappaletta (katso taulukko 1). Seuraavana vuonna Klaudia ja Johannes muuttivat pois Alapitkältä, joten kirjeenvaihto vilkastui. Perheenjäseneltä toiselle lähetettyjä kirjeitä on säilynyt 89 kappaletta, mutta kirjeitä on lähetetty enemmän, koska Alapitkälle Yrjölle ja Annille lähetettyjä kirjeitä ei ole tallella kuin yksi. Enimmillään kirjeitä kirjoitettiin viikoittain ja peräkkäisinäkin päivinä, kun asuntokiistat olivat pahimmillaan. Ongelmien keskellä sisarukset pidettiin ajan tasalla, ja heidän kanssaan keskusteltiin siitä, mitä pitäisi tehdä. Kirjeenvaihto säilyi vilkkaana vuoteen 1947 saakka. Vaikka säilyneiden kirjeiden sarja ei ole aukoton, osoittaa säilyneiden kirjeiden kokonaismäärä selvää kirjeiden kirjoittamisen määrän vähenemistä vuodesta 1945 vuoteen 1947.²²³

Evakkovuosien kääntyessä jälleenrakennuksen aikaan kirjeiden kirjoittaminen väheni, mutta kirjeenvaihdon merkitys säilyi. Se ylläpiti edelleen sisarussuhteita, mutta arkisen ja jokapäiväisen kommunikaation rooli pieneni. Syynä muutokseen oli se, että olosuhteet alkoivat vaikiintua. Enää ei ollut tarvetta raportoida elinympäristön muutoksista niin tiheään kuin evakkoajan pahimpien konfliktien aikaan. Vuosilta 1948 - 1953 on säilynyt noin 20 kirjettä vuotta kohti, mutta kirjoittamisvälinä saattoi olla yli kuukausi. Tuolloin Yrjö tiedotti Johannek-

²²³ Vrt. Pehkonen 2013, 284 - 286; Yli-Luukko 2015, 43 - 69. Sota-aikana kirjoittamalla pidettiin yllä ihmissuhteita, kun perheet ja suvut olivat hajallaan.

selle ja Nastille rakennustöiden etenemisestä ja maatalouteen liittyvistä asioista. Vuodelta 1952 on säilynyt myös Yrjön saamia kirjeitä kuusi kappaletta. Sen sijaan Johanneksen vastaanottamia kirjeitä on säilynyt vuosilta 1948 - 1950 huomattavan vähän, mikä tarkoittaa yhdestä viiteen kirjettä vuotta kohti, eikä vuosien 1951 - 1953 kirjeitä ole säilynyt kuin hieman enemmän – viidestä 13 kirjettä vuotta kohti. Tatjana-mamman ja Klaudian kuolemantapaukset vaikuttivat myös kirjeiden kirjoittamisen vähenemiseen, kun perhe pieneni. Sen vuoksi valtaosa säilyneistä kirjeistä vuodesta 1948 alkaen on Yrjön Johannekselle ja Nastille lähettämiä tai Johanneksen ja Nastin keskinäisiä kirjeitä.

Kirjeet sisälsivät ajankohtaisten tapahtumakuvausten ohella erilaisia pyyntöjä, osto-ohjeita ja ostokortteja. Sotien jälkeisessä säännöstelytaloudessa Johannes lähetti Lahdesta ostamia tavaroita, joita Kuopion seudulta ei välttämättä olisi saanut. Yrjö ja Anni lähettivät puolestaan maataloustuotteita ja leivonnaisia.²²⁴ Paketin saapumisesta odotettiin kiittausta kirjeitse tai kortitse. Jos saapumistietoa ei alkanut kuulua, herätti se huolta:

Kiitos kirjeestä ja onniteluista. Saimme kirjeesi eilen ja vastaankin heti. Kirjeessä et maininnut paketista mitään. Viime viikon perjantaina siis 16 p:nä tätä kuuta lähetimme paketin ja kirjeessäsi et mainitse mitään[;] lienetkö edes saanutkaan. Siellä oli juustoa, kermaa ja vähän muuta tilvehöörä. Tavallisena pakettina lähetin, mutta olisihan sen pitänyt tulla, kun on muulloinkin tullut. Kirjeen saatuasi, kirjoita heti, oletko paketin saanut. Sanoit meneväsi tänään Urjalaan, ja sen vuoksi kirjoitankin Urjalan oso[ist]teella. Näinköhän tuo paketti olisi hävinnyt?²²⁵

Kirjeitä kirjoitettiin tietyllä tavalla, mitä voidaan luonnehtia eräänlaiseksi kirjeenkirjoituskulttuuriksi. Lukija huomioitiin kysymyksillä, joihin odotettiin vastausta. Esimerkiksi Yrjö oli tilannut Nastille *Hopeapeili*-aikakauslehden vuodeksi, mihin Yrjö varmuudeksi kysyy: "Oletko tyytyväinen."²²⁶ Nastin kanssa Yrjö oli muutenkin tarkka sanoissaan. Kun kirjoittaminen oli jäänyt rakennus- ja muuttokiireiden vuoksi vähemmälle, aloitti Yrjö kirjeensä pahoitellen:

Rakas sisko!

Alapitkä 29.11.1948

Olet varmaan odotellut kirjettä ja tämän puolen kuulumisia, kun emme ole sinulle pitkiin aikoihin [kuukauteen] mitään kirjoittaneet. Suonet kai anteeksi saamattomuutemme, sillä emme voi puolustella millään tekosyillääkään, että kirjoittaminen on jäänyt näin pitkälle. Kerta kaikkiaan olemme olleet aivan saamattomia, sillä eihän tämä

²²⁴ Ks. esim. SAA KK Nasti Johannekselle 23.4.1945. Säännöstelytaloudesta ks. Meinander 2009, 114 - 117.

²²⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.4.1948.

²²⁶ SAA KK Yrjö Nastille 18.12.1947.

kirjeen kirjoittaminen veisi kovin paljon aikaa, kun vaan olisi tarmoa tarpeeksi. No se siitä, nyt alkaa ne kuulumiset:²²⁷

Kirjeiden kirjoittaminen perustui jatkuvaan vastavuoroisuuteen, mistä kertoo Yrjön Nastille kirjoittaman kirjeen alku: "Kirjoitat, että emme muka Sinulle ole kirjoittaneet, mutta mitä minä muistan[,] niin et sinäkään ole kirjoittamisella rasittunut, et ole edes vastannut viimeiseen kirjeeseenkään."²²⁸ Toisen vastausta odotettiin, ja kirjeen viipyessä saatettiin lähettää kirje, jossa toistuu ilmaus "[e]t ole hiiskunut mitään pitkiin aikoihin."²²⁹ Jos sota-aikana kirje oli kaivattu ja odotettu elonmerkki rintamalta, niin Mureen sisaruksille kirje oli edelleen evakkovuosina osoitus perhesuhteiden ylläpidosta. Toisaalta Yrjö piti Annia saamattomana kirjeenkirjoittajana, joten viipyvä kirje saattoi mennä Annin syyksi. Annin kirjoittamia kirjeitä onkin säilynyt selvästi vähemmän kuin Yrjön, joten heillä on ollut keskinäinen työnjako. Myös aiemmissa tutkimuksissa on korostettu kirjeenvaihtosuhteen jatkuvuutta ja sen omia sääntöjä, mitkä pätevät myös Mureen sisarusten kirjeenvaihtoon.²³⁰

Mureen perheessä sisarusten yhteys oli vahva, joten toisen mielipidettä kysyttiin usein: "Jos on jotain erikoisempaa, niin kirjoita. Mitä teemme hevosen oston kanssa?"²³¹ Myös kehoitus, "[k]irjoita heti mitä teemme",²³² toistuu. Perheen yhteisten asioiden hoitamisesta sovittiin kirjeitse. Esimerkiksi Yrjö oli saanut serkuiltaan Pylkönmäeltä kirjeen, jossa oli hautajaiskutsu ja avunpyyntö rahalliseen tukemiseen. Tämän kirjeen Yrjö lähetti edelleen Johanneselle, jolta tiedusteli, mitä olisi tehtävä asian suhteen.²³³ Yrjö näyttääkin kysyneen usein Johannesen mielipidettä, ja Johannes on toiminut ikään kuin perheen päänä. Myös naapureiden terveiset ja kuulumiset kerrottiin Lahteen ja Urjalaan. Erityisesti mainittiin hautajaiset, kuolemantapaukset ja häät.²³⁴

Kirjeiden laajemmasta merkityksestä kertovat Tatjana-mamman ja Klaudian kuolemantapaukset. Alkuvuodesta 1947 Tatjana-mamman kunto heikkeni nopeasti, ja hän kuoli helmi-

---

²²⁷ SAA KK Yrjö Nastille 29.11.1948.

²²⁸ SAA KK Yrjö Nastille 19.12.1948. Ks. myös SAA KK Yrjö Nastille 11.4.1949. Leskelä-Kärki & Hapuli 2010, 271.

²²⁹ SAA KK Yrjö Johanneselle 22.9.[8.]1947.

²³⁰ SAA KK Yrjö Johanneselle 8.7.1947; Häggman 1994, 29 - 30; Barton & Hall 2000, 1 - 14; Lahtinen et al. 2011, 9 - 27; Tuohela 2008, 31 - 40; Pehkonen 2013, 65 Taskinen 2015, 12 - 29.

²³¹ SAA KK Yrjö Johanneselle 7.5.1947.

²³² SAA KK Yrjö Johanneselle 7.12.1947.

²³³ SAA KK Yrjö Johanneselle 7.12.1947.

²³⁴ Ks. esim. SAA KK Yrjö Johanneselle 14.12.1948.

kuun alussa syksyllä todettuun syöpään. Tatjanan kuoleman lisäksi Klaudia menehtyi tapaturmaisesti moottoripyöräonnettomuudessa toukokuussa 1947.²³⁵ Nämä kuolemantapaukset paljastavat kirjeiden merkityksen Mureen sisaruksille. Tatjanan kuolemaan liittyen kirjeet on säästetty, ja erityisesti Klaudian viimeinen kirje mammalle on huomioitu: se on laitettu vuoden 1951 postileimalla varustettuun Nastin saamaan kirjekuoreen, ja kuoreen on kirjoitettu "Klaudian lähettämä kirje mammalle 28.1.47."²³⁶ Tatjanan kuolemaan valmistauduttiin, mutta Klaudian äkilliseen kuolemaan liittyen ei ole säästetty yhtään kirjettä. Ilmeisesti ne on hävitetty tarkoituksella, koska Johanneksen ja Nastin saamissa kirjeissä on selvä aukko.

Surua ja menetystä käsiteltiin joko kirjoittamalla tai vaikenemalla ja hävittämällä kirjeet. Klaudian kuoleman jälkeen Yrjö ja Anni käyttivät kaiken aikansa oman pellon kunnostustöihin. Klaudian kuolemasta on kirjoitettu vasta syksyllä 1947, jolloin Johannes on laatinut tarkan kuvauksen Klaudian kuolemasta. Säilynyt kuvaus on luonnostelma, jossa Johannes vastaa ystäviensä osanottoihin. Yrjö puolestaan mainitsee Klaudian kuolemasta perunkirjoituksen aikaan loppuvuodesta, ja toukokuussa 1948 on julkaistu Nastin kirjoittama Klaudian muistokirjoitus *Kättilö*-lehdessä.²³⁷

Kirjeet olivat toisaalta hyvin henkilökohtaisia ainakin Johannekselle, joka sai paljon työkirjeitä. Johanneksen asuessa Karstulassa hänen kirjeensä olivat menneet Urjalaan Nastin ja Tatjana-mamman luokse, josta mamma lähetti ne edelleen Johannekselle:

Kirjeet sain maanantaina ja kaikki olivat auki niin että oli oikein noloa postissa ja postivirkailija huomautti että nämä kirjeet ovat sensurissa käyneet, sensuri on vain auki jättänyt. On Sinulla aika moinen paha tauti rohmuta nyt vieraat kirjeet ja tiedät etten pidä yhtään siitä.²³⁸

Alapitkältä lähetetyt kirjeet olivat puolestaan Yrjön ja Annin yhteisiä. Joko niin, että kumpikin kirjoitti omat kirjeensä samaan kuoreen, tai Yrjö jatkoi Annin kirjeeseen. Alapitkälle saapuneet kirjeetkin ovat olleet yhteisiksi tarkoitettuja. Kirjeet ovat mahdollisesti olleet pöydällä näkösällä, koska ainakin yhden kirjeen taakse on Yrjö kirjoittanut viestin Annille:

---

²³⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1946; SAA KK Yrjö (osin mamman sanelusta) Nastille 19.8.1946; SAA KK Yrjö Nastille 23.9.1946; SAA KK Klaudia Nastille 5.10.1946.; SAA KK Yrjö Klaudialle 23.10.1946; SAA KK Klaudia mammalle 28.1.1947; SAA KK kotiväki Johannekselle 8.2.1947; Partanen 1999, 60.

²³⁶ SAA KK Klaudia mammalle 28.1.1947.

²³⁷ SAA KK Yrjö Nastille 17.6.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.11.1947; SAA KKK Klaudian kuolemasta kertovia kirjoituksia Johanneksen kirjoittama luonnostelmakirje 16.9.1947 ja kirjoitukset *Kättilö*-lehden toukokuun 1948 numeroa varten.

²³⁸ SAA KK Johannes Nastille ja mammalle 12.4.1945.

"Anni Huom. Ota voita mukaan lypsäessä, lypsyämpärit otin minä[.] Suholat jo menivät."²³⁹ Kyseisen kirjeen kohdalla on tosin huomattava, että se on lähetetty Alapitkällä vierailulla olleelle Johannekselle. Tämä tapaus tuokin ilmi perhekirjeiden olleen tarkoitettuja yhteisiksi. Kuten edellä esitelty lainaus havainnollistaa, Johannes huolehti erityisesti vieraiden kirjeiden eli virkakirjeidensä yksityisyydestä, mutta samat säännöt eivät koskeneet sisarustenvälisiä kirjeitä.

Sisaruskirjeenvaihdon luonteen vuoksi kirjeiden sisältö ja merkitys on siten tietynlainen. Jatkuvan kirjeenvaihdon ohella Mureet vierailivat usein toistensa luona, vaikka matkustaminen oli hidasta ja rasittavaa täysissä junissa²⁴⁰. Kasvokkain näkeminen ja jutteleminen oli tärkeää sen vuoksi, että kaikkea ei kirjoitettu kirjeisiin. Ehkä tähän vaikutti muisto sota-ajan sensuurista, kun kirjeitä tarkastettiin ja tarvittaessa niiden sisältöä sensuroitiin. Esimerkiksi Klaudialla oli uutisia Johannekselle, jotka hän kertoisi vasta kasvotusten: "Siellä oli intresanttia kerrottavaa[.] [K]unhan tulen[.] niin kerron."²⁴¹ Kirjeet olivatkin merkittävässä roolissa sisarussuhteiden ylläpidossa sillä välin, kun sisarukset eivät nähneet toisiaan. Johannes ja Nasti saattoivat keskustella kiireellisistä asioista myös puhelimitse ainakin 1950-luvulta lähtien, mutta siitä huolimatta he kirjoittivat usein kirjeitä.²⁴²

Ylipäänsä kirjeissä vaietaan tyypillisesti tietyistä asioista. Esimerkiksi sota-ajan jälkeisissä kirjeissä ei käsitellä sotaa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että sotienjälkeen vallitsi niin sanottu hiljaisuuden kulttuuri. Tämä tarkoitti sitä, että sodasta, sen kärsimyksistä ja kauhuista, ei ollut suotavaa puhua, vaan se piti unohtaa. Tämä näyttää pätevän myös Mureen sisarusten kirjeenvaihtoon.²⁴³

Kirjeiden tervehdyksenä käytetty ilmaus *rakas kotiväki* viittaa evakkovuosina ennen kaikkea Tatjana-mammaan. Tervehdys osoitettiin niin Urjalaan kuin Alapitkään mamman olinpaikan mukaan. Mamman muutettua Alapitkälle Yrjö alkoi myös allekirjoittaa kirjeensä sanalla

---

²³⁹ SAA KK Klaudia Johannekselle Alapitkälle 29.5.1945 (postileima).

²⁴⁰ SAA KK Yrjö Nastille 6.11.1944; SAA KK Yrjö Nastille 10.1.1945; SAA KK Johannes Nastille 12.4.1945; SAA KK Johannes Nastille 8.6.1945; SAA KK Yrjö Nastille 2.8.1945. SAA KK Yrjö Klaudialle 4.1.1946. Junamatkailusta sodan päätyttyä ks. lisää Meinander 2009, 352.

²⁴¹ SAA KK Klaudia Johannekselle 26.4.1946; ks. myös SAA KK Yrjö Johannekselle 12.7.1946. Kirjeiden luonteesta intiiminä ja henkilökohtaisena aineistona ks. Häggman 1994, 29 - 30 ja sota-ajan sensuurista ks. Metsberg 2012, 31 - 53 ja Pehkonen 2013, 77 - 89.

²⁴² Ks. esim. SAA KK Johannes Nastille 22.12.1950; SAA KK Johannes Yrjölle 27.4.1952.

²⁴³ Häggman 1994, 29 - 30; Tarjamo & Karonen 2006, 390 - 392.

kotiväki tai kotijoukko. Tuolloin perhe ja kotitalous muodostuivat Tatjanan ympärille. Vastaavasti mamman kuoleman jälkeen Yrjö ei allekirjoittanut kirjeitä sanalla kotiväki, vaan hän kirjoitti useimmiten Anni & Yrjö puolentoista vuoden ajan. Sen jälkeen kotiväki ilmestyy taas allekirjoitukseksi. Näyttäisi siltä, että siinä vaiheessa Mureen sisarukset muodostivat sisarusperheen, ja Yrjön ja Annin viljelemä asutustila Alapitkällä toimi perheen kotipaikkana.²⁴⁴

Jos evakkoaikana Johannes oli perheen pään asemassa, asutustilan valmistuttua ja elämän vakiinnuttua Yrjö toimi itsenäisemmin kyselemättä jatkuvasti Johanneksen mielipidettä. Tämä ilmenee 1950- ja 1960-lukujen kirjeissä, joiden avulla tarkastellaan seuraavassa luvussa Mureen sisarusten elämäntapaa heidän asutustilallaan. Käännekohtana Yrjön ja Johanneksen välisessä suhteessa näyttää toimineen Yrjön vahvistunut asema maanviljelijänä: hän päätti itsenäisesti maanviljelystä ja karjanhoidosta, ja Johannes kävi Alapitkällä lähinnä avustamassa heinätöissä. Johannes kuitenkin koki, että Alapitkä oli perheen kotipaikka, koska hän kirjoittaa käyneensä kotona Alapitkällä.²⁴⁵ Siten Yrjö toimi sisarusperheen keskuksena, ja Alapitkästä oli tullut todella koti.

---

²⁴⁴ SAA KK Johannes Nastille 5.7.1944; SAA KK Yrjö mammalle 14.3.[4.]1945; SAA KK Yrjö mammalle 12.8.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.2.[3.?]1947; SAA KK Yrjö Nastille 19.12.1948.

²⁴⁵ SAA KK Johannes Nastille 28.2.1951; SAA KK Johannes Yrjölle 16.4.1952.

4 PIENTALONPOIKA VASTEN TAHTOAN

4.1 ASUNTOVILJELYSTILA MAAMIEHEN TOIMEENTULONA

Maanviljelystilojen lukumäärä kasvoi Suomessa vuoteen 1960 saakka. Syynä tähän olivat siirtokarjalaisten sekä rintamamiesten asuttaminen ja tilojen jakaminen. 1950-luvulla enemmistö suomalaisista asui maaseudulla. Pienviljely oli tavallinen tuotantomuoto, ja maanviljelyn ohella oli tyypillisesti lisätienestettä. Maaseutuyhteisöjen elämäntapaa leimasi yhteistointa ja keskinäinen vaihto. Vaihdon välineenä toimivat työ, elintarvikkeet ja muut tuotteet. Pientilat olivat melko omavaraisia, mikä tarkoittaa sitä, että tilan ulkopuolelta ostettiin vain vähän tuotteita tai palveluita.²⁴⁶

Eräänä esimerkkinä sotienjälkeisen maatalouden muutoksesta toimii Mureen perheen asutus-tila. Pientilallisuus oli Yrjö Mureelle ikään kuin pakon sanelemaa, joten hän aloitti asuntoviljelytilan viljelemisen synkissä tunnelmissa. Kevään 1949 lähestyessä hän kirjoitti kyllästymisestään rakennustöihin ja ryhtymisestä asutustilalliseksi: "Kyllä ei olisi pitänyt ruveta vai tällaisiin hommiin, täs ei ole muuta kuin itelle kriesua, olisi kai mejän pereh i [=vaikka] vähemmäl elännyt."²⁴⁷ Toukokuussa mielipide oli vielä jyrkempi:

Minä olen tullut siihen tulokseen, jos ei karjalaidun asia järjesty[,] niin ei kannata enää rakentaa, eikä kannata ruveta pitämään koko tällaista tilaa. Tässä et ole maanviljelijä etkä muukaan[,] ja jos muu toimi täytyy hankkia, niin silloin ei näinkään suurta maahuushollia tarvita.²⁴⁸

Yrjö keskeytti kevättalvella aloittamansa talonrakennustoimet, ja oli valmis luopumaan tilasta. Syynä oli asuntoviljelytilan hankala koko, minkä lisäksi lehmien laidunpaikka puuttui. Yrjö mainitsee kirjeissään useita kertoja, miten heidän serkkunsa luopuivat Alapitkän asuntoviljelytilasta ja muuttivat Varkaudesta ostamalleen tilalle.²⁴⁹ Vapaaehtoisin kaupoin sai ostettua maatiloja, ja niiden hinnat olivat alkaneet laskea. Siirtokarjalaisilla maanviljelijöillä oli myös vertailukohtana menettämänsä tila, joten maanhankintalainmukainen tila ei välttä-

²⁴⁶ Uljas 2012, 63 - 65, 86 - 91, 99, 124.

²⁴⁷ SAA KK Yrjö Nastille 24.4.1949.

²⁴⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 22.6.1949.

²⁴⁹ Ks. esim. SAA KK Yrjö Nastille 6.3.1949; myös SAA KK Anni Johannekselle 14.3.1949. Anni kirjoittaa serkuistaan, että he "pääsevät pois alapitkästä".

mättä vastannut menetettyä eikä siten miellyttänyt.²⁵⁰

Osasyynä Yrjön negatiivisuuteen oli se, että hänen tilansa, noin 22 ha, oli kooltaan pienempi kuin keskimääräinen Lapinlahdelle tai Maaningalle muodostettu karjalaistila. Maanhankintalain mukaisten siirtoväen tilojen keskikoko oli Faina Jyrkilän tutkimilla tiloilla noin 42 ha hallintasopimusten tekovuonna. Samana ajankohtana savolaistilojen keskikoko oli noin 68 ha, Kuopion läänin keskimääräinen tilakoko noin 55 ha ja koko maassa 55 ha. Lapinlahdella siirtokarjalaisten tilat olivat keskimäärin puolta pienempiä kuin heidän tilansa Karjalassa. Tämä selittyy sillä, että harvat karjalaiset saivat käyttöönsä 81 ha:n tai sitä suurempia tiloja. Näin ollen asutustoiminta tasoitti karjalaisten omaisuussuhteita, kun karjalaisille ei muodostettu niinkään suuria tai pieniä, kokonaispinta-alaltaan alle 20 ha tiloja.²⁵¹

Jotta Mureen pientila olisi elinkelpoinen, olisi siihen saatava laidunmaata, kuten osuus yhteislaitumeen. Tilanteen ratkaisemiseksi Yrjö kirjoitti yhdessä naapuriasuntoviljelystilallisen kanssa ongelmastaan maatalousministeriön asutusasiainosaston (ASO) ylijohtaja Veikko Vennamolalle. Vennamo vastasi ja puolsi maanhankintalainmukaista tilan korjaamista. Tosin yhteislaitumet oli tarkoitettu ensisijaisesti asuntotilojen, asuntotonttien ja tilattomien karjanomistajien karjanlaitumeksi, joten ratkaisun Yrjön laidunoikeudesta tekisi paikallinen laidunyhdytymä. Yhteislaidunpaikan saaminen olisi sikälikin merkittävää, että Annin oli kirjeiden mukaan käveltävä päivittäin 13 kilometriä lypsämisten vuoksi, kun lehmät olivat kauempana metsälaitumella.²⁵² Yhteislaitumen ansiosta omaa peltoa ei tarvitsisi käyttää laidunmaaksi, joten tilalla voisi pitää kolmea lehmää, nuorkarjaa sekä hevosta.

Yrjö piti mielipiteensä, ja talon rakennustöiden valmistelut alkoivat vasta laidunpäättöksen saamisen jälkeen helmikuussa 1951. Talon rakentaminen annettiin urakalla alusta valmiiksi saakka. Työhön ryhtyi paikkakuntalainen kirvesmies, jonka navetassa Yrjön ja Annin lehmät olivat talven 1947 - 1948 ja joka oli rakentamassa navettaa. Ensimmäiset rakennustarpeet oli ostettu jo syksyllä 1947, jolloin jaettiin ostoluvat. Lopulta tyyppipiirustuksien mukaan tehty talo valmistui kesällä 1952. Talo käsitti eteisen, keittiön ja kaksi huonetta, kellarin sekä ul-

---

²⁵⁰ Kulha 1969, 123 - 125.

²⁵¹ Jyrkilä 1975, 17 - 18.

²⁵² SAA KK Anni Johannekselle 14.3.1949; SAA KK Anni ja Yrjö Nastille 3.6.1949 (postileima); SAA KK Yrjö Johannekselle 22.6.1949; SAA KK Johannes Nastille 28.6.1949; SAA NLYA, Veikko Vennamon kirje Yrjö Mureelle 5.9.1949. Vennamon roolista Alapitkän siirtokarjalaisille ks. Rojo 2011, 41 - 42.

lakkotilan, jonne oli määrä rakentaa kaksi huonetta.²⁵³

Talon rakentaminen niukensi asuntoviljelystilän toimeentuloa. Ennen rakennusten rakentamista Mureen kotitalous, jonka varat käsittivät säästöt ja Kirkkojoen maatilaa korvaukset, oli velaton.²⁵⁴ Talon rakentamista varten Yrjölle myönnetyn lainan arvo oli 450 000, joka piti sisällään rakennuslainaa 150 000 ja irtaimistolainaa 52 000 markkaa. Yksistään rakennustarpeisiin oli jo käytetty 200 000 markkaa ennen kuin rakentamista oli edes aloitettu.²⁵⁵ Myös sähköliittymä ja sähköjen asentaminen tulisivat kalliiksi, mikä sai Yrjön viivyttämään. Viivyttelyn ohella jatkuneet kaivo-ongelmat saivat Annin tuskastumaan:

Sähköt ja vesijohto eiköhän vaan jäätäne vielä toiseen kesään[:] ei ole vielä aloitettu-kaan, sähkö pylväävät ovat vielä metsässä hakkaamatta[.] [S]itä pitäis toisemmanlaisella huolella huolehtia, mutta hänellä ei kannata tämä talonpoikais elämä yhtään [-] aina vaan pois hävittää, en tiijä mitähän oikein takaa ajaa kun helpol meinannoh piädy elättiä[.] [H]änen ammattiloil ei juuri helpol piä elä.²⁵⁶

Sähköt asennettiin marraskuun 1952 puolivälissä, ja sähköihin meni kaikkiaan 145 000 markkaa. Huomionarvoista on se, että rakennuslaina ja sähköihin menneet kulut olivat lähes yhtä suuret. Tässä täytyy huomioida kuitenkin inflaation vaikutus, sillä hinnat olivat muuttuneet vuodesta 1948 vuoteen 1952. Siitä huolimatta tyyppitalon rakentaminen oli edullista, mutta rakentamisajan menot painoivat. Yrjön rahat olivat loppumassa, koska valtionkonttorista ei ollut tullut korvausrahoja. Yrjö ilmoitti Johannekselle tarvitsevansa 30 000 rahavaikeuksiinsa, jos korvausta ei maksettaisi pian. Jo aiempina rakennusvuosina Johannes, Nasti ja Anni antoivat Yrjölle rahaa, joten he osallistuivat rakentamiskustannuksiin, ja toisaalta Yrjö lainasi rahaa myös sukulaisiltaan ja ystäviltään.²⁵⁷

Talon valmistumisen jälkeen rahavaikeuksien keskellä maanviljely tuntui vastenmieliseltä. Kevät 1953 oli kiireinen, ja Yrjö kertoi olevansa "elämän tuulimyllyssä", mistä hän jatkaa:

Tässä ammatissa on tehtävä työtä enemmän, kuin mitä jaksaisi [-] ja sittenkään ei tahdo pysyä tasapainossa. Työn helpottamiseksi pitäisi olla koneita, mutta ei ole pääomaa millä ostaisi ja toiseksi näin pienelle tilalle ei kannata. Ihmistyövoimaa käyttä-

²⁵³ SAA KK Yrjö Johannekselle 2.10.1947; SAA KK Yrjö Nastille 6.3.1949; SAA KK Yrjö Johannekselle 27.2.1951; SAA YMVK luetteloimaton, kirjanpito tuloista ja menoista 1951; SAA KK Yrjö Nastille 18.5.1952; Ahponen & Järvelä 1983, 79 - 80; Saarikangas 1993, 256 - 323; Laitinen 1995, 131; Sallinen-Gimpl 1995, 273 - 275.

²⁵⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.3.[4.?]1947.

²⁵⁵ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 19.5.1951.

²⁵⁶ SAA KK Anni Nastille 12.10.1952.

²⁵⁷ SAA YMVK 5:18, Maatalouskalenteri 1950; SAA KK Yrjö Johannekselle 17.11.1952.

en täytyy monta työtä tehdä monta päivää ennenkuin selviää.²⁵⁸

Yrjö oli myös poikkeuksellisen kouluttautunut maanviljelijä; olihan hän käynyt keskikoulun. Yrjö suunnitteli luopuvansa tilasta, jos pääsisi opiskelemaan Liperin invalidien ammattioppilaitokseen. Sateinen syksy 1953 veti mielen matalaksi, ja Johanneksella ja Yrjöllä oli ollut riita liittyen asutustilaan:

Kyllä kannattaa olla kateellinen maamiehelle, kun näin hyvin ansaitsee. Kyllä kai sitä palkkaa jää, jos koko vuoden sato menee [- -] Kyllä minä olen valmis luovuttamaan tämän ammatin ja jos tahdot, että tila säilytetään, niin olen valmis sen sinulle luovuttamaan ilman mitään myymistä, vaihdamme vain osuuksia ja sillä selvä, en minä ole tätä ottanut hyötyäkseni. Jos voinet pitää ja olla, niin tämän ihanuuden saat. Olen tiedustellut Liperin invalidiammattioppilaitokseen pääsystä ja jos sinne pääsen niin hyvällä omalla tunnolla jätän tämän talouden pidon sinun hoidettavaksi.²⁵⁹

Johanneksen käsitys maanviljelystä perustui lapsuuden ja nuoruuden muistoihin Kirkkojoelta sekä kesälomavierailuihin Alapitkällä. Johanneksella oli ollut myös Lahdessa oman työnsä kanssa ongelmia, joten maanviljely ja maaseutuelämä saattoi näyttää idylliseltä ja nostalgiselta. Toinen tekijä erilaisiin käsityksiin asutustilallisuudesta saattaa perustua siihen, että jo noihin aikoihin pienviljelyksen ihannoiti, nostalgia ja romantiikka olivat osoittautumassa kestäättömiksi. Mahdollisesti Yrjö oli hyvinkin tietoinen keskusteluista, joita käytiin sanoma- ja aikakauslehdissä, mikä saattoi vaikuttaa hänen ajattelutapaansa.²⁶⁰

Vaikeuksienkin keskellä lehmät lypsivät ja maitotili alkoi karttua. Evakkovuosina maitoa piti luovuttaa kansanhuoltoon, ja maidon kermasta kirnuttu voi toimi maksuvälineenä.²⁶¹ Vaikka maitoa alettiin myydä, ei maitotulo ollut säännöllistä. Itäsuomenkarjan lehmät eli kyytöt eivät lypsäneet koko vuotta, joten talvella maitoa ei voinut lähettää meijeriin. Kesäkuun 1949 loppuun mennessä kolmesta lehmästä, Ihanasta, Menosta ja Rusinasta, lypsettyä maitoa oli lähetetty kevään ja alkukesän aikana Maaningan ja Kuopion meijereihin yli 200 litraa. Kesäkuun lopussa maitoa lähetettiin päivittäin 20 litraa, minkä lisäksi 5 litraa myytiin muille, ja maidon myyntituloja kertyi lähes 10 000 markkaa kuukaudessa.²⁶²

---

²⁵⁸ SAA KK Yrjö Nastille 17.5.1953.

²⁵⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 4.9.1953. Vrt. Tarjamo & Karonen 2006, 392 - 393. Heidän mukaansa sotien jälkeä erit. sotainvalidien koulutus nähtiin tärkeänä. Yrjö suunnitteli ammatinvaihtoa melko myöhään.

²⁶⁰ Valtonen 2004, 233 - 234; Uljas 2012, 125. Johanneksen toiminnasta Lahden ortodoksisessa seurakunnassa ks. Lipitsäinen 2001, 13 - 32. Nostalgiaa ks. lisää Korhokangas 1996, 37 - 38 ja Sallinen 2004, 79 - 102.

²⁶¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 31.3.1946; SAA KK Yrjö Johannekselle 20.4.1946.

²⁶² SAA KK Anni ja Yrjö Nastille 3.6.1949 (postileima); SAA KK Yrjö Johannekselle 22.6.1949; SAA KK

Asetelma on sikäli tyypillinen, että maidon myyminen meijereihin yleistyi juuri 1940-luvun lopulla. Silti keskimäärin puolet maidosta kulutettiin edelleen maatiloilla tai myytiin paikkakunnan kuluttajille. Kuitenkin Mureen tapauksessa yli puolet maidosta lähetettiin meijeriin, koska Yrjön ja Annin muodostama kotitalous oli pieni eikä omalla kylällä riittänyt kysyntää maidolle.²⁶³ Syksyllä maidonmäärä väheni, ja joulukuun mennessä maidon lähettäminen meijeriin loppui kokonaan. Seuraavan kerran lehmät alkoivat lypsää keväällä pääsiäisen jälkeen huhtikuussa, kun ne olivat poikineet.²⁶⁴

Yhteislaitumen ansiosta kesällä 1951 Mureilla oli jo neljä lehmää. He olivat ostaneet kaksi uutta, Omenan ja Ruskon, ja myyneet Meno-lehmän. Lehmät olivat maksaneet 62 000 markkaa, mutta meijeriin lähetettiin 35 - 40 litraa maitoa päivässä.²⁶⁵ 1950-luvun kuluessa lehmien lypsämä maitomäärä nousi selvästi. Esimerkiksi joulukuun 1955 maitomäärä kohosi lähes 800 litraan. Selityksenä oli lehmien rehun laadun paraneminen, ja toisaalta rehua oli hyvän kesän jäljiltä vara syöttää enemmän kuin aiempina vuosina. Heinän ohella lehmille syötettiin väkirehua, kaurajauhoja sekä kotitekoista apetta. Siten lehmät lypsivät suuremman osan vuodesta, ja päiväkohtainen maitomäärä pysyi pidempään suurempana. Maitomäärän lisääntymisen rinnalla tärkeää oli maidonkäsittelyn kehittyminen. Navettaan rakennettiin maituhuone, jonka jäähdytysaltaassa maitotonkat pysyivät kylminä kaivovedessä.²⁶⁶

Lehmien lisäksi Yrjö osti 20 kanaa ja kukon syksyllä 1953, mutta kanamunien hinta oli Yrjön mielestä liian matala.²⁶⁷ Kevättalveen 1956 tultaessa kanoista oli elossa 12, joten alkukesästä ostettiin kasvattiporsas, joka myytiin teurastamoon jouluksi. Loppuvuodesta 1957 Mureilla oli enää viisi kanaa ja toinen lihotusporsas. He olivat myös hankkineet Omenan korvaajaksi uuden lehmän, joka oli länsisuomenkarjaa.²⁶⁸ Uusi lehmä, Unelma nimeltään, oli

---

Johannes Nastille 28.6.1949; SAA KK Yrjö Nastille 28.8.1949.

²⁶³ SAA KK Anni Nastille 7.11.1949; Granberg 2004, 147. Anni toivoo, että mahdollinen rautatien rakentaminen Alapitkältä Varpaisjärvelle saisi aikaan maidon kasvavan kysynnän. Rautatiestä ks. Lagerblom 2000.

²⁶⁴ SAA KK Anni Nastille 7.11.1949; SAA KK Yrjö ja Anni Nastille 17.1.1950; SAA KK Yrjö Nastille 6.4.1950. Lehmien kevätlypsämisen aloittamisesta ks. myös SAA KK Yrjö Johannekselle 2.4.1954.

²⁶⁵ Anni Nastille 10.9.1951; Yrjön jatke Nastin kirjeeseen Johannekselle, päiväämätön [heinäkuu]. Lehmien nimet: SAA KK Yrjö Johannekselle 8.10.1953; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.4.1954.

²⁶⁶ SAA KK Yrjö Nastille 23.10.1955; SAA KK Yrjö Johannekselle 27.1.1956; SAA KK 25.4.1956; SAA KK Yrjö Nastille 27.10.1957; Niemelä 2004, 208.

²⁶⁷ SAA KK Anni Johannekselle 4.9.1953; SAA KK Yrjö Nastille 15.11.1953. Kananmunista oli ylituotantoa jo 1940-luvun lopulla, mikä vaikutti hintaankin (Niemelä 2004, 215).

²⁶⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 25.4.1956; SAA KK Yrjö Nastille 21.6.1956; SAA KK Yrjö Nastille 14.12.1956; SAA KK Anni Johannekselle 10.12.1957; SAA KK Yrjö Nastille 20.12.1957.

koostaan huolimatta pettymys:

Kyllä sillä on kokoa, mutta kun ei lypsä, niin ei lypsä, nyt pitäisi olla paras aika kun on toista kuukautta poikimisesta, niin ei lypsä kuin 6 litraa, joten taijan panna koko elukan teurastamoon.²⁶⁹

Yhtenä syynä uusien lehmärotujen tuottamiin pettymyksiin on aiemmassa tutkimuksessa esitetty sitä, että ne eivät tulleet toimeen samalla tavoin kuin itäsuomenkarjan lehmät. Vanhat hoitokäytänteet eivät tuottaneet uusilla lehmillä toivottuja tuloksia, vaan esimerkiksi rehujen laatu ei ollut riittävä ja uudet lehmät sairastelivat ja vaativat eläinlääkärin hoitoa enemmän kuin itäsuomenkarjan lehmät.²⁷⁰

Kevättalvella 1958 Annin hoidettavana oli neljä lehmää (Rusina, Rusko, Unelma ja Heluna), kaksi vasikkaa ja porsas. Maitoa lähetettiin päivittäin meijeriin 40 litraa, mutta Yrjön toiveissa oli jo 50 litran saavuttaminen. Itäsuomenkarjan lehmä lypsi päivässä yleensä 10 - 20 litraa, mutta ummessaoloaikaa, eli aikaa, jona lehmät eivät lypsäneet, kesti kolmekin kuukautta. Kesällä Yrjöllä oli kaksi hevosta, kun vanha Poju oli tarkoitus hävittää ja uusi hevonen oli jo kasvamassa. Vanhoja kanoja oli jäljellä enää yksi, joten uudet kanat ja kukko oli jo ostettu. Edelliskesien tapaan rantalaitumella pidettiin porsasta, mutta se pyrki Yrjön kertoman mukaan karkailemaan. Yrjön ja Annin pientila oli tuohon aikaan varsin tyypillinen suomalainen maatila, ja Suomi oli vielä maatalousvaltainen maa.²⁷¹

1950-luku oli taloudellisen kasvun ja vaurastumisen aikaa, mikä merkitsi myös uudistuksia pientilojen arkeen. Maidon määrän ja hinnan kohottamiseksi Yrjö alkoi suunnitella ayrshire-rotuisen lehmän hankkimista 1950- ja 1960-luvun taitteessa. Tuohon aikaan oli tavallista, jopa muotiasia, että suomenkarja vaihdettiin ayrshireen. Yrjö oli kuullut, että sen rotuiset lehmät lypsivät hyvin ja maidon rasvaprosentti oli korkeampi kuin suomenkarjan lehmillä. Mureen lehmien maidon rasvaprosentti, joka vaikutti maidon hintaan, vaihteli neljästä viiteen, kun Yrjön kuuleman mukaan ayrshire-lehmillä rasvaprosentti pysyi jatkuvasti yli viiden prosentin. Ayrshire-karja oli suomenkarjan rotuja tuottoisampi, joten se yleistyi pientiloillakin 1960-luvulla. Tuolloin selvä enemmistö karjakannasta kuului ayrshire-rotuun, mikä kertoo siitä, että yleinen tavoite maatalouden tuotannon ja tehokkuuden lisääntymisestä hei-

---

²⁶⁹ SAA KK Yrjö Nastille 27.10.1957. Lehmien ostamisesta ks. Kovanen 2012, 50.

²⁷⁰ Kaarlenkaski 2012, 23; Kovanen 2012, 51 - 52.

²⁷¹ SAA KK Anni ja Yrjö Nastille 20.3.1958; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.8.1958; Honkanen 1996, 1.

jastui karjatalouteenkin. Lehmä ei ollut enää vain kotieläin, vaan se tuotti meijeriteollisuuden raaka-ainetta.²⁷²

Uuden lehmän sijalta oli hävitettävä Rusina-lehmä, joka oli Yrjölle ja Annille erityisen rakas – olihan Rusina ollut jo Kirkkojoella vuodesta 1942 lähtien. Siten lehmä toimi elävänä siteenä Karjalaan ja Tatjana-mammaan, joka oli kasvattanut lehmän. Rusina oli niin ikään kävellyt evakkomatkan Kirkkojoelta Alapitkälle. Yrjölle ja Annille jäi vielä Rusinan jälkeläinen, Ihana. Niinpä navetassa oli samanaikaisesti itäsuomenkarjan, länsisuomenkarjan ja ayrshire-rodun lehmä. Pientiloilla lehmä oli edelleen kotieläimen asemassa, joten siihen oli tunneside, minkä Rusina-lehmän esimerkkikin havainnollistaa. Vastaavia tulkintoja on esitetty aiemmissa tutkimuksissa, ja varsinkin evakkoajan kokemusten vuoksi lehmä rinnastui ihmiseen, koska se oli ollut kuin uskollinen ystävä.²⁷³

Uusien lehmien (Ihana, Heluna, Maikki, Huilu) myötä maitoa saattoi lähettää meijeriin parhaimmillaan 50 - 60 litraa päivässä.²⁷⁴ Edelleen maitomäärä vaihteli vuodenaikojen mukaan. Sen lisäksi ravinto vaikutti olennaisesti, joten 45 litran meijeriin lähetettävä maitomäärä oli varsin tavallinen. Yrjö asetti 1960-luvun loppupuolella lehmäkohtaiseksi lypsytavoitteeksi 4 500 litraa maitoa vuodessa.²⁷⁵ Yrjön asettama tavoite on hieman korkeampi kuin tuon ajan keskimääräinen lehmän lypsämä maitomäärä: vuonna 1969 lehmät lypsivät noin 4 400 kiloa maitoa, kun vuonna 1960 määrä oli ollut noin 3 800 ja vuonna 1950 noin 3 300 kiloa.²⁷⁶

Mureen pellolla viljeltiin viljaa, heinää sekä juurikasveja. Niiden lisäksi oli kasvimaan. Marjoja ja sieniä kerättiin syksyisin, ja Johannes lähetti säännöllisesti ostamiaan omenia, banaaneja ja appelsiineja Yrjölle ja Annille.²⁷⁷ Kun Mureet aloittivat maanviljelyn Alapitkällä, kasvattivat he vehnää. Vehnän viljelystä luovuttiin 1950-luvun kuluessa. Syynä oli se, että kesä oli lyhyempi Alapitkällä, kuin mitä Salmassa oli ollut. Erityisesti luonnonolojen erilai-

---

Liesmäki 2002, 67; Kovanen 2012, 55.

²⁷² SAA KK Yrjö Nastille lokakuu 1960; SAA KK Yrjö Johannekselle 19.12.1961; Honkanen 1996, 1; Liesmäki 2002, 76; Granberg 2004, 144 - 148; Kaarlenkaski 2012, 23; Kovanen 2012, 51 - 52.

²⁷³ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 25.3.1962; SAA KK Johannes Nastille 29.3.1962; Kaarlenkaski 2012, 193 - 199. Pientilallisten suhteesta itäsuomenkarjan lehtiin ks. Kovanen 2012.

²⁷⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.4.1964; SAA KK Yrjö Johannekselle 14.5.1964.

²⁷⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 13.6.1966.

²⁷⁶ Granberg 2004, 147.

²⁷⁷ Ks. esim. SAA KK Anni ja Yrjö Nastille 3.6.1949 (postileima); SAA KK Johannes Nastille 28.6.1949; SAA KK Anni Nastille 12.9.1949; SAA KK Anni Nastille 9.10.1950; SAA KK Yrjö Johannekselle 26.12.1952; Partanen 1999.

suus vaikutti kevään kylvöaikaan, kun Salmissa toukutyöt oli tehty Yrjön mukaan jopa viikkoa tai kahta aiemmin, kuin mitä Alapitkän asutustilalla oli huonona vuotena mahdollista. Sen lisäksi olennaista oli Salmin peltojen hallattomuus. Lapinlahden asutustilallisten pelloilla halla oli yleisenä vaivana. Vaikka Yrjön pelot säästyivät hallalta, mainittiin kirjeissä usein hallasta ja ennen kaikkea siitä, ettei se tehnyt vauriota omalla pellolla. Syynä Yrjön pellon hallattomuuteen oli se, että sitä oli viljelty jo ennen sotia ja pelto oli järven rannalla. Hallasta mainitseminen toimikin välineenä, joka liitti Mureet osaksi yhteistä asutustilallisten käymää keskustelua. Tämä on osaltaan toiminut osana yhteisöllisyyden ylläpitoa, joten negatiiviset hallakokemukset ovat yhdistäneet asutustilallisia.²⁷⁸

Yrjö ja Anni tekivät suurimman osan tilansa töistä itse, mikä oli tyypillistä sotienjälkeiselle pientilavaltaiselle maataloudelle. Perheviljelmää hoidettiin pääosin omin voimin, mikä antoi perheelle toimeentulon joko kokonaan tai osittain. Maataloustuotantoa voi luonnehtia työvaltaiseksi tai työ- ja pääomavaltaiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että maatilojen tuotanto perustui ihmistyöhön ja että tilat olivat omavaraisia, joten ulkopuolisen rahoituksen merkitys oli pieni ja investoinnit olivat suhteellisen vähäisiä. Epätyypillisempää on sen sijaan se, että Mureen perheeseen ei kuulunut vanhempaa tai nuorempaa sukupolvea, vaan Yrjö ja Anni viljelivät omaa tilaansa kahdestaan. Yrjöllä ei myöskään ollut lisäansioita, joita olivat tavallisesti metsä- ja rakennustyöt. Itse asiassa Yrjö käytti niissä ulkopuolista työvoimaa, koska hän oli so-
tainvalidi. Sen lisäksi heidän ystävällään oli kuorma-auto, jolla Yrjö teetätti kuorma-autokuljetuksia muun muassa rakennustöiden aikana.²⁷⁹

Heinätoihin Yrjö pyrki saamaan talkoolaisia, koska heinätyöt tehtiin Alapitkällä samaan työvaltaiseen tapaan kuin Kirkkojoellakin ennen sotia. Yrjön kirjanpito 1930-luvun lopulta paljastaa sen, että heinänteon ja viljankorjuun aikaan Mureilla oli kymmenestä kahteenkymmeneen päivällistä, joista osa tosin vanhempiensa mukana olleita lapsia. 1950-luvun alussa vastaavissa töissä oli viidestä kymmeneen työntekijää sekä ajoittain kaksi vierasta hevosta. Heinätöitä helpottivat Yrjön ostamat hevosvetoiset niitto- ja haravakone, mutta tuotanto oli edel-

---

²⁷⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1949; SAA KK Yrjö Johannekselle 17.5.1956; SAA KK Yrjö Nastille 7.5.1959; Waris et al. 1952, 193; Jyrkilä 1975, 36 - 41; Rojo 2011, 53.

²⁷⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.12.1947; SAA KK Yrjö Johannekselle 3.1.1948; SAA KK Yrjö Nastille 28.8.1949; SAA KK Anni Nastille 12.9.1949; Anni Nastille 10.12.1951; Honkanen 1996, 76; Siiskonen 2004, 289 - 295; Kaarlenkaski 2012, 19 - 20.

leen työvaltaista, koska Yrjö ei investoinut tilansa pienuuden vuoksi traktoriin.²⁸⁰

Työvoimaa tarvittiin Mureen tilalla entiseen tapaan, mutta suomalainen maataloustuotanto muuttui. 1950-luvun jälkipuoliskolla Yrjö kirjoitti, että heinäntekoa hidasti päivätyöläisten vähyys. Esimerkiksi kesällä 1955 heinätoissa oli ollut Yrjön ja Annin kanssa vain kahtena päivänä "yksi vanhempi nainen"²⁸¹. Kesällä 1957 heinätoissa olivat Yrjö, Anni ja Johannes ja heidän lisäksi kaksi naista. Työvaltaisesta tuotantomuodosta siirryttiin pääomavaltaiseen tuotantoon, mikä näkyi Mureen tilalla siten, että tullessa 1960-luvun alkuun Yrjö alkoi antaa maanmuokkaustyöt traktoritoiksi, ja perunatkin kävi nostamassa urakoitsija. Omaksi työksi jäi enää perunoiden kerääminen. Silti vanhat työvaltaiset työtavat säilyivät heinätoissa, kun heinän seivästäminen ja heinän ajaminen latoon vaativat edelleen ihmistyötä. 1960-luvun loppupuolella eläkkeellä jäänyt Nasti oli Alapitkällä heinä- ja viljankorjuuaikana keittiötoissa, ja siten hän helpotti Annin työtaakkaa. Samalla Nastin rooli kuvaa perinteistä työnjakoa, jossa palkatun työvoiman lisäksi perheenjäsenten rooli työvoimana oli merkittävä.²⁸²

Pientalonpoikaista maanviljelystä ja elämäntapaa haittasi työvoiman puutteen ohella pienentynyt yhteislaitumen pinta-ala. Alapitkän asutustilallisten yhteislaitumen pirstoi keväällä 1956 Kuopio–Iisalmi-junaradan uusi linjaus. Sen vuoksi Yrjö valitteli, että uuden aidan rakentamiseen meni aikaa.²⁸³ Rautatien lisäksi yhteislaitumen halki rakennettiin uusi Kuopio–Iisalmi-maantie, valtatie 5, joka vei kesästä 1959 lähtien paljon laidunmaata:

[K]aikien laitumen pilasivat teitten kans[s]a. [R]autatien tälle puolen tekivät maantien halki laitumen [-] toista hehtaaria meni siihen.²⁸⁴

Uudet linjaukset jakoivat laitumen kolmeen osaan. Mureista katsottuna rautatien taakse jäi vajaa hehtaari, rautatien ja maantien väliin nelisen hehtaaria ja maantien Mureen puolelle noin hehtaari laidunmaata. Uuden tielinjauksen vuoksi vanhaa tietä, joka kulki Alapitkän kylän läpi, ei aurattu kokonaan ainakaan talvella 1960 - 1961, joten maitotonkat oli vietävä osuuskaupalle. Asetelma havainnollistaa osuvasti sitä, että modernisaatio ja uudistukset eivät tarkoittaneet kaikille hyötyä, vaan ne rajoittivat joidenkin elämäntapaa. Samalla tapaus ku-

---

²⁸⁰ SAA KMMK Maatalouskirjanpito 1938; SAA YMVK 5:18, Maatalouskalenteri 1950; Honkanen 1996, 76; Rojo 2011, 62.

²⁸¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 22.7.1955; Uljas 2012, 86.

²⁸² SAA KK Johannes Nastille 25.7.1957; SAA KK Yrjö Johannekselle 10.10.1960; SAA KK Nasti Johannekselle 14.6.1966; Honkanen 1996, 76.

²⁸³ SAA KK Yrjö Nastille 21.6.1956.

vaa sitä, kuinka pienviljelijöiden merkitys talouspoliittisesti alkoi vähentyä. Jälleenrakennuskauden maatalouskeskeisyydestä alettiin siirtyä hyvinvointivaltion kehittämiseen, mihin kuului muun muassa uuden infrastruktuurin rakentaminen. Samaan aikaan henkilöautojen määrä alkoi kasvaa aiempaa nopeammin, joten liikenne suuntautui kirkonkyliin ja muihin asutus- ja kauppakeskittymiin, kun maaseutukylien palvelut heikkenivät.²⁸⁵

Vaikka yhteislaitumen pinta-ala pieneni, ei se merkinnyt Yrjön ja Annin kahden lehmän laidunpaikan menettämistä. Sen sijaan 1960-luvun alkupuolella heillä oli laidunpaikka kolmelle lehmälle ja hieholle. Laidunmahdollisuutta paransi myös 1960-luvun loppupuolella naapuriasuntoviljelystilan maanviljelyn lopettaminen, minkä seurauksena Yrjö sai rantalaitumen hevoselle ja vasikoille sekä niitettäväkseen puolet tilan heinistä. 1960-luvulla pientilat alkoivatkin luopua maanviljelystä, joten laidunpaikkoja oli vapautunut. Yhteislaitumeen voitiinkin ottaa uusia osakkaita vielä 1970-luvun alussa ennen kuin yhteislaidun kävi tarpeettomaksi.²⁸⁶

4.2 SIIRTOKARJALAISEN ASUTUSTILALLISEN FYYSINEN ELINPIIRI

Kun tarkastellaan siirtokarjalaisten sopeutumista uusilla asuinsijoilla fyysiseen elinpiiriin, on kyse identifioitumisesta paikkaan ja tilaan. Elämäntavan kannalta tämä tarkoittaa ympäristöä, jossa suurin osa edellä kuvatun elämäntoimintojen ja arkielämän prosesseista tapahtui. Siirtokarjalaisten asutustila oli työpaikan lisäksi koti, jossa vietettiin vapaa-aikaa. Vaikka asutustilojen rakentaminen oli säädeltyä, saattoi ympäristöä muokata mieleisekseen. Elintason kasvaessa arkea helpottamaan ostettiin uusia tuotteita ja koneita, minkä lisäksi asumisen taso parani. Toisaalta teollisuustuotannon kasvun myötä ja sotienjälkeisen säännöstelytalouden loputtua ihmisillä oli aiempaa enemmän mahdollisuuksia ostaa moderneja ja tehdasvalmisteisia tuotteita.²⁸⁷

Mureen asuntoviljelystilan rakennukset rakennettiin Alapitkänjärven rantaan. Rakennukset

---

²⁸⁴ SAA KK Anni Johannekselle 7.5.[6.]1959.

²⁸⁵ SAA KK Yrjö ja Anni Johannekselle 10.3.1961; SAA NLYA Nihvon yhteislaidun, kartta; Honkanen 1996, 2; Talve 2012, 390. Savon radan historiasta Kuopio–Iisalmi-rataosalta ks. lisää Lagerblom 2000.

²⁸⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 14.5.1964; SAA KK Yrjö Johannekselle 13.6.1966; SAA NLYA laiduntamis-oikeushakemukset 1969 - 1971.

²⁸⁷ Jyrkilä 1976, 133 - 143; Roos 1987, 35 - 38; Kananen 2010, 211 - 212; Talve 2012, 390 - 392.

tehtiin tyyppiirustuksilla, minkä vuoksi ne olivat samankaltaisia kuin muillakin asutustiloilla. Tyyppitalot edustivat uudenlaista ja modernia suunnittelua. Kuten Mureenkin talon kohdalla alakertaan tuli kaksi huonetta ja keittiö, yläkertaan saattoi rakentaa vinttihuoneet ja alimpaan kerrokseen tulivat kellaritilat. Mureen tilalle vievä tie erkani vanhasta Kuopio–Iisalmi-maantiestä kulkien vanhojen maatilojen rajaa pitkin. Tie kunnostettiin kesällä 1957 ASO:n tuella.²⁸⁸ (Katso kartta 2. Ote Lapinlahden pitäjän kartasta vuodelta 1944, sivu 23.)

Mureen asutustilan naapureiksi muodostettiin kaksi muutakin asuntoviljelystilaa, eli Jalkasen ja Kaseksen tilat. Lisäksi aivan Mureen talouskeskuksen vieressä järven rannalla oli vuokratontti. Sen vuokrasi nahkurinverstasta varten itäkarjalaismies, joka rakensi talon toiselle vuokratontille saman peltoaukean laitaan Jalkasen naapuriin. Vuokraaja muutti vuonna 1951 Ruotsiin, jolloin vuokratontit siirtyivät uudelle vuokraajalle. Jalkasen naapurissa oli myös Maaningan puhelinosuuskunnan puhelinkeskus sekä toisen itäkarjalaisperheen talo. Perhe oli vaihtanut talotontin haulikkoon. Tämän talon viereen Kaseksen pihatien ja Kuopio–Iisalmi-maantien risteykseen rakennettiin ortodoksinen rukoushuone.²⁸⁹

Siitä huolimatta, että Mureen asutustila lohkaistiin valmiista pellostä ja Mureet välttyivät viljelysmaan raivaamisesta, oli heidänkin tilallaan ongelmia. Ne olivat erilaisia kuin noilla niin sanotuilla kylmillä tiloilla,²⁹⁰ joita Lapinlahden kuntaan muodostettiin useita. Pitkäaikaisena ongelmana Mureen tilalla oli kunnollisen kaivon puuttuminen, mistä kärsittiin vuoden 1959 loppuun saakka. Ensimmäinen kaivo valmistui vuonna 1954, mutta siitä tuli liian matala, kun kallio oli neljän metrin syvyydessä.²⁹¹

Asutustilan myötä Alapitkästä tuli Mureen sisarusten kotipaikka. Johannes ja Nasti vierailivat Alapitkällä kesälomillaan. Esimerkiksi kesällä 1954 Nasti kävi Annin ja Yrjön vieraana, omien sanojensa mukaan "hotellissa", josta hän kirjoittaa Johannekselle:

---

²⁸⁸ SAA KK Yrjö Nastille 6.1.1949; SAA AMA Maatila 1, "osa-urakkasopimus No 20/57"; Saarikangas 1993, 256 - 323; Sallinen-Gimpl 1995, 273 - 275; Särkinen 2004; Palomäki 2011, 291 - 296.

²⁸⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 29.4.1951; SAA KK Anni Nastille 10.9.1951; LKA AL II Hb:1 Kaupparikirjat 1929 - 1957, vuokratirja 30.1.1946 ja lisämerkinnät 15.5.1951; LKA AL II Hb:1 Kaupparikirjat 1929 - 1957, vuokratirja 27.1.1946 ja lisämerkinnät 15.5.1951; Petsalo 1980, 48 - 52; Partanen 1999, 42; Kuikka 2009a, 202. Itäkarjalaisten Ruotsiin siirtymisestä ks. Hyytiä 2008, 323 - 324.

²⁹⁰ Rakentamaton ja raivaamaton tila, jonka valmiin maatalousmaan tuotto ei ylitä 10 prosenttia valmiin tilan tuotosta.

²⁹¹ SAA KK Yrjö Johannekselle 16.2.1954; SAA KK Yrjö Johannekselle 1.9.1954; SAA KK Yrjö Nastille 31.3.1957; SAA KK Yrjö Nastille 25.1.1960; SAA KK Yrjö Johannekselle 23.2.1960. Vrt. Rojo 2011.

Todella on ihanaa, siellä sinun luona [Lahdessa] on niin ahdasta, täällä on tilaa[:] kauniit valoisat huoneet kauniine näköaloineen. [- -] Kunhan tulee kaikki mukavuu-
det [eli vesijohto] niin mibo on eläes [- -]. Täällä on todella niin suloinen rauha[;] ei
häiritse kukaan, eikä tee mieli mihinkään kylään.²⁹²

Yrjöllä ja Annilla oli käynyt jo pian talon valmistumisen jälkeen vieraita, jotka olivat Yrjön
mukaan ihastuneita heidän kotiinsa ja pihaansa.²⁹³ Tässä vaiheessa Alapitkä ei ollut enää
negatiivinen käsite, vaan siihen liitettiin positiiviset mielikuvat.

Mielikuvan muutoksen keskeinen tekijä oli Mureen sisarusten uusi koti. Se sijaitsi järven
rannalla, ja talo sisustettiin uusilla kaupasta ostetuilla ja teollisesti valmistetuilla huoneka-
luilla: talon valmistuttua ostettiin kaksi nojatuolia, neljä pikkutuolia, pyöreä pöytä, kirjoitus-
lipasto ja radiopöytä. Johannes oli jo aiemmin lähettänyt uuden jatkettavan ruokapöydän ja
hetekan, ja sähköjen asentamisen jälkeen hän lähetti saliin kattokruunun. Huoneissa oli myös
tauluja ja Annin kutomia sekä ostettuja mattoja, jotka olivat Nastin ja Johanneksen lähettä-
miä. Huonekaluista ja huoneiden viihtyvyydestä pidettiin myös huolta, minkä osoittaa noja-
tuolien ja pikkutuolien uudelleen verhoiluttaminen, kun auringon haalistama kangas ei miel-
lyttänyt enää Nastin silmää. Osaltaan tämä kertoo myös yleisestä sotienjälkeisestä vaurastu-
misesta ja asumistason paranemisesta. Samaan aikaan alettiin kiinnittää huomiota sisustami-
seen, ja kodista tuli yksityiselämän symboli, jolla näytettiin vaurautta. Toisaalta sotien ja
evakuoimisten vuoksi oli menetetty omaisuutta, joten uuteen kotiin oli ostettava niin käyttö-
tavaroita ja huonekaluja kuin vaatteitakin. Kyse oli käytännön tarpeesta.²⁹⁴

Myös Johannekselle Yrjön ja Annin huoneiden ulkonäöllä oli merkitystä, vaikka Yrjö ja
Anni eivät olisi niin paljon uutta mattoa arvostaneetkaan:

Minä puistelin sen suuren maton ja panin lattialle, sinne se sopii mainiosti[:] koko
huoneen muutti hauskaksi. Paketissa oli vielä matto[,] kylläkin aukaistuna paketti.
Yrjö oli ostanut Annille painokuva-työkalun kukkia vaasissa. Yrjö oli ostanut myös le-
ninkikankaan samoissa väreissä vaikka eri kuviolla.²⁹⁵

Yrjöllä oli tarkka maku ennen kaikkea vaatteiden suhteen. Kuten edellinen lainauskin osoit-

---

²⁹² SAA KK Nasti Johannekselle 18.8.1954.

²⁹³ SAA KK Yrjö Johannekselle 1.9.1952.

²⁹⁴ SAA KK Anni Nastille 10.12.1951; SAA KK Nasti Johannekselle 21.12.1951; SAA KK Yrjö Johannekselle 28.12.1951; SAA KK Yrjö Johannekselle 1.9.1952; SAA KK Yrjö Nastille 10.2.1953; SAA KK Johannes Alapitkältä Nastille 23.1.1961; SAA KK Yrjö Johannekselle 29.4.1962; SAA KK Nasti Johannekselle 5.9.1963; Raninen-Siiskonen 1999, 104 - 111, 185; Sappinen 2000, 348 - 352; Talve 2012, 390.

²⁹⁵ SAA KK Johannes Alapitkältä Nastille 23.1.1961.

taa, osti Yrjö vaatteita myös Annille. Materiaalisilla seikoilla näyttää olleen merkittävä rooli kotoutumisessa uuteen asuinpaikkaan, ja vastaavia tutkimustuloksia on esitetty myös aiemmissa tutkimuksissa. Kyseessä on identifioituminen fyysiseen ympäristöön, kuten esineisiin. Fyysisen ympäristön saattoi muokata helpommin mieleisekseen kuin sosiaalis-kulttuurisen ympäristön, joten materiaaliset sopeutumiskeinot ovat olleet sotienjälkeisen sopeutumisen ja rauhaan palaamisen kannalta merkittäviä. Menetyksiä ja koti-ikävää lievitettiin mahdollisuuksien mukaan luomalla turvallinen ja miellyttävä ympäristö.²⁹⁶

Johannes liitti Alapitkään positiiviset mielikuvat myös luonnon vuoksi: "[t]erveenä ovat siellä puhtaassa talvisessa kauniissa luonnossa."²⁹⁷ Jos Johannes piti Alapitkää evakkovuosina helvetinä, asutustilan rakennusten valmistuttua ja elämän vakiinnuttua Alapitkä näytti hänen siellä vieraillessaan lähes paratiisilta:

On vaan niin valtavan kaunista täällä, että ihan olen huumaantunut tähän ihanuuteen. Kaikkialta päin on kauniit näkymät, aivankuin kilpaa näyttä[ty]vät kauniimpana.²⁹⁸

Johanneksen lausahdus kuvaa sitä, että fyysiseen ympäristöön, kuten maisemaan, oli mahdollisuus identifioitua melko nopeasti verrattuna sosiaaliseen integraatioon. Koska Johannes vieraili Alapitkällä pääosin kesälomillaan, tuli kesäinen maisema tutuksi. Sen sijaan suhteiden solmiminen savolaisiin jäi vähäiseksi, mihin viittaa se, ettei savolaisista löydy mainintoja tuon ajan kirjeistä.²⁹⁹

Johanneksen mieltymys maisemaan on maalaisromanttinen ja nostalgisoiva. Nostalgiaan liittyy kaipauksen ja mielihyvän tunteita, jotka sävyttävät muistoja. Menneisyys näyttäytyy muistoissa värittyneeltä, mihin kuuluu myös joidenkin asioiden unohtamista. Ehkäpä Johannes näki Alapitkän maalaismaisemassa piirteitä lapsuusajan menetetyistä Kirkkojoen kotimaisemasta, minkä vuoksi ympäristön kuvaus on tunteellista. Hän ikään kuin palasi muistoissaan elettyyn ja koettuun lapsuuteen, mikä merkitsi positiivisia arvoja kuten turvallisuutta. Ylipäänsä nostalgia liittyy siirtolaisuuteen, mikä ilmenee koti-ikävän tunteina. Näin ollen kyseessä on varsin tavallinen ja yleinen ilmiö.³⁰⁰

²⁹⁶ Jyrkilä 1976, 2 - 3 ja 133 - 143; Sallinen 2004, 93 - 102.

²⁹⁷ SAA KK Johannes Alapitkältä Nastille 23.1.1961.

²⁹⁸ SAA KK Johannes Alapitkältä Nastille 21.7.1960.

²⁹⁹ Jyrkilä 1976, 133 - 143.

³⁰⁰ Korkiakangas 1996, 37 - 38; Raninen-Siiskonen 1999, 104 - 111, 185; Sallinen 2004, 92 - 102; Valtonen

Jotta asutustilan tuotantorakennukset pysyivät kunnossa ja ajanmukaisina, oli niitä korjattava ja rakennettava uutta. Navetta valmistui loppusyksystä 1948, minkä jälkeen navettarakennus viimeisteltiin loppukesästä 1949. Vesijohtojen asentamisen jälkeen syksyllä 1954 navetta sisustettiin. Maituhuone tehtiin tiiliseinän, ja se valmistui syksyllä 1957. Navetan jatkoksi rakennettiin uusi halkoliiteri ja taloon asennettiin sementtitiilikate kesällä 1958. Seuraavana kesänä pellolle rakennettiin uusi puimalato. Nämä korjaus- ja rakennustoimet liittyivät välittömästi pientilan elinkeinoon ja rakennusten kunnossapitoon. Toisaalta ne ovat merkkejä vähittäisestä omavaraisen pientilan teknistymisestä.³⁰¹

Esimerkkinä teknistymisestä toimii myös navetta, jonne vesijohtojen asentamisen yhteydessä valettiin sementistä lattiat, ruokintapöytä ja juomakupit. Automaattisten juomakuppien ansiosta vesi tuli vesitasajaan säätelämänä ja sähköpumpun nostamana kaivosta lehmien juomakuppeihin. Tämä helpotti olennaisesti Annin työtä, sillä ennen vesijohtoja Annin oli kertomansa mukaan pahimmillaan kannettava 20 sangollista vettä järvestä navettaan. Vaikka järvi oli lähellä, oli rantapenkka jyrkkä. Veden kantamista oli helpotettu talvisin niin, että vettä ajettiin järvestä hevosen vetämällä tynnyrillä. Molemmat tavat vaativat ihmistyötä, jonka automaatiikka korvasi. Uudistukset ja tekniset innovaatiot vaativat pääomaa, jotta niihin pystyi investoimaan. Sen vuoksi tarvittiin tilan ulkopuolista rahoitusta, joten maataloustuotanto muuttui entistä pääomavaltaisemmaksi. Toisaalta Yrjö sai tukea vesijohtojen asentamiseen, mikä on merkki valtion tavoitteesta rationalisoida maaseudun elämäntapaa ja nostaa elintasoja. Samalla tämä kertoo sotienjälkeisestä asumismukavuuden paranemisesta.³⁰²

Kevättalvella 1960 Yrjöllä oli jälleen sahapuita navetan sisävuorauksen tarpeiksi. Syksyllä korjattiin myös talon ulkovuorausta, kun keittiön ikkunan yläpuolelle oli tullut lahoa. Talvelta 1961 - 1962 Yrjö purki vanhan ladon ja kaadatti rakennuspuut perusteellista sauna- ja navettaremonttia varten.³⁰³ Navetan päätyyn tehty liiterirakennus maalattiin kesällä 1963, ja

---

2004, 233 - 234.

³⁰¹ SAA KK 29.11.1948; SAA KK Yrjö Nastille 28.8.1949; SAA KK Nasti Johannekselle 18.8.1954; SAA KK Yrjö Nastille 27.10.1957; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 12.2.1958; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.8.1958; SAA KK Yrjö Johannekselle 29.9.1958; SAA KK Yrjö Johannekselle 25.3.1959; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 7.5.1959; SAA KK Yrjö Nastille 14.9.1959.

³⁰² SAA KK 29.11.1948; SAA KK Yrjö Nastille 28.8.1949; SAA KK Anni Nastille 28.11.1949; SAA KK Anni Nastille 10.12.1951; SAA KK Nasti Johannekselle 18.8.1954; SAA KK Yrjö Johannekselle 1.9.1954; Yrjö Johannekselle 25.4.1956; Honkanen 1996, 76; Talve 2012, 390 - 392; Uljas 2012, 77.

³⁰³ SAA KK Yrjö Johannekselle 13.4.1960; SAA KK Yrjö Johannekselle 10.10.1960; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 11.12.1961; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 25.3.1962.

seuraavana keväänä Yrjö antoi urakalla navettaremontin sekä saunan siirron ja korjauksen. Navettaan rakennettiin uusi hevostalli ja karjakeittiö, sekä samalla lehmien parsia korjattiin. Sauna siirrettiin rantapenkereen päälle lähemmäs taloa.³⁰⁴

Edelliset korjaustoimet viestivät tuotantorakennusten jatkuvasta kehitystarpeesta ja toisaalta siitä, että esimerkiksi saunasta haluttiin 1960-luvun ihanteita vastaava. Varsinkin Nasti piti uutta saunaa hyvänä, ja erityisesti toisen ikkunan lisääminen oli hänestä maininnan arvoinen. Hänestä myös korjattu navetta oli kaunis, mutta Yrjöä koko navettaremontti oli alkanut kaduttaa. Hän pelkäsi, ettei enää jaksaisikaan viljellä tilaansa.³⁰⁵ Katumisen taustalla lienee ollut Yrjön sairastuminen keväällä 1963. Tuolloin Yrjö ei pystynyt tekemään toukotöitä, jotka oli annettava Johanneksen vastuulle. Käytännössä naapuri-isäntä teki työt traktorilla, ja syyspuinnitkin tehtiin leikkuupuimurilla.³⁰⁶ Epäilyksistä huolimatta navetan korjaaminen helpotti karjataloustöitä. Navetan puolesta tuli väljempi, ja karjakeittiössä saattoi lämmittää pesuveden. Yrjö totesikin uudesta navetasta, että "mukava on siellä työskennellä".³⁰⁷ Jälleenrakennuskauden karjasuojia on luonnehdittu pimeiksi, kosteiksi ja ahtaiksi, joten remontin myötä työskentelytila modernisoitui. Yleisemmin ottaen laajennukset ja korjaukset ovat merkinä maataloustuotannon muutoksista ja siitä, että omavaraisesta työvoimavaltaisesta pienviljelyksestä siirryttiin kohti pääomavaltaista maataloustuotantoa.³⁰⁸

Käytännössä siirtyminen pääomavaltaiseen tuotantoon tarkoitti sitä, että tavoitteena oli tuotavuuden lisääntyminen, mistä seurasi investointien jatkuva tarve. Osoituksena Yrjön selvittää suunnitelmista maanviljelyn tehostamiseksi ovat rakennuspiirustukset. Niiden mukaan Yrjön oli alun perin tarkoitus tehdä navetan laajennus ja rakentaa AIV-torni, mitä varten oli laadittu piirustukset vuonna 1962. Ehkä edellä mainitun sairastumisen vuoksi navettaremontti ei toteutunut täysin suunnitelmien mukaan. Tämä merkitsi myös lehmämäärän pysymistä samana, kun suunnitelmissa oli ollut lehmäpaikat viidelle tai kuudelle lehmälle. Näin suuri karjanlisäys olisi edellyttänyt viljelysalan ja laidunmaan kasvattamista. Tarkoituksena on

---

³⁰⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1963; SAA KK Yrjö Johannekselle 14.5.1964; SAA KK Anni Johannekselle 21.6.1964; SAA KK Nasti Johannekselle 11.11.1964; SAA AMA Maatila 1, "Urakkasopimus" 8.7.1964.

³⁰⁵ SAA KK Nasti Johannekselle 11.11.1964.

³⁰⁶ SAA KK Johannes Nastille 20.5.1963; SAA KK Yrjö Nastille 19.10.1963; SAA KK Yrjö Johannekselle 18.4.1964; SAA KK Yrjö Johannekselle 14.5.1964; SAA KK Yrjö Johannekselle 26.10.1964.

³⁰⁷ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 15.11.1964; Honkanen 1996, 76.

³⁰⁸ Niemelä 2004, 208; Honkanen 1996, 76; Nevala-Nurmi 2013, 208.

saattanut olla naapuriasuntoviljelystilan ostaminen, sillä Kases oli lopettanut karjanpidon ja peltoa viljeli sukulainen Siilinjärveltä. Sukulaismies oli kaupitellut tilaa Yrjöllekin.³⁰⁹

Ensimmäisen kerran Yrjö suunnitteli tilansa laajentamista jo 1950-luvun alussa, jolloin Jalkanen asutustila oli myytävänä. Jalkanen oli tarjonnut viiden hehtaarin peltoalaansa Yrjölle, mutta kohtuullisesta hinnasta huolimatta pelto jäi ostamatta. Syynä vaikuttaa olleen työvoiman puute, koska 1950-luvun alussa pientilan maanviljely perustui ihmistyöhön koneiden sijaan. Peltoalan lisääminen olisi vaatinut tuotantomuodon muuttamista teknisemmäksi ja siten luopumista pientalonpoikaisesta työtavasta: "Sittenhän sitä maata olisi riittämiin asti, vaikka työnpaljouteen nähden on tekemistä entisissäkin", totesi Yrjö Johannekselle.³¹⁰

Yrjön ja Annin fyysinen elinpiiri ei rajoittunut vain Alapitkän kylään. He liikkuvat Alapitkältä usein Kuopion suuntaan, koska Kuopiossa käytiin haudoilla, kirkossa, ostoksilla ja lääkärissä. Kuopiossa asui myös heidän sukulaisiaan ja ystäviään Salmin ajalta. Toisinaan Yrjö ja Anni kävivät Siilinjärvellä, ja pohjoisen suunnassa käytiin Lapinlahdella ja Iisalmissa, missä pidettyihin kunnanvaltuuston ja lautakuntien sekä seurakuntavaltuuston kokouksiin Yrjö osallistui. Iisalmen kirkossa käytiin jumalanpalveluksissakin. Harvemmin vierailtiin Maaningalla, jonne oli asutettu Alapitkän kylän tapaan kirkkojokelaisia.³¹¹

Yrjö ja Anni matkustivat harvakseltaan myös Johanneksen ja Nastin luokse. Tosin Yrjö ja Anni eivät voineet matkustella yhtä aikaa, koska toisen oli huolehdittava talosta ja karjasta. Yrjö kävi Lahden suurkisoissa ja maatalousnäyttelyissä eri puolilla Suomea ja Anni seurakunnan järjestämällä retkellä Heinäveden luostarissa.³¹² Matkat taitettiin linja-autolla, junalla, ystävien tai sukulaisten henkilöautokyydillä, mopolla, polkupyörällä, tai kävellen. Mureen sisarusten tavat liikkua näyttävät varsin tyypillisiltä, kun kulkuvälineitä verrataan Faina Jyrkilän esittämään tilastoon. Merkillepantavaa on se, että 1970-luvun alussa noin 40 pro-

---

³⁰⁹ SAA AMA Asutustila, navetan korjaussuunnitelmat 24.2.1962; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 7.5.[6.]1959; SAA KK Yrjö Johannekselle 13.6.1966; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 10.4.1967; SAA KK Yrjö Nastille 20.6.1968.

³¹⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.4.1952; SAA KK Yrjö Johannekselle 29.4.1952.

³¹¹ Ks. esim. SAA KK Yrjö Johannekselle 25.3.1959; SAA KK Anni Johannekselle 7.5.[6.]1959; SAA KK Johannes Nastille 21.7.1960; SAA KK Yrjö Johannekselle 10.4.1964; SAA KK Anni Johannekselle 10.4.1967; SAA KK Nasti Johannekselle 30.4.1970; Partanen 1999.

³¹² Ks. esim. SAA KK Johannes Nastille 28.9.1956; SAA KK Yrjö Johannekselle 10.2.1959; SAA KK Yrjö Nastille 7.5.1959; SAA HA Yrjö Mure, esitteet ja käsiohjelmat, Suomen Asutumuseon perusnäyttely Yrjön kamarin työpöydän laatikko. Yrjö oli käynyt luostarissa 1949 (SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1949).

senttia Lapinlahdella ja Maaningalla tutkituista karjalaisista liikkui eniten junalla tai linja-autolla ja noin 35 prosenttia omalla autolla. Savolaisten osalta vastaavat luvut olivat junan tai linja-auton osalta noin 10 prosenttia ja oman auton noin 65 prosenttia. Eroa selittää ainakin se, että karjalaiset liikkuvat savolaisia vähemmän, ja he esimerkiksi tekivät useammin ostokset myymäläautosta. Karjalaisilla oli vähemmän autoja mutta enemmän mopoja kuin savolaisilla. Perimmäisenä syynä oli tutkittujen tilojen kokoero, ja siitä johtuva erilainen toimeentulo: karjalaistilan peltoala oli keskimäärin 2,15 hehtaaria savolaistilaa pienempi.³¹³

4.3 SIIRTOKARJALAISEN ASUTUSTILALLISEN SOSIAALIS-KULTTUURINEN ELINPIIRI

Evakkoaikana syntynyt jaottelu meihin ja heihin, savolaisiin ja karjalaisiin, säilyi asutustilan rakentamisen ajan ja sitä seuranneina asutustilan vuosina. Jaottelu muutti kuitenkin muotoaan, koska savolainen sanan käyttö siinä merkityksessä kuin evakkoaikana ei jatkunut. Esimerkiksi syyskesällä 1949 Yrjö oli käynyt ortodoksien retkellä Valamossa, mistä hän kertoo, että "[k]aksi autoa oli ihmisiä meikäläisiä mukana."³¹⁴ Samassa kirjeessä hän mainitsee kaivonteosta, että Alapitkällä olisi vesisuonten paikat tietävä "paikallinen henkilö".³¹⁵ Tähän tapaan ilmaistuna Yrjö ei arvota henkilöä, vaan olennaista on erottaa se, ettei hän kuulu karjalaisväestöön. Toinen tapa kirjoittaa savolaisista oli nimetä heidät sukunimellä. Sukunimeä käytettiin myös karjalaisista tuttavista ja sukulaisista, mutta ilmaus meikäläinen korostaa kollektiivista karjalaisuutta. Esimerkiksi muutamia karjalaisia oli epäilty naisen ryöstämisestä, mistä Yrjö kirjoitti, että ryöstäjät eivät olleet meikäläisiä.³¹⁶ Olennaista oli erottaa, että rikoksentekijät eivät olleet karjalaisia.

Me eli karjalaiset on toisaalta tulkittava Karjalasta evakuoituksi väestöksi ja toisaalta suppeammin Mureitten tuttavapiirin karjalaisiksi. Joka tapauksessa siirtokarjalaisia yhdisti kaipuu Karjalaan, mutta kaipuusta on kirjoitettu Mureen sisarusten kirjeissä vain poikkeuksellisesti. Anni sepitti ikävästään laulun, jonka esitti naapurin Olgan kanssa Alapitkän tiistaiseuran

---

³¹³ Ks. esim. SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1949; SAA KK Nasti Johannekselle 29.9.1970; SAA KK Nasti Johannekselle 26.8.1971; SAA KK Nasti Johannekselle 17.9.1971; Jyrkilä 1975, 11 - 25 ja 143.

³¹⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1949.

³¹⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 15.8.1949.

³¹⁶ SAA KK Yrjö Nastille 24.1.1955; Kohvakka 1989, 8 - 14.

tapahtumissa ja Iisalmessa Ortodoksisen Nuortenliiton juhlassa. Annin laulu päättyi myös karjalaisten laulukirjaan.³¹⁷ Toinen tapaus, joka nosti esille toiveen Karjalaan pääsystä, oli Porkkalan palautus. Tosin kotiinpaluu ei tuntunut kovin realistiselta: "[t]äälläpäin kiertää taas huhuja, että mukamas kohtapuoleen päästään Karjalaan."³¹⁸ Yrjön lausahduksesta on pääteltävissä, että vastaavanlaisia toiveita oli elätelty aiemminkin, mutta turhaan.³¹⁹

Paikallisesti ortodoksisuus uskontona ja siihen liittyvinä toimintoina yhdisti karjalaisia. Alapitkän seudulle asutetut karjalaiset rakensivat talkoilla ja keräysvaroin oman tsasounan, jonka vihkiäiset pidettiin kesäkuussa 1952, ja tilaisuuteen osallistui noin 450 henkilöä. Tätä voi pitää osoituksena karjalaisten vahvasta yhteisöllisyydestä. Tsasounalla oli suuri merkitys karjalaisen siirtoväen yhteisöllisyydelle, koska tsasouna toimi kokoontumispaikkana ja siellä pidetyt jumalanpalvelukset kokosivat ortodokseja yhteen. Tämä tarkoitti myös sitä, että kirkollisia toimituksia saattoi viettää samantapaisesti kuin ennen sotia Karjalassa.³²⁰

Mureitten tapaa hahmottaa ryhmä me voidaan käsitteellistää samalla tavoin, kuin Tarja Ranninen-Siiskonen on tehnyt omassa tutkimuksessaan. Hän kuvaa ryhmien muodostumista siirtokarjalaisten muistelukerronnassa kollektiivisen identiteetin käsitteen avulla. Kollektiivisen identiteetin me piirtyy kaksiosaisena, joten se voi tarkoittaa tiettyä henkilökuntaa, jonka jäsenet tuntevat toisensa, tai abstraktia ryhmää, jota yhdistävät tietyt symbolit, kuten arvot, normit ja tavat. Olennaista on myös havaita, että evakkovuosien jyrkät stereotyyppiset asetelmat meidän ja heidän välillä ovat vähentyneet.³²¹ Toisin sanoen tämä kertoo siitä, että akkulturaation konfliktin vaihe alkoi olla ohi ja vallalla oli adaptaation vaihe. Adaptaatioon liittyviä vaihtoehtoja, erityisesti rejektiota ja integraatiota tarkastellaan seuraavaksi.

Vahvasta ryhmätietoisuudesta huolimatta karjalaiset tekivät yhteistyötä savolaisten kanssa. Vähittäinen integroituminen osaksi savolaisyhteisöä, eli yhteistyö ja kanssakäymisen lisääntyminen, ilmenee tarkasteltaessa Mureen perheen syntymäpäiväjuhlia. Kun Tatjana-mamma täytti 70 vuotta tammikuussa 1946, kaikki vieraat olivat karjalaisia.³²² Tuossa vaiheessa karjalaisyhteisö piti tiukasti kiinni keskinäisistä suhteistaan, koska akkulturaation näkökulmasta

³¹⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 23.4.1952; SAA KK PP Annille 19.5.1952.

³¹⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 17.5.1956.

³¹⁹ Ranninen-Siiskonen 1999, 215 - 216; Fingerroos 2010, 130 - 133; Sipponen 2010, 130.

³²⁰ SAA KK Yrjö Nastille 18.5.1952; Rojo 2011, 55 - 62; Kokotti 2009b, 257 - 260; Petsalo 1980 48 - 52.

³²¹ Ranninen-Siiskonen 1999, 41 - 42; Valtonen 2004, 91 - 92.

elettiin konfliktin aikaa. Asetelma oli jo toisenlainen Annin 50-vuotispäivillä marraskuussa 1952. Syntymäpäivät oli suunniteltu pidettäväksi salassa Johanneksen ohjeen mukaan, mutta toisin kävi, mistä Yrjö kirjoitti:

[S]attui sellainen sensaatio, että ihan väkisin nauratti. [- -] Merkkipäivänä tuli onniteltu adressi Keskuksen väeltä ja illalla kauppias[alta] [- -] oikein ruukkukukka. [- -] Perjantapäivän lehteen oli tietysti pappi ilmottanut, että maanviljelijä Anni Mure täyttää huomenna 50 vuotta. [- -] Sunnuntaina olivat tässä lähinaapurit kahvilla.³²³

Näyttäisi siltä kuin savolaiset olisivat ottaneet karjalaiset osaksi paikallisyhteisöään. Anni ja Yrjö olisivat sen sijaan mieluiten pysytelleet omissa oloissaan.

Akkulturaation näkökulmasta 1950-luvun alun tilannetta kuvaa rejektion käsite. Sen mukaan rajat yksilöiden ja ryhmien välillä ovat selvät. Vähemmistö vetäytyy omiin oloihinsa, mutta toimii edelleen oman ryhmänsä sisällä. Merkitsevää on se, että ryhmän jäsenet, tässä tapauksessa siirtoväki ja Mureen perhe, luopuvat yhteyksistään alueen kantaväestöön. Sen sijaan kantaväestö – Alapitkän kyläläiset – vaikuttavat ainakin Yrjön kirjeen perusteella hyväksyneen ryhmän ja yksilöt osaksi paikallisyhteisöään.³²⁴

Yhtenä syynä rejektioon, joka ilmeni haluna pysytellä omissa oloissaan, oli Mureen perheen osalla Annin epilepsia. Yrjö halusi salata sen paikkakuntalaisilta. Yrjö piti sairastellutta Annin kotona, mutta kyläläisiä alkoi ihmetyttää, kun Annia ei näkynyt:

Kun ei edes ketään kävi[si], vielä menisi[.] [- -] Jokainen tahtoo kysyä missä Anni on ja siinä onkin keksimistä mitä sanoo.³²⁵

Yrjö ei näin ollen halunnut päästää savolaisia liian lähelle heidän perhettään. Edelleen tietyt asiat pyrittiin pitämään vain karjalaispiirin tiedossa, sillä ehkäpä vieläkin pelättiin savolaisten pilkkaa ja ivaa. Kuten aiemmin on osoitettu, kohdistuivat savolaisten epäilykset karjalaisten sosiaalis-kulttuurisiin tapoihin, mutta sen ohella on viitteitä siitä, että savolaiset suhtautuivat vahingoniloisesti karjalaisten fyysisiin vaivoihin. Ainakin Klaudia koki asian niin, kun Tatjana-mamman sairaus paheni syksyllä 1946. Klaudia nimittäin kehotti Yrjöä ja Annia pitämään mamman sairauden omana tietonaan: "[ä]lkää puhuko kenellekään tästä sillä eihän

---

³²² SAA KK Johannes Nastille 19.1.1946.

³²³ SAA KK Yrjö Johannekselle 17.11.1952.

³²⁴ Kohvakka 1989, 7 - 11.

³²⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 14.12.1952.

ne muuta kun iloitsevat meidän kärsimyksistä."³²⁶ Toisaalta Annin epilepsia vaikeutti Mureen perheen talvisodan evakkomatkaa, kun he eivät saaneet tuttaviltaan yösjää. Näin ollen kyseessä ei ollut vain siirtokarjalaisten fyysiseen ominaisuuteen liittyvä seikka, joka olisi erottanut karjalaisia savolaisista, vaan kyse on yleisemmästä ilmiöstä. Edelleen 1950-luvun alussa epilepsiaan suhtauduttiin epäillen, ja laitoshoidon parantolassa nähtiin hyvänä hoitomuotona.³²⁷

Syntymäpäivien sarjassa eräänlaisena huipentumana näyttävät olleen Yrjön 50-vuotispäivät alkukevästä 1962. Syntymäpäivävieraita oli kaikkiaan noin 80, niin savolaisia kuin karjalaisia. Vieraiden runsaus selittyy sillä, että Yrjö oli mukana yhteisten asioiden hoidossa kunnallispolitiikassa ja seurakunnan hallinnossa. Eräs Yrjön saamista lahjoista oli pöytäkello, joka oli tiistaiseuralaisten, naapureiden ja kyläläisten yhdessä ostama. Myös Yrjön 60-vuotissyntymäpäivät sujuivat samaan tyyliin, sillä vieraita oli yli 60. Vieraat olivat sukulaisia, karjalaisia ystäviä sekä paikkakuntalaisia, kuten syntymäpäivät emännöinyt Nasti jaotteli vieraat kirjeessään Johannekselle. Toisaalta tapa viettää julkisia syntymäpäiviä juuri 50-vuotispäivistä alkaen, ja huomioida ne paikallislehdistössä, yleistyi sotien jälkeen. Niinpä tapojen muutos merkitsee osaltaan myös arvojen ja asenteiden muuttumista, ja aiemmin esitellyt Annin haluttomuus syntymäpäivien viettoon kertoo sukupolvien erilaisista käsityksistä ja tottumuksista yksityisen ja julkisen välillä.³²⁸

Yhteisten asioiden hoitaminen ja ennen kaikkea karjalaisten omien asioiden ajaminen edellyttivät yhteistyötä ja integroitumista savolaisyhteisöihin. Muuten Yrjö ja Anni osallistuivat harvakseltaan savolaisten järjestämiin tapahtumiin. Esimerkiksi järventakaisessa naapurissa oli pidetty hautajaiset, jonne Mureet ja Kasekset oli kutsuttu. Myös toisissa saman talon hautajaisissa Yrjö oli ollut vieraana.³²⁹ Alapitkän kyläläisistä Mureissa vieraili lähinnä poliisi, koska hänen vaimonsa oli karjalainen ja Alapitkän tiistaiseuran puheenjohtaja.³³⁰

Muina juhlapyhinä Yrjön ja Annin luona kävi harvoin vieraita, ja Yrjöllä oli tapana kirjoit-

---

³²⁶ SAA KK Klaudia Yrjölle 29.11.1946; Waris et al. 1952; Kananen 2010.

³²⁷ Kemiläinen 1951, 109; Partanen 1999, 26.

³²⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 29.4.1962; SAA KK Yrjö Nastille 30.4.1962; SAA KK Nasti Johannekselle 28.4.1972; Talve 2012, 394.

³²⁹ SAA KK Johannes Nastille 28.9.1956; SAA KK Anni Nastille 10.4.1968.

³³⁰ SAA KK Anni Nastille 13.1.1961; SAA EK 1:494 välissä olevat kuolinilmoitukset; Kokotti 2009a, 263.

taa, että pyhä sujui hiljaisesti eikä ketään vieraita käynyt. Kun vieraita kävi, olivat he useimmiten sukulaisia ja ystäviä Salmin ajoilta. Esimerkiksi joulukuun alkupuolella 1951 Anni oli viettänyt nimipäiviään. Nasti oli lähettänyt kirjeen sekä kortin, ja kylässä olivat käyneet Kasekset naapurista sekä siirtolaisopettaja Alapitkän kansakoululta.³³¹ Toisinaan Yrjö ja Anni saivat vieraakseen seurakunnan väkeä. Mainitun vuoden 1951 joulupäivänä oli Alapitkällä pidetty jumalanpalvelus, jonka jälkeen pappi ja lukkari olivat Mureilla päivällisellä. Erään kerran pappi ja lukkari myös yöpyivät Yrjön ja Annin luona, koska uusissa olosuhteissa seurakunnan työntekijöillä olivat laajat alueet hoidettavanaan, ja kulkuyhteydet olivat paikoin huonoja. Muutenkin papit saattoivat poiketa teelle, kun olivat toimittaneet jumalanpalveluksen Alapitkän tsasounalla.³³²

Mureen sisarusten sukulaiset olivat hajaantuneet talvi- ja jatkosodan myötä, ja osa sukulaisista muutti vielä sotien jälkeen paikkakunnalta toiselle. Talvisodan evakointipaikkakunnista Pylkönmäellä asui serkkuja, ja ilmeisesti evakuoinnin aikaan Kyyjärvelle asettui toinen heidän serkkujensa perhe, vaikka Kyyjärvi ei kuulunutkaan varsinaisiin salmilaisten evakointisuunnitelmien mukaisiin kuntiin. Kesällä 1944 Alapitkälle asettunut kolmas serkkujen perhe ehti rakentaa oman asuntoviljelystilansa rakennukset ennen kuin muutti Varkauteen. Nasti työskenteli talvisodan aikana kättilönä Saarijärvellä, ja tuolta ajalta hänelle jäi ystäviä, joiden luona hän vieraili vielä myöhemminkin. Noilla matkoillaan hän saattoi käydä Jyväskylän ortodoksikirkossa.³³³

Uskonnollisuus oli tärkeä osa siirtokarjalaisen asutustilallisen elämää. Uskonnolliset juhlat rytmittivät vuodenkiertoa, ja erityisesti pääsiäinen ja joulu olivat tärkeitä juhlia. Molempien aikaan Mureen sisarukset lähettivät toisilleen lahjoja, kirjeitä ja kortteja. Jumalanpalvelukset ja kirkolliset toimitukset, useimmin mainittuna häät ja hautajaiset, kuuluivat tärkeänä osana yhteisön ylläpitämiseen. Yrjö ja Anni myös kuuntelivat Lahden ortodoksisen seurakunnan radioituja toimituksia, koska siten he saattoivat kuunnella Johanneksen ja hänen kuoronsa

---

³³¹ SAA KK Anni Nastille 10.12.1951; SAA KK Yrjö Johannekselle 27.11.1951; SAA KK Yrjö ja Anni Nastille 13.1.1961; SAA KK Johannes Nastille 23.1.1961, SAA KK Anni Johannekselle 21.6.1964.

³³² SAA KK Nasti Johannekselle 21.12.1951; SAA KK Yrjö Johannekselle 31.12.1951; SAA KK Anni Johannekselle 31.12.1951; SAA KK Anni Nastille 31.12.1951; SAA KK Anni Johannekselle 25.2.1954; SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 12.2.1958; Juutinen 2008, 56.

³³³ SAA KK Johannes Nastille 24.5.1945; SAA KK Yrjö Johannekselle 31.3.1946; SAA KK Yrjö Johannekselle 7.12.1947; SAA KK Yrjö Nastille 6.3.1949; SAA KK Nasti Annille 3.3.1952; SAA KK Johannes Annille 30.8.1970 SAA KK Nasti Johannekselle 1.9.1970; Pölonen 1995, 45 - 53; Partanen 1999. Saarijärven siirtovä-

laulua. Laulun sujumisen ohella kommentoitiin radiolähetyksen kuulumista. Tuohon aikaan radioidut jumalanpalvelukset keräsivät vielä lähes saman verran kuuntelijoita kuin iltauutiset, vaikka yleisemmin kirkon merkitys instituutiona oli jatkuvasti vähentynyt.³³⁴

Sisarusperhe oli 1950- ja 1960-luvulla perusyksikkö, joten Yrjö ja Anni kävivät edelleen säännöllistä kirjeenvaihtoa Johanneksen ja Nastin kanssa. Oheisesta taulukosta (taulukko 2) ilmenee kirjeenvaihdon säilyminen melko säännöllisenä, vaikka vuotuista vaihtelua säilyneiden kirjeiden määrissä onkin: vähiten, kolme kirjettä, on säilynyt vuodelta 1965 ja eniten vuodelta 1960, eli 27 kirjettä. Säilyneiden kirjeiden määrien vaihtelua selittää ainakin Nastin muuttaminen Urjalasta Lahteen sen jälkeen, kun hän jäi eläkkeellä vuonna 1964. Tuolta ajalta on säilynyt selvästi vähemmän kirjeitä verrattuna aiempiin vuosiin. Toisaalta Johanneksen ja Nastin asuminen samassa kaupungissa merkitsi kirjeiden kirjoittamisen vähenemistä, mutta muuttuneen asuinpaikan vastapainona Nasti vietti enemmän aikaa Alapitkältä, josta hän kirjoitti Johannekselle.

Taulukko 2. Mureen perheenjäsenten toisilleen lähettämät säilyneet kirjeet vastaanottajan mukaan vuoden 1954 alusta vuoden 1965 loppuun.

Vuosi	Anni	Nasti	Johannes	Yrjö	Yhteensä
1954	-	5	10	-	15
1955	-	5	3	-	8
1956	-	11	5	-	16
1957	-	9	5	-	14
1958	-	7	6	1	14
1959	1	6	10	4	21
1960	4	9	10	4	27
1961	-	7	5	1	13
1962	2	6	6	1	15
1963	-	8	15	-	23
1964	-	2	10	-	12
1965	-	1	2	-	3
Yhteensä	7	76	87	11	181

Lähde: Suomen Asutusmuseon arkisto Mureen sisarusten kirjekokoelma ja kirjepostikortit.

Yrjön, Annin, Nastin ja Johanneksen muodostaman sisarusperheen ylläpitäminen oli osin vaivalloista, mikä harmitti ainakin Yrjöä. Hän valitteli Nastille, miten kirjeenvaihto on käy-

estä ks. lisää Junnila 1995, 498 - 501. Pakolaisuudesta yleensä 1900-luvulla ks. Kushner & Knox 2001.

³³⁴ SAA KK Anni Johannekselle 25.3.1962; Talve 2012, 394.

nyt vähäiseksi ja kirjeiden välit pitkiksi. Erään kerran Yrjö epäili Nastin olevan jopa lakossa, kun kirjettä ei ollut kuulunut pitkään aikaan. Epäilyksissä saattoi olla perääkin, koska Nasti lähti Alapitkältä loppukesästä 1958 suuttuneena ja piti mykkäkoulua joulun yli. Tämä aiheutti Yrjössä huolta, mikä ilmenee siitä, kun hän mainitsee usein kirjeissään Johannekselle, ettei Nasti ole kirjoittanut vielääkään. Tässä voidaankin nähdä eräänlainen yhteys sota-ajan kirjeen merkityksiin, kun saapunut kirje oli merkki siitä, että lähettäjä on elossa. Kirjeenvaihto oli edelleen myös keino ylläpitää ihmissuhdetta välimatkasta huolimatta. Kirjeet toimivat eräänlaisena keskustelun muotona silloin, kun ei tavattu kasvotusten.³³⁵

Kokonaisuudessaan Mureen sisarusten asennoituminen karjalaisiin, omaan sukuun ja savolaisiin on tulkittavissa mukautumiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että edellä kuvatut asuminen, työ ja elinympäristö miellyttivät, ja yhteisten asioiden hoitamiseen osallistuttiin aktiivisesti (katso seuraava alaluku). Sen sijaan sopeutuminen oli hitaampaa, koska vapaaehtoista kanssakäymistä savolaisten kanssa vältettiin esimerkiksi juhlapäivinä. Sopeutumisella tarkoitetaan juuri tietoista toimintaa yksilöiden ja ryhmien erilaisten käsitysten ja tapojen tasoittamiseksi. Tavoitteena on toisen tapojen ja käsitysten sietäminen, mikä kuitenkin sallii edelleen ryhmätietoisuuden olemassaolon.³³⁶

Akkulturaation vaihtoehtoista tämän aineiston perusteella toteutuivat rejektio ja integraatio. Rejektio ilmeni erityisesti siirtokarjalaisten luopumisena aktiivisesta kanssakäymisestä kantaväestön kanssa. Kantaväestö ei niinkään näytä erotelleen siirtolaisia, vaan heidän luonaan on kyläilty ja heitä on pyydetty kylään. Tosin aiemmat tutkimukset ovat tuoneet ilmi, että vielä 1970-luvun alussa Lapinlahden siirtoväki vieraili useimmiten toistensa luona. Tämä päti myös savolaisten keskinäisiin vierailuihin, joten savolaisetkin vierailivat useimmiten toisten savolaisten luona. Mureen perheessä integraatiota selittää ennen kaikkea Yrjön yhteiskunnallinen aktiivisuus. Integraatiossa vähemmistön suhde enemmistön sosiaaliskulttuuriseen ympäristöön on myönteinen, ja samalla vähemmistö pystyy ylläpitämään omia sosiaalis-kulttuurisia tapojaan. Siten yhteisössä on monia eri kulttuuriryhmiä.³³⁷

---

³³⁵ SAA KK Yrjö Nastille Yrjö Nastille 11.4.1949; SAA KK Yrjö Nastille 23.10.1955; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.8.1958; SAA KK Yrjö Johannekselle 9.11.1958; SAA KK Yrjö Nastille 22.12.1958; SAA KK Anni Johannekselle 26.1.1959; Taskinen 2015, 16 - 18.

³³⁶ Paukkunen 1997, 14.

³³⁷ Jyrkilä 1976, 89 - 112; Kohvakka 1989, 7 - 11.

4.4 YHTEISTEN ASIOIDEN HOITAMINEN

Yleisesti ottaen niin siirtoväen kuin savolaistenkin osalta kunnalliset luottamustoimet sekä järjestöjen ja yhdistysten tehtävät kasautuivat samoille henkilöille. Lapinlahden paikallistalossa tästä olivat osoituksena evakkoaikana Yrjön ja Annin muuttota ajaneet savolaisisännät, jotka vaikuttivat kunnallisessa hallinnossa, Alapitkän kansakoulun johtokunnassa ja muissa luottamustoimissa. Myös Yrjö alkoi 1950-luvun kuluessa osallistua luottamustoimiin, joita oli lukuisia 1950-luvulta 1970-luvun alkuvuosiin saakka. Ylipäänsä suomalaiset kuuluivat erilaisiin järjestöihin, kuten ammattiyhdistyksiin, osuuskauppoihin, urheiluseuroihin ja poliittisiin järjestöihin, mutta miesten osallistuminen niiden toimintaan on ollut yleisempää kuin naisten tultaessa 1970-luvulle. Tämä luonnehdinta pätee myös Yrjöö ja Anniin.³³⁸

Kun salmilaiset tulivat Lapinlahdelle, oli heidän kiinnostuksensa kunnallisten luottamustehtävien suhteen vähäinen. Sota-ajan poikkeusolojen yli istui vuonna 1936 valittu valtuusto, ja vaalit pidettiin joulukuussa 1945. Lapinlahdella noissa kunnallisvaaleissa valtuustoon valittiin 23 jäsentä, joista yksi oli karjalainen. Siirtolaisten äänestysprosentti jäi 24 prosenttiin, kun paikkakuntalaisten oli 54 prosenttia.³³⁹ Ehkä siirtoväki ei kokenut omakseen kunnallista vaikuttamista Lapinlahdella vielä tuohon aikaan, kun tulevaisuus oli epäselvä. Esimerkiksi Nilsiässä niin ikään matalaa äänestysaktiivisuutta selittää aiemman tutkimuksen mukaan ennen kaikkea se, että tuolloin evakkopaikkakunnilla ollut siirtoväen enemmistö tiesi, että joutuisi muuttamaan pian sijoituspaikkakunnalleen. Myös kulkuyhteydet majoituskylyiltä kirkonkylään äänestämään olivat heikot.³⁴⁰

Toisaalta salmilaiset olivat pitäneet Alapitkällä loppuvuodesta 1944 kokouksen, jossa olivat käsitelleet juuri heitä koskevia ongelmia ja vedonneet Salmin kunnan hoitokuntaan. Niinpä he toimivat omassa yhteisössään ja oman kotikuntansa kautta. Laajemmin tarkasteltuna siirtoväki toimi Heikki Wariksen mukaan vuoden 1945 vaaleissa yhtenäisenä ryhmänä ja omina erillisinä listoina. Vaikka siirtokarjalaiset eivät perustaneet omaa puoluettaan, pystyivät he yhtenäisenä ryhmänä ajamaan asioitaan. Toisaalta ryhmät menettivät merkityksensä seura-

---

³³⁸ Jyrkilä 1976, 127 - 129; Partanen 1999; Talve 2012, 394.

³³⁹ Kuikka 1999, 196; Liukko-Sipi 1999, 61 - 63. Sotienjälkeiset kunnallisvaalit järjestettiin vuosina 1945, 1947, 1950, 1953 ja 1956, minkä jälkeen siirryttiin nelivuotiseen vaalikauteen.

³⁴⁰ Juutinen 2008, 84.

vissa vuoden 1947 vaaleissa, kun siirtoväki asettui ehdolle paikallisiin puolueisiin. Siten he vahvistivat poliittista oikeistoa ja keskustaa, joiden kannatus oli ollut vahvaa luovutetuilla alueilla.³⁴¹

Evakkovuosia voi luonnehtia Yrjön osalta samalla tavoin kuin yleisempääkin karjalaisten osallistumista luottamustoimiin. Aluksi Yrjö oli karjalaisyhteisössä Alapitkän tiistaiseuran rahastonhoitajana ja Alapitkän rukoushuonetoimikunnan sihteerinä vastaamassa rahavarojen hoitamisesta. Alapitkän tiistaiseura perustettiin vuonna 1947, ja rukoushuonetoimikunta vastasi tsasounan eli ortodoksisen rukoushuoneen rakentamisesta 1951 - 1952. Karjalaistyylinen rukoushuone rakennettiin talkootyönä ja keräysvaroin, ja se oli ensimmäisiä karjalaisten uusille asuinsijoille rakentamia ortodoksipyhäkköjä. Esimerkiksi Kuopion ortodoksiseen seurakuntaan valmistuivat Nilsin ja Juankosken rukoushuoneet vuonna 1954.³⁴²

Yrjö oli Iisalmen ortodoksisen seurakunnan seurakunnanvaltuustossa vuosina 1954 - 1973. Hänet valittiin ensimmäiseen valtuustoon, joka perustettiin vuoden 1953 asetuksen mukaan. Siinä määriteltiin se, että valtuustossa tuli olla henkilöitä eri seurakunnan osista. Ensimmäiseen valtuustoon valittiin 15 edustajaa, jotka olivat Iisalimesta, Lapinlahdelta, Varpaisjärveltä, Sonkajärveltä ja Vieremältä. Yrjö osallistui seurakunnanvaltuuston kokouksiin, ja hän kannatti tiukkaa talouslinjaa. Vaikka rahaa oli kertynyt seurakunnan kassaan, ei sitä saisi kuluttaa harkitsemattomasti.³⁴³

Myös Anni oli mukana karjalaisten omissa luottamustoimissa. Hän toimi aktiivisesti Alapitkän tiistaiseurassa ja Ortodoksisessa nuorten liitossa. Keväällä 1957 Anni oli Alapitkän tiistaiseuran edustajana Lahdessa järjestetyssä Pyhän Sergein ja Hermannin veljeskunnan vuosikokouksessa. Alkuvuodesta 1958 Mureilla pidettiin tiistaiseuran vuosikokous, jossa osallistujia oli 46. Tämä on viesti siitä, että vielä 1950-luvun lopussa karjalaisten keskinäinen toiminta oli vilkasta. Tiistaiseuran toiminta jatkui ainakin Alapitkällä samaan tapaan kuin ennen sotia Karjalassa. Tiistaiseuroissa käsiteltiin hengellisten asioiden ohella arkisia ongelmia ja sattumuksia. Tiistaiseuran toimintaan osallistuivat erityisesti karjalaisnaiset, joten

---

³⁴¹ SAA LT pöytäkirjat 17.12.1944; Waris et al. 1952, 308 - 309; Juutinen 2008, 81.

³⁴² SAA LT puhe "Hyvät juhlavieraat"; SAA LT katkelma kokouspöytäkirjasta; SAA LT Rukoushuonetoimikunnan keräyslistat 1 - 10, 20.5.1951; Juutinen 2008, 52 - 72; Kokotti 2009a, 261 - 263; Kokotti 2009b, 257 - 260; Rojo 2011, 60 - 62.

³⁴³ Petsalo 1980, 31 - 32; SAA KK Yrjö Nastille 10.4.1968.

tässä mielessä Anni on tyypillinen siirtokarjalainen nainen.³⁴⁴

Yrjön toiminta ei rajoittunut vain karjalaisyhteisön piiriin. Ehkäpä evakkovuodet osoittivat sen, että siirtoväki saattoi valvoa omia etujaan osallistumalla yhteiseen päätöksentekoon savolaisten kanssa. Yrjö oli avustanut muita karjalaisia lomakkeiden täyttämässä ja kartuttanut kokemuksia evakkoajan konfliktien ratkaisemisessa. Jo aiemmin mainitussa *Laatokka*-sanomalehden haastattelussa Yrjöstä kerrotaan,

että tämä Salmin Kirkkojoelta kotoisin oleva ja Salmin keskikoulun käynyt maanviljelijä osaa pitää oikeuksistaan kiinni, silloinkin, kun meitä tavallisia pitkätukkaisia saatetaan jymäyttää. Ja niinkuin jymäytetäänkin.³⁴⁵

Niinpä Yrjön siirtyminen kunnallispoliitikoksi näyttää luonteelta. Syksyllä 1953 pidettiin Lapinlahden kunnallisvaalit, joissa Yrjö pääsi omien sanojensa mukaan läpi "aika suurella äänimäärällä".³⁴⁶ Kunnanvaltuuston asiat alkoivat työllistää Yrjöä jo joulukuussa, jolloin pidettiin kaksipäiväinen valmentava kokous. Vaalien jälkeen Yrjö oli perustamassa Maalaisliiton Alapitkän paikallisosastoa, jonka puheenjohtajaksi hän ryhtyi.³⁴⁷

Vuoden 1955 aluksi Yrjö kertoi, että hänet valittiin henkilövaihdosten vuoksi Lapinlahden kunnan koululautakuntaan. Yrjö tuli sen alapitkäläisen isännän sijalle, joka oli häättämässä heitä koululta vuonna 1946. Yrjö ei ota kantaa isäntään, mutta kirjoittaa, että "on Alapitkältä hyvä siirtoväen edustus, [kun] on melkein joka lautakunnassa siirtoväen mies."³⁴⁸ Yrjön lausahdus viittaa siihen, että kunnallispolitiikassa oli vielä 1950-luvun puolivälissä selvät jakolinjat karjalaisten ja savolaisten välillä ja että oman edustuksen saaminen oli erityisen tärkeää. Samalla se paljastaa senkin seikan, että karjalaiset – aiemman tutkimuksen mukaan useimmiten juuri keski-ikäiset miehet, joihin Yrjökin voidaan lukea – toimivat tarpeen mukaan paikallisväestön kanssa ajaakseen omia asioitaan. Samoin siirtoväen intoa yhteisten asioiden hoitamiseen Lapinlahdella on luonnehdittu osin paikallisväestöä aktiivisemmaksi.³⁴⁹

---

³⁴⁴ SAA KK Yrjö Johannekselle 18.4.1957; SAA KK Yrjö Nastille 26.5.1957; SAA KK Anni Johannekselle 12.2.1958; Waris et al. 1952, 304 - 308; Partanen 1999, 56, 63 - 64; Juutinen 2008, 59; Rojo 2011, 60 - 88.

³⁴⁵ Laatokka 1.3.1951.

³⁴⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 8.10.1953.

³⁴⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 21.12.1953; SAA LT Maalaisliiton Alapitkän paikallisosaston jäsenkirja N:o 1, 10.4.1954; SAA LT kirje 29.9.1954.

³⁴⁸ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 24.1.1955.

³⁴⁹ Heikkinen 1989, 105; Juutinen 2008, 81.

Syksyllä 1956 Yrjö kirjoitti, että hänet valittiin toistamiseen kunnanvaltuustoon. Meikäläisiä, eli karjalaisia, pääsi Yrjön lisäksi kaksi. Koko kunnassa oli ollut 139 ehdokasta, joista valittiin Yrjön kertoman mukaan 31. Alapitkän äänestysalueen 13 ehdokkaasta valituksi tuli kolme. Yrjö mainitsee saaneensa ennakkotietojen perusteella 56 ääntä, joista Alapitkän äänestysalueelta tuli "vain 27".³⁵⁰ Yrjö vaikuttaa pettyneeltä oman kylän äänimäärään. Siitä huolimatta hän paneutui antaumuksella luottamustoimien hoitamiseen jopa siinä määrin, että kotityöt hieman kärsivät:

Ensi viikolla sitä pyhiä onkin, kun kaiken lisäksi [joulu-] pyhien jälkeen on 28 p:nä valtuuston kokous, sitten viimeinen päivä ryhmäkokous uutta valtuustoa varten ja 2 p:nä tammikuuta taas valtuuston kokous, jossa valitaan nelivuotiskaudeksi [1957 - 1960] uudet toimihenkilöt eri lautakuntiin. Ihan alkaa kyllästyä kokouksien pitoon, kohta omat asiat jäävät toispuoliseen asemaan. Tälläkin viikolla on mennyt 2 päivää kokouksien pidossa.³⁵¹

Kun ottaa huomioon, että Yrjöllä oli kunnanvaltuuston kokousten lisäksi muita luottamustoimia seurakunnassa ja yhdistyksissä, niin kokouksia lienee ollut ajoittain paljon. Näin ollen ne veivät aikaa oman tilan töiltä.

Yrjö toimi kunnanvaltuustossa Maalaisliiton edustajana. Kuitenkin helmikuussa 1959 hän oli osallistunut Pieksämäellä tilaisuuteen, jossa oli perustettu uusi puolue, Suomen Pientalonpoikien Puolue (SPP). Tilaisuuden jälkeen hän kirjoitti seuraavasti:

Tässä on vähän kiusallisessa tilanteessa, kun perustivat uuden puolueen ja tavallaan minä lukeudun uuden puolueen ryhmittymään, kun olin sen perustamistilaisuudessa Pieksämäellä. Tässä tilaisuudessa oli paljon väkeä, voi sanoa että Laatokan-Karjalaiset kokonaisuudessaan. Saa nähdä miten tämä uusi puolue "Suomen pientalonpoikien r.y" tulee menestymään. Toivirikkain mielin lähtivät liikkeelle, mutta teoria ja käytäntö ovat aivan eri asioita. [- -] Täällä paikkakuntalaiset katsovat vähän karsain silmin, mutta väliäkö siitä, pieneläjät sensijaan tervehtivät uutta puoluetta tyydytyksellä.³⁵²

Yrjön mukaan vasemmisto oli tyytyväinen uuden puolueen perustamisesta, mutta Maalaisliitto pelkäsi menettävänsä edustajiaan. Toisaalta Maalaisliitto oli pienviljelijän näkökulmasta suosinut liiaksi etelä- ja lounaissuomalaisia suurviljelijöitä. Maalaisliiton linja oli muuttunut sotien jälkeen: sen kannattajina eivät olleet enää niinkään Karjalan, Pohjois-Suomen ja Pohjanmaan pienviljelijät vaan Etelä-Suomen viljanviljelijät. Silti Yrjön kirjeistä on tulkitta-

---

³⁵⁰ SAA KK Yrjö Nastille 16.10.1956.

³⁵¹ SAA KK Yrjö Nastille 21.12.1956. Ks. myös SAA KK Yrjö Nastille 14.12.1956; SAA KK Yrjö Nastille 31.3.1957

vissa varautuneisuutta uutta puoluetta kohtaan. Ehkäpä puolueen vasemmistolaisuus arvelutti, koska Yrjö pelkäsi äärivasemmiston nousua ja sen aiheuttamaa epäsopua. Epäilyksistään huolimatta keväällä 1959 Yrjö oli järjestämässä Suomen Pientalonpoikien Puolueen Alapitkän seudun puolueosaston perustamista. Yrjö toimi sihteerinä, ja puolueosaston perustava kokous järjestettiin Mureessa. Myöhemminkin Yrjö toimi sihteerinä ja rahastonhoitajana.³⁵³

Suomen Pientalonpoikien Puolue oli Veikko Vennamon perustama, joten Vennamo valittiin puolueen puheenjohtajaksi. Puolueen kohderyhmänä olivat juuri pienviljelijät. Vennamolla oli hyvä yhteydet maaseudulle asutustoiminnan ansiosta, koska hän johti Maatalousministeriön asutusasianosastoa (ASO). Sen vuoksi siirtoväki lähti innolla mukaan uuteen puolueeseen, kuten Yrjö kuvasi edellä esitellyssä kirjeessään. Toisaalta suomalainen yhteiskunta oli muutoksessa, kun maa- ja metsätalouden osuus työllistäjänä laski. Uusi puolue vastasi omalta osaltaan maaseutuväestön huutoon kiinnittämällä huomiota heidän asioihinsa.³⁵⁴

Uuden puolueen kannatus mitattiin syksyn 1960 kunnallisvaaleissa. Yrjö kuvaa, että vaalit menivät kohtuullisesti, koska pientalonpoikien edustajia tuli valituiksi kuusi. Tässä joukossa oli myös Yrjö. Valtakunnallisesti SPP sai 3,5 prosenttia äänistä, ja äännet tulivat pääosin Maalaisliiton entisiltä kannattajilta.³⁵⁵ Yrjön valinnan jälkeen Nasti kirjoitti kirjeessään kotiväellä: "[v]ai pääsit sinä Yrjö taas valtuustoon".³⁵⁶ Valinta oli jo kolmas peräkkäinen. Yrjö toimi SPP:n edustajana, kunnes vuoden 1964 vaaleissa häntä ei enää valittu kunnanvaltuustoon. Yrjö oli Lapinlahden kunnanvaltuustossa ilmeisesti arvostettu kunnallispoliitikko, koska hän oli kunnan edustajana valtakunnallisilla kunnallispäivillä Helsingissä maaliskuussa 1961. Yrjön lisäksi Lapinlahdelta oli kaksi muuta edustajaa.³⁵⁷ Nasti sen sijaan suhtautui hieman vähätellen Yrjön luottamustoimiin, mistä hän kirjoitti Johannekselle Alapitkältä, miten Yrjö meni "kokoukseen kuin mikäkin herra salkku kainalossa".³⁵⁸

---

³⁵² SAA KK Yrjö Nastille 15.2.1959.

³⁵³ SAA KK Yrjö Johannekselle 26.1.1959; SAA KK Yrjö Johannekselle 25.2.1959; SAA LT Ilmoitus yhdistysrekisteriin 18.5.1959; SAA LT kirjekuori sihteerin Yrjö Mureelle heinäkuussa 1959; SAA LT lähetelista päivämätön; SAA LT Henkilövalinnat vuodelle 1973. Lapinlahden kunta. Alapitkän puolueosasto r.y. Tuoloin SMP:n Alapitkän puolueosaston jäsenmääräksi ilmoitetaan 32 jäsentä; Uljas 2012, 133.

³⁵⁴ Nevakivi 2009, 283; Uljas 2012, 195, 210.

³⁵⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 10.10.1960; SAA LT Esitelmäjäljennökset-vihko, Suomen Asutusmuseon perusnäyttelyssä Yrjön kamarissa työpöydän laatikossa; Uljas 2012, 213.

³⁵⁶ SAA KK Nasti Annille 14.11.1960.

³⁵⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 10.3.1961.

³⁵⁸ SAA KK Nasti Johannekselle 11.11.1964.

Yrjö piti vaalien 1964 putoamisensa syynä Lapinlahden ja Maaningan kuntien välistä rajansiirtoa. Sen vuoksi Lapinlahden kunnan väkimäärä laski ja valtuuston jäsenmäärä väheni 31:stä 27 henkilöön. Putoaminen ei ollut vain Yrjön henkilökohtainen takaisu, vaan Yrjön mukaan muitakin kokeneita poliitikkoja, joiden joukkoon Yrjö laski itsensä, oli jäänyt valitsematta. Sen lisäksi Suomen Pientalonpoikien Puolueen edustajien määrä puolittui:

Kunnallisvaalitkin on ohi ja siinä kävi pientalonpojille kalpaten, sillä 6:sta edustajasta pääsi vain 3. Minä jäin 2 äänen taakse ja olen ensimmäinen varamies. [- -] Moni muukin vahva edustaja karsiutui edustuksen vähenemisen takia pois.³⁵⁹

Vaikka Yrjö ei toiminutkaan valtuustossa, jatkuivat hänen kunnalliset luottamustoimensa. Hän oli jäsenenä kansakoululautakunnassa ja Iisalmen aluesairaalan kuntaliiton liittovaltuustossa vuoteen 1972 saakka. Sen lisäksi Yrjö toimi vuoden 1968 presidentinvaalien vaalitoimitsijana ja oli järjestämässä Veikko Vennamon puhetilaisuuksia Alapitkän koululla vuosina 1970 ja 1971. Jälkimmäistä puhetilaisuutta Yrjö piti erityisen onnistuneena, koska arkipäivästä huolimatta Vennamo oli kuuntelemassa noin 80 ihmistä. Sen sijaan muutamaa päivää myöhemmin järjestetyssä Kokoomuksen puhetilaisuudessa oli Yrjön mukaan ollut kaksi puhujaa ja kahdeksan kuulijaa. Yleisemmin asetelma kertoo Pientalonpoikien Puolueesta Suomen maaseudun puolueeksi (SMP) nimensä muuttaneen puolueen kannatuksen noususta 1960-luvun lopussa, mikä johtui yhteiskunnan rakennemuutoksesta ja maaseudun tyhjenemisestä. Varsinkin sotien jälkeen raivattujen kylmien tilojen tarjoama toimeentulo oli heikko, joten Vennamon puolue keräsi kannatusta vuosien 1968 ja 1970 vaaleissa.³⁶⁰

Yrjö pyrki jälleen valtuustoon syksyn 1968 kunnallisvaaleissa. Samana vuonna hän oli nouseut valtuustoon varasijalta. Yrjön mukaan tämän kertaiset vaalit menivät heidän osaltaan onnistuneesti, sillä he kasvattivat edustajapaikkojen määrän kolmesta kuuteen. Tälläkin kertaan Yrjö jäi valitsematta, ja syynä oli hänen mukaansa se, että SMP:llä oli pelkästään Alapitkältä viisi ehdokasta. Alapitkäläisille oli luvassa kaksi paikkaa, ja muitakin ehdokkaita kylältä oli yhteensä 14. Sen vuoksi SMP:n kannattajien äänet oli keskitettävä yhdelle ehdokkaalle, joka lopulta keräsi enemmän ääniä kuin toinen alapitkäläisistä valittu, keskustan edustaja. Valtuustoon valittiin Yrjön kertoman mukaan kymmenen keskustan, kuusi SMP:n, kuusi kommunistien, kolme kokoomuksen ja kaksi sosiaalidemokraattien edustajaa. Mureitten

---

³⁵⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 26.10.1964.

³⁶⁰ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 8.1.1968; SAA KK Yrjö Johannekselle 13.2.1970; SAA KK Yrjö Johannekselle 22.11.1971; Partanen 1999, 72; Nevakivi 2009, 295.

tuttavapiiristä valitsematta jäivät heidän naapuri-isäntänsä sekä Alapitkän asemapäällikkö, molemmat kokoomuksen ehdokkaita, ja heillä maalarina työskennellyt sosiaalidemokraattien ehdokas. Nämä henkilöt olivat savolaisia, ja Yrjö mainitsee heidät käyttäen etu- ja sukunimeä.³⁶¹ Asetelma on sikäli tyyppillinen, että savolaisia ei ole tarve erottaa eri ryhmäksi. Henkilöt olivat myös tuttavilla, ja erottavana tekijänä toimi puolue.

Yrjö seurasi aktiivisesti SMP:n vaalimenestystä. Hän kommentoi Nastille tyytyväisenä maaliskuun 1970 eduskuntavaalien tulosta: "Vaalit menivät S.M.P:n osalta yli odotusten, ei edes tietokone prognossi osannut laskea."³⁶² Tällä Yrjö viittaa siihen, että SMP sai yllättäen eduskuntaan 18 kansanedustajaa. Puolue keräsi kannatusta erityisesti Pohjois- ja Itä-Suomesta, jossa maatalouspolitiikan rakennemuutoksen vuoksi metsätyömieh-pienviljelijät olivat joutuneet ahtaalle. Pienviljelijöille ei ollut enää tarjolla metsätöitä lisäansioksi, ja verouudistus, peltojen paketoimisesta seurannut viljelyn lopettaminen ja lehmien teurastuspalkkiot osoittivat valtaa pitäneiden pientilavastaisuuden. SMP:n voittoa on luonnehdittu unohdetun kansan protestiksi, koska maaseutupolitiikan uudistukset toteuttaneet vasemmisto ja keskusta menettivät kannatustaan, kun SMP nähtiin maatalousväestön toivona.³⁶³

Lapinlahden kunnan luottamustoimiin osallistumista 1970-luvun alkuun mennessä on luonnehdittu kaksijakoiseksi. Karjalais- ja savolaisryhmissä on ollut omat aktiiviset toimijansa, mutta ryhmärajat ovat olleet edelleen olemassa. Karjalaisperäinen väestö rikkoi savolaisia useammin rajat, koska sen oli omia asioitaan ajaakseen osallistuttava yhteiseen toimintaan. Yrjön kohdalla edellinen luonnehdinta näkyi niin, että hänelle oli tärkeää karjalaisten edustus mahdollisimman monessa eri lautakunnassa. Vuonna 1973 Lapinlahden valtuustossa oli 28 jäsentä, joista kuusi oli karjalaista, ja hallituksen yhdeksästä jäsenestä kolme oli karjalaisia. Kuitenkaan karjalaisuus ei ollut tärkeimpänä yhdistävänä tekijänä, kun tarkastellaan vaikkapa SMP:n Alapitkän puolueosaston toimintaa mainittuna vuotena 1973: Sen toimihenkilöistä kaksi oli karjalaista ja viisi savolaista, ja osaston koko jäsenmäärä oli 32 henkilöä. Jäseniä näyttäisi yhdistäneen pienviljelijäisyys ja sen parissa toimiminen.³⁶⁴

---

³⁶¹ SAA KK Yrjö Nastille 5.11.1968.

³⁶² SAA KK Yrjö Nastille 19.3.1970.

³⁶³ Granberg 2004, 175 - 179; Nevakivi 2009, 295 - 296.

³⁶⁴ SAA LT Henkilövalinnat vuodelle 1973. Jyrkilä 1976, 127 - 132; Kuikka 1999, 203.

5 PIENTILAT ELINKELVOTTOMIKSI

5.1 UUDISTUKSET JA PERINTEISTÄ KIINNI PITÄMINEN

Asutustilan uudistukset koskivat lähinnä tekniikkaa. Ne liittyivät elintason kohomaiseen ja työvaltaisesta tuotannosta pääomavaltaiseen tuotantoon siirtymiseen. Yrjö suhtautui positiivisesti uusiin laitteisiin. Esimerkiksi sähköpatterit, jotka ostettiin saliin, eteiseen ja saunan pukuhuoneeseen, olivat Yrjön mielestä erityisen hyödylliset. Ensimmäisistä sähköpattereista Yrjö kirjoitti Johannekselle:

Oli hyvä, että ostin sähkölämmittimet. Eteinen tuntuu lämpimältä, kun pakkasesta tulee sisään, samoin peräkamari on lämpimän tuntuinen, vaikka uunia sillä puolen emme ole lämmittäneet.³⁶⁵

Jääkaapin ostamista mietittiin jo 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, mutta se ostettiin keväällä 1971. Ompelukone ja sähköhella oli ostettu jo 1950-luvun puolivälin jälkeen ja tv-vastaanotin vuonna 1965. Tekniset uudistukset ja asumismukavuuden kohoaminen merkitsevät suomalaisen maaseudun ja sen asukkaiden vaurastumista. Maanviljelijät olivat saaneet tuloja maa- ja metsätaloustuotannosta, ja samaan aikaan yleinen tulotaso oli kohonnut. Sen seurauksena kulutettiin entistä enemmän ja investoitiin uusiin laitteisiin, vaikkakin pientilallisten palkat ja elintaso jäivät keskimäärin alhaisemmiksi kuin työväestön palkat ja elintaso. Niin ikään pientilojen kannattavuus saattoi jäädä heikoksi, ja varsinkin niin sanotuilla kylmillä tiloilla, joiden sivuansiomahdollisuudet heikkenivät, tapahtui kurjistumista. Suurempien maatilojen vaurastumista lisäsivät rationalisoiminen ja koneistaminen.³⁶⁶

Yrjön positiivisessa suhtautumisessa tekniikkaan teki poikkeuksen lypsykone. Yrjö osti sen navettaremontin yhteydessä, mutta se ei hänen mielestään säästänyt aikaa, vaan käsin työ sujui joutuisammin. Lypsykoneen hankkiminen merkitsi yleisesti sitä, että isännät alkoivat osallistua lehmien hoitamiseen entistä enemmän. Yrjön ja Annin välinen työnjako säilyi, eikä Yrjön rooli navettatöissä kasvanut. Anni lypsi edelleen lehmät käsin, minkä vuoksi lypsykone jäi käyttämättömäksi. Samaan suuntaan viittaa myös se, että Annin sairastuttua tal-

³⁶⁵ SAA KK Yrjö Nastille 18.12.1968.

³⁶⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 17.5.1956; SAA HA Yrjö Mure, Takuutodiste AGA Cataliina 4.2.1965; SAA KK Yrjö Nastille 18.12.1969; SAA KK Johannes Annille 4.3.1970; SAA KK Yrjö Nastille 19.3.1970; SAA KK Yrjö ja Anni Johannekselle 19.5.1971; Honkanen 1996, 1 - 2; Sappinen 2000, 352 - 353; Uljas 2012, 128 - 129, 213, 237 - 239.

vella 1972 - 1973 navettatyöt jäivät Yrjölle, ja huhtikuun loppuun mennessä Yrjö oli Nastin mukaan niin kyllästynyt karjanhoitoon, että aikoi hävittää lehmät ja vuokrata pellon. Asetelma kertoo toisaalta siitä, että työnjako oli sukupuolittunutta eivätkä miehet tarttuneet mielellään naisten töihin. Naiset sen sijaan tekivät miestenkin töitä miestyövoiman puutteessa.³⁶⁷

Yrjön ja Annin pitäytyminen karjalaisille tyypillisessä työnjaossa ilmentää osittain muidenkin Lapinlahden ja Maaningan siirtokarjalaistilojen tilannetta. Kun siirtokarjalaisäntien ja -emäntien ja savolaisäntien ja -emäntien perheiden sisäistä työnjakoa verrattiin keskenään 1970-luvun alussa, havaittiin, että karjalaistilojen työnjako oli rajatumpi, sillä työt olivat selvemmin jakaantuneet isännän ja emännän töihin. Selityksenä ilmiölle pidettiin sitä, että työnjako oli ollut selvärajainen Karjalassa ennen sotia, joten työt tehtiin edelleen totutulla tavalla.³⁶⁸

Työnjako määrittä isännän ja emännän työt, ja Mureen tilalla Yrjö oli isäntä ja Anni emäntä. Tämä käy ilmi ilmauksista, joilla kuvataan tilanteita, kun Yrjö tai Anni on ollut tilalla yksin. Kun Anni oli Lahdessa Johanneksen luona, kirjoitti Anni palattuaan, että hyvin oli Yrjö emännöinyt hänen poissa ollessaan. Samaan tapaan Yrjö kirjoittaa, että on toiminut isäntänä ja emäntänä. Isännän töinään Yrjö oli pilkkonut polttopuita ja ajanut heiniä ladosta navetalle. Ylimääräisinä emännän töinä hänellä oli ollut lehmien ruokkiminen ja lypsäminen, astioiden tiskaaminen ja talon siivoaminen. Näiden töiden vuoksi Yrjön oli pitänyt jättää muutama kokouspäivä välistä.³⁶⁹

Työnjako oli tavallisesti selvä Yrjön ja Annin välillä, mikä takasi arjen sujuvuuden ja mahdollisti Yrjön osallistumisen luottamustoimiin. Tämä oli tärkeää myös sen vuoksi, koska perheviljelmällä maataloustuotanto ja yksityistalous olivat erottamattomia. Sen vuoksi niin maatalous- ja karjataloustyöt kuin kotitaloustyöt oli tehtävä, jotta arkielämä maalaistalossa ja elinkeinon harjoittaminen onnistuivat. Elämäntavan käsitteellä ilmaistuna elämäntoiminnot, kuten työ, arkielämä rutiineineen ja tapoineen sekä merkittävä osa interaktiosta eli ihmissuhteista toteutettiin asutustilalla. Verrattuna perheviljelmien työnjakoon ja arkeen Johanneksen

---

³⁶⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 14.5.1964; SAA KK Nasti Johannekselle 30.4.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 8.5.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 15.5.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 20.5.1973; Siiskonen 2004, 301 - 303; Kovanen 2012, 43, 46.

³⁶⁸ Jyrkilä 1976, 61 - 67.

³⁶⁹ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 6.5.1957; Yrjö Nastille 26.5.1957. Jyrkilä 1976, 61 - 67.

arki Lahdessa oli erilaista. Hän työskenteli kanttorina ja asui yksin omassa kotitaloudessaan, joten hän siivosi ja laittoi ruokansa itse, mutta myös työskenteli kotinsa ulkopuolella.³⁷⁰

Perinteissä pitäydettiin hengellisissä tavoissa ja juhlissa. 1950-luvulla karjalaisortodoksinen perinne oli voimissaan, mutta 1960-luvun lopussa asetelma oli toisenlainen. Esimerkiksi tiistaiseuran väki oli käynyt niin vähiin, että Anni pelkäsi koko yhdistyksen loppumista: "Viime tiistaina oli meillä tiistaiseura[:] ei ollut kuin kahdeksan henkeä[:] aina vaan jäsen määrä pienenee".³⁷¹ Seuraavalla vuosikymmenellä tiistaiseuralaiset vähenivät entisestään, mikä sai Annin, seuran perustajajäsenen, mieteliääksi:

Loppuu koko seura[:] ei ole kun puolisenkymmentä henkeä vakituksia käyjiä[:] kaikki vanhettih [= tulimme vanhoiksi] ja savolaisiksi tulivat, nuorempaa polvea ei ole ketään[:] nuorilla on omat menonsa.³⁷²

Annin näkökulmasta vanhojen ja nuorten siirtokarjalaisten välillä oli selvä jako. Annin sukupolvi oli tullut jo niin vanhaksi, että hänen ikätoverinsa alkoivat jäädä pois toiminnasta. Nuorista sen sijaan oli tullut savolaisia, joita karjalainen perintö ja tavat eivät kiinnostaneet.

Kun Annin huolta nuorten savolaistumisesta tarkastelee akkulturaation ja sopeutumisen näkökulmasta tarpeena välttää konflikteja, näyttävät nuoret assimiloituneen eli sulautuneet osaksi savolaista yhteisöä, jossa he olivat eläneet oletettavasti suurimman osan elämästään. Assimilaatiossa luovutaan erityisistä kulttuurisista ominaispiirteistä ja tullaan osaksi laajempaa yhteisöä, kuten tässä tapauksessa savolaisia. Kaiken lisäksi sotienjälkeisenä aikana peiteltiin omaa karjalaistaustaa muun muassa häivyttämällä karjalaista puhetapaa tai karjalaisortodoksista perinnettä. Varsinkin lapset ja nuoret ovat kokeneet yhdenmukaisuuden painetta paikallisen väestön suhteen. Ylipäänsä ikä näyttää olleen ratkaiseva tekijä suhteessa siihen, miten uudessa yhteisössä toimittiin.³⁷³

Toisaalta Yrjö ja Anni osallistuivat Alapitkän luterilaisen kyläkirkon vihkimiseen. Alapitkälä oli jo aiemmin otettu käyttöön hautausmaa, jonne haudattiin luterilaisia ja ortodokseja. Kyläkirkossa pidettiin ruumiinsiunauksia, vaikka vainaja olisikin haudattu muualle. Eräs

---

³⁷⁰ SAA KK Johannes Yrjölle 21.12.1968; SAA KK Johannes Yrjölle 6.4.1973; SAA KK Johannes Yrjölle 27.4.1973; Lipitsäinen 2001, 13 - 32; Siiskonen 2004, 294 - 296.

³⁷¹ SAA KK Yrjö ja Anni Nastille 5.11.1968.

³⁷² SAA KK Anni Johannekselle 10.3.1971.

³⁷³ Waris et al. 1952, 243; Jyrkilä 1976, 81 - 143; Kohvakka 1989, 9; Lassi 2005, 316; Juutinen 2008, 77 - 80; Rojo 2011, 62. Ks. 1960-luvun nuorista ja sukupolvista Tuominen 1991.

esimerkki edellä mainitusta hautajaisjärjestelystä oli Alapitkän entisen alakansakoulun opettajan hautajaiset. Opettaja ei asunut Mureiden koulukiistan aikaan koululla, koska hänellä oli oma asunto koulun läheisyydessä. Niinpä evakkoajalta tai myöhemmistäkään kirjeistä ei löydy mainintaa opettajasta, mutta Anni kirjoitti osallistuneensa hautajaisiin.³⁷⁴

Perinteiset työtavat säilyivät maanviljelyksessä erityisesti heinätoissa. Työmuoto perustui runsaaseen ihmistyön käyttöön. Vaikka heinäniitto koneistui, heinät seivästettiin yhä mahdollisuuksien mukaan talkoilla. Ylipäänsä talkoiden on katsottu olleen merkittävässä roolissa pientiloilla 1960-luvun puoliväliin asti. Pientalonpoikainen ja puoliomavarainen tuotanto perustui ihmisten keskinäiseen riippuvuuteen, naapuriapuun ja toisista huolehtimiseen. Asetelma muuttui maanviljelyn muutoksen ja kaupungistumisen myötä, mikä ilmeni Mureen tilallakin. 1970-luvun alussa Yrjöllä oli ajoittaista työvoimapulaa, mistä hän kirjoitti: "[t]yövoima on ollut kovin vaihtelevaa, milloin on ja milloin saa tehdä aivan yksin."³⁷⁵ Yrjön yksinäinen työnteko oli jo ihmetyttänyt naapurin emäntääkin, joka oli kysynyt, "että yksinkö heiniä ajatte", mihin Yrjö mainitsee vastanneensa, "että en aivan yksin onhan minulla hevonen toisena."³⁷⁶ Yrjö oli ikään kuin tyytyväinen siihen, että sai tehtyä heinätyöt itsenäisesti ilman muiden apua.

Samalla Yrjö tiedosti, ettei niin voisi jatkua enää pitkään. Hänen voimansa eivät riittäneet heinätoihin, koska heinäalalta kertyi yli 550 seipäällistä. Yrjö oli tullut ikään kuin taitekohtaan, jossa työtä olisi jälleen helpotettava tai luovuttava kokonaan: "koneitakaan ei enää kannata hankkia. Kerran on sanottava hyvästi tälläkin työsaralla."³⁷⁷ Yrjön lausahdus on tulkittavissa monimerkityksellisesti. Konkreettisesti hyvästien sanominen työsaralle merkitsee maasta ja sen viljelystä luopumista, kuten Kirkkojoen maatilalle oli käynyt. Toisaalta Yrjö oli maanviljelyn helpottamiseksi ja oman jaksamisensa vuoksi luopunut osasta maanviljelyn työvaiheita. Seuraavana luovutusvuorossa olisi ollut heinäkorjuu viljanpuintien ja maanmuokkauksen tapaan. Koska Yrjö ei hankkinut omaa traktoria koneineen, naapuri teki traktorityöt. Asetelma kuvastaa myös sitä, että investointien myötä ihmistyön rooli maata-

---

³⁷⁴ SAA EK 1:494 välissä olevat kuolinilmoitukset; SAA KK Yrjö Johannekselle 13.4.1960; SAA KK Nasti Johannekselle 7.9.1970; SAA KK Anni Johannekselle 19.5.1971.

³⁷⁵ SAA KK Yrjö Johannekselle 28.7.1971; Niemelä 2004, 211; Kupiainen 2007, 160; Rojo 2011, 65; Talve 2012, 389; Uljas 2012, 87 - 89.

³⁷⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 28.7.1971.

³⁷⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 28.7.1971.

loustuotannossa väheni.

Työmäärän vähentämiseksi Yrjö teetätti entistä enemmän töitä traktoriurakointina. Maataloustöitä helpotettiin siten, että naapurin isäntä teki kevään 1970 kynnöt ja muokkaukset traktorilla ja Yrjö kylvi vain viljansiemenet valmiiseen peltoon. Traktoritöiden maksuna toimi noin 2 000 kg heiniä, mikä osoittaa sen, että edelleen pienyhteisössä osa vaihdannasta perustui vaihtokauppaan rahatalouden rinnalla.³⁷⁸ Vilja korjattiin leikkuupuimurilla ja jyvät kuivattiin kuivaamossa. Ohran osalta tähän työhön kului vain päivä, ja toisena päivänä Yrjö säkitti kuivatut ohrat, joita tuli 44 säkkiä. Säkit Yrjö ajoi kuivurilta aittaan hevosella. Seuraavat kaksi päivää Yrjö käytti pehkujen kokoamiseen. Sadonkorjuu oli nopeutunut ja helpottunut huomattavasti 1950-luvulta, jolloin vilja niitettiin, kuivattiin seipäillä ja puitiin puimakoneella. Tämä saikin Yrjön toteamaan, että "[n]ykyään menee puinti melko nopeasti ja helpolla."³⁷⁹

Töiden helpottuminen ja nopeutuminen merkitsi myös sitä, että Mureet eivät tehneet kaikkia töitä enää laisinkaan itse. Esimerkiksi navetan virtsakaivon tyhjentäminen ja virtsan levittäminen pellolle kävi Nastin mielestä kuin itsestään:

Tänään oli virtsakaivon tyhjentäjä mutta se kävi niin nopeasti, ei mennyt tuntiakaan koko hommaan kun oli jo pellolle levitetty ja maksoi 15 mk. [S]jellinen työ kun siitä on ollut ennen.³⁸⁰

Nasti näyttää kokeneen positiivisena ilmiönä maanviljelyn uudistukset, jotka helpottivat arkea. Ilmeisesti myös työn hinta oli ollut kohtuullinen, koska rahasta tarkka Nasti ei moiti työtä kalliiksi.

Yleisemminkin Yrjöllä oli halu kehittää maanviljelyä. Leikkuupuimurin myötä hän ryhtyi kolmanneksi osakkaaksi kahden alapitkäläisisännän kanssa kuivuriosuuskuntaan. He ostivat kuivaamokoneen, joka sijoitettiin tarkoitukseen muokattuun vanhaan puimalarakennukseen. Kuivaamon ansiosta puimakonepuinnista saattoi luopua kokonaan, kun viljaa ei enää tarvinnut kuivata seipäillä. Myös sarkaojissa ollut pelto salaojitettiin, ja työ saatettiin loppuun

---

³⁷⁸ SAA KK Yrjö Johannekselle 13.7.1969; SAA KK Nasti Johannekselle 25.9.1970; SAA KK Yrjö Johannekselle 8.6.1970; Uljas 2012, 88 - 89.

³⁷⁹ SAA KK Yrjö Johannekselle 24.8.1970. Ks. viljankorjuun koneistumisesta Niemelä 2004, 200 - 203.

³⁸⁰ SAA KK Nasti Johannekselle 25.9.1970. Vertailun vuoksi Alapitkän kaupassa maksettiin punaherukoista 80 penniä kilolta (SAA KK Nasti Johannekselle 1.9.1970).

vuonna 1969.³⁸¹ Tämä helpotti leikkuupuintia ja traktoriviljelyä. Salaojituksen näkökulmasta tarkasteltuna Yrjö oli varsin edistyksellinen isäntä. Nimittäin Faina Jyrkilän tutkimuksen mukaan salaojituksia oli tehty hitaasti, ja 1970-luvun alkupuolella 6 prosenttia tutkituista karjalaistiloista oli salaojittanut kokonaan peltonsa ja 10 prosenttia osittain. Vastaavat osuudet savolaistiloilla olivat 14 ja 13 prosenttia.³⁸²

Maanviljelyä muutti koneistuminen, kuten edellä on kuvattu. Uudet koneet vähensivät työvoiman tarvetta ja muuttivat maalaismaisemaa. Heinäladot kävivät tarpeettomiksi ja vanhat navetat korvattiin uusilla tuotantorakennuksilla. Koneiden kehittymisen rinnalla lannoitteet, kasvinsuojeluaineet ja uudet lajikkeet kasvattivat satoja ja tilojen tuottavuutta. Siitä huolimatta pientiloilla, kuten Mureen tilalla, vuodenkierto ja sen rytmittämät työt toistuivat pääpiirteissään samanlaisina vuodesta toiseen 1950-luvulta 1970-luvun alkuun. Talvella kaadettiin poltto- ja myyntipuut asuntoviljelystilaan kuuluvalla metsäpalstalla, kevättalvella puut ajettiin pihaan tai tien varteen, keväällä pilkottiin polttopuut ja tehtiin toukotyöt, kesällä lehmät vietiin yhteislaitumelle ja tehtiin heinätyöt, syksyllä korjattiin viljat, tuotiin lehmät omalle pellolle, nostettiin perunat ja juurikasvit, kynnettiin ja kerättiin marjoja sekä sieniä. Ilmojen viilennyttyä lehmät laitettiin navettaan ja alkoi talviruokintakausi. Pientilojen elämänrytmiä on pidetty yhtenäisenä ja yleisenä koko maaseudulle, koska sitä määrittivät luonnonolosuhteiden ohella aamu- ja iltalypsy sekä maitoauton aikataulu.³⁸³

5.2 LUOPUMINEN KARJASTA JA MAANVILJELYSTÄ

1960-luvun kuluessa pienviljelijän asema oli käynyt tukalaksi. Asutustilat osoittautuivat liian pieniksi uudenlaisen maataloustuotannon kaudella. Tultaessa 1960- ja 1970-luvun vaihteeseen oli Yrjöllä ja Annilla enää kaksi lehmää. Talon paras lehmä oli sairastunut ja pitänyt teurastaa, mikä sai Yrjö mietteliääksi. Hän totesi, että "ei ole tolkkua hoitajista eikä hoidettavista".³⁸⁴ Tällä Yrjö viittaa myös siihen, että lehmähuolien ohella Anni oli sairastellut viime vuosina. Johanneskin oli pistänyt tämän merkille, mistä hän kirjoitti Yrjölle:

---

³⁸¹ SAA KK Yrjö Nastille 20.6.1968; SAA KK Yrjö Johannekselle 27.10.1969; Niemelä 2004, 202 - 203.

³⁸² Jyrkilä 1975, 33 - 35; Niemelä 2004 203 - 205.

³⁸³ Ks. esim. SAA KK Anni Nastille 11.12.1957; SAA KK Yrjö Johannekselle 12.1.1961; Roiko-Jokela 2004, 83 - 86; Granberg 2004, 143; Siiskonen 2004, 301 - 304. Vrt Ahponen & Järvelä 1983, joka kertoo elämäntavan muutoksesta, kun ihmiset siirtyivät pientiloilta tehdastyöläisiksi.

³⁸⁴ SAA KK Yrjö Nastille 2.4.1969; Ks. esim. SAA KK Yrjö Johannekselle 10.2.1965; Kovanen 2012, 43 - 45;

Koeta nyt ruveta supistamaan sitä elämistä, älä hanki enää lehmiä. Kaksi lehmää elää pihassakin, ei tarvitse laitumelle asti kulkea. Ennemmin tai myöhemmin on teidän muutettava helpompaan elämisen tapaan. Yhteiskunta vallassa olijoineen murskaa maamiehen elämän ja tekee hänestä työläisten orjan ja mikä lieneekään kansamme kohtalo emme tiedä. Pahuuden valtaan ihmiskunta vaipuu. Maidon ja viljan hinta poletaan ja metsät kiskotaan veroina.³⁸⁵

Johanneksen ohjeista huolimatta Yrjö osti kolmannen lehmän, ja tammikuussa 1971 lähetettiin päivittäin lähes 40 litraa maitoa mejjeriin. Myös uusia kanoja tilattiin kahteen otteeseen syksyllä 1969 ja 1972, ja Yrjö osti uuden hevosen helmikuussa 1970.³⁸⁶

Laajemmin tarkasteltuna asuntoviljelystila näyttäytyi auttamattoman pieneltä. Yrjöä mietityttivät pakettipellot, uhka yhteislaitumen lakkauttamisesta, ja elämä ilman lehmiä. Pientilat lopettivat maanviljelyn, koska elinkelpoisen tilan kooksi katsottiin 15 hehtaaria. Yrjöllä oli viljeltävänä 3,8 hehtaaria peltoa ja osuus yhteislaitumeen. Yrjö myös epäili valtion tavoitteena olevan pientilojen lopettamisen, mikä ilmeni pientilallisten kohtuuttomana verotuksena.³⁸⁷ Tästä Yrjö kirjoitti Johannekselle:

Kyllä saa olla tarkkana, jos mieli saada [vero-]vähennyksiä. Suuret talot pääsivät konepoistojen turvin vähillä veroilla, [- -] vai onko tarkoituksena verotuksen avulla [saada] pientaloudet loppumaan.³⁸⁸

Yrjön veropohdinta liittyy vuoden 1968 alusta voimaan astuneeseen maatalouden verouudistukseen. Tuolloin pinta-alatietoihin perustunut järjestelmä korvautui maatilojen todellisten tulojen verottamisella. Uudistus kiristi erityisesti pienten lypsykarjatilojen verotusta, kun verotuksen piiriin tulivat maatilalla kulutetut tuotteet ja valtion pientiloille maksama pinta-alalisä. Suuremmat tilat pääsivät sen sijaan keveämmällä verotuksella, mihin Yrjökin kirjeessään viittasi. Verouudistus herätti vastustusta, joten sitä muutettiin.³⁸⁹

Samaan aikaan kirjeissä pohditaan maataloustuotteiden ylituotanto-ongelmaa. Hankalista tulevaisuuden näkymistä huolimatta Yrjön asenne maanviljelyyn oli positiivinen. Hänen

---

Uljas 2012, 237.

³⁸⁵ SAA KK Johannes Yrjölle pääsiäisenä 1969.

³⁸⁶ SAA KK Yrjö Johannekselle 27.10.1969; SAA KK Yrjö Johannekselle 13.2.1970; SAA KK Yrjö Johannekselle 19.2.1971; SAA KK Yrjö Johannekselle 22.9.1972.

³⁸⁷ SAA KK Yrjö Johannekselle 13.7.1969; SAA KK Yrjö Nastille 18.12.1969; SAA KK Yrjö Johannekselle 10.12.1970. Ajan kansankulttuurin murroksesta ks. Talve 2012, 389

³⁸⁸ SAA KK Yrjö Nastille 18.12.1969.

³⁸⁹ Granberg 2004, 170 - 171.

mielestään "työ pitää virkeänä ja antaa keholle kuntoa."³⁹⁰ Yrjö oli ollut koko ikänsä maatalous-, karjanhoito- ja metsätoissa, joten ne olivat luonnollinen osa arkielämää. Maatalous oli myös Johanneksen mielestä peruselinkeino, joten 1960-luvun lopun tilanne ihmetytti. Peltopakettien eli viljelemättä jätettyjen peltojen lisäksi maataloustuotannon rajoittamiseksi maksettiin metsityspalkkioita ja lehmien teurastuspalkkiota:

Karjaa on lastattu teurasautoihin sellaisilla tiloilla, joissa pelot ”paketoitiin”. Oikein hyvää jalostettua karjaa lastataan vain teurastamolle. Elämä on kuin hölmölässä.³⁹¹

Yleisemmin tarkasteltuna Yrjön ja Johanneksen kirjeet kertovat Suomen maatalouspolitiikan muutoksesta, joka kosketti erityisesti pientilallisia.

Vielä 1950-luvulla maatalouspolitiikka oli asutustoiminnan ja rauhaan palaamisen tavoitteiden mukaista: maansaannilla ylläpidettiin yhteiskuntarauhaa, varmistettiin elintarvikehuolto ja pienviljelijöille tarjottiin metsä- ja muita työllisyystöitä. Sen sijaan 1960-luvulla maatalouspolitiikka oli rakennepolitiikkaa, jonka tavoitteena oli maatalouden tehostaminen. Tehostamisesta seurasi ylituotanto-ongelma, jota yritettiin ratkaista peltoalaa vähentämällä. Pientilojen maanviljelyn lopettamista tuettiin muun muassa vuodesta 1969 lähtien pellonvarausjärjestelmällä, joka tunnetaan peltojen paketoimisena. Pakettipeltoihin viitataan Mureen kirjeissäkin, kuten edellä esitellyssä Johanneksen kirjeessä Yrjölle. Kovasanaista ilmaisua selittänee se, että maatalouspolitiikan suunnanmuutos oli nopea ja äkkijyrkkä. Esimerkiksi peltojen palkkioraivaus ja kylmien tilojen perustaminen olivat päättyneet vasta vuonna 1967. Samaan aikaan sijoittuu myös niin sanottu suuri muutto. Kun maaseutu ei tarjonnut enää työtä, oli sitä etsittävä kaupungeista tai Ruotsista.³⁹²

Kesällä 1973, kun Faina Jyrkilä tutki Lapinlahden ja Maaningan siirtokarjalaisten asutustiloja sekä Lapinlahden savolaismaatiloja, oli asutustilojen hallintasopimusten teosta kulunut keskimäärin 27 vuotta. Tapahtuneiden maatalouspoliittisten muutosten seurauksena 9 prosenttia siirtokarjalaisten tiloista ja 4 prosenttia savolaistiloista oli niin sanotusti paketoitu. Niin ikään Annin heikentynyt terveys ja sairastuminen kuvaavat osaltaan siirtokarjalaistilojen emäntien raskasta työtaakkaa, jonka he kantoivat osana asutustilan arkea. Jyrkilän tutkimuksen mukaan Lapinlahdella ja Maaningalla yli 65-vuotiaista karjalaisemännistä 65 pro-

---

³⁹⁰ SAA KK Yrjö Nastille 30.12.1970. Ks. myös SAA KK Nasti Johannekselle 22.7.1970.

³⁹¹ SAA KK Johannes Yrjölle 22.5.1969; Granberg 2004, 168 - 174; Kovanen 2012, 40 - 41.

³⁹² Granberg 2004, 168 - 179; Haapala 2004, 234 - 254; Kupiainen 2007, 157 - 168.

sentilla oli jokin tauti, kun savolaisemännillä vastaava osuus oli 38 prosenttia. Terveysero selittyy sillä, että karjalaisemännät olivat osallistuneet pellonraivaukseen ja tehneet siten enemmän työtä kuin savolaisemännät.³⁹³

Annin sairastuttua navettatyöt jäivät Yrjölle, minkä seurauksena Yrjö aikoi hävittää lehmät ja vuokrata pellon. Luopumispäätöksestään Yrjö ilmoitti 5.4.1973 vakuutusyhtiönsä:

Ilmoitan, että vuoden 1973 jälkeen vakuutus raukeaa, kun luovun koko maatalous-
ammattista. Ensi kesänä vuokraan pellot tai panen pakettiin.³⁹⁴

Pellon vuokrasopimuksen Yrjö ja vuokraaja allekirjoittivat 10.5.1973, ja vuokrasopimus tehtiin 15.5. - 30.10.1973 väliselle ajalle. Toukokuussa Yrjö myi kaksi viimeistä lehmää, hiehon ja vasikan sekä käyttämättömäksi jääneen lypsykoneen.³⁹⁵

Maanviljelystä luopuminen oli Nastin mukaan ihmetyttänyt heidän sukulaisiaan. Myös Nasti toteaa vuokrasopimuksen käsirahan maksamisen jälkeen, että "[k]ohta olemmo bobulit [= tilattomat, maattomat tai loiset], ei ole ni mitä."³⁹⁶ Nasti oli ollut Alapitkällä emännöimässä joulusta 1972 lähtien. Hän teki kotitaloustyöt ja hoiti Annia, mutta seurapiireihin ja kaupunkilaiselämään tottuneelle talvi oli ollut pitkä: "ihan kauhulla ajattelen mennyttä talvea, kun vaan ei enää toista sellaista talvea tulisi. [- -] Aika menee kuin märkä palaa."³⁹⁷

Viimeisestä lehmästä luopuminen oli haikea tilanne Yrjölle ja Annille. Nastille merkitsevää oli heidän muuttunut statuksensa:

Nyt olemmo jo bobulit, keskiviikko iltana vietiin jo toinenkin lehmä. Yrjö oli aika hölmäkö [= alakuloinen][.] Katseli niin kauan kun näkyi, Lapinlahdelle päin vietiin. [T]orstaina olimme kuin käsi vasten iskettyt, kaikil oli niin ikävä. Anni meni navettaan ja oikein ääneen itki, tuntui siltä kuin hyvät ystävät olisivat iäksi hävinneet ja niinhän ne onkin.³⁹⁸

Nastin kuvaus Yrjön ja Annin reaktioista lehmien hävittämisen yhteydessä on samansuuntainen aiempien tutkimusten kanssa. Niissä on todettu, että lehmistä luopuminen merkitsi sekä fyysistä tyhjyyttä tyhjän navetan muodossa että henkistä toivottomuutta ja lohdutto-

---

³⁹³ Jyrkilä 1975, 45 - 46; Jyrkilä 1976, 135.

³⁹⁴ SAA AMA Maatila 1, "Palkkailmoitus". Ks. myös SAA KK Nasti Johannekselle 30.4.1973.

³⁹⁵ SAA AMA Maatila 1, "Vuokrasopimus"; SAA KK Nasti Johannekselle 8.5.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 15.5.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 20.5.1973.

³⁹⁶ SAA KK Nasti Johannekselle 8.5.1973. Vrt. Ahponen & Järvelä 1983, 30.

³⁹⁷ SAA KK Nasti Johannekselle 11.5.1973.

³⁹⁸ SAA KK Nasti Johannekselle 20.5.1973.

muutta erään aikakauden päätöksenä. Muistelukerronnassa ilmenee, että läheiseksi käyneistä lehmistä luopuminen oli erityisen haikeaa emännille, jotka olivat hoitaneet vuosia, jopa kaksikymmentä vuotta, samoja lehmiä.³⁹⁹

Vaikka lehmistä luovuttiin, Yrjölle jäi vielä hevonen ja kanat. Perunamaalla kasvatettiin edelleen perunaa ja juurikasveja, minkä lisäksi Yrjö keräsi metsästä marjoja ja sieniä. Perunnostaminen otti kuitenkin koville, sillä Annin sairaus paheni ja Yrjö sai sairauskohtauksen. Sen seurauksena hän joutui Kuopion keskussairaalaan, josta hänet lähetettiin Kaunialan sotavammassairaalaan kuntoutumaan. Kuntoutusjakson jälkeen Yrjö sai paikan Mikkelin sotavammassairaalaan, jonne hän muutti asumaan.⁴⁰⁰ Vastuu kotieläinten ja tilan hoidosta siirtyi Nastin harteille.

Nastille hevosen hoitaminen oli hankalaa. Hän kirjoitti, että hevonen ei päästänyt häntä lähelleen, joten hän tarvitsi apua sen hoitamiseen. Yrjö ei olisi halunnut luopua hevosesta, koska uskoi paranevansa ja pääsevänsä kotiin. Kun ottaa huomioon, että Yrjö piti hevosta kevääseen 1974 saakka, ja vertaa tilannetta muihin pientiloihin, Yrjöllä oli hevonen varsin pitkään. Maatilojen hevuskanta alkoi laskea 1950-luvulla, mutta jyrkin lasku tapahtui 1960-luvulla.⁴⁰¹

Heikki Waris osoitti jo vuonna 1952, että maata viljeleville siirtokarjalaisille oman ammatin jatkaminen uusilla asuinsijoilla oli merkittävää. He määrittivät itsensä ammattinsa kautta. Wariksen näkemystä tukee myös tämän tutkimuksen lähdeaineisto, kuten aiemmin on jo todettu. Toisin sanoen maanviljelijänä toimiminen ja omalla työllä toimeen tuleminen edistivät sopeutumista. Aiemmin on myös tuotu esille se, että sopeutuminen on ollut yksilöllistä, ja että siihen ovat vaikuttaneet elinkeinon ohella ihmisten henkilökohtaiset lähtökohdat ja ominaisuudet, rooli ja status sekä luonne ja elämänsäsenne.⁴⁰² Mureen sisarusten kohdalla erityisesti maatalous näyttäytyy keskeisimpänä elämäntavan määrittäjänä myös akkulturaation kannalta. Niinpä maanviljelystä luopuminen näyttäytyy poikkeuksellisenä tapahtumana,

---

³⁹⁹ Kaarlenkaski 2012, 250 - 252; Kovanen 2012, 43 - 45.

⁴⁰⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 22.7.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 15.8.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 26.9.1973; SAA KK Nasti Johannekselle 9.11.1973; SAA KK Johannes Nastille 2.5.1974; SAA KK Yrjö Johannekselle 12.11.1974.

⁴⁰¹ SAA KK Nasti Yrjölle 18.12.1973; SAA KK Johannes Nastille 29.4.1974; SAA KK Yrjö Nastille 8.5.1974; Laitinen 1995, 137.

⁴⁰² Waris et al. 1952, 170 - 183; Kohvakka 1989, 102 - 103; Lassi 2005, 300 - 301.

joka tekee näkyväksi rakenteiden ristiriitoja.

Konkreettisesti ristiriidat tulevat näkyviksi Johanneksen kirjeissä, jotka on osoitettu Alapitkältä Yrjölle Mikkeliin. Johannes kirjoittaa, miten pellot vuokrannut isäntä teki heinätoita:

[Hän] sai vihdoinkin niitettyä loput heinistä (ihan tsänsiämällä [=kelvottomasti tai turmelemalla]). Eilen kävi [toinen isäntä] koneineen perunamaan viereisen saran, huonohkosti kuivuneet, viikko sitten niitetyt heinät paalaamassa, mutta paalit jätettiin sateeseen ja äsken juuri oli oikein rankka ukkosraekuuro.⁴⁰³

Heinätyöt tehtiin Johanneksen mielestä liian myöhään ja huonosti. Kaiken lisäksi heinäpaalit jäivät sateeseen pilaantumaan. Johanneksen tyrmistyminen vuokraviljelijän toimintaan kasvoi syyskyntöjen aikaan, kun tämä oli upottanut traktorinsa kahdesti Mureen peltoon. Johannes kirjoitti tapahtumista Yrjöllekin:

[Vuokraviljelijä] ajoi [- -] traktorin ojaan, niin että tänä aamuna raskas katapultti kävi sen nostamassa ojasta. Viime perjantaina oli Nasti mennyt katsomaan mitä siellä töhrittiin, ja kun Nasti oli ruvennut protestoimaan [- -] sarkojen tarvelemistä, niin [vuokraviljelijä] oli huutanut Nastille 'suu kiinni'; hän on Yrjön kanssa tehnyt sopimuksen eikä muka meillä ole mitään asiaa siihen mitä hän tekee. [- -] Ladon piha on myös aivan röppönä [=kuraisena] kohta traktori siihen juuttuu. [- -] Sinun hyvässä, ensiluokkaisessa kunnossa olevat maat ovat melkein rappiutilassa [vuokraviljelijän] raastamina.⁴⁰⁴

Vuokraviljelijän toiminta ei sopinut Johanneksen nostalgiseen käsitykseen maanviljelystä, mikä oli peruja lapsuuden ja nuoruuden Kirkkojoen ajoilta ja myöhemmiltä vuosilta Alapitkältä, kun hän oli avustanut Yrjöä heinätoissa. Johannes ikään kuin idealisoi perinteisen maanviljelyn ja näki uudenlaisen maanviljelyn stereotyyppisen negatiivisena.

Samalla Johanneksen kirjeet osoittavat sen, että pientalonpoikainen maanviljely, joka perustui naapuriapuun ja talkootyöhön, oli menettänyt merkityksensä tai vähintäänkin muuttanut muotoaan. Kuten kirjeissä kerrotaan, vuokraisäntä käytti paalausurakointia ja ojaan ajettu traktori hinattiin ylös maansiirtokoneella. Molemmat työkonet on tarkoitettu tiettyyn erikoistyöhön, ja niiden avulla työn hoiti yksi henkilö. Kun talkootyön aikana koko perhe osallistui työntekoon, koneiden myötä työ erikoistui ja vaati ammattitaitoa. Niin ikään voidaan olettaa, että konetyöstä maksettiin korvaus rahana eikä vaihtokauppana.⁴⁰⁵

⁴⁰³ SAA KK Johannes Yrjölle 4.8.1974. Heinien paalaamisesta ks. Siiskonen 2004, 310 - 311.

⁴⁰⁴ SAA KK Johannes Yrjölle 15.10.1974.

⁴⁰⁵ Uljas 2012, 87 - 88.

5.3 ASUTUSTILAN MUUTTUVA MERKITYS

Kun Yrjö sairastui ja joutui muuttamaan pois Alapitkältä, merkitsi se muutosta asuntoviljelystilän rooliin. Tilalle jäivät asumaan Nasti ja Anni. Nasti oli viettänyt 1960-luvun loppupuoliskolla kesät Alapitkällä, mutta hänellä ei ollut juurikaan suhteita kyläläisiin. Tästä johdun hän turvautui sukulaistensa apuun. Kun savolaisten apua tarvittiin, ohjasi Yrjö Nastia kirjeitse oikean henkilön luo. Yrjö pitikin huolta tilansa asioista kirjeiden välityksellä. Erityisesti tätä vaativat navetan vesijohtojen tyhjentäminen ja jäätyminen estäminen sekä kellarin laittaminen talvikuntoon. Nastin hoidettavaksi jäi kodinhoidon lisäksi hevosen ja kanojen hoito. Hevosta pidettiin vuoden 1974 kevääseen saakka, ja kanat hävitettiin joulukuussa 1974, jolloin Mureen tila jäi kokonaan kylmilleen. Tuolloin Anni muutti asumaan Lapinlahden vanhainkotiin.⁴⁰⁶

Johannes jäi eläkkeelle vuoden 1974 alkupuolella, joten hän vietti sen jälkeen aikaa Alapitkällä entistä enemmän ja otti vastuun tilan hoitamisesta. Siitä huolimatta Yrjö toimi virallisena isäntänä, joka päätti tilan asioista. Yrjö vieraili sairastumisensa jälkeen Alapitkällä kesäisin kuolemaansa saakka. Muuttunut asetelma merkitsi myös hetkellisesti vilkastunutta kirjeenvaihtoa (katso taulukko 3). Kirjeenvaihdon vähentyvää merkitystä selittää puhelimen asentaminen Alapitkälle joulukuussa 1973. Sen jälkeen kirjeet jäivät toissijaiseksi yhteydenpitovälineeksi, joten kirjeissä ei enää välitetty pikaisia tietoja. Tämä luonnehdinta koskee vuotta 1974, mutta sen jälkeen Alapitkän asutustilan merkitys muuttuu kesäasunnoksi.⁴⁰⁷

Annin sairastuminen, maanviljelystä luopuminen ja Yrjön sairastuminen ovat tapahtumia, jotka näkyvät taulukossa säilyneiden kirjeiden määrissä selvinä poikkeamina, kun vuosia 1973 ja 1974 verrataan edeltävien ja seuraavien vuosien säilyneiden kirjeiden määriin. Tosin kirjeenvaihtoa on säilynyt melko säännöllisesti 1960-luvun loppupuolelta ja 1970-luvun ensi vuosilta. Ainakin osittain tämä selittyy sillä, että Nasti vietti kesät Alapitkällä, mistä hän kirjoitti usein Johannekselle Lahteen. Itse asiassa vuoden 1973 määrää, 58 kirjettä, on verrattava evakkovuosiin 1945 - 1947. Vuoden 1973 kirjeet ovat pääosin Nastin kirjoittamia, kos-

---

⁴⁰⁶ SAA KK Nasti Johannekselle 15.10.1973; SAA KK Yrjö Nastille 11.12.1973; SAA KK Yrjö Nastille 14.12.1973; SAA KK Yrjö Nastille 21.12.1973; SAA KK Johannes Yrjölle 1.12.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 12.12.1974.

⁴⁰⁷ Ks. esim. SAA KK Yrjö Nastille 5.1.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 27.5.1974; Partanen 1999.

ka hän emännöi Alapitkällä ja välitti tietoja Johannekselle.

Taulukko 3. Mureen perheenjäsenten toisilleen lähettämät säilyneet kirjeet vastaanottajan mukaan vuoden 1966 alusta vuoden 1982 loppuun.

Vuosi	Anni	Nasti	Johannes	Yrjö	Yhteensä
1966	-	-	4	1	5
1967	2	1	9	3	15
1968	1	5	7	2	15
1969	1	3	11	9	24
1970	5	4	16	7	32
1971	6	5	17	8	36
1972	2	1	7	11	21
1973	7	16	27	8	58
1974	2	15	8	17	42
1975	2	2	2	-	6
1976	-	-	3	-	3
1977	-	-	3	4	7
1978	-	-	8	5	13
1979	-	-	8	2	10
1980	2	1	8	6	17
1981	1	-	5	3	9
1982	-	-	4	-	4
Yhteensä	31	53	147	86	317

Lähde: Suomen Asutumsmuseon arkisto Mureen sisarusten kirjekokoelma ja kirjepostikortit.

Vastaavasti Yrjön sairastuminen tarkoitti sitä, että hän joutui muuttamaan pois Alapitkältä, ja hänen oli välitettävä tilanhoitamiseen liittyvät ohjeet Nastille kirjeitse. Toisaalta vuonna 1974 kirjoitettiin runsaasti kirjeitä, joissa Johannes kuvaa Yrjölle tilan kuulumisia. Tässä asetelmassa on selvä yhteys kriisiaikojen – sodan ja evakkovuosien – kirjeenvaihtoon, koska kirjeet toimivat pääasiallisena tiedonvälityskeinona, ja ne olivat osa arkista toimintaa. Vuodesta 1975 lähtien kirjeiden määrä vähenee selvästi, kun kirjeitä on säilynyt vuosittain kolmesta seitsemääntoista. Tätä selittää se, että Alapitkän asutustila oli enää kesäasukäytössä, joten sieltä kirjoitettiin vain harvoja kirjeitä Yrjölle, joka hänkin kävi Alapitkällä kesäloillaan. Myös puhelimen kasvanut merkitys selittää kirjeiden kirjoittamisen vähenemistä, kun Johannes soitti Lahdesta Yrjölle Mikkeliin. Johannes myös kävi Yrjön luona Mikkelisä, ja Johannes ja Nasti asuivat Lahdessa samassa kerrostalossa. Anni puolestaan asui Lapin-

lahdella, mutta tuossa vaiheessa sisarusperheen keskuspaikkana oli Lahti.⁴⁰⁸

1970-luvun loppupuoliskon Alapitkällä vietetyt kesät kuuluivat tilan askareissa. Johannes ja Nasti harrastivat puutarhaviljelyä 1970-luvun loppuun saakka.⁴⁰⁹ Koska tilasta ei luovuttu, oli siitä huolehdittava. Jos 1950- ja 1960-lukujen korjaustoimenpiteet kohdistuivat ennen kaikkea tuotannon kohottamiseen modernisoimalla tuotantotiloja, 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun remonteissa maalattiin taloa ja ikkunoita, uusittiin talon ulkovuorausta ja laitettiin uusi huopakatto navettaan. Myös rannassa ollut laituri uusittiin muutamaan kertaan. Kaikki korjaustyöt eivät olleet vain välttämätöntä rakennusten ylläpitoa, vaan niihin vaikutti Mureen sisarusten ikääntyminen. Esimerkiksi maitolaituriin piti rakentaa ylimääräinen porras ja talon rappusiin kaiteet.⁴¹⁰

Syksyllä 1974 tila valmistettiin kesäasunnoksi sopivaksi. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että Johannes asennutti ulkorakennusten oviin lukkoja ja taloon uuden ulko-oven. Niiden lisäksi kaivoon rakennettiin uusi kansi maitolaiturin osista, koska asutustilallisten yhteiskäytössä ollut maitolaituri oli käynyt tarpeettomaksi. Valmisteluista huolimatta tilan säilymisestä oli huolta, sillä Johannes pelkäsi varkaita. Sisarusten poissa ollessa Yrjön poliitikkoystävä huolehti siitä, että lukot olivat paikallaan. Hän kävi toisinaan pihassa, ja saattoipa hän talvela hiihtää katsomaan, että kaikki oli kunnossa.⁴¹¹

Kun tila jäi kylmilleen joulukuussa 1974, kirjoitti Johannes vieneensä autokuormallisen Alapitkän tavaroita Lahteen.⁴¹² Alapitkän asutustilalle palattiin vasta kesällä säiden lämmettyä. Johannes kirjoittikin Yrjölle kesäkuisen huonon sään vuoksi, ettei kannata lähteä Alapitkälle vilustuttamaan itseään:

Kylmään sinne emme lähde kuoleman tautia saamaan. Eihän meillä mikään hätä olekaan lähteä mukavista ja lämpimistä oloista sinne kylmään.⁴¹³

Alapitkän asutustila ei merkinnyt Johannekselle enää nostalgista ja idyllistä kotia, vaan siitä

---

⁴⁰⁸ Kirjeenvaihdon merkityksestä ja kirjekulttuurista sota-aikana ks. esim. Taskinen 2015, 12 - 29.

⁴⁰⁹ SAA KK Johannes Yrjölle 20.5.1980; SAA KK Yrjö Johannekselle 15.9.1980.

⁴¹⁰ SAA KK Yrjö Johannekselle 10.10.1960; SAA KK Johannes Nastille 20.5.1963; SAA KK Yrjö Johannekselle 2.8.1965; SAA KK Yrjö Nastille 20.6.1968; SAA KK Yrjö Johannekselle 24.8.1970; SAA KK Yrjö Johannekselle 28.7.1971; SAA KK Nasti Johannekselle 26.8.1971; SAA KK Yrjö Johannekselle 22.8.1972; SAA KK Nasti Johannekselle 15.10.1973.

⁴¹¹ SAA KK Johannes Yrjölle 26.9.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 1.12.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 12.12.1974; SAA KK N.O. Yrjölle 24.1.1977; SAA KK N.O. Yrjölle 1.4.1977.

⁴¹² SAA KK Johannes Annille 18.12.1974.

oli tullut huolenaihe ja kylmä paikka, jossa elämä oli vaikeampaa kuin kaupungissa.

Autioituneen asutustilan myötä pientalonpoikainen elämäntapa menetti merkityksensä. Eläkkeellä olevat ja palvelutaloissa asuvat Yrjö ja Anni olivat jälleen uudenaikaisessa elämäntilanteessa. Kun heidän vanhuuttaan vertaa sotienjälkeisen aikaan, jolloin heidän äitinsä Tatjana sairastui, havaitaan selvä ero. Tatjana-mammaa hoidettiin kotona, mutta hän kuoli melko pian sairauteensa. Annilla oli vastaavanlainen sairaus, joka onnistuttiin hoitamaan. Sen jälkeen hän eli noin kymmenen vuotta, joista kahdeksan hän vietti vanhainkodissa. Nasti hoiti aluksi Annia kotona, mutta sen jälkeen hoitovastuu luovutettiin ammattilaisille.⁴¹⁴

1960- ja 1970-lukujen aikana sotien jälkeen rakennetut asutustilat alkoivat autioitua. Mureen naapurista Kaseksen talo jäi joksikin aikaa tyhjilleen 1960-luvun puolella, mutta siihen tulivat vuokralaiset, ja vuonna 1970 autioina olivat sotien jälkeen itäkarjalaisperheiden rakentamat talot. Vain entisellä Jalkasen asuntoviljelystilalla asuttiin keskeytyksettä, mutta senkin pellot oli vuokrattu, kun Mureen asuntoviljelystila jäi loppuvuodesta 1974 tyhjilleen.⁴¹⁵

Mureen ja heidän naapureidensa asutustilojen tilanne ilmentää yleisempää maaseudun tyypillistä tilannetta, kun rakennemuutos oli 1960-luvun lopussa jyrkkä. Muuttoliike – niin sanottu maaltapako – oli suurimmillaan, ja viljelijäväestön määrä väheni: vuonna 1960 maatalousväestön osuus oli 32 prosenttia, kun 15 vuotta myöhemmin se oli 12 prosenttia Suomen väestöstä. Erityisesti Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon alueelta muutettiin etelään ja Ruotsiin. Sotien jälkeen raivatut ja rakennetut asutustilat eivät tarjonneet työtä ja toimeentuloa nuorelle sukupolvelle, joten sitä oli etsittävä muualta. Sen sijaan tyypillisesti raivaaja- ja rakentajasukupolvi jäi tiloilleen, mutta lopetti maanviljelyn pakettipeltojen ja lehmäntapporahojen myötä.⁴¹⁶ Rakennemuutos merkitsi myös sitä, että pientilallinen elämäntapa menetti merkityksensä. Maanviljely ei ollut enää samalla tavalla elämäntapa, joka määritteli koko elämää, vaan siitä tuli elinkeino. Muutosta ilmentävät maataloustuotannon erikoistuminen ja ylipäänsä maatalouden kuvaamiseen käytetyt yritystalouden termit.⁴¹⁷

---

⁴¹³ SAA KK Johannes Yrjölle 29.5.1977.

⁴¹⁴ Partanen 1999, 41 - 42, 59, 63.

⁴¹⁵ SAA KK Anni ja Yrjö Johannekselle 10.4.1967; SAA KK Nasti Johannekselle 7.9.1970; SAA KK Johannes Yrjölle 26.9.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 15.10.1974; SAA KK Johannes Yrjölle 1.12.1974.

⁴¹⁶ Granberg 2004, 176 - 179; Haapala 2004, 223 - 254; Uljas 2012, 130.

⁴¹⁷ Kaarlenkaski 2012, 20 - 21.

6 SIIRTOKARJALAISEN ASUTUSTILALLISEN ELÄMÄNTAPA

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten evakkous, asutustilallisuus ja siirtokarjalaisuus vaikuttivat Mureen sisarusperheen elämäntapaan. Täsmällisinä alakysymyksinä tarkasteltiin sitä, millaista oli evakon arki, miten asutustilallisuuteen suhtauduttiin, millaisen toimeentulon asutustila tarjosi, millainen oli siirtokarjalaisen fyysinen ja sosiaalinen elinpiiri sekä miten maanviljelystä ja karjanhoidosta luopuminen vaikutti Mureen sisaruksiin, erityisesti Yrjöö ja Anniin. Tutkimuskohteena oli yksi perhe, jota lähestyttiin arki- rauhaan palaamisen, sopeutumisen ja asutustilatutkimuksen näkökulmista.

Keskeisin tutkielman käsite oli elämäntapa, joka jäsensi sekä tutkimuskysymyksiä että aineiston käsittelyä ja tutkielman rakennetta. Tutkimuskohteena ollut Mureen perhe on elämänvaiheiltaan tyypillinen siirtokarjalaisperhe, joka joutui evakkotielle kaksi kertaa: ensin talvisodan vuoksi ja toisen kerran jatkosodan loppuvaiheessa. Perhe hajautui eri evakkopaikkakunnille, mutta maanhankintalain nojalla he olivat oikeutettuja asutustilaan Lapinlahdelta. Sodan jälkeen perheeseen kuului leskiäiti ja tämän viisi aikuista lasta, jotka olivat syntyneet vuosina 1900 - 1912. He olivat myös kouluttautuneet, sillä kaksi siskoista toimi kättilöinä, veli kanttorina ja Yrjö oli käynyt keskikoulun. Uskonnoltaan he olivat ortodokseja.

Sotien seurauksena Mureen perheen elinolosuhteet muuttuivat. Salmi Laatokan Karjalassa vaihtui Pohjois-Savon Lapinlahteen. Salmilaisten kohdalla kävi niin, että heidän evakointipaikkakuntansa olivat samoja kuin maanhankintalainmukaiset sijoituspaikat. Sen sijaan enemmistö siirtokarjalaisista joutui muuttamaan vielä 1940-luvun puolivälin jälkeen kuten suistamolaiset Lapualta Lapinlahden pohjoisosiin. Ylipäänsä sota-aika ja evakkovuodet vaikuttivat siihen, millainen siirtokarjalaisten kokemusmaailma oli ja millaisia merkityksiä ja arvoja he antoivat erilaisille asioille – miten he käsitteellistivät ja tulkitsivat ympäristöään. Mureen perheen tapaus tukee aiempien tutkimusten näkemyksiä siitä, että evakkoajan ongelmat ja sotienjälkeinen arkinen rauhaan palaaminen ovat olleet yksilötasolla monimutkaisia ja hitaitakin prosesseja. Mureen sisarusien osalta sota-aikaa seurannut poikkeustila jatkui eräällä tapaa vuoteen 1954 saakka, jolloin Yrjö alkoi osallistua kunnallispolitiikkaan. Tuossa vaiheessa uuteen ympäristöön oli ikään kuin juurruttu, minkä vuoksi uuden asuinseudun asioihin haluttiin vaikuttaa. Toisaalta silloin oma asutustila oli raivattu, rakennettu ja saatu tuottamaan, mikä merkitsi epävarmuuden väistymistä ja elämäntavan vakiintumista.

Samalla aikaa jäi yhteisten asioiden hoitamiseen, kun välttämättömät työt tilan tuotantokuntoon saattamiseksi oli tehty.

Mureen perheen kautta tarkasteltuna evakkovuodet näyttävät varsin ristiriitaisilta, mihin on useita syitä. Ensimmäinen on tutkimukseen valittu näkökulma. Kirjeaineisto lähteenä avaa yksilötason kurkistusaukon välittömiin tuntemuksiin, joita ei välttämättä olisi sanottu ääneen. Toisaalta Mureen sisarukset toimivat karjalaisyhteisössä arvostetussa asemassa, mikä ikään kuin velvoitti heidät toimimaan oman ryhmän edun mukaan ja pitämään muidenkin karjalaisten puolia. Konkreettisesti tämä näkyi erilaisina riitoina ja oikeudenkäynteinä, mitä voi luonnehtia konfliktien kierteeksi. Se alkoi syksyllä 1944, ja konfliktien taustalla olivat savolaisten ja karjalaisten molemminpuoliset negatiiviset stereotypiat, sodan aiheuttama puute ja poikkeustila sekä ahtaat asunto-olot ja pakkomajoitukset. Nämä eivät koskettaneet vain karjalaista siirtoväkeä, vaan kyse on yleisemmästä arkisen rauhaan palaamisen ilmiöstä. Varsinaisia ongelmakohtia olivat yhteiset tilat kuten keittiöt, joissa molemmat osapuolet joutuivat joustamaan omissa tavoissaan. Niissä erilaiset perinteet joutuivat kosketuksiin, mistä aiheutui erimielisyyksiä. Akkulturaation mallin mukaan tässä on kyse kontaktin ja konfliktin vaiheista. Osaltaan tämä tutkielma valaiseekin mikrotason rauhaan palaamisen moninaisuutta ja akkulturaation ilmenemistä monitasoisena yksilöiden ja ryhmien ilmiönä.

Kuten Mureen sisarustenkin tapaus ilmentää, alettiin konflikteja välttää viimeistään sen jälkeen, kun uudelle seudulle jäätii pysyvästi. Silloin huomio kiinnitettiin omaan selviämiseen sekä elinkeinoon. Vakiintuminen – adaptaatio eli mukautuminen uusiin olosuhteisiin – eteni vaiheittain, ja olennainen taitekohta oli asutustilallisuus. Tämän osoittaa se, että evakkoajan konfliktit loppuivat vuoden 1947 kuluessa, jolloin saatiin oma asuntoviljelystila ja asunto-kiistat päättyivät. Vuodesta 1948 lähtien Yrjö toimi aiempaa tasaveroisempana savolaisisäntien rinnalla, kun omaa tilaa viljeltiin ja kun oma asuinhuone valmistui. Samaan aikaan stereotyyppisen negatiivinen suhtautuminen savolaisiin alkoi vähentyä, vaikka Mureen sisarukset toimivatkin ennen muuta karjalaisina, jotka olivat olosuhteiden pakosta Pohjois-Savossa.

Vaikka suhteet savolaisiin paranivat ja tulivat tasaveroisimmiksi asutustilan myötä, merkitsi se samalla kielteisiäkin asioita. Uusi maatila oli pienempi kuin Mureen perheellä Karjalassa ollut, ja se osoittautui hankalan kokoiseksi. 1940- ja 1950-lukujen vaihteen epävarmuus näkyi siten, että Yrjö suunnitteli ammatinvaihtoa ja talonrakentamispäätöstä lykättiin 1950-

luvun alkuun saakka. Taustalla vaikutti myös se, että Yrjö oli sotainvalidina luopunut oikeudestaan raivaamattomaan viljelystilaan saadakseen viljelyskuntoisen asuntoviljelystilan. Alkuvaikeuksien jälkeen asuntoviljelystila tarjosi Yrjön ja Annin toimeentulon, johon riitti kolmesta neljään lehmää ja kanat sekä hevonen vetojuhdaksi. Mureen tila oli varsin tyypillinen tuon ajan pientila maatalousvaltaisessa Suomessa. Sen lisäksi Yrjöllä oli halu kehittää maanviljelyä ja karjanhoitoa, mikä näkyi muun muassa tuotantorakennusten modernisoimisena ja tuotannon rationalisoimisena. Esimerkiksi asuntoviljelystilalle rakennettuja tyyppi-
piirustusten mukaisia saunaa, navettaa ja taloa remontoitiin säännöllisesti, ja pellot salaajitetiin 1960-luvun loppupuolella. Pientalonpoikainen elämäntapa ja tuotantomuoto perustuivat pienyhteisön keskinäisiin riippuvuussuhteisiin. Esimerkiksi talkoissa viljelijät työskentelivät toistensa tiloilla ja heidän apunaan oli mökkiläisiä, sekatyöläisiä ja lapsia. Vasta 1960-luvulla työvoimavaltainen viljely vaihtui pääomavaltaiseksi, mikä ilmeni jatkuvina investointeina ja vähenevinä työntekijämäärinä koneiden tehdessä työt.

Siirtokarjalaisen asutustilallisen elämäntoiminta ja arkielämä määrittyivät maanviljelyn ja karjanhoidon ympärille. Asutustila oli paikka, jossa yhdistyivät työ ja vapaa-aika. Mureen tilalla Yrjön ja Annin välinen työnjako oli perinteinen, jonka he olivat omaksuneet jo Karjalassa. Anni hoiti kodin askareet sekä karjan, kun Yrjön vastuulla olivat maatalous- ja metsätyöt. Työnjako turvasi arjen sujuvuuden, mutta myös mahdollisti Yrjön osallistumisen kunnallispolitiikkaan ja muihin luottamustoimiin. Yrjö Mure ei tehnyt yleisen tavan mukaan lisäansioikseen metsätöitä, koska oli sotainvalidi. Mureen kotitalous oli siinäkin mielessä poikkeava verrattuna tyypilliseen maaseutuperheeseen 1950- ja 1960-luvulla, että Yrjö ja Anni asuivat kahdestaan. He olivat naimattomia sisaruksia eikä heidän kotitaloudessaan asunut vanhempakaan sukupolvea. Sen sijaan muualla asuneet sisarukset Nasti ja Johannes olivat varsinkin heinä- ja puintitöiden aikaan Yrjön ja Annin apuna, ja asutustila toimi perheen keskuspaikkana ja kotina 1970-luvun alkupuolelle saakka. Vuosikymmenten kuluessa kodin merkitys kasvoi. Uusi koti haluttiin sisustaa ajanmukaisesti, ja ulkonäköseikkoihin panostettiin myöhemminkin. Koti maalaismaisemassa näytti idylliseltä ja nostalgiselta varsinkin kaupunkilaisen ja maaseudulla lapsuutensa viettäneen silmin.

Samaan aikaan asutustilojen ja muiden pientilojen tuotantomuoto alkoi muuttua työvaltaisesta pääomia sitovaksi. Uusiin koneisiin, laitteisiin ja rakennuksiin oli investoitava, mutta

pienilojen ei ollut järkevää tai välttämättä edes mahdollisuutta investoida. Nuorempi sukupolvi muutti pois tilalta, ja työskenteli muissa ammateissa. Tätä vaihetta kutsutaan maaltapaoksi, kun nuoret muuttivat kaupunkeihin ja Ruotsiin. Vanhempi sukupolvi sen sijaan jäi pientilalleen, mutta maatalouspolitiikan muutoksen myötä se saattoi luopua karjasta ja maanviljelystä. Asutustoiminnan tavoitteita palvellut maatalouspolitiikka muuttui 1960-luvun lopussa nopeasti rakennepolitiikaksi, jonka tavoitteena oli vähentää maatilojen määrää. Konkreettisesti tämä näkyi muun muassa pellonvarausjärjestelmänä eli pakettipeltoina ja lehmäntapporahoina. Yrjö Murekin lopetti viljelyksen keväällä 1973, ja samoihin aikoihin viimeiset naapuruston asutustilat luopuivat maanviljelystä. Vajaan neljän hehtaarin tilat eivät olleet enää kannattavia, ja toisaalta 1900-luvun alussa syntynyt sukupolvi oli eläkeiässä. Maanviljelystä luopuminen merkitsi käännettä, koska pientalonpoikainen elämäntapa menetti merkityksensä. Mureen sisarusten kohdalla tähän liittyivät myös sairastuminen ja tilalta pois muuttaminen, joten elämäntavan muutos oli totaalinen. Maanviljely oli muuttunut suuremmilla tiloilla maataloustuotannoksi, mikä ei sopinut yhteen nostalgisoivan pienviljelijä-elämäntavan kanssa. Tämä jännite näkyi paitsi paikallisina konflikteina – kuten Johannes Mureen ja vuokratilajelijän suhteessa – myös poliittisena liikehdintänä, jossa Suomen Maaseudun Puolue keräsi maaseudun pieneläjien ääniä.

Työn merkitys siirtokarjalaisen asutustilallisen elämäntavalle on tämän tutkielman perusteella merkittävä. Itseä määriteltiin työn ja oman toimeentulon kautta. Asutustila tarjosi tähän puitteet sotienjälkeisessä Suomessa. Kuitenkaan asutustilallisen elämänmuoto ei ollut helppo, kuten tutkielman otsikoksikin valittu lainaus tuo hyvin ilmi: ”Hänen ammattiloil ei juuri helpo piä elä”. Alun perin Anni kuvasi lausahduksella veljensä Yrjön asemaa pientilan isäntänä 1950-luvun alussa. Sama asetelma pätee muihinkin tässä tutkielmassa esiteltyihin elämänvaiheisiin ja -olosuhteisiin. Evakkoaikana maanviljelyyn perustuvaa elämäntapaa rajoitti oman maan ja rakennusten puuttuminen, minkä vuoksi asutustilat perustettiin. Tilojen raivaaminen ja rakentaminen työllistivät ja kuluttivat varoja varsinkin 1940- ja 1950-lukujen taitteessa, kun samaan aikaan pientilallisuus alkoi tuntua huonolta ratkaisulta. Mielessä oli menetetty tila eikä uusi välttämättä vastannut sitä. Rakennemuutoksen myötä pientilat kävivät kannattamattomiksi, mikä toi uudenlaiset haasteet elämäntapaan. Vaikka tilojen toimeentulon mahdollisuudet kävivät niukoiksi 1970-luvun alussa, pientalonpoikaista arkielämää jatkettiin niin pitkään entisellään kuin mahdollista. Kun lopullinen luopuminen tuli, oli se

kriisi, joka paljastaa työn merkityksen asutustilallisille: työ oli hyvän elämän perusta, ja sen kautta määriteltiin itseä.

Työn ohella elämäntapaa jäsensivät sosiaalis-kulttuuriset suhteet. Ainakin Mureen sisarusten kautta tarkasteltuna siirtokarjalaisten interaktiot eli ihmissuhteet ovat olleet monitahoiset. Keskeisiä ihmissuhteita ylläpidettiin perheenjäseniin ja sukulaisiin sekä Karjalan ajan ystäviin. Tärkeänä suhteiden ylläpitäjänä kasvokkaisen kanssakäymisen lisäksi oli ainakin Mureen tapauksessa kirjeenvaihto, jonka merkitys säilyi 1970-luvulle saakka. Kirjeitse pidettiin yllä yhteistä kokemusmaailmaa, välitettiin tietoa ja kuulumisia sekä tehtiin yhteisiä päätöksiä. Toisaalta kirjeet lievittivät koti-ikävää, kun niissä jaettiin sukulaisten ja tuttavienkin kuulumisia. Uudella asuinpaikalla, kun evakkovuosien konfliktit olivat ohi, solmittiin suhteita naapureihin ja kyläläisiin. Akkulturaation käsitteillä ilmaistuna Mureen perheen sosiaalis-kulttuurisessa kanssakäymisessä toteutuivat rejektio ja integraatio. Rejektio viittaa siihen, kuinka Mureen sisarukset halusivat varsinkin vielä 1950-luvun alkupuolella pitää tiettyä etäisyyttä, mikä ilmeni siten, ettei savolaisia päästetty liian lähelle perhettä. Tuolloin ensisijainen kanssakäyminen tapahtui karjalaisten kesken, ja ryhmäraajat meihin ja muihin olivat selvät. Luonnehdinta pätee myös yleisempään vanhemman sukupolven siirtokarjalaisten toimintaan sotien jälkeen, jolloin he pyrkivät vaikuttamaan asioihinsa entisen kotikuntansa hoitokunnan kautta, tai perustivat omia yhdistyksiään, joista mainittakoon esimerkkinä tiis-taiseurat.

Sen sijaan taloudellisessa mielessä oli järkevää tehdä yhteistyötä riippumatta siitä, oliko naapuri savolainen tai karjalainen. Yhteistyötä edellyttivät sujuva arki ja omien asioiden hoitaminen. Tämä puoli merkitsee integraatiota, mutta se sallii edelleen ryhmätietoisuuden säilymisen. Esimerkiksi kunnallispolitiikassa näyttää olleen tärkeää, että luottamustoimissa oli meikäläisiä, eli siirtokarjalaisia, mahdollisimman monessa lautakunnassa. Siirtokarjalaiset alkoivat vähitellen sodan jälkeen osallistua savolaisten kanssa yhteisten asioiden hoitamiseen. Konkreettisesti tämä ilmeni muun muassa maaseudulle perustettuina puolueiden paikallisosastoina, joiden toimintaan osallistui maaseudun väestöä taustastaan riippumatta. Sukupuolten välistä osallistumista on luonnehdittu niin, että tyypillisesti siirtokarjalaismiehet toimivat naisia useammin karjalaisyhteisön ulkopuolella. Osallistumisaktiivisuuteen pätee yleinen havainto, että luottamustoimet kasautuivat usein tietyille henkilöille, mistä on tässä

tutkimuksessa esimerkkinä Yrjö Mure.

Kirjeenvaihto tutkimuksen päälähteenä avasi kiinnostavan kulman sotienjälkeiseen Suomeen pitkällä aikavälillä. Osaltaan tämä tutkimus auttaa ymmärtämään ajan moninaisuutta. Vaikka asutustoiminta oli valtion tasolla onnistunut prosessi, yksilötason kokemukset olivat hyvin vaihtelevia. Kirjeenvaihto yhdistettynä elämäntavan käsitteeseen antoi lähtökohdat ymmärtää evakkoon joutuneiden ja uusille seuduille asutettujen ihmisten elämää kokonaisvaltaisesti. Keskeistä on huomata, että eri kriisitilanteissa jokin elämäntavan ulottuvuuksista muuttuu tai on ristiriidassa muiden ulottuvuuksien kanssa. Ristiriidat ilmenevät tämän tutkimuksen lähdeaineistossa ennen muuta siten, että kirjeitä kirjoitettiin enemmän kuin rauhallisena aikana. Tämä osoittaa sen, millä tavoin muuttunutta tilannetta on tehty ymmärrettäväksi, ja toisaalta sen, että ajatukset jaettiin sisaruksille. Jatkopäätelmänä on vielä sekin, että kirjeet koettiin merkityksellisiksi, kun ne säilytettiin ja järjestettiin. Ne eivät olleet vain keino viestiä, vaan ne saivat syvempiä merkityksiä. Niinpä luontevan jatkotutkimuksen aiheena voisi olla kirjeenvaihtokulttuuri pitkällä aikavälillä, mikä huomioisi sen, että sodan poikkeusolot jatkuivat senkin jälkeen, kun aseet vaikenivat. Toisaalta kirjeet paljastavat arkielämään sisältyneitä kriisejä ja konflikteja, joita on vaikea tutkia muista lähteistä unohtamisen, vaikenemisen ja jälkiviisauden vuoksi.

Toinen merkittävä huomio jatkotutkimuksen kannalta on tutkimuksen aikavälin laajentaminen sota-aikaan. Esimerkiksi Mureen perheen kirjekokoelma alkaa vuodesta 1939, ja sen avulla päästäisiin käsiksi myös uuden sotahistorian näkökulmiin. Siten tutkimuskohteeksi tulisi kaksi – tai jopa kolme – rauhaan paalaamista, jos rauhan ajaksi ajatellaan talvisodan jälkeinen tilanne, jatkosodan asemasotavaiheen aika Karjalassa ja jatkosodan jälkeinen asettuminen uusille seuduille. Näissä erilaisissa käännteissä muuttuvia tilanteita ja olosuhteita on tehty ymmärrettäväksi kirjoittamalla kirjeitä, jotka tarjoavat tutkijoille mahdollisuuden lähestyä kokonaisvaltaisesti menneisyyden ihmistä oman aikansa kontekstissa.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Suomen Asutuseon arkisto (SAA), Lapinlahti, Alapitkä

Asutustilan ja maatalouden aineistot (AMA).

Kirkkojoen maatilän maatalouskirjanpito (KMMK).

Mureen perheen kirjeenvaihtokokoelma (KK).

Tatjana Mure 1939 - 1947.

Klaudia Mure 1939 - 1947.

Anni Mure 1939 - 1982.

Nasti (Asta Anastasia) Mure 1939 - 1981.

Johannes Mure 1939 - 1987.

Yrjö Mure 1939 - 1982.

Mureen perheenjäsenten henkilökohtaiset aineistot (HA).

Mureen sisarusten kirjeitä ja kirjoituksia -kokoelma (KKK).

Nihvon laidunyhtymän arkisto (NLYA).

Suomen Asutuseon perustamisajan asiakirjakokoelma (SAPA).

Suomen Asutuseon luetteloitu esinekokoelma (EK).

Yrjö Mure, Luottamustehtävät -kokoelma (LT).

Yrjö Mureen vihkot ja kalenterit (YMKV).

luetteloitu arkistoaineisto 5:1 - 5:27.

Lapinlahden kunnan arkisto (LKA), Lapinlahti

Alapitkän kansakoulun arkisto (AK).

Asutuslautakunnan arkisto (AL).

Kansakoululautakunnan arkisto (KKL).

Kunnanhallituksen arkisto (KH).

Kunnallislautakunnan arkisto (KL).

Siirtoväenhuollon arkisto (SH).

Siirtoväen kansanhuoltolautakunnan arkisto (SKHL).

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA), Joensuu

Iisalmen tuomiokunnan arkisto (IT).

Itä-Suomen hovioikeuden arkisto (ISH).

Sanomalehdet

Laatokka 1.3.1951.

Savo 27.8.1947.

Internet-sivut

Suomen Asutusmuseon kotisivut:

<http://www.lapinlahti.fi/Asutusmuseo/Asutusmuseo> (2.10.2015).

Karjalan kielen sanakirja, Kotimaisten kielten keskus:

<http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/karjala.cgi> (2.10.2015).

Vierailut

Suomen ortodoksinen kirkkomuseo, Kuopio, 7.11.2013.

Suomen ortodoksinen kirkollishallitus, Kuopio, 21.8.2014.

Suulliset tiedonannot

Suomen ortodoksisen kirkon taloudenhoitaja Paavo Kokotti, 19.8.2014; muistiinpanot keskustelusta tekijän hallussa.

Painamattomat tutkimukset

Juutinen, Tapio (2008), Toisten nurkista omiin tupiin. Siirtoväen saapuminen sekä aineellinen ja kulttuurinen sopeutuminen Nilsijään jatkosodan jälkeen. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kananen, Heli Kaarina (2002), Ortodoksina luterilaisten keskellä. Siirtokarjalaisen ortodoksisväestön sopeutuminen Kiuruvedelle. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Keravuori, Kirsi (2012), Itseoppineet kirjoittajat, kirjeenvaihdon kulttuuri ja kirjeet egodokumentteina. Tutkimus Janssonin laivuriperheen kirjeenvaihdosta 1860- ja 1870-luvulla. Suomen historian lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.

Kovanen, Marjaana (2012), "Ihmisen kokoinen". Eläinsuhde ja sosiokulttuurinen kestävyys pientilojen asukkaiden lehmämuistoissa. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Laitila, Anssi (2006), Suistamolta Pohjois-Savoon. Poliisi ja ilmasuojelujoukot kuntaa evakuoimassa – Suistamon kunnan evakuoinnit ja väestönsiirrot viime sotien aikana. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.

Liesmäki, Eija (2002), Sopeutumisen satoa. Hiitolalalaisiirtoväen maanviljelys ja karjanhoito sodanjälkeisessä Ulvilassa. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Liukko-Sipi, Marko (1999), Kannakselta Satakuntaan. Tyrvään ja Vammalan kauppalan siirtokarjalaiset 1944 - 1960. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Metsberg, Kimmo (2012), "Kirjoitan sinulle vähän vaikka ei täältä mitään erikoista kuulu". Jatkosodan arkea kahden perheen kirjeissä. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Partanen, Päivi (1999), "Jokohan ensi kesäksi pääsemme kotiloih, vai viegö viskattannoh etehpäi?" – Pientalonpoika Yrjö Mure ja asutustoiminta sodanjälkeisessä Suomessa. Tutkimus elämästä asutustilalla. Lapinlahti: Suomen Asutusmuseo.

Remes-Ylönen, Salla (2008), Kahden uskonnon törmäyskohdassa. Siirtokarjalaisen identiteetin muotoutuminen seka-avioliittojen ja lasten kastamisen sekä koulunkäynnin näkökulmasta Iisalmen ortodoksisessa seurakunnassa 1950 - 1980. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.

Rojo, Olli (2011), Salmin Kirkkojoelta Lapinlahden Alapitkän kylään. Yhteisöllisen elämän tarkastelu yhden perheen (Rojon) näkökulmasta. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Taskinen, Ilari (2012), Sopeutumiskyvyn dokumentit. Sodan kokemusten hallinta jatkosodan kirjeissä. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Taskinen, Sampo (2015), Väkivaltarikollisuus Jyväskylässä vuonna 1945. Lisääntynyt väkivalta rauhan aikaan siirtymisen vaikeuden ilmentäjänä. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Vehkalahti, Mari (2003), "Kaikki loppuu aikanaan. Armonsa ei milloinkaan." Vanhenemisen kokemus ruustinna Elli Paunun kirjeissä ja päiväkirjoissa 1931 - 1953. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Yli-Luukko, Elina (2015), Kirjeisiin kirjoitettu sota. Avioparin kirjeenvaihdossa rakentuvat merkitykset vuonna 1944. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuskirjallisuus

Ahponen, Pirkkoliisa & Järvelä, Marja (1983), Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisten elämäntavan muutos. Porvoo: WSOY.

Baltes, Paul B. & Reese, Hayne W. (1987), "Elämänkaaren näkökulma kehityspsykologiasa". Teoksessa Korhonen, Mikko (toim.) Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 289. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston psykologian laitos, 113 - 165.

Barton, David & Hall, Nigel (2000), "Introduction". Teoksessa: Barton, David & Hall, Nigel (toim.), Letter Writing as a social practice. Studies in written language and literacy 0929-7324 v. 9. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1 - 14.

Burke, Peter (2005/1993), History and Social Theory. Second edition. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Byström, Mikael (2006), En broder, gäst och parasit. Uppfattningar och föreställningar om utlännningar, flyktingar och flyktingpolitik i svensk offentlig debatt 1942 - 1947. Stockholm Studies in History 85. Stockholm: Stockholm University.

Davis, Natalie Zemon (1996), "Sosiaalhistorian haasteet". Teoksessa: Rahikainen, Marjatta (toim.), Matkoja moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä. Historiallinen Arkisto 107. Helsinki: SHS, 9 - 17.

Eilola, Jari (2003), "Cuca tiesi cugin mielen? Kengä kenegän sydämen?" Maine ja luotettavuus uuden ajan alun pikkukaupungeissa". Teoksessa: Eilola, Jari (toim.), Sietämättömät ja täydellinen maailma. Kirjoituksia suvaitsemattomuudesta. Jyväskylän Historiallinen Arkisto vol. 6. Jyväskylä: Kopijyvä, 121 - 158.

Elomaa, Hanna (2001), Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa: Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit (toim.), Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen. Tietolipas 175. Helsinki: SKS, 59 - 74.

Elomaa, Hanna (2006), Idylliä etsimässä. Identifikaatiot ja itseymmärrys tammissaarelaisessa sivistyneistöperheessä 1880-luvulta 1930-luvulle. Turku: k&h.

Enlund, Magnus (2014), "Bröderna Witick och den amerikanska drömmen". Genos vol. 85 no. 1, 2 - 7.

Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim.) (2007), Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Fingerroos, Outi (2010), Karjala utopiana. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 100. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Gadamer, Hans-Georg (2005/2004), Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofias-

sa. Valikoinut ja suomentanut Nikander, Ismo. Tampere: Vastapaino.

Ginzburg, Carlo (1996), Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista. Suomentanut Vuola, Aulikki. Helsinki: Gaudeamus.

Granberg, Leo (2004), "Tuotannon kasvun vuosikymmenet". Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Helsinki: SKS, 141 - 186.

Haapala, Pertti (1989), Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen. Käsikirjoja 12. Helsinki: SKS.

Haapala, Pertti (2004), "Väki vähenee – Maatalousyhteiskunnan hidas häviö 1950 - 2000". Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Helsinki: SKS, 233 - 254.

Hagelstam, Sonja (2011), "Rakas sotilaani! Kirjeiden kirjoittaminen jatkosodan poikkeusoloissa". Teoksessa: Leskelä-Kärki, Maarit et al. (toim.), Kirjeet ja historiantutkimus. Historiallinen Arkisto 134. Helsinki: SKS, 299 - 328.

Haikari, Janne (2006), "Kun sota loppuu mutta velvoitteet jatkuvat. Suomen jälleenrakentaminen Kotiliesi-lehdessä 1940 - 1941". Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.), Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Historiallinen arkisto 124. Helsinki: SKS, 266 - 309.

Haimila, Marjo (1996), "'Kiittämättömät vieraat'. Venäläiset pakolaiset Suomessa 1918 - 1921. Teoksessa: Peltola, Jarmo & Markkola, Pirjo (toim.), Kuokkavieraiden pidot. Tampere: Vastapaino, 79 - 103.

Heikkilä, Eila (2009), "Alapitkän kylä 1920- ja 1930-luvuilla". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 67 - 79.

Heikkinen, Antero (1993), Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkinen, Kaija (1989), Karjalaisuus ja etninen itsetajunta. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 9. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Helsti, Hilikka (2006), "'Rakkaat omaiset'. Heikkilän sisarusten kirjeet ja perhestrategiat 1901 - 1919". Teoksessa: Helsti, Hilikka, Stark, Laura & Tomaala, Saara (toim.), Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860 - 1960. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1101. Helsinki: SKS, 110 - 168.

"Henkilötietoja rehtoreista, opettajista, oppilaista ja henkilökunnasta", (1948). Teoksessa: Kasanko, Mikael, Suhola, Johannes & Surakka, Aari (toim.), Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918 - 1948. Kuopio: s. n., 141 - 175.

Holmila, Antero & Mikkonen, Simo (2015), Suomi sodan jälkeen. Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944 - 1949. Jyväskylä: Atena.

Hinkkanen, Merja Liisa (1995), "Onko historian henkilöillä intymiteettisuoja?". Historiallinen aikakauskirja vol. 93 no. 2, 191 - 192.

Honkanen, Seppo (1996), Viljelijäväestö hyvinvointivaltiota rakentamassa. Tutkimus maataloustulojärjestelmän synnystä ja maatalojen tuotantotoiminnan järjestämisestä 1950-luvulla. Osuustoimintainstituutin julkaisuja 12. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Häggman, Kai (1994), Perheen vuosisata. Perheen ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. Historiallisia Tutkimuksia 179. Helsinki: SKS.

Häkkinen, Antti (2008), "Kiertävät kulkijat, nimittelykäytännöt ja sosiaalinen pääoma". Teoksessa: Keskinen, Jarkko & Teräs, Kari (toim.), Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia. Historia mirabilis 5. Turku: Turun historiallinen yhdistys ry, 174 - 204.

Häkkinen, Antti (2013), "Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia – Sukupolvesta sukupolveen". Teoksessa: Häkkinen, Antti et al., Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 139. Helsinki: Tiede, 21 - 55.

Hämynen, Tapio (2008), "Talvi- ja jatkosodan väestönsiirrot Suomessa". Teoksessa: Häggman, Kai (et al.) (toim.), Suomalaisen arjen historia. 4, Hyvinvoinnin Suomi. Porvoo: Weilin+Göös, 26 - 43.

Hämynen, Tapio (2015), "Salmin väestökehitys 1800-luvun alusta toiseen maailmansotaan". Kokkonen, Jukka (toim.), Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617 - 1948. Kuopio: Salmi-Säätiö, 176 - 229.

Hytönen, Kirsi-Maria (2014), "Ei elämäni lomia mahtunut." Naisten muistelukerronta palkkатыöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana. Kultaneito XIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Hyytiä, Osmo (2008), "Helmi Suomen maakuntien joukossa". Suomalainen Itä-Karjala 1941 - 1944. Helsinki: Edita.

Junnila, Heikki (1995), Saarijärven historia 1865 - 1985. Paavon Saarijärvestä kaupungiksi. Saarijärvi: Saarijärven kaupunki.

Jyrkilä, Faina (1975), Siirtoväen sopeutuminen kylmillä tiloilla. 1, Maatila, talouskeskus ja koti. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu 14. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jyrkilä, Faina (1976), Siirtoväen sopeutuminen kylmillä tiloilla. 2, Fyysinen ja sosiaalinen sopeutuminen. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu 16. Jyväskylä: Jyväskylä-

län yliopisto.

Jyrkilä, Faina (1977), Työmenetelmät karjalaistiloilla. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu 20. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jyrkilä, Faina (1979), Siirtoväen sopeutuminen lämpimillä ja kylmillä tiloilla. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisu 23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kaarlenkaski, Taija (2012), Kertomuksia lehmästä. Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta. Kultaneito IX. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Kaarninen, Mervi (2015), ”’Jätimme kotimme ja astuimme junaan’. Kahden koulutytön kirjeenvaihto 1942 - 1945”. Teoksessa: Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina. Tampere tutkimuksia ja kuvauksia XII. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja XVIII. Tampere: Postimuseo & Tampereen historiallinen seura, 180 - 199.

Kalela, Jorma (2000), Historiantutkimus ja historia. Hanki ja jää. Helsinki: Gaudeamus.

Kallioniemi, Jouni (2009), Elämää sodanjälkeisessä Suomessa. Turku: Vähäheikki Oy.

Kallioniemi, Jouni (2011), Elämää Suomessa 1960 - 1975. Turku: Vähäheikki Oy.

Kananen, Heli Kaarina (2010), Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946 - 1959). Jyväskylä studies in humanities 144. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Karonen, Petri (2006), "Johdanto – Kun rauha tuo omat ongelmansa". Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.), Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Historiallinen arkisto 124. Helsinki: SKS, 9 - 22.

Kemiläinen, Aira (1951), 50 vuotta kaatumatautisten hoitoa Suomessa. Kuopio: Kaatumatautisten Hoitoyhdistys r.y.

Keravuori, Kirsi (2011), ”Itseoppineet ihmiset kirjeenkirjoittajina. Perhekirjeenvaihtoa 1860-luvun saaristosta”. Teoksessa: Leskelä-Kärki, Maarit et al. (toim.), Kirjeet ja historiantutkimus. Historiallinen Arkisto 134. Helsinki: SKS, 163 - 191.

Kettunen, Minna (2003), Lapinlahden osuuspankki 100 vuotta. Juhlakirja. Lapinlahti: Lapinlahden osuuspankki.

Kietäväinen, Asta (2009), Metsään raivatut elämänpolut. Toimijuus ja identiteetti asutustilallisten elämäkertomuksissa. Acta Universitatis Lapponiensis 158. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Kiiskinen, Harri (2010), "Talous, käytänne, ja kvantitatiivinen analyysi kulttuurihistorialli-

sesti suuntautuneessa tutkimuksessa". Teoksessa: Rantala, Heli & Ollitervo, Sakari (toim.), Kulttuurihistoriallinen katse. Cultural history – Kulttuurihistoria 8. Turku: k&h, 80 - 97.

Kivimäki, Ville (2013), "Muuttuneet miehet. Sotatraumat ja selviytyminen." Teoksessa: Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla. Jyväskylä: Atena, 80 - 85.

Kivimäki, Ville (2006), "Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian mahdollisuudet Suomessa". Teoksessa: Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Helsinki: Minerva Kustannus Oy, 69 - 86.

Kohvakka, Kirsi (1989), Luvattu ja lunastettu maa. Vuoden 1945 maanhankintalain vaikutus Pihtiputaan Muurasjärven kylään = The Effect of the 1945 Land Acquisition Act on the Muurasjärvi Village of the Commune of Pihtipudas. Tutkimuksia / Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos 23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Koiranen, Vilho A. (1966), Suomalaisten siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa. Sosiologinen tutkimus Ruotsiin vuosina 1945 - 1959 muuttaneiden suomenkielisten siirtolaisten kulttuurin muuttumisesta. Helsinki: WSOY.

Kokkonen, Jukka (2015) (toim.), Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617 - 1948. Kuopio: Salmi-Säätiö.

Kokotti, Niilo (2009a), "Alapitkän tiistaiseura". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 261 - 263.

Kokotti, Niilo (2009b), "Alapitkän tsasouna". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 257 - 260.

Korkiakangas, Pirjo (1996), Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Kansatieteellinen arkisto 42. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Korkiasaari, Jouni (2000), "Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle". Teoksessa: Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari, Suomalaiset Ruotsissa. Suomen siirtolaisuuden historia 3. Turku: Siirtolaisinstituutti, 133 - 496.

Kuikka, Niilo (1999), Evakkojen elämää. Siirtoväen ja paikkakuntalaisten muistoja ja kokemuksia Lapinlahdella vuodesta 1944 alkaen. Lapinlahti: Lapinlahden karjalaiset.

Kuikka, Niilo (2004), "Luvattuun maahan". Teoksessa: Kilkki, Minna (toim.), Se minkä jaksat kantaa. Karjalaisten naisten ja miesten elämäkertoja. Kansanelämän kuvauksia 64. Helsinki: SKS, 418 - 439.

Kuikka, Niilo (2009a), "Sotapakolaisia Uhtualta ja Aunuksesta". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 200 - 202.

Kuikka, Niilo (2009b), "Siirtolaisten majoitus Alapitkällä 1944". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 208 - 209.

Kuikka, Niilo (2009c), "Suomen Asutusmuseum". Teoksessa: Ahtiainen, Leena et al. (toim.), Alapitkä – seutu korvaamaton. Alapitkän seudun kyläkirja. Jyväskylä: Alapitkän kyläyhdistys R.Y., 219 - 222.

Kulha, Keijo K. (1969), Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944 - 1948. *Studia Historica Jyväskyläensia VII*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kupiainen, Heikki (2007), Savotta-Suomen synty, kukoistus ja hajoaminen. Talonpoikaisen maanomistuksen muutos ja elinkeinot Savossa ja Pohjois-Karjalassa 1850 - 2000. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 79. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Kushner, Tony & Knox, Katharine (2001/1999), *Refugees in an Age of Genocide. Global, National and Local Perspectives during the Twentieth Century*. London: Frank Cass.

Lagerblom, Kimmo (2000), 'Kiivakasta on menon kyyti'. Kuopion ja Iisalmen välisen radan sekä Lapinlahden aseman vaiheita 1890 - 2000. Lapinlahti: Lapinlahden kunta.

Lahtinen, Anu et al. (2011), "Kirjeiden uusi tuleminen". Teoksessa: Leskelä-Kärki, Maarit et al. (toim.), Kirjeet ja historiantutkimus. Historiallinen Arkisto 134. Helsinki: SKS, 9 - 27.

Laitinen, Erkki (1995), "Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus". Teoksessa: Laitinen, Erkki (toim.), Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä: Atena, 52 - 138.

Laitinen, Riitta (2010), Kokeva ihminen käytäntöjen maailmassa. Teoksessa: Rantala, Heli & Ollitervo, Sakari (toim.), Kulttuurihistoriallinen katse. Cultural history – Kulttuurihistoria 8. Turku: k&h, 98 - 117.

Lassi, Maiju (2005), "Karjalaisten ja kantaväestön kohtaaminen Kangasalla". Teoksessa: Häkkinen, Antti, Pulma, Panu & Tervonen, Miika (toim.), Vieraat kulkijat – tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa. Helsinki: SKS, 296 - 341.

Lehtinen, Erkki (1984), *Lapuan historia II. Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun*. Vaasa: Vaasa Oy.

Leskelä-Kärki, Maarit (2006), *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1085*. Helsinki: SKS.

Liljewall, Britt (1995), *Bondevardag och samhällsförändring. Studier i och kring västsvens-*

ska bondedagböcker från 1800-talet. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg Nr 10. Göteborg: Historiska institutionen.

Linnilä, Kai (2003), Iloinen 50-luku. Purkkaa, unelmia ja sotakorvauksia. Helsinki: Tammi.

Linnilä, Kai et al. (1992), Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944 - 1956. Helsinki: Tammi.

Lipitsäinen, Matti (2001), "Sielunhoitopiiristä seurakunnaksi. Lahden ortodoksisen seurakunnan alkuvaiheita arkistojen kuvaamana". Teoksessa: Merras, Merja (toim.), "Jumalan laskema perustus pysyy lujana". Lahden ortodoksisen seurakunnan 50-vuotisjuhlaulkaisu. Lahti: Lahden ortodoksinen seurakunta, 13 - 32.

Lüdtke, Alf (1995), "Introduction. What Is the History of Everyday Life and Who Are Its Practitioners?" Teoksessa: Lüdtke, Alf (toim.), the History of Everyday Life. Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life. Translated by Templer, William. Princeton Studies in Culture / Power / History. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 3 - 40.

Malinen, Antti (2014), Perheet ahtaalla. Asuntopula ja siihen sopeutuminen toisen maailmansodan jälkeisessä Helsingissä 1944 - 1948. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 59/2014. Helsinki: Väestöliitto.

Manninen, Juha (1989), "Tiede, maailmankuva, kulttuuri". Teoksessa: Manninen, Juha, Envall, Markku & Knuutila, Seppo, Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Aate- ja oppihistorian, kirjallisuustieteen ja kulttuuriantropologian näkökulmia. Prometheus-sarja. Oulu: Kustannus Pohjoinen, 7 - 112.

Markkola, Pirjo (1996), "Marginaali historian keskipisteessä". Teoksessa: Peltola, Jarmo & Markkola, Pirjo (toim.), Kuokkavieraiden pidot. Tampere: Vastapaino, 7 - 19.

Meinander, Henrik (2009), Suomi 1944. Sota, yhteiskunta, tunnemaishetki. Helsinki: Siltala.

Nevakivi, Jukka (2009), "Jatkosodasta nykypäivään 1944 - 2009". Teoksessa: Jussila, Osmo, Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka, Suomen poliittinen historia 1809 - 2009. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit OY, 213 - 371.

Nevala-Nurmi, Seija-Leena (2013), "Traktoreita ja lypsykoneita. Suomalainen maaseutu jälleenrakennuskaudella." Teoksessa: Hytönen, Kirsi-Maria & Rantanen, Keijo (toim.), Onnen aika? Valoja ja varjoja 1950-luvulla. Jyväskylä: Atena, 198 - 209.

Nevalainen, Pekka (2006), Karjalan kansaa valistamassa. Itä-Karjalan pakolaiset opintiellä Suomessa. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1091. Helsinki: SKS.

Niemelä, Jari (2004), "Hevosista traktoreihin - Lannasta väkilannoitteisiin". Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Helsinki: SKS, 187 - 229.

Niemelä, Leevi et al. (2011/1989), Meijän Salmi kuvina. Kuopio: Salmi Seura r.y.

Ollila, Anne (1995) "Mitä mikrohistoria on?" Teoksessa: Mäkinen, Katariina & Rossi, Leena (toim.) Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:42. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 7 - 14.

Ollila, Anne (2010), Yksilö ja yhteisö. Kiista kontekstualisoimisesta. Teoksessa: Rantala, Heli & Ollitervo, Sakari (toim.), Kulttuurihistoriallinen katse. Cultural history – Kulttuurihistoria 8. Turku: k&h, 63 - 79.

Palomäki, Antti (2011), Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asutokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940 - 1960 ja sen käänntekevä vaikutus asuntopolitiikkaan ja kaupunkirakentamiseen. Tampere: Tampere University Press.

Partanen, Jukka (2015) "Elinkeinot 1800-luvun jälkipuoliskolta 1930-luvulle". Teoksessa: Kokkonen, Jukka (toim.), Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617 - 1948. Kuopio: Salmi-Säätiö, 338 - 361.

Paukkunen, Leo (1997), Siirtokarjalaisten sijoittuminen vuonna 1994. Aineksia tulevaisuuden visioon vuosilta 1940 - 1996. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan työpapereita n:o 100. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.

Pehkonen, Erkki (2013), "Poikasi täältä jostakin". Narratiiviset resurssit, diskurssit ja luovuus kirjoittaen kerrotuissa identiteeteissä jatkosodan aikaisissa kirjeissä. Jyväskylä studies in humanities 217. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pehkonen, Erkki (2015), "Kirjetutkimuksen etiikkaa. Yksityistä sota-ajan kirjeenvaihto tutkivan eettimetodologiset haasteet". Teoksessa: Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina. Tampere tutkimuksia ja kuvauksia XII. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja XVIII. Tampere: Postimuseo & Tampereen historiallinen seura, 60 - 73.

Peltonen, Matti (1992), Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta. Tampere: Hantki & Jää.

Peltonen, Matti (1999), Mikrohistoriasta. Helsinki: Gaudeamus.

Petsalo, Olavi (1980), Iisalmen ortodoksinen seurakunta 1950 - 1980. Iisalmi: Iisalmen ortodoksinen seurakunta.

Pirhonen, Seppo (2010), "Kahnauksia puitiin jopa läänin tasolla". Teoksessa: Pirhonen, Seppo & Kuorsalo, Anne, Evakoista kavereiksi. Urjala: Urjalan Karjalaiset r.y., 304.

Pulma, Panu (2011), "'Mustalaisia varten lienee perustettava keskitysleiri, eihän niistä muuten selviä' – Karjalan evakkoromanit ja kaksinkertainen syrjintä". Teoksessa: Junkkarinen, Marko et al. (toim.), Ajan valtiomolla – mukana muutoksessa. Professori Tapio Hämysen

60-vuotisjuhlakirja. Joensuu: Itä-Suomen yliopiston historia- ja maantieteiden laitos, 165 - 177.

Puuronen, Vesa (2001), "'Puhdas valkoinen rotu'. Skinien ideologia ja symbolit". Teoksessa: Puuronen, Vesa (toim.), Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismin arki ja arjen rasismi. Tampere: Vastapaino, 33 - 46.

Puurunen, Leo (1994), Lapinlahti. Kotiseutukirja. Lapinlahti: Lapinlahti-seura.

Pölönen, Pauli (1995), Evakossa, evakosta, evakkoon. Salmilaisten vaiheita sotavuosina 1939 - 1944. Kuopio: Salmi-säätiö.

Pöysä, Jyrki (1997), Jätjän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 669. Helsinki: SKS.

Pöysä, Jyrki (2010), "Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteiden välisenä metodina". Teoksessa: Pöysä, Jyrki et al. (toim.), Vaeltavat metodit. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura, 331 - 360.

Raninen-Siiskonen, Tarja (1999), Vieraana omalla maalla. Tutkimus karjalaisen siirtoväen muistelukerronnasta. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 766. Helsinki: SKS.

Roiko-Jokela, Heikki (2004), "Asutustoiminnalla sodasta arkeen". Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Helsinki: SKS, 27 - 90.

Roos, J. P. (1987), Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkertoista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 454. Helsinki: SKS.

Saarikangas, Kirsi (1993), Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland. Studia Historica 45. Helsinki: SHS.

Sallinen-Gimpl, Pirkko (1987) Elävä karjalaisuus. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sallinen-Gimpl, Pirkko (1994), Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen. Kansatieteellinen arkisto 40. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Sallinen-Gimpl, Pirkko (1995), "Asutustoiminta ja siirtoväen perinne." Teoksessa: Laitinen, Erkki (toim.), Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Jyväskylä: Atena, 269 - 302.

Sallinen, Susanna (2004), "Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena". Teoksessa: Granö, Päivi, Suominen, Jaakko & Tuomi-Nikula, Outi (toim.), Koti. Kaiho, paikka, muutos. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV. Pori: Turun yliopisto, 79 - 102.

Sappinen, Eero (2000), Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä. Kansatieteellinen arkisto 46. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Schöttler, Peter (1995), "Mentalities, Ideologies, Discourses. On the 'Third level' as a Theme in Social-Historical Reserch. Teoksessa: Lüdtke, Alf (toim.), *the History of Everyday Life. Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life.* Translated by Templer, William. Princeton Studies in Culture / Power / History. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 72 - 115.

Setälä, Voitto (1970), Suomalaista kirkollista idänpolitiikkaa 1917 - 1944. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 82. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.

Siirtokarjalaisten tie 3 (1970). Turku: Nyky-Karjala OY.

Siirtokarjalaisten tie 4 (1971). Turku: Nyky-Karjala OY.

Siiskonen, Pirjo (2004), "Maatila yrityksenä ja viljelijäperheen kotina". Teoksessa: Markkola, Pirjo (toim.), Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Helsinki: SKS, 289 - 311.

Sipponen, Kauko (2010), "Karjalan kysymys." Teoksessa: Willman, Terhi (toim.), Karjalasta on kysymys. Karjalan Liitto 1940 - 2010. Helsinki: Karjalan Liitto, 126 - 152.

Soikkeli, Martti (2008), Vaitelias mies. Helsinki: Edita.

Suhola, Johannes (1948), "Suomen kreikkalaiskatolisen pappisseminaarin vaihteita 1918 - 1948". Teoksessa: Kasanko, Mikael, Suhola, Johannes & Surakka, Aari (toim.), Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918 - 1948. Kuopio: s. n., 13 - 47.

Svensson, Birgitta (1993), Bortom all ära och redlighet. Tattarnas spel med rättvisan. Nordiska museets Handlingar 114. Stockholm: Nordiska museet.

Särkinen, Åke W. (2004), Siirtoväen jälleenrakennustyöt vuosina 1945 - 1955. Salo: Särkinen, Åke W & Salon kaupunki.

Talve, Ilmar (2012), Suomen kansankulttuuri. Uusi nidottu laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 514. Helsinki: SKS.

Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (2015), "Kirjeiden tutkimaton maailma". Teoksessa: Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina. Tampere tutkimuksia ja kuvauksia XII. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja XVIII. Tampere: Postimuseo & Tampereen historiallinen seura, 6 - 9.

Tarjamo, Kerttu & Karonen, Petri (2006), "Kun sota on ohi. Loppusanat". Teoksessa: Karo-

nen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.), Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Historiallinen arkisto 124. Helsinki: SKS, 377 - 398.

Taskinen, Ilari (2015), ”Sota-ajan kirjekulttuuri ja kirjeiden kokemusten tulkinta”. Teoksessa: Tikka, Marko, Taskinen, Ilari & Nevala-Nurmi, Seija-Leena (toim.), Kirjeitä sodasta. Kirjoittamisen tavat ja merkitykset kriisiaikoina. Tampere tutkimuksia ja kuvauksia XII. Tampereen historiallisen seuran julkaisuja XVIII. Tampere: Postimuseo & Tampereen historiallinen seura, 12 - 29.

Tuohela, Kirsi (2008), Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870 - 1900. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1161, Tiede. Helsinki: SKS.

Tuominen, Marja (1991), "Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.

Uljas, Päivi (2012), Hyvinvointivaltion läpimurto. Pienviljelyhegemonian rapautumisen, kansanliikehännän ja poliittisen murroksen keskinäiset suhteet suomalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvun loppuvuosina. Väitöskirjatutkimus. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Valtonen, Heli (2004), Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit. Tutkimus 1900-luvun alussa syntyneiden toimihenkilönaisten omaelämäkerroista. Jyväskylän studies in humanities 26. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Viljanto, Anni (1952), Salmi. Salmin pitäjän muistojulkaisu. Pieksämäki: Salmi-säätiö.

Vilkuna, Kustaa H. J. (1996), Arkielämää patriarkalisessa työmiesyhteisössä. Rautaruukkilaiset suurvalta-ajan Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 196. Helsinki: SKS.

Vilkuna, Kustaa H. J. (2010), Katse menneisyyden ihmiseen. Valta ja aineettomat elinolot 1500 - 1850. Historiallisia tutkimuksia 253. Helsinki: SKS.

Väisänen, P. O. (1984), "Maan hankkiminen ja asuttaminen". Teoksessa: Naskila, Marja (toim.), Rakentamisen aika. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 55 - 68.

Waris, Heikki et al. (1952), Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta. Helsinki: Otava.